

„Η ΑΠΕΙΡΟΣ“

ΛΕΥΚΩΜΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ Μ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΑΤΟΥ

ΤΙΜΑΤΑΙ:

Ἐν Κωνσταντινίῳ	ἀπλά	Γρ.	7
»	χρυσόδετα	»	13
Ἐν ταῖς ἐπισχοῖαις	ἀπλά	»	8
»	χρυσόδετα	»	15
Ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	ἀπλά	Φρ.	2
»	χρυσόδετα	»	4

ΚΑΤΑΦΕΛΛΗ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΚ ΤΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

„Η ΑΝΑΤΟΛΗ“

Πέτρων, Ὁδὸς Ἰερουζαλὴμ, Τ.Α. 29

1912

11903

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΛΕΥΚΟΜΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΥ

ΕΤΟΣ Γ'

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

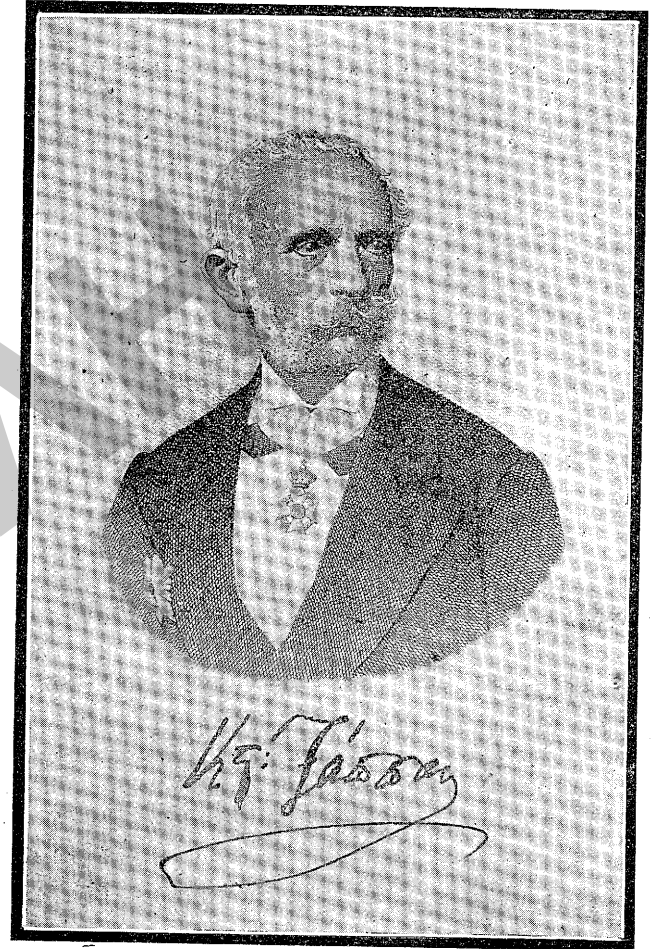
Τυπογραφικά Καταστήματα «Η ΑΝΑΤΟΛΗ» — Πέραν, Ὁδὸς Γεμενιτζή, ἀρ. 29

1912

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει την σφραγίδα τῆς ἐκδότιδος.

Adresse: ELPINIKI M. MAVRCGOMATO
Poste Tarque Boite 14, Pöra

ΚΥΨΕΝ

Ἀφιεροῦται τῇ ἑορᾷ μνήμη
τοῦ μεγάλου Ἡπειρώτου
καὶ ἐθνικοῦ εὐεργέτου
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΖΑΠΠΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

111903
20-0-10

Τέκνον τῆς εὐάνδρου Ἡπειροῦ. Ἐγεννήθη τῷ 1812. Ἄφοῦ ἠνδρώθη, προσήλθε πρὸς τὸν ἐξάδελφον του Εὐαγγέλην Ζάππα εἰς τὴν Βλαχίαν. Οἱ δύο ἐξάδελφοι, συνεργασθέντες μὲ δμόνοιαν παραδειγματικῆν, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν μεγάλων κτημάτων τῆς Βλαχίας. Κατ' ἀρχὰς ἐνοικίασαν μεγάλα κτήματα, ἐν μοναστηριακόν, Φουντένες καλούμενον, καὶ ἐν ἄλλο, τὸ Μπουντέλι. Οἱ δύο ἐξάδελφοι προέβησαν εἰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις ἐπιτυχεῖς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐκέρδησαν ἀφθονα χρήματα. Εἰσήγαγον δὲ πολλὰς καινοτομίας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἀνέδειξαν δραστηριότητα καταπληκτικῆν καὶ προέβησαν εἰς ἀγορὰν μεγάλων κτημάτων. Εἰς τὸ χωρίον Βροσθένιον, πλησίον τοῦ Βουκουρεστίου, ἔκτισαν οἶκον μεγαλοπρεπέστατον.

Ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας ἀπεβίωσε τῇ 19ῃ Ἰουνίου 1865. Διὰ τῆς διαθήκης του ὤρισεν νὰ κτισθῇ τὸ κατάστημα τῶν Ὀλυμπίων εἰς τὰς Ἀθήνας, κατὰ τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον εἶχε στείλει εἰς τὸν Αἰ. Ραγκαβῆν. Κατέλιπε δὲ ὅλην τὴν περιουσίαν του, ἣ ὁποία ἀνήρχετο εἰς 6 ἑκατομμύρια δραχμῶν, εἰς τὸν ἐξάδελφον του Κωνσταντῖνον, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τὴν νέμεται μόνον ἐφ' ὅσον ζῇ, νὰ τὴν κληροδοτήσῃ δὲ μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ζάππας, ὁ μέγας οὗτος ἐθνικὸς εὐεργέτης, περὶ τοῦ ὁποίου λέγουν ὅτι δὲν ἐγνώριζεν ἄλλην ἡδονὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὴν τῆς ἐργασίας, ἠύξησε πολὺ τὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν ἐξάδελφον του. Προέβη δὲ εἰς πολλὰς ἀγαθοεργίας. Ἰδρυσεν τὰ Ζάππεια Παρθεναγωγεῖα εἰς τὴν

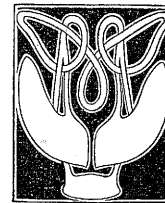
Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, καὶ τὸ Ζάππειον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν εἰς τὴν πόλιν Μαντῶν τῆς Γαλλίας τῇ 21 Ἰανουαρίου 1891. Διὰ τῆς διαθήκης του ἀφῆκεν ὅλην τὴν περιουσίαν, ὡς καὶ τὴν τοῦ ἐξαδέλφου του, εἰς τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Ἄλλ' ἡ Ρουμανία κατέσχε τὴν κτηματικὴν αὐτοῦ περιουσίαν, τὴν ἐν Ρουμανίᾳ, ἣ δὲ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ διεκδικήσῃ δικαστικῶς τὰ δικαιώματά της. Ἐκ τῆς δίκης ταύτης ἐγεννήθησαν καὶ περιπλοκαὶ διπλωματικά, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν καὶ καὶ εἰς διακοπὴν τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο κρατῶν.

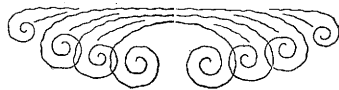
Ὁ Κωνσταντῖνος Ζάππας εἶχε γνησιωτάτην ἠπειρωτικὴν φυσιογνωμίαν. Πολλὰ γράμματα δὲν ἐγνώριζεν, ἐλάλει ὅμως ἀπταιστως τὴν Ἑλληνικὴν καὶ διεπνέετο ὑπὸ φιλοπατρίας φλογεράς.

Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ζάππειον ἰδρύθη τῷ 1885 ὑπὸ τοῦ ὁμογενοῦς ἀρχιτέκτονος Γιάγκου ἐφένδη Ἰωαννίδου, τῇ δὲ 5ῃ Ἰουλίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ.

Τὸ Δάμφορον—Γενέτειρα τοῦ Ζάππα

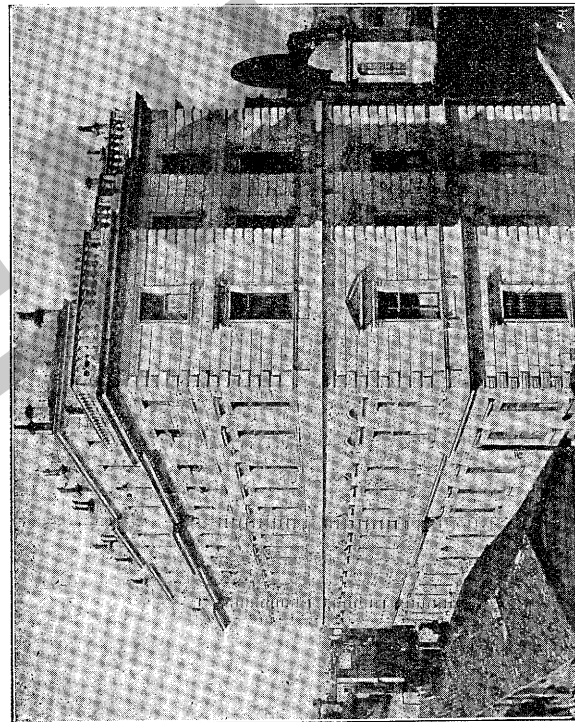
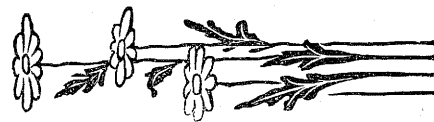
ΗΡΩΕΛΕΓΕΙΟΝ ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΖΑΠΠΑΝ

Τιπὶ ἄο δμηγερέες ὄδε, φίλοι, γενόμεσθα
 εἰν ἱερῶ βωμῶ εὐξάμενοι μεγάλα ;
 ἢ οὐχ ἄλις ὅτι θεόν μάλα πόλλ' ἱκετεύσαμεν αὐθι
 τὸν Ζάππαν τάξαι Ἑλνσίῳ πεδίῳ ;
 5. ἢ οὐχ ἄλις ὅτι ἐθοήρησαν στονόεσαν αἰοιδῆν
 θρήνων ἔξαρχοι, οἶκια ἐνθα Θεοῦ ;
 ἢ τάδε οὐκ ἄρα ἤοκσεν ἦτορι κήδεα λυγρὰ
 οὐδ' ἄγεα Ζάππα, τὰ τε φρένας πύκασεν ;
 Οὐ τάδ' ἀλάλκε γόον στοναχῆν τε πατρὸς μεγαθύμου,
 10. ὃς βίον ἀμπλησεν ἔθνεϊ πολλὰ διδοῦς.
 Οὐτι κορροσάμεθα κλαίιντες μυρόμενοί τε.
 ἄμμι γὰρ εὐχολή πᾶσι τ' ὄνειορ ἔην.
 Τῶ τ' αὐθ' ἤγομεν ὄδε σεμνήν ἀγορῆν καθίσαντες
 ὄφρα πεν εἴποιμεν, Ζάππας ὅποιος ἔπλεν.
 15. Κοῦρος ρ' εὐκλεοῦς Λαοβόιο λιπὼν πολιεθρον
 οἶκία θ' οὐ πατρὸς ἤλυθεν ἐς Λακίην,
 οὔνεκ' ἀνεψιὸς ἠφθείς ρ' ἐκάλεσεν ἐπι οἶ,
 τῶ Εὐαγγέλης οὔνομα ἔσκε κλυτόν
 πολλὰ θ' ὃ τῶ γ' ἐπέτελλεν ὑπείροχθ' ἔμμεναι ἄλλον
 20. μμνήσκεσθαί τε παιοῖδα αἶαν ἀεί.
 Ὡς ρ' ἐπονείτο ἀεὶ θελκτικήα Κωνσταντίνος
 φεῦγέ τε, ἀρνύμενος τοῦ κλέος ἠδ' ἔον αὐτοῦ.
 Τῶ νν φιλήθη ρ' εὐδυνέως καὶ κήσιν ἔλαβεν
 βουλὰς περ τελέσαι μῆδεά θ' οἱ πυκινά,
 25. Εὐαγγέλης πότμον ἀναπλήσειν ὅτ' ἐμειλλεν
 πάσης οἱ γλυκίας οὔνομ' ἀνὰ στόμ' ἔχων.
 Εἶκων δ' αἰδοῖ, αἶεν ἀλύξαι Κωνσταντίνος
 μῆδεα καὶ βουλὰς, θυμὸν ἔχεν τε ἴσον
 αἶψα προφρονέως τέλεσεν, οἶκον καὶ κλήρον,
 30. ὅσσα περ ἔλλάβετο, πάμπαν ἀκήροατ' ἔχων
 Τοιγὰρ ἄδην ἄφενὸς οἱ δῶκε Θεὸς καὶ πλοῦτον
 κηδόμενος φιλέων θ' ὄν θεράποντ' ἀγαθόν,
 πολλὸν ἀρίστην μητισεντὰ γε ἔθνεϊ παντὶ
 μᾶλλον τε οἴκῳ μῆτιν ἀλεξίκακον.

ΣΗΜ. Ὁ αἰοιδιμος καθηγητῆς Ἀναστάσιος Γ. Τάνης ἀπήγγειλε τὸ ἀνωτέρω ἠρωε-
 λεγεῖον εἰς τὴν ἐπιμνημόσυνον τελετὴν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Συλλόγου ἐν ἔτει 1892 τῆ 2 Μαρ-
 τίου, ἐν ᾧ δι' ἀνεπιλήπτου δημοτικῆς φράσεως ἐγραψεν ὡς ἀριστοτέχνης τὴν μεγάλην τοῦ
 Ζάππα εἰκόνα.

35. Ἡ θυμὸς οἱ ἐπέσσοντο πάγχυ νηήριδας ἔσθλῶς
 παιδεύεσθαι τε χοῆσθ' ἀγαθῆς τε φροσίν.
 Εὖ γὰρ κενυρίδιον τ' ἀλ' χει δόμον ἔξενσίν τε
 πάντα φυλάττινσαι ὡς τ' ἀγαθαὶ ταμίαι,
 ἔσθλά τε ταίγε διδάξουσιν γεννάμεναι νίας,
 40. πείθεσθαι νόμους καὶ βασιλῆα φιλεῖν.
 Σύν τε Θεῶ σοφίης νῦν ἔδειματο μέγαρα κούρας,
 τὰ Ζαππήϊα δὴ εἴνομα καλέσται,
 ἵκετο τριλλιστος φῶς ἰσόθεος μέγαρ' ἐὰ
 ἀσπασίος τ' ἄμμι ἐγγύθεν ὀφόμενος.
 45. Δέγμεθα κνδαίνοντες ὁμῶς Ζάππαν βασιλῆϊ
 εὖχος δ' ἦν πᾶσι, τὸ χρόνος οὐπιὸτ' ὀλεῖ.
 Ἡ μὲν δὴ τριτάτον γενεὴν ἴξεν μετ' ἀοιδμῶ
 λαμπρὸν δεοκόμενος ἡέλιου φάος·
 πρόσβυς ἔην κεφαλῆ τ' ἐπενήροθε χεῖλεῖ τ' ἴσον
 50. θοῖξ μῆλα πον μαλακῆ, λευκότερη χιόνος,
 ἀλλὰ γε θαῦμα ἰδεῖν ἐν γῆρας ὄπαζε χαλεπὸν,
 ἀλλ' ὡς τ' ἠΐθεον οἴμφα ὁ γούνα φέρε,
 ὅσος τε φαῖνον ψυχῆν καὶ μένος οὐκ ἐπισικτόν,
 ἦτος θ' οἱ χαῖρον ἔργμασιν ἐπ' ἀγαθοῖς.
 55. Τοῖος Ζάππας ἔων λίπε κήδεα λυγρὰ γόνον τε,
 ὅτι μιν ὄλεσεν μοῖοτ' ὀλοή θανάτου.
 Ἐφθιτο τηλόθι πάροης ἐν δίοισι Γαλάταις
 γῆ τε φίλη δῶκε σώμα Δακῶν κατέχειν.
 Ἄλλ' οὐδ' χυή τοῖον κλείειν βροτὸν οὐδ' ἀκάχησθαι
 60. θυμὸν ἀεὶ Ζάππας οὔτε θάνειν βροτὸς ὡς.
 ἀλλ' ὡς ἡμίθεός γυ πον αἰσιμον ἡμαρ ἐπέσπεν
 τῶ ρα χυή ζηλοῦν πότιμον ἐνν ἀνέρος.
 Τὰ Ζαππήϊα βωμὸς οἱ πέλει, ἐνθα περ αἰεὶ
 αἶνος θ' ἕμνος τε ἀντι γόνων ἔσσεται.
 65. Ὡς πέλεται Ζάππας μετὰ ἄροδοι γένος ἐν,
 τηλόθι Μούσῃσιν εὔτε κεν ἦσιν Ἡῶς.
 ὥστε σελήγη φαινεται ἀστράοι μετὰ φαινή,
 αἰδήρ οὐρανόθεν εὔτε κε νήνεμος ἦ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Γ. ΤΑΓΗΣ

Ζάππειον Παφθαναργείων Κωνσταντινουπόλεως

ΣΗΜ. Τὸ ἀνωτέρω ἐλεγεῖον ἀπολλέσθη ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ, ἀνευρέθη δὲ ἐπιτετυπωμένον ἐν τῇ ἐφημερίδι τοῦ «Νεολόγου».

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΥΠΟ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΤΑΓΗ ΕΛΕΓΕΙΑΣ
ΕΙΣ Κ. ΖΑΠΠΑΝ

Τι συναχτήκαμεν ἐδῶ, ἀδέρφια μου χρυσά,
Ἐδῶ σ' αὐτὴν τὴν αἴθουσα, τὴν μαυροστολισμένη,
Ποῦ τόσες κάναμεν εὐχὲς ἐκεῖ στὴν Ἐκκλησιᾷ
Μὲ τόση λύπη στὴν καρδιά, στὰ μάτια δακρυσμένοι;

Δὲν φτάνει, ποῦ στὴν Ἐκκλησιᾷ μὲ τόσες ψαλμωδιὲς
Ψαλτᾶδες παρακάλεσαν τὸν Πλάστη μας ν' ἀνοίξῃ
Στὸν Ζάππα τὸν Παράδεισο, ἐκεῖ ποῦ εὐωδιὲς
Εὐφραίνουν κάθε χριστιανό, ποῦ ἅγια ἔργα δεῖξῃ;

Δὲν φτάνει τόσα βάσανα στοῦ Ζάππα τὴν καρδιά
Κι' ἡ τόση γιὰ τὸ Γένος του ἀκοίμητη φροντίδα; ...
Ἄχ! πρέπει τὸν πατέρα τους νὰ κλαίει τὰ παιδιὰ
Ποῦ πέθανε καὶ θησαυροὺς ἀφήκε στὴν Πατρίδα!

Τὸ δάκρυ δὲν χορτάσαμε, πάντα γι' αὐτὸν θὰ κλαίμε!
Γιατ' εἶταν τὸ κμαῖρι μας, διαμάντι μας, χρυσάφι! .
Γι' αὐτὸ καὶ συναχτήκαμεν ἐδῶ γι' αὐτὸν νὰ λέμε
Ποιὸς εἶταν, ποῦ γεννήθηκε, ποῦ πέθανε, ποῦ ἐτάφη.

Στὸ ξακουσμένο Λάμποβον ἀρῆκε νιὸς πολὺ
Τὰ σπῖτια του τὰ γονικά καὶ πῆγε στὴν Βλαχιά,
Ποῦ ξαδερφός του, πλούσιος ἐκεῖ τὸν προσκαλεῖ,
Βαγγέλῃς Ζάππας ξακουστός στὴν χώρα τὴν παλαιά.

Τὸν δέχθη καὶ στὰ στήθια του ὑπερηφάνεια στάζει,
Γιὰ νὰ βαστᾷ πολὺ ψηλά κι' ἐξάδερφο καὶ Γένος
Γι' αὐτὸ κι' ὁ Κωνσταντῖνός μας παλαίβει καὶ κοπιάζει,
Γι' αὐτὰ τὰ δύο, καθ' ἡδονὴ τοῦ κόσμου στερημένους.

Κι' ὁ ξάδερφος τὸν τίμησε κι' ἀγάπησε σὺν γυό του
Κι' ἄγιες τοῦ δίνει συμβουλές κι' ὀλόκληρο τὸ βίό του.
Κι' ὅταν τὸν κάλεσε ὁ Θεὸς στοῦράνιο του τὸ δῶμα,
Ἀπέθανε μὲ τὴ γλυκεῖα Πατρίδα του στὸ στόμα! . .

Ὁ Κωνσταντῖνος ἄξιος, σὺν τὸν ἐξάδερφό του,
Στὴν σκέψη καὶ στὴν θέληση, τὲς ἐντολές του κάνει
Καὶ σπῖτι καὶ κληρονομιά γερά βαστᾷ κι' αὐξάνει,
Κι' ὁ Ὑψιστος σὺν τὴν βροχὴ τοῦ ἔριχνε τὸ βιό του.

Γιατὶ βοηθάει κι' ὁ Θεὸς, ἐκεῖνον, ὁποῦ πάει
Μὲ τάγιά Του θελήματα ἐδῶ στὸν κόσμον τοῦτο
Καὶ σὺν μυρμηγγι γνωστικὸ ὄλο μαζεύει πλοῦτο
Γιὰ τὴν γλυκεῖα πατρίδα του, ποῦ τόσον ἀγαπάει,
Γι' αὐτὸ ἡ καρδιά του γέμιζε μὲ σκέψεις ἱερές,
Πῶς ἔξυπνες οἱ κόρες μας καὶ φρόνιμες νὰ γίνουν
Γυναῖκες γι' ἄνδραν ἄξιες, σπιτιοῦ νοικοκυρὲς
Καὶ μάννες συμβουλές χρυσὲς στὰ τέκνα τους νὰ δίνουν.

Γι' αὐτὸ παλάτια ἔχτισε μεγάλα καὶ καλά,
Ποῦ νὰ μαθαίνουν γράμματα τοῦ Γένους οἱ παρθένες
Κι' εὐμορφα τόσα πράγματα, νοικοκυριοῦ πολλὰ,
Τὰ Ζάππεια, ποῦ βγάζουνε κοπέλλες παινεμένες.

Κι' ὅταν μᾶς ἦρθε γιὰ νὰ ἰδῇ τ' ἅγια του τὰ παλάτια
Κι' ἡμεῖς τὸν προσδεχθήκαμε μὲ ὕμνους καὶ μ' ἐπαίνους,
Σὺν ἄγγελος, σὺν βασιλεῖᾶς μᾶς φαίνονταν στὰ μάτια
Καὶ δόξα τῆς Πατρίδας μας καὶ καύχημα τοῦ Γένους.

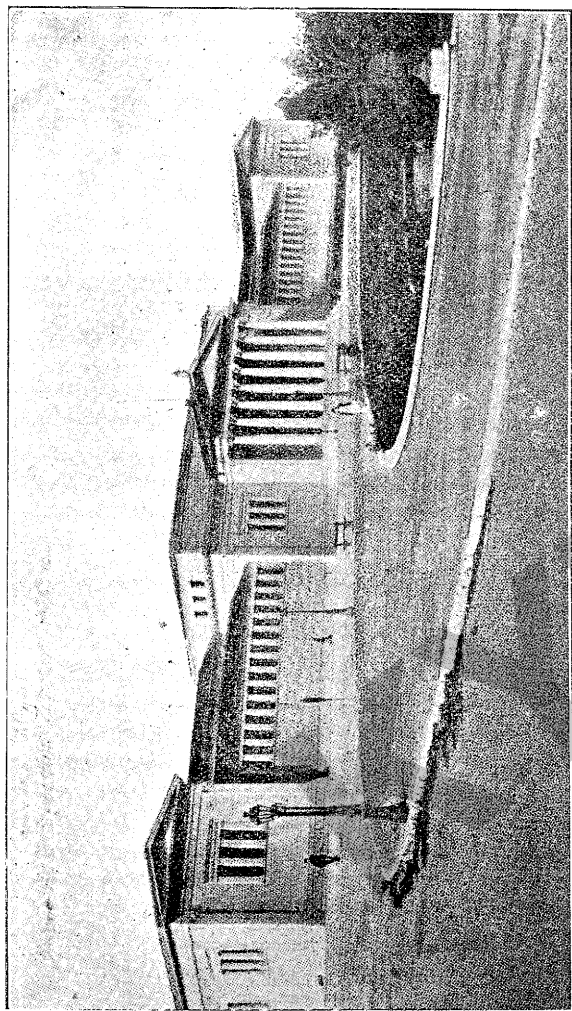
Κι' εἶταν παπποῦς μέσα στοὺς νιούς καὶ γέροντας στὰ χρόνια
Κι' εἶχε μουστάκι καὶ μαλλιά κατὰλευκα σὺν χιόνια,
Μὰ ὅταν περπάταε κι' ἔβλεπε — θαῦμα! — καθάριον ἄτι!
Κι' εἶχε καρδιά γιὰ τὸ καλὸ καὶ λεημοσύνης μάτι.

Τέτοιος εἶταν ὁ Ζάππας μας, ὁποῦ τὸν κλαίμε τώρα...
Κλαίμε, γιατί τὸν χάσαμε! μᾶς πέθανε στὰ ξένα!
Ἐκεῖ μακρὰ μὲς στὴν Φραγγιά, τὴν ξακουσμένη χώρα,
Μὰ στὴ Βλαχιά τὸν θάψανε, σὲ μέρη ἀγαπημένα.

Μὰ τέτοιοι ἄντρα ἀληθινὸν πρέπει κανεὶς νὰ κλαίῃ;
Πρέπει γι' αὐτὸν, σὺν ἄνθρωπος πῶς πέθανε, νὰ λέγῃ;
Καὶ μὲς στὰ χόματα νεκρὸ τὸν Ζάππα νὰ γυρεύῃ;
Ἀπέθαν' ἄγιος! ποῦ καθεὶς πρέπει νὰ τὸν ζηλεύῃ.

Στοὺς εὐεργέτες μεταξὺ τὸν Ζάππα διακρίνει
Καθέννας ὅπως μεταξὺ τῶν γυναικῶν τὸν Ἄρη,
Ὅπως στ' ἀστέρια ἀνάμεσα φαίνεται κι' ἡ Σελήνη,
Ποῦ σὲ καθάριον οὐρανὸ λάμπει μὲ τόση χάρη!

ΧΑΡΙΔΗΜΟΣ

Ζάππειον Ἀθηνῶν

ΠΟΙΗΜΑ ΕΚΦΩΝΗΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ^{ου} ΧΡ. ΧΑΤΖΗΧΡΗΣΤΟΥ

ΕΠΙ ΤΗ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝῶ: ΤΕΛΕΤῆ: ΤΟΥ 1892

ΕΝ Τῶ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚῶ: ΣΥΛΛΟΓῶ:

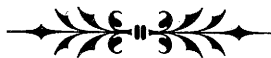
Ἦθελα νᾶχα φτερά σταυραετοῦ, στὰ ψηλά νὰ πετάξω,
 Για νὰ βρεθῶ μιά φορὰ ἐκεῖ, στοῦ Πίνδου τὴν κάτωστρον ῥάχη,
 Καὶ μέ φωνὴ σᾶν βροντὴ, ποῦ σκορπᾶν οἱ οὐράνιοι βράχοι,
 Ἄπ' τὰ ψηλά μακρὰ στὴ Φραγκιά δυνατὰ νὰ φωνάξω:
 —«Τί μᾶς τὸν ἔκανε, πές μας, Φραγκιά, τὸν καλὸ μας πατέρα;
 Γέρος ἀετός, τὰ φτερά του, σᾶν πέσαν, φοβήθη τὰ χιόνια,
 Κι' ἔφυγε νᾶβρον ζεστά, γερωσὴν καὶ νιᾶτα αὐτοῦ πέρα,
 Για τὴν πατρίδα νὰ ζῆ, ποῦ γι' αὐτὴ ἤθελε νᾶζῆσι αἰώνια! . . .
 Τί μᾶς τὸν ἔκανε, πῶς δὲν μᾶς λές, τὸν γλυκὸ μας πατέρα;
 Μήνα δὲν πέρασ' αὐτοῦ! δὲν τὸν γνώριζες; θέλεις σημάδια; . . .
 Γέρος πολὺ, μὰ περνώντας τῆς Νιότης βαστούσεν ἀέρα! . . .
 Πόδι στεγνὸ! μὰ γοργό, ποῦ ζηλεῦαν κι' αὐτὰ τὰ ζαρκάδια! . . .
 Τὰ γουσιμένα μαλλιά του τῆς δόξας τὰ χτένιζε χέρι!
 Τὸ δάργγυρό του μουστάκι τῆς νιότης σιγύριζε χέρι!
 Μάτι ἀστραλή! ποῦ παντοῦ στὸ καλὸ πρῶτ' αὐτὸ νὰ προφταίνη,
 Στήθεια μὲ τόση καρδιά, στὴν χαρὰ τῆς πατρίδας νὰ χαιρῆ!
 Τέτοιος ὁ Ζάππας μας εἶταν! Στὰ μέρη σου πῶς δὲν ἐφάνη;
 Πῶς τέτοιον ἐπίσημον γέρον δὲν πῆρε τὸ ἀετένιο σου μάτι;
 Γέρος πολὺ σμαδιακός! κι' ἀπὸ δάφνη φοροῦσε στεφάνι!
 Πῶς τὸν ἀγνὸ πατριότη σι' ἀγνὸ σου δὲν πῆρες παλάτι;
 Εἶχε ἀρχοντιά βασιλειᾶ . . . Βασιλειᾶδες δὲν πρέπει νὰ λένε
 Κείνους, ποῦ μ' ἄτρεμο χέρι στὸ ἔθνος τὸν πλοῦτο σκορπᾶνε;
 Ποῦ μὲ μεγάλη καρδιά ὄ,τι δίνουν ποτὲ δὲν τὸ κλαίνε;
 Πῶχουν πατέρα καρδιά καὶ θεριά τὴν πατρίδ' ἀγαπᾶνε;
 Εἶταν παπᾶς δίχως ράσα! κ' ἐκράτειε ἔθνικὰ θυμιατήρια,

Γιὰ νὰ σκορπάη θυμιάμα παντοῦ, ποῦ τὰ γράμματα βγάζουν !
 Κι' ἔφκειασε τόσα γι' αὐτὰ ἱερὰ καὶ τρανὰ μοναστήρια,
 Ὅπου παρθένες ἀγνές τὸν Θεὸ τῆς Σοφίας δοξάζουν !
 Εἴτανε μέγας ! κι' ἄς μὴ εἶχε τὴν γῆν μὲ τὸ αἷμα ποτίσει !
 Οὔτε ψυχές, σ' ἄν κοπάδια, στὰ τάραρα ἄς μὴν εἶχε στείλει !
 Μέγας ! γιατί τοῦ Ἐγὼ τὸ κεφάλι τὸ εἶχε πατήσει !
 Μάζευε γι' ἄλλους δροσιά κι' εἶχε αὐτὸς διψασμένα τὰ χεῖλη !
 Τέτοια σημάδια ὁ Ζάππας μας εἶχε ! . . . Γιὰ ρίξε τὸ μάτι,
 Γύρε καὶ ἰδὲ, φιλινάδα Φραγκιά, γιὰ τὸ γέρο μας Ζάππα ! . . .
 Εἴπαν, ἀπόστασε, κ' ἦρθεν αὐτοῦ ν' ἀνασάνη κομμάτι ! . . .
 Κῦττα ! γιατί εἴταν γιὰ μᾶς θησαυρὸς καὶ πολὺ μᾶς ἀγάπα.»
 Πάψτε ! . . . Σοπάστε ! . . . κι' ἀκούτε κλαυθμούς, ποῦ τ' ἀγέρι μᾶς φέρνει ! . . .
 Μοιάζει ἐκεينوῦ στεναγμός, ποῦ στὰ ξένα πεθαίνει τὰ μέρη ! . . .
 Δόσέ μου, ἀετέ, τὴν ματιά σου ! . . . νὰ ἰδῶ μακρὰ ὅσο παίρνει,
 Ποῖς διασκορπᾷ βογγητὰ, ποῦ γοργὰ μᾶς τὰ φέρνει τ' ἀγέρι ! . . .
 Ἄχ ! σὺ εἶσαι, Ζάππα ! Ἐσὺ εἶσαι, θερμὲ μας κι' ἀγνὲ πατριώτη ! . . .
 Ἐσὺ στενάξεις ! . . . σὲ τρώγει ἡ ἀρρώστεια ! . . . τὸ αἷμα σου πίνει ! . . .
 Σ' ἔφαγε ὁ Χρόνος ; . . . σ' ἀφίν' ἡ Ζωή ! . . . ὡς σ' ἀφήκε κ' ἡ Νιότη ! . . .
 Σβύνεις, ἀστέρι ἐθνικό ! . . . μὰ ἡ μεγάλη σου δόξα δὲν σβύνει ! . . .
 Τί τὰ δυὸ μάτια σου γύρω γυρίζεις ; Νὰ ἰδῆς ποιὸν νὰ θέλῃς ;
 Ποιὸν μὲς στὰ στήθια σου ἔχεις ; Γιὰ ποιὸν ἡ ματιά σου θολώνει ;
 Ζάππα, σὲ ποιὸν τὰ στερνά σου φιλήματα κλαίοντας στέλλεις ;
 Τίνος τὸ χέρι νὰ πιάσῃ, τὸ χέρι, ποῦ τρέμει, ἀπλόνεις ;
 Νά ! τὰ καλά σου τ' ἀνήμια, τὰ τέκνα σου ! εἶναι σιμά σου ! . . .
 Πίνουν τὸν πόνο σου, παίρνουν τὸν πόθο σου, τὴν θέλησή σου . . .
 Κληρονομοῦν τὸ λαμπρὸ μεγαλεῖό σου μὲ τ' ὄνομά σου !
 Μπαίνουν στὸ πόδι σου ! . . . γύρε ! καὶ ξέγνοιαστος, Ζάππα, κοιμήσου !
 Ἐσοκεπαστήτ' ἀδερφοί ! . . . τὰ στερνά του τὰ λόγια ν' ἀκούστε ! . . .
 — Δὲν εἴταν ὄνειρο ; . . . Ποιὰ νῆναι ἐκείνη μὲ τ' ἄσπρο, ποῦ εἶδα ; . . .
 Ἄ ! . . . εἶν' αὐτή ! μὲ βλογαί ! . . . παιδιά μου, ἀνήμια μου, ποῦστε ! . . .
 Ἐγὼ σὰς ἀφίνω, μὰ σεῖς μὴν ἀφῆστε ποτὲ τὴν πατρίδα ! . . .

ΠΥΡΡΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, Ο ΝΙΚΗΤΗΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

„Η ΗΠΕΙΡΟΣ“

Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. κ. Γερβάσιος

ΠΑΝΕΠΙ
ΒΙΒ

ΑΡΧΑΙΑ ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ ΑΛΕΞΙΟΥ ΠΑΛΛΗ, ΙΑΤΡΟΥ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1857

δημοσιεύθησαν πρό τινων ἐτῶν καὶ ὁσονούτω δημοσιεύονται ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς διάφορα πονήματα, πραγματευόμενα περὶ τῆς ἀρχαίας Χωρογραφίας καὶ τῆς ἰδιαιτέρας ἱστορίας πολλῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν καὶ νήσων. Ὅφειλομεν μὲν πολλὴν χάριν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Γάλλους τῆς μνησθείσης Σχολῆς, οἵτινες, περιηγοῦμενοι τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ πολὺ μοχθοῦντες διὰ τὴν ἐπιστήμην, φωτίζουσι καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐνδόξου μὲν ἀλλὰ πολυπαθοῦς πατρίδος ἡμῶν, λυπούμεθα δὲ ὅτι ὀλίγον ἢ κατ' οὐδὲν συντελοῦμεν εἰς τοῦτο, ἂν καὶ προσφιλέστατον εἰς ἡμᾶς μέλημα. Ἀλλὰ τὸ γαλλικὸν ἔθνος εὐανδρεῖ, μέγα δὲ καὶ πλούσιον ὄν καὶ τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τὴν χωρογραφικὴν ἔρευναν εὐκόλως ἐπεχείρησεν, ἡμεῖς δὲ μετὰ πολυχρόνιον δουλείαν, μικρὸν μέρος τῆς γῆς ἡμῶν ἀπελευθερώσαντες, μόλις ἀνεγείραμεν πόλεις καὶ χωρῖα καὶ οἰκήματα ἠκοδομήσαμεν. Ἀλλὰ πρὸς συγγραφὴν τῆς χωρογραφίας καὶ τῆς ἱστορίας χώρας τινὸς οὐ μόνον πρέπει νὰ μελετήσῃ τις τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἱστορούμενα, ἀλλὰ καὶ τὴν χώραν νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ μετ' ἐπιστάσιος νὰ ἐρευνήσῃ, ἄλλως ἢ συγγραφὴ ἀποβαίνει ἑλλειπῆς. Διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους ὁ ἀναγνώστης τὸ δυνατόν παρ' ἡμῖν ἐλπίζετω.

Ἡ ἀπόλεια πολλῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων κατέστησεν ἔργον δυσχερέστατον τὴν σύνταξιν τῆς κατὰ μέρος ἀρχαίας ἱστορίας διαφόρων λαῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἔτι μᾶλλον τὴν ἐξακριβωσιν τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας, διότι αἱ πανταχόθεν καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπιδρομαὶ βαρβάρων λαῶν μετέβαλον τὰ πλείστα τῶν ὀνομάτων πόλεων, χωρῶν, ὄρεων, ποτα-

μῶν καὶ θέσεων. Εἰς χεῖρονα δὲ κατηγορίαν πασῶν τῶν ἄλλων εὐρίσκειται ἡ Ἡπειρος. Ἐν τῶν δέκα ἕξ βιβλίων τοῦ τὰ Ἡπειρωτικά συγγράφαντος Κριτολάου οὐδὲ ἐν τεμάχιον μέχρις ἡμῶν περιήλθεν, ἐκ τῶν ιστορικῶν Θεοπόμπου τοῦ Χίου μόλις μικρὸν χωρίον, ὅπερ τὸν Τόμαρον ἀφορεῖ, ὁ Πλίνιος μᾶς διέσωσεν, ἀπωλέσθησαν δὲ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν βιβλίων τοῦ τε Πολυβίου καὶ τοῦ Διοδώρου, τῶν πραγματευομένων περὶ τῶν τῆς Ἡπείρου, μέρος τι τῶν τοῦ Στράβωνος λείπει, πρὸς δὲ τούτοις ὁ γεωγράφος οὗτος δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ διαλάβῃ περὶ χωρῶν ἢδη ἐρημωμένων, περικοπαὶ δὲ τινες ἐκ τῶν συγγραμμάτων ἄλλων συγγραφέων, μὴ συνάδουσαι πολλάκις μεταξύ των, γεννῶσι μεγίστην σύγχυσιν, ὅτε μὲν εἰς τὴν ἀληθῆ ἐκτίμησιν τῆς ἀλληλουχίας τῶν ιστορικῶν γεγονότων, ὅτε δὲ εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῶν πόλεων καὶ τῶν θέσεων καὶ ἐν γένει τῶν διαφορῶν μερῶν τῆς χώρας.

Α'

Γεωγραφία

Ἡ ἐπαρχία τῆς Ἄρτης, ἡ νοτιωτέρα τῆς Ἡπείρου ἐστὶ. Ἡ πόλις αὕτη, ἣτις παρέχει τὴν ὀνομασίαν εἰς τὴν χώραν ὀλόκληρον, περιέχει οὐκ ὀλίγα λείψανα ἀρχαίας πόλεως. Ἴνα δὲ ἀνακαλύψωσι τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν τῆς πόλεως ταύτης οἱ περιηγηταὶ ἠρεύνθησαν τοὺς ἀρχαίους συγγραφείς, ὅπως εὐρωσι πῶς ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι ὁ παραρρέων αὐτῇ ποταμὸς. Ἐξ ἐνὸς δὲ περισυθέντος χωρίου Ἐκαταίου τοῦ Μιλησίου, δηλοῦντος ὅτι ἐκ τοῦ ὄρους Λάκμωνος ρεῖ καὶ ὁ Αἴας, ἢ Ἀῶος καὶ ὁ Ἴναχος, ἐξήγαγον ὅτι ὁ ποταμὸς τῆς Ἄρτης, τὸ «Διπόταμον» καλούμενον, ρέων ἐκ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν μέρους τῶν ὀρέων τῆς σειρᾶς τοῦ Πίνδου, ἐξ οὗ καὶ ὁ Αἴας, ὁ Ἴναχος ἐστὶ, ὅθεν ἐπόμενον ἦν τὴν Ἄρταν οἱ μὲν νὰ ἐκλάβωσιν ὡς τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος, ἔνθα παραρρέει ὁ Ἴναχος, ὁ δὲ Πουκεβίλλ νὰ ἐκλάβῃ αὐτὴν ὡς τὴν πόλιν τῆς Ἀθαμανίας Ἀργοθέαν. Ἀλλὰ τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος πρώτην πόλιν τῆς Ἀκαρνανίας, καλεῖ ὁ Σκύλαξ, (Συλλογὴ τῶν ἐν ἐπιτομῇ τοῖς πάλαι γεωγραφηθέντων) καὶ ὁ Στράβων τῆς Ἀκαρνανίας πόλιν ὀνομάζει αὐτὴν, μετὰ τὴν Ἀμβρακίαν ἀπαντωμένην (Τόμ. 2. σελ. 121. ἐκδ. στερεότυπος), ὁ δὲ Θουκυδίδης τῶν Ἀμφιλόχων μνημονεύει, ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ Ἀχελῷου ποταμοῦ (Β.βλ. 2 Κεφ. 102), τὴν δὲ Ἀργεῖαν, ἔνθα ἔκειτο ἡ ἐπιθαλασσία πόλις Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος, τίθησι παρὰ τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον (Β.βλ. 3 Κεφ. 185), ταύτην δὲ ὀριζομένην ὑπὸ τῶν ἀμφιλοχικῶν ὀρέων (Β.βλ. 3 Κεφ. 106) τουτέστι τοῦ Θανάμου (τοῦ Μακρυνόρου) καὶ τῶν Ἰδομενῶν. Ὅθεν ἀριδιήλως συνάγεται ὅτι ἡ Ἀμφιλοχία, ἐν ἣ ἔκειτο τὸ Ἀμ-

φιλοχικὸν Ἄργος, ὁ καθ' ἡμᾶς Βάλτος ἐστὶ, διακρινόμενος ἀπὸ τοῦ Ξηρομέρου, τῆς κυρίως Ἀκαρνανίας. Ἴναχον δὲ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸν διὰ τῆς Βλίχας καλουμένην, τουτέστι τῆς Ἀργείας, ρέοντα ρύακα ὅμοιον τῷ ὄντι τῷ κατὰ τὸ πελοποννησιακὸν Ἄργος χαραδρῶδει Ἰνάχῳ. «Ἀπέχει (λέγει ὁ Πολύβιος) ἡ Ἀμβρακία στάδια ἑκατὸν ὀδοσκόποντα τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους.» (I. XXII. C. XIII), ὁ δὲ Τίτος Λιούτιος «μῖλλια εἴκοσι δύο» (I. XXXVIII Κεφ. X) καὶ τοσαύτη ἐστὶν ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῆς Ἄρτης μέχρι τῆς Βλίχας. Ἐκ δὲ τῶν τοῦ Στράβωνος (Τόμ. 2 σελ. 120) ἐξάγεται ὅτι «τοῖς εἰσπλέουσιν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον ἐν δεξιᾷ οἰκοῦσιν Ἑλλήνων Ἀκαρνᾶνες, ἐν ἀριστερᾷ δὲ τῶν Ἡπειρωτῶν οἱ Κασσιωπῆες μέχρι τοῦ μυχοῦ, τοῦ κατ' Ἀμβρακίαν, ὑπέρκειται δὲ ἡ πόλις αὕτη, ἀπέχουσα κατὰ τὸν Σκύλακα (Συλλ. Γεωγραφ. κτλ. Τόμ. Α' σελ. 30) καὶ τὸν Δικαίραχον (Δικζιχρ. στίχ. 28) ἢ Διονύσιον τὸν Καλλιφῶντος, ὀδοσκόποντα στάδια τῆς θαλάσσης. «Παραρρεῖ δ' αὐτὴν, (λέγει ὁ Στράβων) ὁ ποταμὸς Ἀραχθός, ἀρχόμενος ἐκ τῆς Τύμφης καὶ Παρωραίας, τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Πίνδου, τὴν ὑπὸ τοῦ Ἐκαταίου καὶ τοῦ Ἡρόδοτου Λάκμωνα καλουμένην.» (Στράβ. σελ. 124), ὁ δὲ Στράβων καλεῖ «Τύμφην» καὶ «Τυμφαίους» τοὺς εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Πίνδου πρὸς τὴν Θεσσαλίαν παρὰ τὸν Πηγεῖον οἰκοῦντας.

Ὁ δὲ ποταμὸς «Λαῦρος» σήμερον καλούμενος, ὁ διὰ τῆς πεδιάδος τῆς Ἀμβρακίας ρέων, ὁ Χάραδρος τῶν ἀρχαίων ἐστίν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν τοῦ Πολυβίου. Διηγείται ὁ ιστοριογράφος οὗτος ὅτι ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Δημητρίου, διελθὼν διὰ τῆς Ἡπείρου, ἀφίκετο εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀμβρακιωτῶν, καὶ ἐκπορθήσας τὸν Ἀμβρακόν, χωρίον ἀχυρωμένον, ἐν λίμναις κείμενον, μίαν ἀπὸ τῆς χώρας στενὴν καὶ χωστὴν πρόσοδον ἔχον, προήγε παρὰ Χάραδρον, σπεύδων διαβῆναι τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον, ὃς στενωτάτος ἐστὶ κατὰ τὸ τῶν Ἀκαρνᾶνων ἕρπον καλούμενον Ἀκτιον.» (Β.βλ. IV. Κεφ. LXXI καὶ LXXIII) Χάραδρος δὲ καὶ πόλις Χαράδρα ὑπῆρχον καὶ εἰς ἄλλα τῆς Ἑλλάδος μέρη καὶ ἐν Φθιώτιδι καὶ ἀλλαχοῦ (Πυρσικ. Β. X. Κεφ 33. Β. IV. 33).

Ὁ δὲ Τίτος Λιούτιος διηγείται ὅτι ἡ Ἀμβρακία ἔκειτο μεταξύ τοῦ τραχέος λόφου, Περάνθη καλουμένου, (Πετροβούνι σήμερον) καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου ἢ Ἀρέθωνος, πλωίμου καταστάντος πρὸς τὰς χρεῖας τῆς πολιουρίας, ἔνευε δὲ ἡ πόλις πρὸς δυσμὰς τῆς ἀκροπόλεως, εἰς τὰ ὑψη τοῦ λόφου, πρὸς ἀνατολάς ὑψομένης. (XXXVIII, C. III). Ὅταν τις ἀναγνώσῃ τὸ χωρίον τοῦτο καὶ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἄρταν, δὲν θέλει ἀμφιβάλλει ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ Ἀμβρακία, καὶ πολλὰ πιθανὸν εὐρήσει ὅτι τὸ μὲν φρούριον Πύργειον ἐστίν, ἐν δὲ τῇ Μητροπόλει ἔκειτο τὸ Ἀσκληπιεῖον, ὃν ὁ Πολύ-

βιος και ὁ Διουῖος μνεῖαν ποιοῦνται, ἡ δὲ Φανερωμένη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ ὑπὸ τοῦ Δικαιάρχου μνημονευόμενός ἐστιν.

Ἡ Ἀμβρακία ὑπῆρξεν ἡ λαμπροτέρα πόλις τῆς Ἠπειροῦ και ὡς ἀποικία τῶν Κορινθίων και ὡς ὑπὸ τοῦ Πύρρου πρωτεύουσα τῆς Ἠπειροῦ καταστάσα, ἐκοσμεῖτο ὑπὸ περιφανῶν οἰκοδομῶν, ὑπὸ πολλῶν ἀνδριάντων, ἀγαλμάτων και γραφῶν, (Πολύβ. Β. XXII κεφ. XIII), ἀλλὰ μόλις σήμερον ἀποκαλύπτονται ἔχνη τινὰ ἀρχαίων οἰκοδομῶν, μὴ δυνάμενα ποσῶς νὰ εὐκολύνωσι κἄν τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως αὐτῆς.

Ὁρισθεῖσης τῆς θέσεως τῆς Ἀμβρακίας, εὐκολώτερον δύναται τις νὰ κατευθύνῃ τὰ διαβήματά του εἰς τὰς λοιπὰς τῆς Ἠπειροῦ χώρας.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ ὄνομα Ἠπειρος ἐμερικεύθη εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν οἱ βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν και ἰδίως Ἀλέξανδρος ὁ Νεοπτολέμων, ὁ ἐν Ἰταλίᾳ φρονεθεῖς, κατέστη κύριος πάσης τῆς χώρας ταύτης και βασιλεὺς τῆς Ἠπειροῦ ὑπὸ τοῦ Διούτου καλεῖται (L. VIII C. XXIV), πρότερον δὲ ἐκάστη ἐπαρχία ἦν γνωστὴ ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῆς ὄνομα, ἄνευ τῆς ἀνάγκης γενικῆς τινοσ ὀνομασίας τῆς ἐπαρχίας ὀλοκλήρου. Ὁ Θουκυδίδης, λαλῶν περὶ Θεσπρωτίας και Κεστρίνης μεταχειρίζεται τὸ ὄνομα «Ἠπειρος» ὑπὸ τὴν γενικὴν αὐτοῦ σημασίαν, πιθανολογεῖται δὲ ὅτι πᾶσα ἡ Ἠπειρος Θεσπρωτία πρότερον ἐκαλεῖτο και ἀκολούθως, ἀφοῦ ἐμερικεύθη τὸ ὄνομα Θεσπρωτία, περιωρίσθη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ὀριζομένην (B. I. κεφ. 46). Ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἐπαρχίαν, ἐν ἣ ἔκειτο ἡ Δωδώνη Θεσπρωτίδα καλεῖ (B. II. κεφ. 56), ἀλλ' ἡ Δωδώνη ἔκειτο πόρρω τῆς θαλάσσης, εἰς τοὺς ἄνω τόπους, ὡς λέγει ὁ Πολύβιος, ἐν τῇ Μολοσσία, ὡς κατωτέρω ρηθῆσεται. Ὡσαύτως ὁ Ἡρόδοτος (B. VIII κεφ. 47) τοὺς κατοίκους τῆς Κασσωπίας, καθὼς και ὁ Στράβων αὐτός, Θεσπρωτοὺς ὀνομάζει, διότι ἀναφέρει «τοὺς Θεσπρωτοὺς τοῖς Ἀμβρακιώταις ὀμορρέοντας, τοὺς ἐξ ἐσχατέων χωρῶν στρατευομένους μετ' αὐτῶν», ὁ Αἰσχύλος τὸν μὲν Δωδωναῖον Δία Θεσπρωτὸν καλεῖ, τὴν δὲ Δωδώνην μολοττικὴν. (ἐν Προμηθεῖ. Στῆχ. 829). Ἀλλ' ἡ τοῦ Παισανίου μαρτυρία αἶρει πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν, διότι τὴν Ἠπειρον ἅπασαν Θεσπρωτίδα καλεῖ (B. IV. κεφ. 14, 35), Θεσπρωτίδας δὲ τὰς πόλεις Ἀμβρακίαν, Δωδώνην, Ἀοργον, Θρόνιον (B. VI. κεφ. 23. B. IX). και τὸν ποταμὸν αὐτὸν Ἀῶν διὰ τῆς Θεσπρωτίδος ρέοντα ἀναφέρει. Διὰ τὸν εἰρημένον λόγον και διότι ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι «οἱ Τραγικοὶ και ὁ Πίνδαρος Θεσπρωτίδα τὴν Δωδώνην εἰρήκασιν» (Τόμ. Β' σελ. 126 ἐκδ. στερ.) τὴν θέσαν τοῦ Μαντείου ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ τῆς Θεσπρωτίδος Ἠπειροῦ τινὲς ἀνεξήτησαν.

Ἐνεκα δὲ τῆς συγχύσεως περὶ τὴν ὀνομασίαν τῆς χώρας ταύτης, συμ-

περιελήφθησαν ἐν αὐτῇ ἔθνη τε και ἐπαρχίαι, ἐκτὸς τῶν φυσικῶν αὐτῆς ὀρίων κείμεναι. Ὅθεν εὐλόγως ὁ ἡμέτερος κ. Σεμιτέλος ἐν τοῖς «Ἠπειρωτικοῖς» αὐτοῦ ἀφήρησε τοὺς Αἰθίδικας και τοὺς Τυμφαίους, τοὺς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Πίνδου και παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Πηγεῖοῦ οἰκοῦντας, ὡσαύτως και τοὺς εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀχελφου καθήκοντας Ἀθαμᾶνας, ὁμοίως πρέπει ν' ἀραιρέσωμεν ἐκ τῆς Θεσπρωτίδος Ἠπειροῦ τοὺς εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀῶου πρὸς τὸ ἀρκτικὸν μέρος Βυλλίονας και Ταυλαντίους, ὡς ἔθνη ἰλλυρικὰ (Στράβ. Τομ. Ι' σελ. 24), τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀῶου πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν μετὰ Διονυσίου τοῦ Περιηγητοῦ ὡς τὰ πέρατα τῆς Ἑλλάδος, «ἐνθα δηλαδὴ ἐριδεῖται Ἑλλάδος ἀρχή». (Διον. Περιηγ. στῆχ. 399). Στηριζόμενοι δὲ εἰς τὸν Θουκυδίδην και ἐν μέρει εἰς τὸν Στράβωνα, δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, χωρὶς νὰ ἐνδοιάσωμεν, ὅτι ἐπαρχίαι, ἤτοι ἔθνη τῆς Ἠπειροῦ κυρίως ἦσαν οἱ Χάονες, οἱ Θεσπρωτοί, οἱ Κασσωπαῖοι, οἱ Ἀμβρακιῶται, οἱ Ἀτινᾶνες, οἱ Παρναῖοι, οἱ Ὀρέσται, και οἱ Μολοσσοί.

Συνδυάζοντες δὲ και τὰ ὑπ' ἄλλων συγγραφέων ἀναφερόμενα, δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν τὰς παραλίους ἐπαρχίας ὡς ἀκολούθως: Καὶ ἡ μὲν Χαονία, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀῶου, διήκει μέχρι Θανάμιδος ποταμοῦ. Ὁ μέγας οὗτος νομὸς ὑποδιηρεῖτο: α) Εἰς τὴν χῶρον τῶν Ὠρικίων, ἐνθα πρώτη πόλις ὑπῆρχε τῆς Ἠπειροῦ ὁ Ὠρικός, κείμενος παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀῶου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν τοῦ Ἡροδότου (B. IX κεφ. 93), ἐνθα κεῖται ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀυλόν, ἡ πλησίον που. Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ ὑπῆρχε και ὁ λιμὴν Πάνορμος, τὸ Ἀοργον και ὁ Ὀγγεσμος. β) Εἰς τὴν Ἀβαντίαν, ἢ Ἀμαντίαν, ἐνθα ἔκειτο τὸ Θρόνιον, ὑπὸ τὰ Κεραῦνια ὄρη, κατὰ τὸν Παισανίαν (B. VI. κεφ. 22), ὡσαύτως αἱ Παλαῖσαι και ἡ Χιμίαιρα, πόλεις ὑπὸ τοῦ Πλινίου μνημονευόμεναι, τούτέστιν αἱ καθ' ἡμᾶς Παλαῖσα και Χιμίαιρα. Καὶ γ) Εἰς τὴν Κεστρίνην, λήγουσαν εἰς τὸν Θάμιν ποταμὸν (Θουκυδ. Β. Ι κεφ. 46), ἐν ἣ ἔκειτο ἡ Φοινίκη παρὰ τὸν ποταμὸν, τὸν ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Πηλώδη λιμῆνα τοῦ Βονθρωτοῦ, ἥτις και σήμερον Φοινίκη καλεῖται, και οὐκ ὀλίγα ἐρεῖπια σώζονται. Ὡσαύτως και τὸ Ποσειδίων, ἤτοι οἱ καθ' ἡμᾶς Ἅγιοι Σαράντα (Πουκεβίλ. Chap. XXVI Voyage en Grèce). Τὰ δὲ ἡμίσειαν ὄραν μακρὰν τῆς Κονισπόλεως ἐρεῖπια, ὡς τὰ τῆς Φανότης ὑπὸ τοῦ Πουκεβίλλ θεωρούμενα, ἴσως τοῦ Ἑλικράνου εἰσὶ, τὰ δὲ τῆς Παλαιοβενετίας σήμερον καλουμένης, ἀπέχοντα δέκα μίλλια τῆς θαλάσσης, πιθανώτατον ὅτι τὰ τῆς Γιτάνης εἰσιν, ὡς ἐκ τῶν τοῦ Διούτου ἐξάγεται (L. XLII β XXXVIII).

Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Θανάμιδος ἀρχεται ἡ ἐπαρχία, ἡ ἰδίως Θεσπρωτία καλουμένη, ὑποδιαιρουμένη εἰς τὴν Ἐλαιάτιδα (Θουκυδίδης Β. Ι κεφ. 46), κληθεῖσαν οὕτως ὡς ἐλαιοφόρον.

Διὰ τῆς χώρας ταύτης, ἐνδόξου ἔνεκα τῶν μυθολογουμένων περιπετειῶν τοῦ *Θησέως*, καὶ τῶν λοιπῶν μυθευμάτων, ἔρρεον ὁ *Κωκυτός* καὶ ὁ *Ἀχέρων*, οἷς ἀποτελεῖ τὴν *Ἀχερουσίαν λίμνην*, καὶ ἐκβάλλει ἀκολούθως εἰς τὸν Γλυκὴν λίμνην, ὑπερέκειτο δὲ αὐτοῦ ἡ πόλις *Ἐφυρα*, *Κύχρος* ἀκολούθως κληθεῖσα, ἐσώζοντο δὲ ἐρείπια καὶ κίονες κατὰ γῆς ἐρριμμένοι, παρὰ τὸν *Ἀχέροντα*, εἰς θέσιν καλουμένην «*Γλυκὴ*», ἔνθα ὁ Ἀληπασιᾶς ἔκτισε μικρὸν φρούριον, ὅταν ἐπολέμει κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ ἴσως ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ *Ἐφυρα*. Πλησίον τῆς πόλεως ταύτης ἔκειτο τὸ *Βουχαίτιον*, ἢ τὰ *Βούχαιτα*, ἐν δὲ τῇ μεσογειῇ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἔκειντο καὶ ἄλλαι πόλεις, οἷαι ἡ *Ἐλάτεια*, ἡ *Πανδοσία* (πιθκὸν τὸ ἐρημόκαστρον), οἱ *Ἐλενοὶ* (Βελιανοὶ καὶ ἡμᾶς κλούμενοι), ἡ δὲ *Τορόνη*, ἡ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου μνημονευομένη ἐν τῷ βίβῳ τοῦ *Ἀντωνίου*, ἐξέπεσεν ἴσως εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς *Ρινιάσαν*, ἔνθα φυσικῶς περατοῦται ἡ ἐπαρχία αὕτη, τουτέστιν ἡ *Ἐλαιάτις*. Μετ' αὐτὴν ἔρχεται ἡ *Κασσωπία*, καθήκουσα μέχρι τοῦ στομίου τοῦ *Ἀμβρακικοῦ Κόλπου*, ἐν ἧ, παρὰ τὸ χωρίον *Καμαρίναν*, δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ οὐκ ὀλίγα ἐρείπια, ἀνήκοντα εἰς τὴν πόλιν *Κασσιώπην*, ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου μνημονευομένην (Β. 49. 88), ἔνθα ὁ βασιλεὺς τῶν *Μαλοσσῶν* *Ἀλκέτας* ὁ Β', καταπολεμηθεὶς ὑπὸ Λυκίου, τοῦ στρατηγοῦ τοῦ *Κασσάνδρου*, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς *Εὐρυμενάς*, αἱ δὲ *Εὐρυμεναὶ* ἔκειντο ἴσως πλησίον τοῦ χωρίου *Ρωμανοῦ*, ὡς ὑποφαινεται καὶ ἐκ τῆς συγγενείας τοῦ ὀνόματος, ἔνθα καὶ ἐρείπια σώζονται.

Σειρὰ ὁρέων, ἐκ τοῦ Πίνδου ἀρχομένη καὶ μέχρι τῶν *Κεραυνίων* διατείνουσα, ὀρίζει τὰς παραλίους ἐπαρχίας πρὸς τὴν μεσόγειον. Τὰ ὄρη ταῦτα ἦσαν γνωστὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πτελεόν ὄρος*, ὑφρούμενον ὑπὲρ τὴν *Ἀμβρακίαν* καὶ ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς *Κερκυραίας* καὶ ἐπομένως συνενοούμενον τοῖς *Κεραυνίοις ὄρεσιν*, ὡς ἐκ τῶν τοῦ Στράβωνος ἐξάγεται. (Fragmenta palatino Vaticana σελ. 274 ἔδ. Firmin Didot.) Εἰς τὴν ὑπεράνω τῆς *Ἀμβρακίας* σειρᾶν τῶν ὁρέων τούτων, ὑπὸ τοῦ Πουκεβίλλ *Ὀλοχίνων* καλουμένων, ἀνοίγονται δύο φάραγγες καὶ διὰ μὲν τῆς πρώτης ῥεεὶ ὁ *Ἀραχθός*, ἡ δὲ δευτέρα τὸ *Στενὸν τῶν* «Πέντε Πηγαδιῶν» καλούμενον ἀποτελεῖ. Τὸ *Στενὸν* τοῦτο ὑπῆρχε τὸ ὄριον μεταξὺ *Ἀμβρακίας* καὶ *Μολοσσίας*. «*Μετὰ τὴν Ἀμβρακίαν* (λέγουσιν ὁ Σκύλαξ καὶ Σκύμωνος ὁ Χίος. σιχ. 452) ἡ *Μολοσσία ἐστίν.*» (Σκύλ. Περιπλους Συλλογὴ τῶν ἐν ἐπιτομῇ). Διὰ τοῦ *Στενοῦ* τούτου εἰσέβαλον αἰφνης εἰς τὴν χώραν τῶν *Ἀμβρακιωτῶν* οἱ *Μολοσσοί*, ὅταν ἐχθρικῶς διέκειντο πρὸς αὐτούς. «*Οἱ Ἀμβρακιωταὶ, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἀνέθηκαν*, λέγει ὁ Παισαβίας, *ὄνον χαλκοῦν* (Β'. X κεφ. 14) *εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα, διότι χάρις εἰς τὰς φωνὰς ὄνου ἐφωρόθησαν οἱ Μολοσσοὶ ἐνεδρεύοντες καὶ*

οὕτως ἐνίκησαν νυκτομαχίᾳ αὐτοὺς οἱ Ἀμβρακιωταὶ»

Ἡ σειρὰ τῶν ὁρέων τούτων πρὸς νότον, ὁ δὲ Πίνδος πρὸς ἀνατολάς εἰσιν ἐν μέρει φυσικὰ βεβαίως ὄρια τῆς *Μολοσσίας*, χώρας τραχείας ὡς λέγει ὁ Στράβων, διατεμνομένης ὑπὸ διαφόρων ὁρέων, τοῦ τε *Πολύανου* δηλαδὴ καὶ τοῦ *Τομάρου*, καὶ ἄλλων, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν περιήλθον εἰς ἡμᾶς. Ὅθεν πρέπει ἵνα ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ *Μολοσσία* συνεκροτεῖτο, ὡς εἶπεν, ὑπὸ διαφόρων κοιλᾶδων, αἵτινες ἀποτελοῦσι διαφόρους περιοχὰς ἢ τμημάτα τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

Ὅταν ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ *Ἀμβρακικοῦ Κόλπου* διευσθυθῶμεν πρὸς τὴν μεσόγειον καὶ διέλθωμεν διὰ τῶν Πέντε Πηγαδιῶν, φθάνομεν ἐν διαστήματι δύο ἡμερῶν, πεζοὶ βαδίζοντες, εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Ἰωαννίνων. «*Ὁ δὲ Αἰνείας καὶ οἱ ἀκμαῖότατοι σὺν αὐτῷ τοῦ στρατοῦ*, λέγει Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, (Ρωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία Τομ. 1ος σελ. 74 ἔκδ. Λειψίας στερεότ.) *ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου, ἡμερῶν δυοῖν διανύσαντες ὁδὸν, εἰς Δωδώνην ἀφίκοντο, ὁ δὲ Ἀγχίσης, ἔχων τὰς ναῦς εἰς Βουθρωτὸν κατάγεται*, ἔνθα ἐμελλε νὰ περιμείνῃ αὐτόν. *Ὁ Αἰνείας ὄφειλε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μεσόγειον τῆς Ἠπείρου, διότι ἡ Δωδώνη ἔκειτο εἰς τοὺς ἄνω τόπους τῆς Ἠπείρου, πόρρω δηλαδὴ τῆς θαλάσσης*, ὡς λέγει ὁ Πολύβιος. (Β. IV κεφ. LXVII). Ἐάν οὖν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ κατὰ τὴν κοιλάδα τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονεύμενα, θέλομεν πεισθῆ ὀριστικῶς ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ *Ἐλλοπία*, ἡ τῆς *Μολοσσίας* περιοχὴ, ἐν ἧ ἔκειτο τὸ *Ἰερόν* τοῦ Διός. Ὁ τε Στράβων καὶ ὁ Σουΐδας μᾶς διέσωσαν στίχους τινὰς ἀπολεσθέντος ποιήματος τοῦ Ἡσιόδου, ἐξ ὧν δηλὸν γίνεται ὅτι ἡ *Ἐλλοπία ἦν χώρα εὐλείμων*, εἰς δὲ τὰς *ἐσχατίας αὐτῆς ἔκειτο ἡ Δωδώνη*. Ἡ κοιλάς τῶν Ἰωαννίνων κοσμεῖται ὑπὸ ποικιλανθῶν λειμώνων, ἐν δὲ τῇ μονῇ τῆς Γαστριτίσης, εἰς τὰ ἔσχατα αὐτῆς οὐκ ὀλίγα ἀρχαῖα ἐρείπια, σώζονται. Ὁ Πιλλίνος ἀναφέρει ἐκ τοῦ Θεοπόμπου τοῦ Χίου, ὅτι *ἐκ τῶν ριζῶν τοῦ Τομάρου ἔρρεον ἐκατὸν πηγαί*, καὶ ἐκ τῶν ριζῶν τῶ ὄντι τοῦ σημαντικωτέρου ὄρους τῆς κοιλάδος ταύτης τοῦ καθ' ἡμᾶς *Μητσοικελίου* καλουμένου (1), ἐξερευγόνται ἄφθονα ὕδατα καὶ λίμνην ἀποτελοῦντα. Τὸ *Δωδωναῖον Μαντεῖον δὲν ἔκειτο ἐντὸς τῆς Δωδώνης, ἀλλ' εἰς τὰ περίεξ αὐτῆς* (Πολύβ. β. IV LXVII), *ἔκειτο δὲ ὑπὸ τὸν Τομάρον καὶ περιεκυκλοῦτο ὑπὸ ἐλῶν*, ὡς λέγει ὁ παρὰ Στράβωνι Ἀπολλόδορος (Στράβ. Τομ. 2ος σελ. 125). Ἡ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Τομάρου ἀποτελουμένη λίμνη, πλατεῖα καὶ βαθεῖα πρὸς μεσημβρίαν,

(1) Ἐνταῦθα ἐσφαλὲν ὁ σοφὸς πράγματι ἐρευνητὴς οὗτος τῆς Ἠπείρου, ἐλλαβὼν τὸ Μητσοικελίον (Πολύανον) ὡς Τομάρον, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ τὰ Ἰωάννινα ὡς Δωδώνην.

πιθανώς ἐστὶν ἡ *Παμβώτις*, περὶ ἧς μνησίαν ποιεῖται ὁ Εὐστάθιος (Περ' Ὀμήρ. Ὀδυσ. Χ—ΠΙ στίχ. 188), ἀπήνησε δὲ αὐτὴν *Πύρρος* ἢ *Νεοπτόλεμος* δ' *Ἀχιλλέως*, εἰσελθὼν εἰς *Ἥπειρον*, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐνταῦθα ἐγκαταστάσεως ἀποικίας. Ἀπὸ τῆς Νήσου καὶ τοῦ Φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων ἡ λίμνη στενωπέτρα καὶ ἀβαθὴς γίνεται, πλάκες δὲ καὶ ἐρείπια οἰκοδομῆς, εἰς τὸν πυθμένα ταύτης, εἰς δύο καὶ ἐπέκεινα ὀργυιῶν βάθος, μαρτυροῦσιν ὅτι ἄλλοτε ἔλος ἦν καὶ οὐ λίμνη, ὡς καὶ ἄλλοτε ἀνεφέραμεν. ἀποκατέστη δὲ λίμνη εἴτε διότι ἀπεφράχθησαν αἱ καταβόθραι, ὡς ὁ Λήμιος (Leak) ἀποφαινεται, εἴτε διότι ἀνυψώθησαν αἱ παρακείμεναι γαῖαι, ἔνεκα προσχώσεων. Αἱ κατὰ τὸν καλούμενον Μάτσκιαν καὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον τῶν Κοπάνων γαῖαι εἰσι προϊὼν προσχώσεων καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὠνόμασα τὰ πεδία ταῦτα χειμαρρόχωστα ἐν τῷ «Φιλολογικῷ Συνεδήμῳ». Τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων, τὰ Ἰωάννινα δηλαδή, διότι αὕτη ἦν ἡ πόλις πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτήσεως καὶ πολλὰ ἔτη μετὰ ταῦτα, προέχει εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Λίμνης, ἀποτελοῦν χερσόνησον τετραγώνων, ἥτις διὰ διώρυγος εἰς τὴν δυτικὴν πλευράν, γενομένης, ὀλοτελῶς ἀπενήσωθη, ἐπὶ δὲ τοῦ ὑψομένου βράχου τῆς Β. Α. γωνίας τοῦ φρουρίου τούτου κεῖται τὸ τζαμίον «τοῦ Πασιά Καλοῦ» ἐπιλεγόμενον, ὅπερ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Τούρκων ἐν τῷ Φρουρίῳ, συμβάσεις τῷ 1613, ἐκκλησία ἦν ἀφιερωμένη εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρώδρον. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐπάρχουσι δέκα πέντε κίονες λίθου πρασίνου ἀρχαίου, οὐδὲ ὑπάρχει τοιοῦτος λίθος ἐν Ἥπειρῳ, ὁ δὲ τῆς χώρας λευκός ἐστὶν ὑπερῦθρος γραμμαῖς διαπεποικιλμένος. Δέον ἄρα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ κίονες οὗτοι μετεκομισθησαν ἐξ ἄλλης χώρας. Νομίζομεν δὲ ὅτι οἱ κτίσαντες τὴν ἐκκλησίαν Χριστιανοὶ δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν τοιοῦτον ναὸν νὰ ἐγειρωσιν, ὁ δὲ Ἄσολαν πασσάς, ὅστις ἀνφοδόμησε τζαμίον ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἠδύνατο νὰ μετακομίσῃ ἐκ τῆς Νεαπόλεως οὐχὶ μόνον δέκα πέντε, ἀλλὰ δέκα ὀκτώ, ὅσοι ἦσαν ἀναγκαῖοι, χωρὶς ν' ἀναπληρωθῶσιν οἱ λοιποὶ τρεῖς δι' εὐτελοῦς ἐγγωρίου λίθου, ὡς εὐφῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Ἀραβαντινὸς ἐν τῇ τῆς «Ἥπειρου Χρονογραφίᾳ», ἀποκροῦσαν οὕτω καὶ ἀνυποστήρικτα ἀποδεικνύων τὰ ὑπὸ τῶν ἐγγωρίων Τούρκων ἀναφερόμενα περὶ τῶν κίωνων τούτων, ὡς δῆθεν ἐκ τῆς Νεαπόλεως μετακομισθέντων.

Τὰ διδόμενα ταῦτα νομίζω ὅτι συννεύουσιν ἀρκούντως ἵνα ὑποστηρίξωσιν ὅτι τὸ *Δαδωναῖον Μαντεῖον*, ἔνθα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἀφοῦ τοῦτο ἐξέλιπεν, ἐκτίσθη ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐὰν δὲ ἐκ τῆς κοιλάδος ταύτης διανύσωμεν πρὸς ἔω καὶ ὑπερβῶμεν παράρτημα τὸ τοῦ Τομάρου, Δρισκον καλούμενον (1) εἰσερχόμεθα εἰς ἄλλην

(1) Ὁ Λυθὸς ἀναφέρει ὅτι ὁ Τίτος Κόιντος, εἰσελθὼν εἰς Ἥπειρον, ἐστρατοπέ-

κοιλάδα, ἀποτεματιζομένην πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ ὄρους τῆς σειρᾶς τοῦ *Πίνδου*, *Πολύανα* καθ' ἡμᾶς. τουτέστι τοῦ ἀρχαίου *Πολύανου*. Ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ ρεεὶ ὁ *Ἀραχθός*, τουτέστι τὸ Διποταμιον οὕτω καλούμενον, διότι ἀποτελεῖται ἐκ δύο ποταμῶν, τοῦ μὲν καταρρέοντος ἐκ τοῦ Μετσόβου, τοῦ δὲ ἐξ ἄλλης θέσεως, πρὸς ἄρκτον κειμένης πηγάζοντος, καὶ ἐν μέρει διερχομένου ἐκ Ζαγορίου. Πηγάζουσι δὲ ἀμφοτέρω ἐκ τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς σειρᾶς τοῦ *Πίνδου*, ὅπερ εἰκάζομεν ὅτι ἐκάλουσαν οἱ ἀρχαῖοι κυρίως *Δάκιμωνα*. Ἡ κορυφὴ αὕτη ὑψοῦται 2800 μέτρα κατὰ τὸν Ami Boué μεταξὺ 6—7000 ποδῶν Παρισίων. Ἐκ τῆς κοιλάδος ταύτης ὁ *Ἀραχθός* εἰσερχεται εἰς τὴν φάραγγα, περὶ ἧς ἔμπροσθεν ἐρρέθη. Ἐκ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, ὅθεν ρεεὶ ὁ ποταμὸς, ἄρχονται τὰ καθ' ἡμᾶς Τζουμέρικα, χώρα πλήρης ὑψηλῶν ὄρεων καὶ διατεινούσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα μέχρι τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ *Ἀχελφοῦ*, ἐκ πολλῶν δ' ἐξάγεται ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ τῶν ἀρχαίων *Ἀθαμανία*, μετ' αὐτὴν δὲ πρὸς νότον ἡ *Ἀπεραντία*, τουτέστι τὸ καθ' ἡμᾶς Ραδοβύζι, καὶ οὕτω ἐξηγεῖται πῶς ὁ Διούτιος, ὅστις τὸν Πολύβιον ἀνέγραψε, λέγει ὅτι ὁ *Ἀρέθων*, ἦτοι ὁ *Ἀραχθός*, ἔχει τὰς πηγὰς αὐτοῦ ἐν *Ἀθαμανίᾳ* (L. XXXVIII, C. IV). Ὁ δὲ Στράβων λέγει ὅτι ὁ ποταμὸς οὗτος ρεεὶ ἐκ τῆς *Τύμφης* καὶ τῆς *Παρωραίας* (Γομ. β. σ. 103 ἐκδ. στερεότ.), ἡ δὲ *Τύμφη*, ἂν μὴ ἦ νεώτερος τις ὀνομασία τοῦ *Δάκιμωνα*, δέον νὰ παραδεχθῶμεν ἐκ τῶν τοῦ Στράβωνος αὐτοῦ εἰρημένων ὅτι ὄρος ἐστὶν ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ Πίνδου, τῆς πρὸς τὴν *Θεσσαλίαν*, διότι οἱ *Τυμφαῖοι* ἔκειντο παρὰ τοὺς *Αἰθίνας* καὶ τὰς πηγὰς τοῦ *Πηγαιῶ*. Ἐρρεε δὲ ὁ *Ἀραχθός* διὰ τῆς *Παρωραίας*, ἦτοι διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Διποτάμου, καὶ ἐπομένως δέον νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἡ κοιλάς αὕτη ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι *Παρωραία*.

Προβαίνοντες δ' ἐκ τῆς *Παρωραίας* πρὸς ἄρκτον εἰσερχόμεθα εἰς τὸ Ζαγόριον. Ἡ διὰ τὴν γεωλογικὴν τῆς σύστασιν περιέργος αὕτη κοιλάς κεῖται μεταξὺ τοῦ *Τομάρου* (1) καὶ τοῦ *Λυγκῶνος*, βορείου παραρτήματος τοῦ *Πίνδου*, οὕτω καλούμενον τὸ πάλαι, ὡς πιθανολογεῖται ἐκ τινος χωρίου τοῦ Διούτιος, ὡς κατωτέρω ρηθῆσεται. Ἐναιον ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ οἱ μενεπτόλεμοι *Περραιβοὶ*; «Ὁ Πίνδος πρὸς ἐσπέραν Περραιβοὺς εἶχεν ἀνθρώπους μετανάστας», λέγει ὁ Στράβων, «ἐπὶ δὲ αὐτῇ τῇ Πίνδῳ ὄκνον *Τάλαρες*, *μολοτικὸν φύλον τῶν περὶ τὸν Τομάρον ἀπόσπασμα*» πρὸς ἐσπέραν τοῦ *Τομάρου* ἦσαν οἱ *Ἐλλοὶ* καὶ ἀναγκαίως πρὸς ἀνατολὰς οἱ

δευσεν ἐπὶ τοῦ ὄρους «Κηρκτίου», (α) περιμένων τὸν Ἀμύνανδρον, βασιλέα τῶν Ἀθαμάνων, ὅπως οὗτος τὸν ὀδηγήσῃ διὰ νὰ ὑπερβῇ τὸν Πίνδον καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ἔστιν ἄρα γε τὸ «Κηρκτίον» ὁ Δρισκός; (Tit. Livii. L. XXX II C. 13).

(α) Εἰς τὴν ἀνακρίβειαν ταύτην ὑπέπεσαν ὁ συγγραφεὺς τῆς παρουσίας πραγματείας ἔνεκα τῆς ὑποθέσεως τοῦ Μητσεικίου ὡς τοῦ Τομάρου ὄρους.

(1) Ἀνάγνωθι: Πολύανου.

Τάλαρες, ὅθεν πιθανολογείται ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατοικοῦν οἱ *Τάλαρες*, τὸ μολοτικὸν φύλον, καὶ ἡ χώρα ἐκαλεῖτο *Ταλαρία*. (Στρατῆς Γομ. 2ος σελ. 102 ἐκδ. στερεότ.), "Ὅπως καὶ ἂν ἦ, ἡ εἰκοτολογία αὐτῆ οὐδαμῶς καθίστησιν ἀπαράδεκτον τὴν ἰδέαν ὅτι καὶ *Περραιβοὶ* ἐν *Ἠπειρῷ* ἀποκατεστάθησαν πάλαι ποτέ, διότι ἐκ πολλῶν ἐξάγεται ὅτι μεταξὺ *Ἠπειρῶν* καὶ *Θεσσαλίας* συχναὶ παλιόρροιαι τῶν λαῶν συνέβαινον. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι τὴν πέραν τῶν *Θερμοπυλῶν* Αἰολίδα *Θεσσαλοὶ* ἐλθόντες ἐκ *Θεσπρωτῶν* κατήκνησαν (B. VII κεφ. 176). Καὶ αὐταὶ εἰσιν αἱ μολοσσικαὶ κοιλάδες, αἱ ὑπὸ τῶν δωδωνικῶν ὄρεων ὀριζόμεναι, τοῦ τε *Τομάρου* καὶ *Πολυάνου*, ὄρεων, ὧν μνησίαν ποιεῖται ὁ Στράβων.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ *Μολοσσία* καθῆκε μέχρι τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ ὄρους *Ἀερόπου* (1) ἢ *Ἀσνάου* καὶ πιθανολογείται ὅτι ἡ παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ὄρους κειμένη χώρα ἐκαλεῖτο *Τριφυλία*, ἀφοῦ ὁ στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων *Τίτος Κόϊντος* εἰς τὰ *Στενά* τοῦ *Ἄωου* κατεπολέμησε *Φίλιππον* τὸν *Δημητρίον*, βασιλεῦν τῶν *Μακεδόνων*, καταδιώκων αὐτόν, ἀφίκετο εἰς τὴν θέσιν *Στρατόπεδον τοῦ Πύρρου* καλουμένην, ἐν τῇ *Τριφυλίᾳ* τῆς *Μολοσσίδος*, καὶ ὁ μὲν καταδιωκόμενος *Φίλιππος*, ὑπερβάς τὸν *Δυγκῶνα* ὄρος, τὴν μὲν ἀρκτῶν πλευρὰν πρὸς τὴν *Μακεδονίαν* ἔχον ἐστραμμένην, τὴν δὲ ἀνατολικὴν πρὸς τὴν *Θεσσαλίαν*, μετέβη εἰς *Θεσσαλίαν*, ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων εἰσηλθεν εἰς τὴν *Ἠπειρον*. (Titī Livii L. XXXII. C. XIII). Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης τοῦ Ρωμαίου ἱστοριογράφου ἐξάγεται, ὅτι ὁ *Φίλιππος* καὶ ὁ *Τίτος*, διατρέξαντες τὴν μεταξὺ *Ἀερόπου* καὶ *Ἄωου* στενὴν χώραν, ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον *Ὀσάντισσαν* καθ' ἡμᾶς καλούμενον, καὶ ὁ μὲν *Φίλιππος* διὰ τῶν ὄρεων τοῦ *Ζαγορίου* μετέβη εἰς *Θεσσαλίαν*, ὁ δὲ *Τίτος* εἰσηλθεν εἰς τὴν *Ἠπειρον*, ὅθεν πιθανολογείται ὅτι ἐκαλεῖτο *Δυγκῶν* ἢ σειρὰ τῶν ὄρεων, δι' ἧς ἀποτεματίζεται τὸ *Ζαγόριον* πρὸς ἄρκτον, ἢ δὲ κοιλάς, ἢ παρὰ τὸν *Ἀερόπον*, ἢ καθ' ἡμᾶς «*Παλαιὰ Πωγωνιανή*» (Παλιοπωγῶνι) ἐκαλεῖτο *Τριφυλία*.

Ἀγνοοῦμεν πῶς ἐκαλεῖτο τὸ τῆς *Μολοσσίας* τμήμα, τὸ μεταξὺ τῆς κοιλάδος ταύτης καὶ τῆς *Ἐλλοπίας*. Ὁ Πουκεβίλλ, ὑποθέτων ὅτι ὁ *Χάραδρος* ὁ *Ἀραχθός* ἐστίν, νομίζει ὅτι τὸ ὄρος *Ὀλύττικα*, ἢ *Τύμφη* τῶν ἀρχαίων ἐστίν, καὶ ἐπομένως καλεῖ *Τυμφαῖδα* τὴν παρακειμένην αὐτῇ χώραν.

Ἐκ τῶν *ἐβδομήκοντα πόλεων τῆς Ἠπειροῦ*, ἃς ἀνέτρεψεν ὁ *Παῦλος Αἰμίλιος*, αἱ πλείους ἦσαν μολοτικαί, λέγει ὁ Πολύβιος, ἀλλὰ ἢ πέντε ἢ ἕξ μόνον αὐτῶν τὰ ὀνόματα περιήλθον εἰς ἡμᾶς. Λίαν πιθανόν ἐστίν ὅτι

(1) Ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Αἰοῦ, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ὄρεων τούτων δὲν ἐξάγεται ἂν ἐκαλεῖτο «Ἀερόπος» τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ ἢ τῇ ἀριστερᾷ ὄθῃ τοῦ ποταμοῦ Ἄωου ὄρος.

τῆς *Πασσαρῶνος* πρωτεύουσος τῶν *Μολοσσῶν*, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τῶν τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ βίῳ τοῦ *Πύρρου*, εἰσὶ τὰ ἐρείπια, τὰ παρὰ τοὺς Δραμεσσούς, ὑπὸ τὴν Ὀλύττικαν κείμενα, ἐνθα καὶ τὸ εὐρυχωρότερον τῶν ἑλληνικῶν θεάτρων εἰς τὰ βλέμματα τοῦ περιηγητοῦ παρουσιάζονται. καὶ τεμάχια κίωνων, εἰς τὸν ναὸν ἴσως τοῦ *Ἀρείου Διὸς* ἀνήκοντα, πρὸ ὀλίγου ἐφαίνοντο. Ἀνήκουσιν εἰς τὴν *Φωτικὴν* τὰ ἐρείπια τῆς *Βελλᾶς* (1) ὡς οἱ περιηγηταὶ ἀποφαινόμεθα καὶ ὡς ἐν τῷ χάρτι τοῦ *Κεϊπέρτου* σημειοῦται; Ἄλλ' ἢ *Φωτικὴ* ἔκειτο εἰς χθαμαλὸν καὶ ἐλώδες χωρίον, ἐνῶ ἡ *Βελλὰ* κείτῃ εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους. Παρὰ τὸ χωρίον *Γοργιάντισσαν* ὑπάρχουσι πολλὰ ἐρείπια καὶ ἴσως ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ *Τέκμων*, (2) πιθανὸν ὡσαύτως ὅτι τὸ *Ὄρρειον* (3) ἔκειτο πλησίον πού τῆς *Μονῆς* τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, «εἰς τοὺς ὄρους» καλουμένης. Εἰς πολλὰ τῆς *Μολοσσίας* μέρη ὑπάρχουν ἐρείπια καὶ κυκλώπεια τεῖχη, μαρτυροῦντα ὅτι ἡ χώρα αὕτη ἦν ποτε πολυῶριμος καὶ οἰκουμένη, ἀλλ' ἀσύγνωστος ἀρχαιολογικὴ ἀθαιρεσία ἐστὶ νὰ προσδιορίξῃ τις τὰ δεῖνα ἢ δεῖνα ἐρείπια εἰς τὴν δεῖνα πόλιν, ἄνευ διδομένων τιμῶν. Ὁ Θεόφραστος ἐν τῷ *Περὶ λίθων* μνησίαν ποιεῖται περὶ *Μηλιάδος* καὶ *Κεϊμωλίας* γῆς καὶ παρὰ *Τυμφαίους* εὐρισκομένων, ὁ δὲ Πουκεβίλλ τοὺς παρὰ τὴν Ὀλύττικαν, ὡς ἐρεθῆθι, οἰκοῦντας *Τυμφαίους* ὑπολαβὼν, εἶπε δὲ ὅτι περὶ πόλεως πρόκειται παρὰ τῷ Θεοφράστῳ καὶ οὐχὶ περὶ γαιῶν καὶ λίθων, ἐπιθανολόγησεν ὅτι τὰ πλησίον τῆς *Βελτιστάς* ἐρείπια εἰς τὴν *Μηλιάδα* ἀνήκουσι. τὰ δὲ εἰς τὸ Ἄνω-Σούλι, τὸ τοῦ Πολυχρόνη (4) καλούμενον εἰς τὴν *Κεϊμωλίαν*.

Πρὸς ἄρκτον τῆς *Μολοσσίας* ἐκτείνεται ἄλλη κοιλάς, εἰς τὸν *Ἄωον* κυρίως ἀπολήγουσα, ὀριζομένη δὲ πρὸς ἔσω ὑπὸ τοῦ *Ἀερόπου*, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῶν δίχα διατεμνόντων τὴν *Ἠπειρον* ὄρεων καὶ ὑπὸ τῶν *Κεραυνίων* αὐτῶν. Καὶ τὸ πρῶτον τμήμα αὐτῆς τὴν ἐπαρχίαν *Δρυῖνουπόλεως*, *Ἀδριανουπόλεως* δηλαδὴ κυρίως, καὶ τὸ Ἀργυροκάστρον ἀποτελεῖ, αὕτη δὲ ἡ χώρα τῶν *Ἀργυρίων* ἐστίν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τινῶν στίχων τοῦ Λυκόφρονος, ἐνθα μνημονεύεται ἡ χώρα τῶν *Ἀργυρίων* μετὰ τὰς νάπας τῶν *Κεραυνίων*. Ἡ δὲ λοιπὴ κοιλάς, ἢ παρὰ τὸν *Ἄωον* διήκουσα μέχρι τοῦ πρὸς τὴν *Ἀδλῶνα Νυμφαίου*, ὅπου ἐξορύττεται ἡ πίσσα, ἢ *Ἀτιντανία*

(1) Κατὰ τὰς τελευταίας ἀνακαλύψεις ἡ *Φωτικὴ* εἶναι ἡ σημερινὴ Παραμυθία, ἢ δὲ *Βελλὰ* πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ *Πασσαρῶν*.

(2) Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ *Τέκμων* ἔκειτο παρὰ τὸν Κατασκῆν τῶν Ἰωαννίνων.

(3) Τοῦ Ὄρρειου τὸ ὄνομα πιθανώτερον νὰ κρύπτεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς *Μονῆς* *Παλαιοσφῆς*, παρὰ τὸν Θύαμιν.

(4) Τὸ Σούλι αὐτὸ, ὡς καὶ τὸ ἀντικρὺ αὐτοῦ δυσμικῶς ἕτερον Σούλι, δι' ὧν διέρχεται ὁ Θύαμιν (Καλαμᾶς) δὲν λέγονται Ἄνω καὶ Κάτω Σούλια, ἀλλὰ τὸ μὲν Σούλι Πολυχρόνη, τὸ δὲ Σούλι Χρηστοβασιλῆ.

τῶν ἀρχαίων ἐστί. Δῆλον δὲ γίνεται τοῦτο ἐκ τῶν τοῦ Σκύλακος, λέγοντος: «ὕπερ τῆς Ὠρικίας ἐν μεσογειῶ Ἀκιντάνες» (Τομ Α'. σελ. 24), ὡσαύτως καὶ ἐκ τοῦ «Περὶ Θαυμασίων Ἀκουσμάτων» τοῦ Ἀριστοτέλους (Κεφ.) 24), ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ Νυμφαίου, ἐν τῇ Ἀκιντανίᾳ κειμένου. Ἐξάγεται δὲ ἐκ τῶν τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Πολυβίου καὶ τοῦ Λιούτου, ὅτι πρώτη πόλις τῆς Ἀκιντανίας ἦν ἡ Ἀντιγόνη, κειμένη ἔνθα τὸ Τεπελένιον, ἢ πλυσίον που. Ἐκ δὲ τῆς περιγραφῆς τοῦ Λιούτου εἰκάζεται ὅτι ἡ Φανότη ἔκειτο ἔνθα τὸ Γαρδίκιον. (Titii Livii L. XLIII, C. XXIII).

Ποῖται δὲ εἰσιν αἱ χώραι τῶν Παρναίων καὶ τῶν Ὀρεστών; Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου ἐστρατήγει καὶ τῶν Ὀρεστών ὁ τῶν Παρναίων βασιλεὺς Ὅροδος, Ἀντιόχου τοῦ βασιλέως τῶν Ὀρεστών αὐτῷ ἐπιτρέψαντος (Θουκ. δ. β. ε' Κ. 80) ὅθεν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι γείτονες καὶ πλησιόχωροι ἦσαν οἱ λαοὶ οὗτοι. Ἐν τῷ χάρτῃ τοῦ Κεπέρτου σημειοῦται ὡς Παρναία ἢ παρὰ τὸν Ἀῶον κειμένη ἐπαρχία τῆς Κονίτισης, ἀλλὰ πιθανώτερον νομίζομεν ὅτι Παρναία ἐστὶν ἢ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ στενὴ καὶ τῷ ὄντι παραποταμίαι ἐπαρχία, μετὰ τὸν ποταμὸν καὶ τοῦ Ἀερόπου κειμένη, καὶ διήκουσα ἀπὸ τῶν στενῶν τοῦ Ἀῶου μέχρι τοῦ χωρίου Ὀσάνιτσας, καὶ ὅτι ἡ Πρεμετὴ καὶ οἱ Καραμουρατᾶτες κείνται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ.

Ἀλλὰ πῶς ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι ἡ ἐπαρχία τῆς Κονίτισης, ἔνθα καὶ ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τοῖς χωρίοις ἡ γλῶσσα ἢ ἑλληνικὴ λαλεῖται; Ὁ Θουκιδίδης (β. ε' Κ. 80) μνημονεύει τῶν Ὀρεστών, στρατευσάντων μετὰ τῶν ἄλλων Ἠπειρωτῶν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν Παρναίων, διακρίνει δὲ τοὺς Μακεδόνας, οὓς ἦγεν ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Περδίκκας, ὑπὲρ τῶν ἰσως καὶ μικρὰ τις χώρα. Ὀρεστίς ἐν Μακεδονίᾳ, ἦν ἀναφέρει καὶ ὁ Λυκόφρων, διότι ὁ Αἰετός, περιγράφων τὸ Κέλετρον, τούτεστι τὴν Καστορίαν, χώραν τῆς Ὀρεστιάδος ὀνομάζει, ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς οὗτος, διηγούμενος τὴν ὑπὸ Παύλου τοῦ Αἰμιλίου διαίρεσιν τῆς Μακεδονίας εἰς τέσσαρα τμήματα ἢ περιοχὰς καὶ ἀπαιριθμῶν τοὺς λαοὺς, τοὺς κατακτηθέντας εἰς ἕκαστον τῶν τμημάτων, Λυγκηστὰς μὲν ἀναφέρει. οὐχὶ δὲ καὶ Ὀρεστάς (L. XLV, C. XXX). Ἐὰν οἱ Ὀρεσταὶ κατόκουν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τῇ Καστορίᾳ, ἢ δύναντο μᾶλλον νὰ συμπράξωσι μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Περδίκκα καὶ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Λακεδαιμονίων Βρασίδα εἰς τὴν ἐκστρατείαν, τὴν εἰς Λυγκὸν γνομένην κατὰ Ἀρριβαίου τοῦ Βρομεροῦ, βασιλέως τῶν Λυγκηστῶν (Θουκ. Β. δ' κ. 83), ἀλλ' ὁ Θουκιδίδης οὔτε περὶ τοῦ πολέμου τούτου πραγματευόμενος μνησθὲν ποιεῖται τῶν Ὀρεστών, οὔτε ἐν τῇ ἀπαιριθμῇ τῶν λαῶν τῆς Μακεδονίας, ἔνθα οἱ Λυγκησταὶ κατατάσσονται μετὰ τῶν λαῶν αὐτῆς, Ὀρεστάς συγκαταλέγει,

(Β. δ' κ. 99), ὁ δὲ Στράβων ἐν τῇ Ἠπειρῷ κατατάσσει τοὺς Ὀρεστάς, ἀλλὰ «τούτοις, λέγει, ἀναμείκται τὰ ἔθνη τὰ πρὸς τῇ νοτίῳ τῆς Ἰλλυρικῆς ὄρεινης», ἀπαιριθμῶν δὲ τοὺς μεταξὺ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ καὶ τῶν Κεραυνίων λαοὺς, τοὺς τε Βυλλίονας, Ταυλιαντοὺς καὶ λοιποὺς, πρὸς μεσημβρίαν τοὺς Ὀρεστάς καταλείπει. (Τομ. Γ' σελ. 132) Ἐὰν ὁ Πολύβιος Μακεδόνας τοὺς Ὀρεστάς ὠνόμασε, δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον, διότι «ἡ χώρα, ἢ εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀῶου κειμένη μέχρι τοῦ Ἰονίου Πελάγους Μακεδονία ἐκαλεῖτο, λέγει ὁ Στράβων, καὶ διότι κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ διότι καὶ διαλέκτῳ καὶ κούρᾳ καὶ χλαυδί παραπλησίως τοῖς Μακεδόσιν ἐχρῶντο οἱ ταύτην οἰκοῦντες». Ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνομεν ὅτι οἱ Ὀρεσταὶ κατόκουν τὴν χώραν τῆς Κονίτισης, ὁμοίως οὖσαν τῆς Μολοσσίας, ὡς ὀριζομένην ὑπὸ τοῦ Ἀῶου, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ τοὺς Ὀρεστάς φύλον μολοτικὸν καλεῖ. Ὅταν δὲ τις ἐκ τοῦ χωρίου Ὀσάνιτσας κατοπεύῃ πέραν τοῦ ποταμοῦ, βλέπει τὴν Κόνιτσαν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πεδίου, καὶ ὑπὲρ τὴν πόλιν κυκλώπειον τείχος, δύναται δὲ εὐκόλως νὰ πιθανολογήσῃ ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ Ὀρεστικὸν Ἄργος. (1)

Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ πιθανώτερα τῆς κυρίως Ἠπειροῦ ἀρχαία χωρογραφία, καθ' ὅσον δύναται τις ἐκ τῶν γεωγράφων καὶ τῶν ἱστοριογράφων νὰ ἐξαγάγῃ.

Β'.

Ἱστορία.

Μεῖζονα ἐστὶ δυσκολίαν ἀπαντᾶ τις εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ἠπειροῦ. Τὰ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἱστορούμενα περὶ τῆς χώρας ταύτης εἰσὶν ὄλως ἀβέβαια καὶ μυθώδη, οὐδεμίαν ὁμῶς ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ αὐτόσε ἔλαβον χώραν μεταναστεύσεις καὶ μετοικήσεις, ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς τῆς Ἑλλάδος χώρας, καὶ ὅτι Ἀρκάδες καὶ Θεσσαλοὶ μετόκησαν εἰς Ἠπειρον. (Raoul Rochette, Histoire critique de l'établissement des colonies grecques. Tom. I. p. 213. II, 380.)

Μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἠπειροῦ, ὁ Στράβων μνημονεύει τῶν Χαόνων καὶ τῶν Μολοσσῶν, ἐνδοξοτάτων διὰ τὸ ἄρξει πάσης τῆς Ἠπειροῦ, πρότερον δὲ τῶν Χαόνων, καὶ ὕστερον τῶν Μολοσσῶν, οἱ καὶ διὰ τὴν

(1) Οἱ Ἕλληνες, ἀπολέσαντες τὴν πελασγικὴν σημασίαν τοῦ Ἄργους, ὅπερ «ἀργός» σημαίνει, ἐπλαττον μυθεύματα ἵνα ἐξηγήσωσι τὰς ὀνομασίας «Ἀμφιλοχικὸν» καὶ «Ὀρεστικὸν Ἄργος», ἀπαρᾶλλάτως, ἀπολέσαντες τὴν πελασγικὴν σημασίαν τῆς λέξεως «Λύξ» (Lux), ἐπλαττον μυθεύματα ἵνα ἐξηγήσωσι τὸν «Λύκειον Ἀπόλλωνα», τὸν «Λυκαῖον Δία», τὴν «Λυκόσουραν», τὸν «Λυκαβητὸν» κτλ. κτλ. ἀλλ' ἡ λέξις ἔμεινε εἰς τὰ σύνθετα «ἀμφιλοχία», «λυκαυγὴ» κτλ.

συγγένειαν τῶν βασιλέων ἐπὶ πλέον ἠδέξθησαν (τῶν Αἰκιδῶν γὰρ ἦσαν) καὶ διὰ τὸ παρὰ τούτοις εἶναι τὸ ἐν Δωδώνῃ Μαντεῖον, πικαιὸν τε καὶ ὀνομαστόν». ὁ δὲ Ἡρόδοτος (Β. VIII Κεφ. 47) ἀναφέρει ὅτι κατὰ τῶν Μῆδων συνεξεστράτευσαν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ ἄδμοροι τῶν Ἀμβρακιωτῶν Θεσπρωτοὶ ἐκ τῶν ἐσχάτων χωρῶν, ἀλλὰ περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως αὐτῶν οὐδὲν ἀναφέρει. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου αἱ παράλιοι τῆς Ἡπείρου ἐπαρχαίαι ἦσαν ἀβασίλευτοι καὶ ἐκυβερνῶντων ὀλιγαρχικῶς, τοῦλάχιστον τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς ρήσεως τοῦ Θουκυδίδου (Β. II. κ. 80), ἔνθα μνημονεύονται οἱ ἐκ τῶν ἀρχικῶν οἴκων στρατηγοὶ Νικάνωρ καὶ Φώτιος, ἐβασίλευοντο δὲ οἱ τὰς μεσογειοῦς ἐπαρχίας οἰκοῦντες Ὁρέσται, Παραναῖοι καὶ Μολοσσοί.

Παρὰ δὲ τοῖς Μολοσσοῖς ἡ βασιλεία, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτικά β. VIII κεφ. 8 καὶ 9) διέμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον διὰ τὴν μετριότητα τῶν βασιλέων. Καὶ τῷ ὄντι ἀπὸ Πύρρου τοῦ Ἀχιλλέως μέχρι Θερύπου λέγει ὁ Παιανίας (β. II. Κ. 80), ἐβασίλευσαν δέκα πέντε βασιλεῖς, ὧν τὰ ὀνόματα ἔμειναν ἄγνωστα ἐκτὸς τοῦ Ἀδμήτου, πρὸς δὲν κατέφηνεν ὁ Θεμιστοκλῆς. (1)

Διὰ τοίους δὲ λόγους οἱ Μολοττοὶ ἀπεδίωξαν τὸν υἱὸν τοῦ εὐεργέτου τῆς χώρας Θερύπου Ἀλκέταν, ἀγνοοῦμεν, γινώσκουμεν μόνον ὅτι οὗτος κατέφηνεν εἰς τὸν Διονύσιον τὸν Πρεσβύτερον, τύραννον τῶν Συρακουσῶν, ὁ δὲ Διονύσιος συνέδραμεν αὐτόν, καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν Ἰλλυριῶν κατήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Μολοσσίαν. Οἱ Ἰλλυριοί, εἰσβαλλόντες, τὴν χώραν ἐκάκωσαν, τῶν Μολοσσῶν ἠττηθέντων, καὶ πλείους τῶν μυριάων καὶ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν ἀπολεσάντων, καὶ ἤθελε πάθει ἡ Μολοσσία ἔτι μᾶλλον, ἐὰν οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἐβοήθουν τοὺς Μολοσσούς (Διοδ. Σικελιώτ. β. XV. κ. 13), καὶ ἀπεδίωξαν μὲν οὗτοι τοὺς Ἰλλυριοὺς, ἀλλὰ συνήργησαν, φαίνεται, εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἀλκέτα, διότι οὗτος ἐξηκολούθει συμμαχῶν τοῖς Λακεδαιμονίοις, ὡς ὁ πατήρ αὐτοῦ Θάρυπος, ἀλλ' ἀκολούθως ἀπέκλειεν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, συνεργήσαντος Τιμοθέου τῶν στρατηγοῦ αὐτῶν (Διοδ. Σικελ. β. XV κ. 36). Ὁ Ἀλκέτας, χάριν τῆς τῶν Ἀθηναίων φιλίας, ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀρύμβαν ἵνα ἐκπαυδευθῇ εἰς Ἀθήνας, οὗτος δὲ, παραλαβὼν τὴν βασιλείαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, πολίτευμα τοῖς ὑπηκόοις αὐτοῦ δημοκρατικῶ τῷ σχήματι παρεσκεύασεν (et reipublicae formam composuit Justinus L. XV. C. 13), ἐσύστησε δηλαδὴ σύνταγμα πολιτείας, δι' οὗ αὐτὸς μὲν ἐβασίλευεν, οἱ δὲ τοῦ

(1) Ἐν τῇ ἐκ τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου περὶ Δωδοναίου Μαντείου ἐκδόσει τοῦ Γρονόβιου προτάσσονται αἱ εἰκόνες δύο μολοττικῶν νομισμάτων, ἀγαμινώσκειται δὲ εἰς τὸ μὲν «Κλείταρχος», εἰς τὸ δὲ «Στρατόνικος», «βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν», ἀλλὰ ταῦτα ἐθεωρήθησαν ἄνευ, τοῦλάχιστον ὁ Mionnet οὐδὲ μνεῖαν ποιεῖται τούτων.

λαοῦ ἀντιπρόσωποι περὶ τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων ἐβουλευόντο. Ἄλλ' ἢ κατὰστασις αὕτη, φαίνεται, ὅτι ἠλάττωσε τὴν ἠθικὴν δύναμιν τῆς μοναρχίας καὶ τῆς νομιμότητος, ἀνωμαλίαν περὶ τὴν διαδοχὴν προξενήσασα, ὥστε, ἀντὶ τοῦ νομίμου διαδόχου Αἰακίδου, ἀνηγορευθῆ βασιλεὺς μετὰ τὸν Ἀρύμβαν, ἐκ τοῦ δευτέρου κλάδου, ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Νεοπτολέμου Ἀλέξανδρος, ὁ τῆς Ὀλυμπιάδος ἀδελφός, Φίλιππου τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων εἰς τοῦτο συνεργήσαντος (Διοδ. Σικελ. β. XVI κ. 72). Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος, ὡς ἐρρέθη καὶ πρότερον, ἦν ὡσεὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἡπείρου καὶ κατέστη βασιλεὺς τῆς χώρας ἀπάσης, διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης τοῦτον βασιλεῦσα τῶν Ἡπειρωτῶν ὀνομάζει, τὸν δὲ προκατόχον αὐτοῦ μόνον βασιλεῦσα τῶν Μολοσσῶν καλεῖ (β. XVI 591,872). Τοῦ Ἀλεξάνδρου φρονεθέντος ἐν Λευκανοῖς εἰς Ἰταλίαν, πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν Ρωμαίους, τὸν πόλεμον κατὰ Ρωμαίων ἄγοντος αὐτοῦ (Παιαν. β. I κ. XI), οἱ Ἡπειρωταὶ δὲν ἠθέλησαν κατ' ἀρχὰς νὰ δεχθῶσι τὸν Αἰακίδην, σύμμαχον ὄντα τῆς ἐξαδέλφης αὐτοῦ, διὰ τὸ αὐτῆς ἔχθος, ἀκολούθως ὁμοῦς ἐπέτυχεν οὗτος ν' ἀναβῇ εἰς τὸν θρόνον, ἀλλὰ καταπολεμηθεὶς ὑπὸ Φίλιππου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κασσάνδρου ἐν ταῖς Οἰνάδαῖς, ἀπέθανεν ἐκ τῶν τραυμάτων, οἱ δὲ Ἡπειρωταὶ ἐδέχθησαν εἰς τὴν βασιλείαν Ἀλκέταν τὸν Β', Αἰακίδου μὲν ἀδελφὸν πρεσβύτερον, ἐξελασθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἀρύμβου (Παιαν. β. I κ. XI), διὰ τὸ ἀκρατὲς τοῦ θυμοῦ, ἀλλὰ μετὰ τὸ πταίσμα αὐτοῦ περὶ τὴν Κασσιώπην, συμβὰν ἀπέναντι Λυκίσκου τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Κασσάνδρου, οἱ Ἡπειρωταὶ μετὰ τῶν ἀνηλιζων τέκνων αὐτοῦ Νίσου καὶ Ἠονέως ἐδολοφόνησαν. (Διοδ. Σικελ. κ. XIX κ. 86).

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἀλκέταν Πύρρος ὁ Μέγας ἐξέτεινε τὴν ἐπικράτειαν τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ τὴν Ἡπειρον ἐδόξασεν, ἠδυνήθη δὲ οὕτω ν' ἀναστειλῆ τὴν ἐξασθένειαν τοῦ πρὸς τοὺς βασιλεῖς σεβασμοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ τὴν τῆς μοναρχίας χαλάρωσιν. Αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ κυρίως τὸ ἐπικρατοῦν παρ' Ἑλλήσιν ἀστυκὸν πνεῦμα, ὅπερ ἠμπίδισε τὴν Ἀχαϊκὴν Συμμαχίαν νὰ γείνη τοῦλάχιστον Πελοποννησιακὴ, καὶ τοῦ ὁποῖου τὸν ζυγὸν οὔτε ὁ Πλάτων αὐτὸς ἠδυνήθη ν' ἀποτινάξῃ, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἡ μεταπολιτευσίς, ἦν ἐπήνηγεν ὁ ἀγαθὸς Ἀρύμβαν, ἐξησθένησαν τοσοῦτον τὴν βασιλείαν, ὥστε οἱ διάδοχοι τοῦ Πύρρου, μὴ ἔχοντες τὴν εὐφύϊαν αὐτοῦ, μόλις ὀνόματι βασιλεῖς τῆς Ἡπείρου ὑπῆρξαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Παιανίας λέγει ὅτι ἡ ἀκμὴ τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τοῦτο κατέστρεψε. Τέλος πάντων τὴν Διηδάμειαν, τὸν τελευταῖον γόνον τοῦ οἴκου τῶν Αἰακιδῶν, ἐπαναστάσεως συμβάσης, ὁ Μίλων ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἀρτέμιδος καταφυγοῦσαν κατεσπάραξε (Justinus 2. XXV III C. III.) καὶ οὕτως οἱ Ἡπειρωταὶ, ὡς μὴ ὄφριλον, τὴν μοναρχίαν καταλύσαντες, εἰς δη-

μοκρατίαν μετέστησαν, καὶ τὰ ἐν τῇ *Θεσπρωτίδι Ἑπειρῷ* ὑπὸ ἀναρχίας ἐφθάρη.

Ἡ Δημοκρατία τῶ ὄντι ἐτίγαγε τελείαν παραλυσίαν καὶ ἀναρχίαν. «Ὡς ἐπαύσαντο, λέγει ὁ Παιουσανίας (β. IV. κ. 25) οἱ Ἑπειῶται βασιλεύεσθαι τὰ τε ἄλλα ὁ δῆμος ἔβριζον, καὶ ἀκροῶσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὑπερέωρων καὶ σφᾶς οἱ Ἰλλυριοὶ τὰ πρὸς τοῦ Ἰονίου τὴν Ἑπειραν ὑπεροικούντας παρεστῆσαντο ἐξ ἐπιδρομῆς καὶ ἐκ τῆς ἐλοχῆς ταύτης ἤρχισαν αἱ καταστροφαὶ τῆς χώρας». Οἱ κάτοικοι τῆς *Φοινίκης*, εὐδαιμονεστάτης τῶν ἐν Ἑπειρῷ πόλεων, ὀλιγοροῦντες τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος αὐτῶν, παρέδωκαν τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν εἰς ὀκτακοσίους Γαλάτας, οὗτοι δέ, μετὰ τῶν παραπλεόντων Ἰλλυριῶν συνεννοηθέντες, τὴν πόλιν διήρπασαν, ἐνωθέντες δὲ καὶ μετὰ τοῦ Σκιθιλαΐδα, τοῦ στρατηγοῦ τῆς Τεύθας, βασιλείσης τῶν Ἰλλυριῶν, πᾶσαν τὴν λοιπὴν χώραν παρέσυραν, ὁ δὲ περιγράφων τὸ ἀτύχημα τοῦτο τῶν Ἑπειρωτῶν πικρῶς κατακρίνει αὐτούς, «οὗ βαρβάρους κατέστησαν φρουροὺς πόλεως εὐδαιμονεστάτης καὶ πολλὰς ἀφορμὰς ἐχούσης εἰς παρασπόνησαν» (Πολυβ. β, II κ. 6 καὶ 7).

Οἱ *Αἰτωλοὶ*, οἱ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα πολυειδῶς κακώσαντες, καὶ τὴν Ἑπειρον πολλάκις ἐλεηλάτησαν. *Δορύμαχος*, ὁ στρατηγὸς τῶν *Αἰτωλῶν*, λέγει ὁ Πολύβιος, (β. IX κ. 57) ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ἄνω τόπους τῆς Ἑπειροῦ καὶ τὴν χώραν ἐδήον, καὶ παραγερόμενος πρὸς τὸ περὶ *Δωδώνην* ἱερὸν, τὰς τε σιτάς ἐπέτηρε καὶ πολλὰ τῶν ἀναθημάτων διέφθειρε, κατέσκαψε δὲ καὶ τὴν «ἱερὴν Οἰκίαν». Μετὰ δὲ τινα χρόνον ὁ Ἀγῆτας, ἕτερος στρατηγὸς τῶν *Αἰτωλῶν*, ἐπεπορεύθη, ἐπιπορθῶν πᾶσαν ἀδεῶς τὴν Ἑπειρον (Πολυβ. β. V. κεφ. 96).

«Ἡ τῶν Ἰλλυριῶν βασίλισσα Τεύθα, καταπλαγείσα τὸ πλῆθος καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀγομένης αὐτῇ κατασκευῆς (πολὴ γὰρ ἡ Φοινίκη διέφερε τότε τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρον πόλεων εὐδαιμονία) διπλασίως ἐπερρώσθη πρὸς τὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀδικίαν» (Πολυβ. β. IV κ. 8), ἀλλ' ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ οἱ ἐμφύλιοι τῶν Ἑλλήνων πόλεμοι ἐξημίουν μὲν τὴν Ἑπειρον, δὲν ἠδύναντο δὲ νὰ προξενήσωσι καὶ τελείαν καταστροφὴν. Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἑπειροῦ προλαρεσκευάζετο ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ τῆς ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας. Ὄφειλεν ἡ Ρώμη ἵνα καταβάλλῃ πρῶτον τὴν βασιλείαν τῶν *Μακεδόνων*, ὅπως ἐπιτύχῃ ἀκολούθως τὴν κατάκτησιν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ἀποτυχόντος τοῦ στρατηγοῦ *Σουλπίκιου* εἰς τὴν κατὰ τοῦ *Φιλίππου* τοῦ *Δημητρίου*, βυσιλέως τῶν *Μακεδόνων* ἐκστρατείαν, ἡ Ρώμη ἐνόησεν ὅτι ὄφειλε ν' ἀποστείλῃ στρατηγόν, ὅστις, πρὸς τῇ στρατιωτικῇ ἐμπειρίᾳ, νὰ ἐνώσῃ καὶ σύνεσιν καὶ ἐπιτηδιότητα πολιτικὴν. Ἐπρόκειτο νὰ φέρῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων «οὐ πάντα βία καὶ πολέμῳ, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ ὀμιλίᾳ ἀλωσίμων» ὡς ὁ Πλούταρχος ἐκφράζεται (Τίτος Κόϊντος Φλαμίν-

νος). Ὡς τοιοῦτος ἔξελέγη *Τίτος Κόϊντος ὁ Φλαμίνιος*, ἀνὴρ νέος τὴν ἡλικίαν, τὴν ὄψιν φιλόφρωντος, τὴν φωνὴν καὶ τὴν διάλεκτον Ἑλλην, καὶ τιμῆς ἀληθοῦς ἐραστῆς. Φθάσας οὗτος εἰς τὴν Ἑπειρον, εὐθέθῃ ἀπέναντι τοῦ βασιλέως τῶν *Μακεδόνων*, καταλαβόντος τὰ Στενά τοῦ Ἀώου, εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, εἰς ἣν καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ στρατηγὸς *Σουλπίκιος*. Ὄφειλεν οὖν ἢ νὰ ἐκβιάσῃ τὰ Στενά, ὅπερ ἀδύνατον ἦν, ἢ νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν *Μακεδονίαν* διὰ τῆς *Δησαρείας* καὶ τοῦ Ἀύγκου, νὰ πάθῃ πολλὰ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπρακτος, ὡς ὁ *Σουλπίκιος* (Titii Livii L. XXXII C. XIII καὶ XI Πλουτ. αρ. Τίτος Κόϊντος Φλαμίνιος). Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐπρώτευσεν ἐν Ἑπειρῷ ὁ ἐκ τῆς *Φοινίκης* *Χάροψ ὁ Μαχατᾶ*, ὁ δὲ *Τίτος*, διὰ πολιτικοῦ τρόπου, κατόρθωσε νὰ καταστήσῃ φίλον καὶ εἰνουν τῇ *Ρώμῃ* τὸν *Χάροπα*, οὗτος δὲ ἀπέστειλε ποιμένας τινὰς εἰς τὸν Τίτον, γινώσκοντας τὴν διὰ τῶν ὀρέων στενωπὸν, καὶ ὀδηγηθέντες οὕτως οἱ *Ρωμαῖοι* προσέβαλον τοὺς *Μακεδόνας* κατὰ νότων, ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ τὰ Στενά ἐκυρίευσαν, καὶ, ὀδεύσαντες διὰ τῆς Ἑπειροῦ, ἤλθον εἰς *Θεσσαλίαν*, ἐνθα συνέβη τὸ ἐν *Κυνὸς Κεφαλαῖς* ἀτύχημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν ἀτυχῶς συνεγοῦντων.

Πολιτικὸς ἀνὴρ ὁ *Τίτος* καὶ μεγάλων προτερημάτων, ὡς ἔμπροσθεν ἐρρέθη, ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀπατήσῃ τοὺς ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς δημοκρατίαις προεσταμένους καὶ τὴν πολιτείαν διέποντας, τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον «διὰ τὰς ἐν ταῖς πλῆθεσι γενομένας ἀλογίας» ὡς λέγει, ὁ Πολύβιος (β. X. κ. 23), εἶχον οὗτοι ἀνάγκην καὶ ἐξωτερικῶν φίλων καὶ στηριγμάτων. Ἐβεβαίουν μὲν ὁ *Τίτος*, οὗτοι δέ, ἀμβλυώττοντες ἐκ τῶν συγκρουομένων φιλοδοξιῶν των, ἐπίστευον ὅτι ἡ *Ρώμη* ἀπέστειλεν αὐτὸν ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίαν, κινδυνεύουσαν ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῶν *Μακεδόνων*, καὶ τοιαύτη πεποιθίσις περὶ τούτου ἐγεννήθη, ἐνεκεν τῆς ἀπειρίας τῶν ἐν τέλει, ὥστε ὁ Πλούταρχος λέγει : «παρ' ἅπασι δὴ τότε καὶ τοῖς θεωροῦσιν τὰ τοῦ *Φιλίππου* παρέστη *Ρωμαῖοις* πολεμήσαντας ἦκειν οὐχ Ἑλλήνων, ἀλλ' ὑπὲρ Ἑλλήνων *Μακεδόσι*». (Τίτος Κόϊντος Φλαμίνιος).

Διηρέθη οὖν ἡ Ἑπειρος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλλάς ἅπασα, εἰς δύο αἰρέσεις (Πολυβ. β. XXVI κ. 2), τουτέστι δύο κόμματα, τὸ μὲν ρωμαϊζον τὸ δὲ κυρίως ἑλληνίζον, καὶ οἱ μὲν ρωμαϊζόντες κομματάρχαι διετήνουντο ὅτι ἡ δημοκρατουμένη *Ρώμη* τὰς ἑλληνικὰς δημοκρατίας σπεύδει ἵνα σώσῃ ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς τυραννίας, οἱ δὲ ἑλληνίζοντες τὴν δολίαν πολιτικὴν αὐτῆς ἐνόουν. Ἐκ τῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν μερίδα ἀνηκόντων, ὁ Πολύβιος τοιοῦτον κατ' ἐξοχὴν μνημονεύει (β. IX κ. 32) *Λυκίσκου* τοῦ Ἀκαρνᾶνος. Πρὸςθεύσας οὗτος εἰς *Δακεδαίμονα*, ἐπειρᾶτο νὰ πείσῃ τοὺς *Σπαρτιάτας* ἵνα μὴ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν *Αἰτωλῶν*. «Συνεμάχησαν οὗτοι (ἔλεγεν εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ) μετὰ βαρβάρων ἐναντίον τῶν Ἑπειρωτῶν, τῶν

Μακεδόνων, τῶν Θεσσαλῶν, τῶν Ἀχαιῶν καὶ σχεδὸν ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ἐσπέριον νέφος, ὅπερ ἔρχεται δηθὲν τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίαν ἰνα σώσῃ, παραλόν διὰ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῶν διχονοῶν τὰς δυνάμεις ἡμῶν, ἡμᾶς δι' ἡμῶν ἰνα καταβάλλῃ πειρᾶται, καὶ τὴν κατάκτησιν καὶ τὴν ἐποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης ἰνα κατορθώσῃ».

Μεταξὺ τῶν ρωμαϊζόντων ἦσαν τινες, τὰ ναύαγια τῆς πατρίδος ἐμπορευόμενοι, ἔνεκα ἀτομικῶν παθῶν καὶ συμφερόντων, οἷος ὁ **Καλλιμάχης** ἐκεῖνος, ὁ τῆς Ἀχαΐας «δὲ μεγάλων κακῶν ἀρχηγὸς γέγονε, πᾶσι μὲν τοῖς Ἑλλησι μάλιστα δὲ τοῖς Ἀχαιοῖς» (Πολυβ. β. XXVI κ. 3). Ἄλλ' ὁ Ἡπειρώτης **Χάροψ** εἰλικρινῶς ἐπρέσβευεν, ὡς ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς ἱστορίας δηλὸν γενήσεται, ὅτι ἡ δημοκρατουμένη **Ρώμη** τὰς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ὑπεστήριξε. Σύμμαχον δὲ εἰλικρινῶς τὴν **Ρώμην** ὑπολαβὼν, τὸν ἔγγονον αὐτοῦ **Χάροπα**, ἀντίπαιδα κατὰ τὴν ἡλικίαν ὄντα, τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος, μετὰ τῆς καθηκούσης προστασίας, εἰς τὴν **Ρώμην** ἀπέστειλε χάριν τοῦ καὶ τὴν διάλειπον καὶ τὰ γράμματα τὰ ρωμαϊκὰ μαθεῖν» (Πολυβ. β. XXXII κ. 13) καὶ οὕτως ὁ **Χάροψ** ἐκ τῆς πολιτικῆς τῶν ἀπειρῶν αἰτίας ἐγένετο τοῦ τούτους **Ρωμαίους** καὶ τῶν **Μακεδόνων** καὶ τῆς Ἡπείρου κρατῆσαι. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ἐνόησαν οἱ **Αἰτωλοὶ**, οἱ πρῶτοι σύμμαχοι τῶν **Ρωμαίων**, ὅτι μεθάρμοσις δεσποτικῶν γίνεται καὶ οὐκ ἔτι τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Ἑλλάδος ὑποστήριξις». (Πολυβ. β. XXVIII κ. 26). Ὁ δὲ Ἡπειρώτης **Χάροψ** εὐρέθη εἰς πολλὰ κρίσιμον θέσιν. Ὄφειλε νὰ καλύψῃ τὴν ἀπάτην αὐτοῦ καὶ νὰ θεραπεύσῃ οὕτω τὴν ἐνοχοποιηθεῖσαν φιλαυτίαν του, ἅμα δὲ ν' ἀπολαύῃ, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος, οὐκ ὀλίγων ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν συμφερόντων, ἢ νὰ δεῖξῃ μεγίστην αὐταπάτην, μεταπίπτων εἰς ἀντίθετον φρόνημα. Ὁ κάλῳς ἀγαθὸς οὗτος ἀνὴρ, ὡς τὸν ὀνομάζει ὁ Πολύβιος (β. XXVII κ. 13), τὰ πάντα περιφρονήσας χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πολιτῶν, τῶν αἰτούντων νὰ θέσῃ τὴν Ἡπείρον ὑπὸ τὴν αἰγίδα ἐνὸς μονάρχου. Πρὸ πολλοῦ ἀτυχῶς τῆς δυναστείας τῶν **Αἰακιδῶν** ἐκλειψάσης, ἀδύνατον ἦν ἐκ τῶν προϋχόντων τῆς χώρας ν' ἀναβῇ τις εἰς τὸν θρόνον καὶ νὰ λάβῃ τὴν διαχείρισιν τῶν πραγμάτων. Ὄθεν ὁ **Χάροψ** ἀπέστειλε πρέσβεις εἰς **Χαλκίδα** ἰνα παρακαλέσῃσιν ἐκ μέρους τῶν Ἡπειρωτῶν **Ἀντίοχον** τὸν βασιλέα ἐνταῦθα διατρέβοντα (Πολυβ. XX κ. 3), ὑποσχόμενοι νὰ παραδώσῃσιν αὐτῷ καὶ πόλεις καὶ λιμένας, ὥστε οὗτος νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πραγμάτων, ἐν ἄλλαις λέξεσι, νὰ βασιλεύσῃ.

Ὁ **Ἀντίοχος** ὑπεσχέθη ν' ἀποστείλῃ πρέσβεις τοὺς διαλεχθησομένους περὶ τῶν κοινῆς συμφερόντων, ἀλλὰ, κακῆ τύχῃ, ὁ ἄθλιος οὗτος βασιλεὺς ἐφρόντιζε μᾶλλον περὶ τῆς λαμπρότητος τῶν ἐορτῶν, αἵτινες ἐμελλον

νὰ τελεσθῶσιν διὰ τοὺς γάμους αὐτοῦ, μετὰ τῆς **Κλεοπολέμου τοῦ Χαλκιδέως** θυγατρὸς, ἧς ἠρώσθη πεντηκοντούτης ὢν, ὄθεν ἠττηθεῖς, ἐφυγεν εἰς **Ἐφεσον**.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ **Χάροπος** ἐχειρίζον τὰ πράγματα τῆς Ἡπείρου οἱ περὶ τὸν Πασσαρώνιον **Ἀντίνοα**, προκατέχοντες καὶ ταῖς ἡλικίας καὶ ταῖς δόξαις. **Χάροψ** δὲ ὁ νεώτερος, ἐπανελθὼν μετὰ τινα χρόνον ἐκ **Ρώμης** εἰς τὴν οἰκίαν, μειράκιον ὢν μετέωρον τῇ φύσει, καὶ πάσης πονηρίας ἐμπλεων, ἐκορωνία καὶ παρετρίβετο πρὸς τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας **Συστάντος** δὲ τοῦ πολέμου τῶν **Ρωμαίων** πρὸς τὸν **Περσέα**, βασιλέα τῶν **Μακεδόνων**, οἱ προὔχοντες τῆς Ἡπείρου καὶ ἰδίως ὁ ἐκ τῆς **Τέμμωνος Κέφαλος**, φρόνιμος καὶ στάσιμος ἄνθρωπος, συνεβούλευε δικαίαι μὲν ποιεῖν τοῖς **Ρωμαίοις**, ἀλλὰ τοὺς Ἡπειρώτας τελείαν οὐδετερότητα τηρεῖν. Ὁ δὲ κακόβουλος **Χάροψ** διέβαλε τοὺς περὶ τὸν **Κέφαλον** καὶ τὸν **Ἀντίνοα**, ὡς φρονοῦντας τὰ τῶν **Μακεδόνων**. Οἱ ἄνδρες οὗτοι περιεφρόνων τὰς διαβολὰς ταύτας, στηριζόμενοι εἰς τὴν οὐδετερὰν διαγωγὴν των, ἰδόντες ὅμως ὅτι ὅμοιαι διαβολαὶ τῶν περὶ τὸν ρωμαϊζόντα **Δυκίσκον** ἐν **Αἰτωλίᾳ** ἐπιστεύθησαν ὑπὸ τῶν **Ρωμαίων** καὶ εὐπρόσδεκτοι ἐγενεαν, ἴσχυσαν δὲ νὰ προκαλέσῃσιν τὴν εἰς **Ρώμην** ἀπαγωγὴν τῶν μὴ ρωμαϊζόντων **Αἰτωλῶν**, ἠναγκάσθησαν μὲν οὗτοι νὰ ἐκλέξῃσιν τὰ τῶν **Μακεδόνων**, (Πολυβ. β. XXVII κ. 3), οἱ δὲ λοιποὶ Ἡπειρώται ἐνέμενον εἰς τὴν οὐδετερότητα, ὡς κατωτέρω ἀποδειχθήσεται.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ **Περσέως** ὑπὸ **Παύλου τοῦ Αἰμιλίου**, καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τῶν **Μακεδόνων**, ὁ ἄθλιος οὗτος **Χάροψ** μετὰ τοῦ ὁμόφρονος αὐτοῦ **Νικίου** καὶ μετὰ τῶν τὰ τῶν **Ρωμαίων** φρονοῦντων **Ἑλλήνων**, τῶν περὶ τὸν **Καλλιμάχτην** ἐκ τῆς Ἀχαΐας, τῶν περὶ τὸν **Μνάσιππον** ἐκ τῆς Βοιωτίας καὶ λοιπῶν, συνέδραμον εἰς **Μακεδονίαν**, συγχαρησόμενοι τοῖς στρατηγοῖς τῶν **Ρωμαίων** (Πολυβ. β. XXX κ. 10). Ὁ δὲ τῶν **Ρωμαίων** Ὑπατος **Παῦλος ὁ Αἰμιλίου** διέταξε τὸν στρατηγὸν **Ἀνίκιον** ἰνα εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἡπείρον, καὶ ἀπάσας κυριεύσῃ τὰς πόλεις. Παραλελυμένων ὄντων τῶν τῆς Ἡπείρου πραγμάτων, ἔνεκεν τῆς ἐλλείψεως πάσης ἐνόητος καὶ τῶν κομματικῶν διενέξεων, ἐπόμενον ἦν νὰ ὑποταχθῶσιν ἅνευ ἀντιστάσεως πᾶσαι αἱ πόλεις. Μόνον αἱ μολοσσικαὶ πόλεις **Πασσαρών**, **Τέμμων**, **Ὀρρεῖον** καὶ **Φυλάκη** παρέστησαν ἀντίστασιν τινα (Titii Livii L. XLV, C. XXVI), «οἱ δὲ μεγάλοι ἄνδρες τῆς Ἡπείρου ὁ **Ἀντίοχος** καὶ ὁ **Θεόδοτος** ἐκ τῆς **Πασσαρώνος**, καὶ ὁ **Κέφαλος** ἐκ τῆς **Τέμμωνος**, μὴ θελήσαντες νὰ ἐπιζήσῃσιν εἰς τὴν δουλείαν τῆς πατρίδος των, εἰσέβαλον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀμεινοτέρων συμπολιτῶν των εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ μαχόμενοι γενναίως ἀπέθανον» λέγει ὁ Πο-

λύβιος, (β. XXX κ. 7), μέγιστα δὲ ἐπαινεί αὐτούς, ἀντιπαράθετον πρὸς τοὺς *Ροδίους*, τοὺς εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν εὐφρόνεντας *Δείωνα* καὶ *Πολύρατον*.

Ἡ *Ρώμη* δὲν ἠρέσθη εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς *Ἡπείρου*, ἀλλὰ διέταξε τὸν *Αἰμίλιον* (Titī Livii XLV, C. XXXIV) ἵνα καταστρέψῃ τὰς πόλεις καὶ ἐξανδραποδίσῃ τοὺς κατοίκους (Αὐτόθι). Ὁ ὕπατος τῶν *Ρωμαίων* μετὰ τῆς συνήθους πολιτικῆς δολιότητος τῶν *Ρωμαίων* ἀφῆρσεν ἐκ τῶν πόλεων τὰς φρουράς, εἰπὼν ὅτι θέλει ἀφήσῃ τοὺς *Ἡπειρώτας* ἐλευθέρους, ὡς καὶ τοὺς *Μακεδόνας* αὐτούς, καὶ ταυτοχρόνως ἀνέτρεψεν ἐβδομήκοντα πόλεις, τὰς πλείστας μολοτικὰς, δέκα καὶ πέντε μυριάδας ἀνθρώπων ἐξανδραποδίσας, τοσοῦτον δὲ πλῆθος λαφύρων ἔλαβον οἱ στρατιῶται, ὥστε εἰς ἕκαστον μὲν πεζὸν ἔλαχον διακόσια δηνάρια, εἰς ἕκαστον δὲ ἱππεῖα τετρακόσια, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν σκευῶν, ὧν πωληθέντων, διενεμήθη τὸ ἀντίτιμον αὐτοῖς.

«*Ἐφριξαν πάντες οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ βάρβαρον καὶ στυγερὸν τοῦτο ἀνοσιούργημα*», λέγει ὁ Πλούταρχος, θανατᾶζει δὲ καὶ ἀπορεῖ πῶς ὁ *Αἰμίλιος* ἔπραξε τοῦτο παρὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ, ἐπεικὴ καὶ χρηστὴν οὖσαν (Πάλλος Αἰμίλιος), ἀλλ' ὁ ἠθικώτατος καὶ ἀγαθώτατος Πλούταρχος δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ἐν τῇ διπλωματικῇ βίβλῳ οὐδαμῶς ἀπαντῶνται αἱ λέξεις «*ἐδγν-ομοσύνη, φιλανθρωπία, δικαιοσύνη*», ἀλλὰ μόνον τὸ συμφῆρον αἱματὶ ἔστι γεγραμμένον. Εἶχον βεβαίως οἱ *Ρωμαῖοι* πολιτικὴν τινα πραγματιωτέραν, οἱ δὲ «*Ἕλληνες*» συνέχεον τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἐπιστήμην τοῦ κυβερνῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῶν ἡθῶν, ὡς λέγει ὁ *Denis* ἐν τῷ βραβευθέντι πονήματι αὐτοῦ «*Περὶ τῆς Ἱστορίας τῶν θεωριῶν καὶ τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα*».

Συνάγεται τῷ ὄντι ἐκ τῶν ἱστορουμένων ὅτι οἱ *Ρωμαῖοι* δὲν εἶχον εὐλογοφανῆ πρόφασιν, ἵνα ἐξανδραποδίσωσι δεκαπέντε μυριάδας *Ἡπειρωτῶν* μετὰ τοσαύτης βαρβαρότητος. Ὄταν ὁ *Περσεύς*, διὰ τῆς *Ἡπείρου* διελθὼν, ἐνέβαλεν εἰς τὴν *Ἀκαρνανίαν*, ὁ στρατηγὸς τῶν *Ρωμαίων* *Ἀππιος* ἠναγκάσθη νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν ἐκ τῆς *Φανότης*, ἔνθα ἐπολιόρχει τὸν στρατηγὸν τοῦ *Περσέως* *Κλέαν*· συνεμάχει μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τούτου ὁ *Ἡπειρώτης* *Φιλόστρατος*, ἀλλ' ἐν σῶμα *Χαόνων* καὶ ἄλλοι *Ἡπειρώται* ἦσαν τεταγμένοι εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς λεγεῶνας. (Titī Livii L. XLIII, C. XXIII). Ὁσαύτως, ὅταν ὁ *Ἀρτίουος* καὶ ὁ *Θεόδοτος*, εἰσέβαλλον, ὡς ἐρρέθη, εἰς τοὺς προκοίτους τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, μαχόμενοι, εἰς νεανίας ἐκ τῶν προυχόντων τῆς *Πασσαρῶνος*, ἕτερος *Θεόδοτος*, ἠγόρευσεν εἰς τὸ πλῆθος ὑπὲρ τῶν *Ρωμαίων*, καὶ ἠνέφξε τὰς πύλας τῆς πόλεως, ὥστε οὗτοι ἀκονιτὶ εἰσέβαλον ἐν αὐτῇ. (Titī Livii L. XLV, C. XXVI). Ὄταν τέλος πάντων οἱ τὰ τοῦ *Περσέως* φρονούντες ἐκ τῶν *Μολοσσῶν* *Θεόδοτος* καὶ *Φιλόστρατος*, πρᾶ-

ξαντες πρᾶγμα ἀσεβῆς καὶ παράσπονδον, ἔγραψαν τῷ *Περσεῖ* νὰ ἐπιστεύσῃ νὰ συλλάβῃ τὸν ὕπατον τῶν *Ρωμαίων* *Ἀῦλον τὸν Ὀστίλιον*, διαβαίοντα διὰ τῆς *Μολοσσίας*, καὶ διευθυνόμενον εἰς τὸ ἐν *Θεσσαλίᾳ* στρατόπεδον τῶν *Ρωμαίων*, οἱ *Μολοσσοὶ* κατέλαβον τὴν ἐπὶ τοῦ *Ἀώου* γέφυραν καὶ ἠμπόδισαν τὸν *Περσέα* νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν *Μολοσσίαν*, παραγενόμενος δὲ εἰς τὴν *Φανότην* ὁ *Ἀῦλος*, κατέλυσε παρὰ *Νέστορι* τῷ *Κροπίῳ*, ὅστις τὸν ἠνάγκασε, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, νὰ μεταβῇ διὰ νυκτὸς εἰς γείτονα χώραν, ἐκεῖθεν δὲ ὁ ὕπατος τῶν *Ρωμαίων* διὰ θαλάσσης μετέβη εἰς *Ἀντίκυραν* καὶ ἐντεῦθεν εἰς *Θεσσαλίαν* (Πολύβ. L. XXVII C. 14) (!).

Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν καὶ ἐκ τῆς ὁπωσοῦν ἐπεικοῦς διαγωγῆς τῶν *Ρωμαίων* πρὸς τοὺς *Μακεδόνας* συνάγεται ὅτι ἡ ρωμαϊκὴ ὀλιγαρχία, ἰδοῦσα τὴν εὐανδρίαν τῆς *Ἡπείρου* καὶ τὴν ἀποτελεσθησομένην δύναμιν, ἐάν ποτε ἤθελε τετῆ αὐτῇ ὑπὸ ἑνα ἀρχηγόν, διέταξε τὴν ἐξανδραποδίσιν καὶ τὴν ἐρήμωσιν αὐτῆς, ὅπως εὐκολύνῃ τοὺς κατακτητικούς αὐτῆς σκοποὺς ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Μετὰ τὴν ἀνατροπὴν πᾶσῶν σχεδὸν τῶν πόλεων τῆς *Ἡπείρου*, φαίνεται ὅτι τὴν *Φοινίκην*, τὸν τόπον τῆς γεννήσεως τοῦ *Χάροπος*, ἀφῆκαν οἱ *Ρωμαῖοὶ* ἀβλαβῆ, οὐκί βεβαίως ἵνα σώσωσι τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἀφῆσωσιν ἔρμαιον τῆς πλεονεξίας τοῦ θηριωδεστάτου καὶ σκαιοτάτου ἀνθρώπου τούτου. Ἀφοῦ τοὺς ἐπιζήσαντας ἐπιφανεῖς ἄνδρας τῆς *Ἡπείρου* ἀνέκρινεν ὁ *Ἀνίκιος*, τοὺς μὲν ἀνήρσε, τοὺς δὲ εἰς *Ρώμην* ἀπήγαγεν, ἀφῆκε τὸν *Χάροπα* κύριον ἵνα πράττῃ πᾶσαν ὀμότητα καὶ παρανομίαν. «*Ὁὗτος δὲ (λέγει ὁ Πολύβιος) οὐκ ἔστι τῶν δεινῶν, ὁποῖον οὐκ ἐποίει, τὰ μὲν δι' αὐτοῦ, τὰ δὲ διὰ τῶν φίλων, ὅπως δὲ σωθῶσιν ἠγαγκάσθησαν καὶ ἄνθρωποι τίμιοι καὶ ἀπέχοντες πάσης ἀδικίας πρότερον, νὰ καταταχθῶσι μεταξὺ τῶν φίλων του καὶ οὔτω συνεπισχῶν καὶ κοινωνεῖν ταῖς ἐαυτοῦ ἀνομίαις.*» Ὁ *Χάροψ* ἐφόρνευε τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ ἀναφανδὸν κατὰ τὴν ἀγορὰν, κατὰ τοὺς ἀγρούς, καὶ ἐν ταῖς ἰδίαις οἰκίαις, καὶ πρὸ πάντων τὰς περιουσίας ἐσφετερίζετο. Ὁὗτος μὲν ἐγύμωνε τοὺς ἄνδρας, ἡ δὲ τῷ νῆφ ὁμοιάζουσα μήτηρ αὐτοῦ *Φιλότης* τὰς γυναῖκας, ἔλεγε δὲ ὅτι ταῦτα πάντα κατέπραττε, τῶν *Ρωμαίων* συνευδοκούντων» (Πολύβ. L. XXXII C. 21, 22), περὶ οὗ ποσῶς δὲν ἀμφιβάλλομεν.

Ἀφοῦ ὁ *Χάροψ* ἤρπασε πολλὰ, γυμνῶσας τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, μετέβη μετὰ τῶν ὁπαδῶν του εἰς τὴν *Ρώμην*, ἐλπίζων ὁ σκαιός, ὅτι ἡ Σύγκλητος ἤθελεν ἐπισφραγίσῃ τὰς ἀνομίας του, ἀλλ' οἱ *Ρωμαῖοι* πᾶν μέσον

(1) Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Πολύβιου ἐξάγεται ἐπίσης ὅτι ἡ *Φανότη* ἔκειτο ἐν τῇ μεσογειῷ.

μετεχειρίζοντο πρὸς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς *Ρώμης*, οὐχ ἦττον ὅμως καὶ τοὺς προοιδόντας τὴν πατρίδα των περιεφρόνον. Ὁ *Μάρκος*, ἀρχιερεὺς ὢν, καὶ πρῶτος τῆς Συγκλήτου, καὶ ὁ *Δεύκιος* ἐκάλυσαν τὸν *Χάροπα* εἰς τὰς οἰκίας των εἰσεύειν, ὄθεν, ἀναχωρήσας οὗτος ἐκ τῆς *Ρώμης*, ἔγραψεν ὑπόμνημα, πρὸς τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν ἀρμόζον, δικαιολογούμενος ὅτι μετὰ τῆς *Ρωμαίων* γνώμης τὰ πάντα ἐνήγοι, φθάσας δὲ εἰς *Βρεταντίον* ἀπέθανεν. «*Καὶ συνέβη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καθαρόν γενέσθαι τῆς Ἑλλάδος*, (λέγει ὁ Πολύβιος) τῶν ἀλιτηρίων αὐτῆς ἐκ τοῦ ζῆν μεθισταμένων (L. XXXII, C. 21 καὶ 22).

Γ'.

Ἔθνολογία

Ὁ Πολύβιος, διηγούμενος τὰς ἀμαρτίας τῶν *Ἑλλήνων*, ἀναφέρει ὅτι «*πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἐπέσχεν ἀπαιδία, καὶ συλλήβδην ὀλιγανθρωπία, ὥστε αἱ πόλεις ἐξερημώθησαν*». Τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ κακοῦ τούτου, καλύπτων τὴν ἀλήθειαν, ἀποδίδει εἰς τὴν ραθυμίαν καὶ φιλαρμεμοσύνην τῶν ἀνθρώπων (Exccerpta L. XXXV, C. XXXVII) ἐνῶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, αἱ φρικτὰ κώδεις σφαγαὶ καὶ ἐξανδραποδίσεις, αἱ μεταξὺ τῶν *Ἑλλήνων* γενομέναι, ὡς ὁ αὐτὸς ἐν πολλοῖς περιγράφει, ἀρκοῦσιν ἐν μέρει ἵνα ἐξηγήσωσι τὴν ὀλιγανθρωπίαν ταύτην. Ἀκολούθως δέ, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς *Ρώμης* κατάκτησιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, οἱ ὑπατοὶ καὶ ἀνθύπατοὶ, τυραννοῦντες καὶ καταστρέφοντες, τοσαύτην ἐρήμωσιν ἐπήνεγκον, ὥστε ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου ἡ Ἑλλάς ἅπασα μόλις τρεῖς χιλιάδας ὀπλίτας ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ, ἐνῶ ἐπὶ Μηδικῶν μόνῃ ἡ πόλις τῶν Μεγάρων διὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην τοσοῦτον ἀριθμὸν προσέφερεν (Πλουτάρχ. *Περὶ ἐκλειοπέτων Χρηστηρίων*). Ἡ *Ρώμη* μέχρι τῆς αὐτοκρατορίας, καθ' ἣν οἱ κατακτηθέντες λαοὶ εὐρον ἄνεσιν τινα, ὑπῆρξε τῷ ὄντι φολεὰ ληστῶν, ὡς ἐκ τῶν τούτου Πλουτάρχου καὶ ἐκ τοῦ Κικέρωνος αὐτοῦ καὶ ἄλλων δήλον γίνεται.

Ἡ δὲ ἐρήμωσις τῆς Ἡπείρου ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν κατάκτησιν, ὁ Στράβων δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ λαλήσῃ περὶ τῶν πλείστων πόλεων αὐτῆς, διότι πᾶσαι ἐν ἐρείπιοις ἔκειντο. «*Νυνὶ (λέγει) ἐρήμιον τῆς πλείστης χώρας γεγενημένης καὶ τῶν κατοίκων καὶ μάλιστα τῶν πόλεων ἠφανισμένων, οὐδ' εἰ δύνατό τις ἀκριβοῦν ταῦτα, οὐδὲν ἂν ποιεῖν χρήσιμον διὰ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὸν ἀφανισμόν αὐτῶν*».

Μόνῃ ἡ *Νικόπολις*, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος, εὐνήθρει, ὁ δὲ *Καῖσαρ*. ἵνα τὴν καταστροφή πόλιν οἰκουμένην, ἠναγκάσθη οὐ μόνον νὰ μετακινηθῇ τοὺς κατοίκους τῆς *Ἀμβρακίας* καὶ τοῦ *Ἀνακτορίου*, ἀλλὰ

καὶ τῆς *Ἀμφίσης* καὶ τῆς *Καλυδῶνος* νὰ μεταφέρῃ καὶ τὴν *Αἰτωλίαν* νὰ ἐρημώσῃ. (Παυσαν. Β. V. Κ. 23 καὶ VII 18, καὶ X. 38).

Ἐνεκεν τῆς τοσαύτης ὀλιγανθρωπίας ἐννοεῖται εὐκόλως τίνι τρόπῳ τὰ σίφη τῶν βαρβάρων ἠδύνατο νὰ διατρέξωσι τὰς ἑλληνικὰς χώρας, χωρὶς ν' ἀπαντήσωσιν οὐσιώδη ἀντίστασιν. Ἀφοῦ οἱ Γότθοι κατὰ τὴν τρίτην καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα ἐδήλωσαν τὰς Ἀθήνας, μόνοι δὲ οἱ ἀνδρεῖοι Δέξικτος καὶ Κλεόδημος ἀπεδίωξαν αὐτούς, μετέβησαν ἀκολούθως οἱ βάρβαροι εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐντεύθεν, θύοντες καὶ ἀφανίζοντες, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἡπείρον καὶ κατέστρεψαν τὴν Νικόπολιν Ἡδυνήθη ἴσως ἡ πόλις αὕτη ν' ἀνακύψῃ ἐκ τῆς καταστροφῆς, διὰ τῆς γενομένης συνδρομῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, ἐν ἔτει 361 μ. X., ὡς δήλον γίνεται ἐκ τῶν τοῦ Θεοδορήτου καὶ τοῦ Σωκράτους ἀναφερομένων, ἀλλ' ὁ Ἀλαρίχος μετὰ τινα χρόνον ἐπήνεγκε νέαν καταστροφήν. Ἐν ἔτει 474 ἅπασα ἡ Ἡπείρος ἐλεηλατήθη ὑπὸ Γενσερίκου, καὶ ἐν ἔτει 552 ὑπὸ τῶν σιφῶν τοῦ Γωτίλα. Αἱ ἀλλεπάλληλοι αὐταὶ ἐπιδρομαὶ δὲν ἐπέτρεπον ποσῶς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Γωτίλα, ἐπένοησε νὰ κτίσῃ φρούρια ἵνα καταφεύγωσιν οἱ κάτοικοι αὐτῆς μεχρὶσθὺ φθάσωσιν αἱ αὐτοκρατορικαὶ δυνάμεις. Ὅθεν, ὠχύρωσε καὶ ἐν Ἡπείρῳ τὴν Νικόπολιν καὶ ἔκτισε φρούρια παρὰ τὴν Φοινίκην, καὶ παρὰ τὴν Φωιτικὴν, ἐπισκεύασε καὶ ἀνεπέσσε διάφορα ἄλλα, ἔκτισε δὲ καὶ νέα, ἅπερ ὁ Προκόπιος ἐν τῷ «*Περὶ κτισμάτων Ἰουστινιανοῦ*» ἀπαριθμεῖ (B. IV. K. I. καὶ IV).

Περὶ τὰ τέλη τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, τουτέστι τῆς ἑκτῆς, ἤρχισεν ἡ εισβολὴ εἰς τὴν Ἡπείρον καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν σλαβικῶν φύλων. Ὅτι δὲ τὰ φύλα ταῦτα εἰσέβαλον καὶ οὐκ ὀλίγον χρόνον διέμειναν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Μαρτυροῦσι περὶ τούτου Βυζαντινοὶ τινες ἱστοριογράφοι, ὁ δὲ ἐν ἔτει 480, ὡς εἰκάζεται, τὴν Γεωγραφίαν τοῦ Στράβωνος εἰς ἐπιτομὴν ἀναγαγὼν λέγει ὅτι: «*καὶ τῶν πᾶσαν Ἡπείρον καὶ Ἑλλάδα σχεδὸν καὶ Μακεδονίαν καὶ Πελοπόννησον Σκῦθαι Σκλάβοι νέμονται*». (Στράβων Χρηστομαθ. Τόμ. Iος σελ. 695. Συλλογὴ τῶν ἐν Ἐπιτομῇ τοῖς πάλαι γεωγραφηθέντων). Ἄγνοῦ ὅποιαν ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχουσι ταῦτα, οὔτε δύναμι νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορομένων καὶ ἐκτυλίξῃ τὸν μίτον, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ δεσμεύεται ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ τὰ σλαβικὰ ὀνόματα πολλῶν ὀρέων, ποταμῶν, θέσεων καὶ χωριῶν αἴρουσι πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν.

Τὰ σλαβικὰ ὀνόματα ἐπιπολλάζουσι μᾶλλον ἐν Μολοσσίᾳ, ἐνθα πρῶτον

εισέβαλον ἐκ τῆς Μακεδονίας ὀρμηθέντα τὰ φύλα ταῦτα⁽¹⁾ σπανιώτερα δὲ εἰσιν εἰς τὰς παραλίους ἐπαρχίας τῆς Ἡπειροῦ. Τὴν σημασίαν δὲ τῶν πλείστον σλαβικῶν ὀνομάτων, νομίζω ὅτι καὶ οἱ ἐντελῶς κατέχοντες τὰς σλαβικὰς διαλέκτους δυσκόλως δύνανται ν' ἀνεύρωσι, διότι οἱ παραδεχθέντες τὰ ὀνόματα ταῦτα Ἕλληνες, μὴ δυνάμενοι νὰ προσφέρωσι ταῦτα καὶ μὴ γινώσκοντες τὰς σημασίας αὐτῶν, διέστρεψαν καὶ μετεποίησαν ἀγνωρίστως. Τίς π. χ. ἤθελε φαντασθῆ ὅτι ἡ Τραμπάντοβα τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν πηγῶν τοῦ ἑκατομπῆγου Τομάρου⁽²⁾ διαπτροφή ἐστὶ τοῦ *dobra voda*, *καλὸν ὕδωρ* σημαίνουσας; Ἡ ἑλληνικὴ μορφή τῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων τῶν χωριῶν Ἰερομνήμου, Διθίνου, Μονοδενδρίου, Κοσμηράς, Γραμμένου, Λυκοστόμου καὶ διαφόρων ἄλλων ἐν τῇ Μολοσσίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις τῆς Ἡπειροῦ λίαν φανερά ἐστίν, ἀλλὰ τῶν ἀριθῆλως σλαβικῶν ὀνομάτων *Πογδοῤῥᾶς* καὶ *Πογδορίανης*, ὑπώρειαν σημαίνοντων, καὶ *Πογονιανῆς* ἐκ τοῦ Πογορία, τουτέστι Παρώρεια, μεταποιηθέντος, νὰ ζητῆ τις νὰ εὑρῇ ἑλληνικὴν καταγωγὴν νομίζω ὅτι ἀκρισίαν ὑποδεικνύει. Οὐδεις ἀμφιβάλλει ὅτι αἱ εἰς βα καὶ βο κτητικαὶ καταλήξεις σλαβικαὶ εἰσι, καὶ πλείστα ὀνόματα χωριῶν τοιαύτην κατάληξιν φέροντα ἀπαντῶνται καὶ ἐν Ἡπειρῷ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, καὶ καθὼς τὸ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ τῆς Πελοποννήσου χωριὸν Ἀναστάσσοβα ἐκαλεῖτο οὕτω, διότι ἀνήκεν εἰς τὸν Ἀναστάσιον, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ ἐν Ζαγορίῳ Τσιεπέλοβον ἐκαλεῖτο οὕτω, διότι ἀνήκεν εἰς τὸν Τσιεπέλ, τουτέστι τὸν Μαχαίρᾶν. Οὐδεις δὲ ἐφαντάσθη ἐπίσης ν' ἀναζητήσῃ ἑλληνικὴν καταγωγὴν εἰς τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν Γότιστας, Σιούτιστας, Κρετσούνιστας, Σαντοβίτσας, καὶ καθεξῆς. Τὸ ἐν τῷ πεδίῳ τῶν Ἰωαννίνων χωριὸν Ζέλοβα καλούμενον ἐχρησίμευε πιθανῶς ὡς ἀρχηγίον τῶν εἰσβαλόντων Σλάβων, μὴ δυνηθέντων ἴσως νὰ κυριεύσωσι τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων, διότι Ζέλοβα πρωτεύουσα (*chef-lieu*) σλαβιστὶ σημαίνει.

Μεταξὺ τῶν σπανιωτάτων σλαβικῶν λέξεων, τῶν ἐν τῇ λαλουμένῃ γλώσσῃ ἐν χρήσει ἀπαντωμένων, εἰσὶ καὶ αἱ ποιμενικαὶ λέξεις *στάνη* καὶ *τζουμπάνος*. Διὰ τῆς λέξεως *τζουμπάνος* διακρίνονται κυρίως ἐν Ἡπειρῷ καὶ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι οἱ σκηνόβιοι ποιμένες, οἱ μεταναστεύοντες κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, οἱ δὲ κατοικίδιοι, ὡς εἰπεῖν, ποιμένες *βοσκοὶ* ἢ *πιστικοὶ* καλοῦνται, *τζουμπάνος* δὲ σλαβιστὶ *ἀρχηγός* σημαίνει ἢ καὶ *ποιμὴν*, καὶ ἴσως οἱ Σλάβοι ὡς ἀρχηγοὶ ποιμνίων, ὀδηγοῦντες ταῦτα εἰς μεσημβρινωτέρας χώρας, εἰσηλθόντες εἰς τὴν Ἡπειρον καθὼς καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' εἴτε εἰρηνικῶς, εἴτε καὶ ὡς στίφη πολεμιστῶν εἰς ἄλλας ἐποχάς, καὶ

(1) Νεώτεροι ἔρευνα ἀποδεικνύουν, ὅτι τὰ σλαβικὰ ὀνόματα τῆς Ἡπειροῦ ὀφείλονται εἰς τὴν σερβοκρατίαν. (1946)

(2) Τοῦ Πολυάνου ὀρθῶς

ὡς ληστρικαὶ συμμορίαὶ ἐνέβαλον εἰς τὴν χώραν, τὸ ἀληθές ἐστὶν ὅτι διέμειναν πολὺν χρόνον, ὥστε νὰ ἐπιβάλωσι σλαβικὰς ὀνομασίας, ἐξαλείψαντες τὰς ἐγχωρίους, περιεργον δὲ ὅτι ἐνῶ οἱ Σάξωνες, κατακτησαντες τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, παρεδέχθησαν τὰς ὀνομασίας τῶν προκατεχόντων τὴν χώραν Κελτῶν, οἱ Σλάβοι ἐπέβαλον σλαβικὰς ὀνομασίας εἰς τὰ πλείστα τῶν ἑλληνικῶν χωριῶν.

Ὅτι κατόκησαν ἐν Ἡπειρῷ σλαβικὰ φύλα οὐδεμία ἄρα ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἀλλὰ τίνι τρόπῳ ἐξέλιπον ταῦτα; Ἱστορικὰ τινὰ δεδομένα τείνουσι νὰ βεβαιώσωσιν ἡμᾶς ὅτι ἐξεβλήθησαν τῆς χώρας. Ἐθνολογικαὶ τινες σκέψεις καὶ ἄνευ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων ἀρκοῦσι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς τῶν φύλων τούτων ἀποχωρήσεως, ὁ δὲ Ami Boué «*La Turquie d'Europe*» tom IV p. 142), χωρὶς νὰ ἐγκύρη σπουδαίως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, νομίζει ὅτι οἱ Σλάβοι ἀντικατέστησαν τοὺς ἀρχαίους κατοίκους καταστραφέντας, καὶ διὰ τοῦτο Σλαβινία ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἢ Ἑλλάς ἐκλήθη, κατακτηθέντες δὲ ἀκολούθως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων οἱ ἐτερόχθονες οὗτοι μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ παρεδέχθησαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ οὕτως ἐμορφώθη ἡ νεοελληνικὴ, τουτέστιν ἡ νεοελληνικὴ ἀποσλαβωθείσα (*La langue grecque slavisée*).

Ἀμέσως ἐκ πρώτης ὄψεως ἐννοεῖται τὸ ἀνυπόστατον καὶ ἀπαράδεκτον τῆς δοξασίας ταύτης, διότι ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία, ἣν ὁ εἰρημένος περιηγητὴς περιγράφει, ὀνομάζεται οὕτω, δὲν ἔπεται ὅτι καὶ Τοῦρκοι ἐν ἀπάσῃ τῇ χώρᾳ οἰκοῦσι. Γνωστὸν ἐστὶν ὅτι εἰς διάφορα χωρία ἐπεβλήθη τουρκικὸν ὄνομα ὑπὸ τῶν Τοῦρκων, τῶν τὰ χωρία αὐτὰ νεομένων, ἀλλ' ἐπίσης βεβαίωτάτον ἐστίν, ὅτι οὐδέποτε Τοῦρκοι ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις κατόκησαν. Ἐκ πολλῶν δὲ δύναται τις νὰ πεισθῇ ὅτι ὅλος ἀνυπόστατός ἐστὶν ἡ δοξασία τοῦ Ami Boué, ὅτι οἱ Σλάβοι μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν παρεδέχθησαν. Ὀλίγοι λόγοι ἀρκοῦσιν ἵνα ἀνατρέψωσιν ἐκ θεμελίων τὴν δοξασίαν ταύτην. Ποιμένες Δάκες κατέλαβον τὸν Πίνδον⁽¹⁾ ἑκατέρωθεν τῆς πρὸ αἰῶνων ἐρημωθείσης Δολοπίας⁽²⁾ (Ἀσπροπόταμον) καὶ αὐτότε ἐγκατεστάθησαν, ἀλλὰ καίτοι ζῶντες μεταξὺ Ἑλλήνων πρὸ ὀκτακοσίων περιῖπου ἐτῶν, καὶ τὸν Θεὸν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν λατρεύοντες καὶ σχολεῖα ἑλληνικὰ ἐν τισὶ χωρίοις καταστήσαντες, οὐχ ἤττον ἐξακο-

(1) Σφάλλεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν περὶ Βλάχων τοῦ Πίνδου δοξασίαν του, διότι οὗτοι εἶναι γνήσιοι Ἕλληνες, ἀποβαλόντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν χυδαίαν λατινικὴν παραδεχθέντες ἕνεκα τῆς μετὰ τῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων στενῆς ἀναστροφῆς τῶν.

(2) Τὸ Ἀσπροπόταμον δὲν εἶναι ἡ Δολοπία, οὔτε οἱ αὐτόθι κατοικοῦντες εἶναι ἅπαντες βλαχόφωνοι, καὶ ποιμνιοτρόφοι.

λουθοῦσι μέχρι σήμερον τὴν βλαχικὴν γλῶσσαν λαλοῦντες. Ἄλλ' ἐὰν οἱ Σλάβοι μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ προσέλαβον καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν Ἡπειρῷ, τίνι τρωτῶ ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ τῆς ἔκτης περιπτου ἑκατονταετηρίδος μέχρι σήμερον τὴν γλῶσσαν αὐτῶν διετήρησαν, ἐνῶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων συζῶσι καὶ τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐκτελοῦνται; Ἐπέβαλον μὲν ὀνόματα σλαβικά, ὅταν ἐξουσίαζον τὴν χώραν, εἰς τὰς πόλεις τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκουμένας, οἷαι εἰσιν ἡ Νιάουστα, ἡ Κοζάνη, ἡ Σιάτιστα, κλ., οὐχ ἦττον ὁμως ἔμειναν καθαρῶς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων διακεκριμένοι. Ὅθεν εὐλόγως συμπεραίνομεν ὅτι τὰ σλαβικά φύλα ἐκ τῆς Ἡπείρου ἐξεβλήθησαν (1), τὸ δὲ συζῆν ἐν ταῖς αὐταῖς πόλεσι, ὡς ἐν Φιλιππουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ, τοὺς μὲν ἑλληνικὴν, τοὺς δὲ βουλγαρικὴν γλῶσσαν λαλοῦντας, καθίστησιν ἐπίσης ἀπαράδεκτον καὶ τὴν ιδέαν τῆς συγχωνεύσεως Δαιωνίσθη δὲ ἡ διάκρισις αὐτῆ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, καίτοι τὴν αὐτὴν θρησκείαν πρεσβεύοντων, διότι πόποτε ἡ σπανίως ἐγίνοντο συνουκεία μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀλλοφύλων μέχρι πρὸ ὀλίγων χρόνων, ἔνεκεν προλήψεων τιῶν εὐκόλως ἐννοουμένων.

Ἡ γλῶσσά ἐστὶν ἀναντιρρήτως ὁ οὐσιωδέστερος χαρακτήρ ἔθνους τινός. Ἴν' ἀνεύρωμεν τὰς πηγὰς τῶν διαφορῶν φύλων, λέγει ὁ Γουλιέλμος Χούμβολδ, δέον νὰ μελετήσωμεν ἐπισταμένως τὰς διαφορὰς λαλουμένας γλώσσας. Ἡ πρῶτος τῆς τε ἐθνολογίας καὶ τῆς ἐθνογραφίας ἀπέδειξεν ὅτι κλιματικαὶ καὶ βιωτικαὶ περιστάσεις μεταβάλλουσι καὶ ἀλλοιοῦσι τοὺς φυσικοὺς χαρακτήρας τῶν ἀνθρώπων, ἡ δὲ γλῶσσα, λέγει ὁ Richard (Histoire Naturelle de l'homme. Tom. I p. 178, traduction française) ὁ διαρκέστερος καὶ ὁ ἐμμονώτερός ἐστὶ τῶν χαρακτήρων, ὥστε δὲν θέλω ἴσως φανῆ ὑπερβολικός, ἀν εἶπω ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ διασήμου κοσμολόγου τῆς Στοκχόλμης Retzius ὀρθόγναθοι προσαγορευόμενοι, ἅμα δὲ λευκοὶ καὶ ἰθύτριχες, ἐὰν διαμείνωσιν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας περὶ τὴν διακεκαυμένην ζώνην κατὰ τὴν μεσόγειον Ἀφρικὴν καὶ ἐκβαρβαρωθῶσι, πιθανὸν νὰ καταστήσῃσιν πρὸ γναθοὶ, μέλανες καὶ οὐλότριχες, χωρὶς ν' ἀπολέσωσιν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν γλῶσσαν αὐτῶν.

Ἄγνοῶ κατὰ πόσον αἱ ἄθλια ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας βιωτικαὶ περιστάσεις τοῦ ἔθνους ἐπηρεάσαν τοὺς φυσικοὺς χαρακτήρας ἡμῶν. Βεβαίως ὁ Σκόπας ἡ εἰς τὸν ἄλλοις ἀγαματοποιὸς δὲν ἐμάντευσε τὴν καμπεριανὴν γωνίαν, ἀλλ' εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τοὺς φυσικοὺς χαρακτήρας τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὥστε νὰ καταστήσῃ ἀκριβῶς ὀρθὴν τὴν γωνίαν ταύτην εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Belvedere. Ἐὰν ἐκ τῶν τριῶν κρανίων

(1) Τὸ βεβαιότερον εἶναι ἡ μὴ ἐγκατάστασις Σλάβων ἐν Ἡπειρῷ.

ἀτινα ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχω ἐκ τῶν ἀρχαίων τάφων τῆς Κορίνθου καὶ ἐξ ὀλίγων τινῶν ἄλλων δύναμαι νὰ κρίνω, πιστεύω ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μετὰ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κρανίων καὶ τῶν νεωτέρων. Τὰ ἀρχαῖα κελτικά κρανία, οἷα παρίστανται ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσείῳ, ἦσαν σφρόδρα ἐπιμήκη, βαθμηδὸν δὲ διὰ τῆς ἐπιμήκειας καὶ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ ἠλαττώθη τὸ ἐπιμήκες εἰς τ' ἀγγλικά κρανία. Ἐν γένει εἰς ἡμᾶς ἡ ἰνιομετωπικὴ διάμετρος μόλις κατὰ 8 ἢ 10 γραμμὰς ὑπερέχει τῆς διαβρεγματικῆς, τοῦτ' αὐτὸ δὲ διεκρίνα καὶ εἰς ὀλίγα ἀρχαῖα ἑλληνικά κρανία. Ὁ μέσος ὄρος τῶν διαμέτρων τούτων εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς εὐρωπαϊκὴν φυλὴν παρουσιάζει διαφορὰν ἐνὸς δακτύλου καὶ ἑξ γραμμῶν. (Dechamps Etudes des races humaines p. 103 Paris 1857).

Ἐὰν συνέβαινε σύγκρασις καὶ συγχώνεσις τῶν δύο φύλων, τοῦ τε ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ σλαβικοῦ, ἤθελον μείνει ἐν τῇ λαλουμένῃ γλώσσῃ οὐχὶ ἀπλῶς ἴχνη τινὰ ἀσήμαντα, ἀλλὰ πολλὰ λέξεις καὶ φράσεις παρόμοιαι. Καὶ τότε δὲν ἠδύνατο ὁ Ami Boué νὰ ὀνομάσῃ τὴν λαλουμένην ἑλληνικὴν ἀποσλαβωθείσαν, μᾶλλον δὲ δύναται τις νὰ εἰπῇ, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων λαλουμένη γλῶσσα ἔχει ὁμοιότητά τινα κατὰ τὴν γραμματικὴν σύνταξιν, τὸν ἀναλελυμένον μέλλοντα καὶ τὸ ἀπαρέμφατον πρὸς τὴν Ἀλβανικὴν (1) τὴν ἐκ τῆς Ἰλλυρικῆς ἀπορρυσάσαν, θυγατρὸς ὡσαύτως τῆς Πελασγικῆς, ὡς ἐκ πολλῶν πιθανολογεῖται.

Καὶ ἐὰν ἡ γλῶσσα ὁ ἐμμονώτερός ἐστὶ χαρακτήρ ἔθνους τινός, οὐμία ὁμως ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι, ὡς ἐκ τῆς αὐξήσεως ἢ ἑλαττώσεως, τροπολογίας τε καὶ ποικιλίας τῶν ιδεῶν, ἔνεκεν τῶν διαφορῶν φάσεων τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἀνεξαρτήτως ξένης τινός ἐπιρροῆς, ὑφίσταται αὐτὴ ἐν χρόνῳ μεταβολὰς καὶ εἰς τὴν σημασίαν λέξεων τιῶν καὶ εἰς τὴν γραμματικὴν σύνταξιν καὶ τοὺς ἰδιωτισμούς, καὶ γελοῖον ἤθελον εἶσθαι, ἐὰν ὁ μέλλον νὰ περιγηγηθῇ τὴν Ἑλλάδα ἤθελον φαντασθῇ ὅτι μετὰ εἰκοσι δύο αἰῶνας θέλει ἀκούσει λαλουμένην εἰς τὰς ἀγορὰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Λυσίου. Ἐπὶ τοῦ Λυσίου αὐτοῦ τῷ ὄντι ἠναγκάζοντο νὰ ἐρμηνεύωσι ὄρους τινὰς καὶ λέξεις ἐκ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος (Λυσίου κατὰ Θεομνήστου), διακόσια περίπου ἔτη μετὰ τὸν νομοθέτην τούτον. Ἐπὶ τοῦ Πολυβίου ἡ γλῶσσα ὑπέστη οὐ μικρὰν μεταβολὴν. «Εἴκοσι ὀκτὼ ἔτη πρὸ τῆς διαβάσεως τοῦ Σέρξου εἰς τὴν Ἑλλάδα (λέγει ὁ ἱστοριογράφος οὗτος) ἔγινεν ἡ πρώτη συνθήκη μετὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων, μετὰ δὲ διακόσια πενήκοντα ἔτη τηλικαύτη γέγονε διαφορὰ τῆς διαλέκτου καὶ παρὰ Ῥωμαίους τῆς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὥστε τοὺς συνεταίτους ἔνια μόλις

(1) Μᾶλλον τὸ ἀντίθετον εἶναι λογικώτερον καὶ ἱστορικώτερον, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ παρέλαβον παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματικῆς σύνταξιν καὶ ἀνάλυσιν χρόνων τιῶν.

ἐξ ἀποστάσεως διευκρινεῖν». (Πολυβ. Β. III κ. 22). Ὁ δὲ Στράβων λέγει ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του «ἄλλοι ἄλλως κατὰ πόλεις διελέγοντο, ἐδόκουν δὲ δωρίζειν ἅπαντες διὰ τὴν συμβῆσαν ἐπικρατίαν» (Στράβ. Β. VIII κ. Α'). Ὅθεν ἐξάγεται ὅτι ὁ τε Πολύβιος καὶ ὁ Στράβων δὲν ἔγραφον τὴν λαλουμένην γλῶσσαν, αὕτη δὲ ἐκράθη ἐκ τῶν διαφόρων διαλέκτων. Ἀλλὰ γνωστόν ἐστὶν ὅτι εἰς τὴν κρᾶσιν ταύτην, ἔνεκεν τῆς ἐπιφανείας τῶν Μακεδόνων, ἀπὸ Φιλίππου μέχρι Περγέως, συνεισέφερον οὐκ ὀλίγον καὶ τὸ αἰολικὸν ἰδίωμα τῶν Μακεδόνων, διότι καὶ ἐν τῇ καθέδρᾳ τῆς ἀττικῆς καλλιπειίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς εὐγλωττίας εἰσεχώρησεν ἡ μακεδονικὴ διάλεκτος. «Ἐπιχειροῦσαι κἂν ταῖς Ἀθήναις (λέγει ὁ Πολυδεύκης ἐν τῇ λέξει *Ματύλλη*) τὴν μακεδονικὴν διάλεκτον κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν Μακεδόνων».

Ἐπὶ τῶν λαμπρῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ ἐπιμυγνόμενοι μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, παρέτρεψαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἦθη εἰς τὸ μὴ ὁμογενές (Στράβ. Β. VIII κ. Α'). «Ὅθεν καὶ ἐκ τῶν Αἰτωλῶν, οἱ Ὀφιογεῖς καὶ Ἀπόδοτοι ἀναμφιλέκτως Ἑλληνες ὄντες, ἀγνωστότατοι τὴν γλῶσσαν τοῖς Ἀθηναίοις ἦσαν (Θουκυδ. Β. III. Κ. 94). Ὡσαύτως εἰκάζομεν ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μετὰ τῆς αὐτῆς δυσκολίας οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόουν τὴν γλῶσσαν τῶν Μακεδόνων. Τὴν μακεδονικὴν λέξιν *ἄβαρνον*, ῥόδον σημαίνουσαν, δὲν ἐνόουν πιθανῶς οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἐνόουν βεβαίως τὴν λέξιν *βαλακρός*, ὃ ἐστὶ φαλακρός καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐπὶ Φιλίππου δὲ τοῦ Δημητρίου, ἐν τῇ *συνόδῳ* τῆς Ναυπάκτου, ἔνθα συνεδρίαζε τὸ *Παναϊατικόν*, οἱ Μακεδόνες, ὁμόγλωσσοι τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων παρίσταντο. (Tibi Livii L. XXXIX, C. 29).

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἔνεκεν τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατακτῆσεως τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἑλληνικοὶ λαοὶ ἔτι μᾶλλον συνεχωνεύθησαν, αἱ διαφοροὶ διάλεκτοι συνεκράθησαν καὶ ὁμοίμορφος ἡ λαλουμένη γλῶσσα κατήντησε. Διὰ δὲ τὴν ἐπικρατίαν τοῦ Βυζαντίου, καθέδρας τῆς αὐτοκρατορίας καταστάνας, ἡ γλῶσσα ἐπηρεάσθη ἐκ τῆς λαλουμένης ὑπὸ τῶν βορείων ἐπαρχιῶν, ἧς τὸν μηχανισμόν καὶ τὴν γραμματικὴν σύνταξιν ἀγνοοῦμεν. Οὕτω π. χ. ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Γαληνοῦ, δηλαδὴ ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου, πάντες οἱ Ἑλληνες ἐκάλουν *τίφην* τὸν δημητριακὸν καρπὸν, τὸν ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων νῦν *βρίζαν* καλούμενον, καὶ *μόνοι* (λέγει ὁ Γαληνός κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην) οἱ *Θράκες* καὶ οἱ *Μακεδόνες βρίζαν ὀνόμαζον αὐτόν*. (Περὶ τροφῶν δυνάμεων, τόμ. VI σελ. 514 ἐκδ. Kuhn). Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα μετετράπη εἰς τὴν λαλουμένην, ὡς πιθανώτατον φαίνεται, πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τοῦ στιχοποιοῦ Πτωχοπροδρομοῦ καὶ ἴσως πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου καὶ τῶν Πρασίνων διάλογον, τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους διασωθέντα, ἀναγνωρίζεται

ἀριδῆλως ἢ καθ' ἡμᾶς λαλουμένην χυδαία γλῶσσα (Θεοφάνης Σελ. 156, ἐκδοσὶς Παρισίων). Ὅθεν συνάγεται ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξέπεσεν εἰς τὴν λαλουμένην πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν σλαβικῶν φύλων ἐν Ἑλλάδι. Κατέστη δὲ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὁμοίμορφος, ὥστε οἱ Ἑλληνες, οἱ κάτοικοι τοῦ ἐν τῇ Ὁρικήᾳ κατὰ τὴν Ἡπειρον χωρίου *Δρυμάδων*, *ἐνθα καὶ νῦν ἐρεῖδεται Ἑλλάδος ἀρχὴ* ἐννοοῦσι τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Σινώπης, τῆς Κερασσούντος καὶ τῆς Τραπεζοῦντος τὴν αὐτὴν μορφήν καὶ γραμματικὴν σύνταξιν ἔχουσαν, ἂν καὶ οὐδέποτε Σλάβοι εἰς τὰς χώρας αὐτῶν διέμειναν, ἡ δὲ σύμπτωσις αὕτη ἐκ θεμελιῶν ἀνατρέπει τὴν περὶ ἀποσλαβώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἰδέαν τοῦ Ami-Boué.

Ἐναγκάσθημεν νὰ ἀποκλίνωμεν ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου, ἀναγκαίαν τὴν παρεκβῶσιν ταύτην νομίσαντες, ὅπως φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι, καίτοι σλαβικῶν ὄντων τῶν πλείστων ὀνομάτων τῶν χωρίων, ἢ ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν καθ' ἡμᾶς λαλουμένη γλῶσσα σύγκρασις τις ἐστίν, ἐπίσης τῶν ἀρχαίων διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων, δύο δὲ ἢ τρεῖς σλαβικαὶ λέξεις, μόναι ἐν αὐτῇ διατηροῦμεναι, μαρτυροῦσιν ὅτι οὐδεμία ἀνάμιξις τῶν ἑτερογενῶν φύλων συνέβη, ἐννοοῦσι δὲ πάντες οἱ Ἑλληνες τὴν ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν λαλουμένην γλῶσσαν, ὡς κατὰδηλον γίνεται ἐκ τῶν τοῦ Βηλαρᾶ ποιημάτων, ἅτινα πάντες οἱ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνες ἐννοοῦσιν, ἂν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ λαοῦ ἐγράφησαν. Ἀπαντῶνται δὲ καὶ ἰδιωτισμοὶ ἐν αὐτῇ καὶ λέξεις ἴδιαι τὴν ἀρχαίαν μάλιστα καταγωγὴν τοῦ ἐνοικοῦντος φύλου ἐπιμαρτυροῦσαι. Οὕτω π. χ. ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐν τοῖς τῆς Μολοσσίας χωρίοις *μάστακα* καλοῦμεν τὴν ὑπὸ πάντων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων *ἀκρίδα* καλουμένην, ἀλλὰ καὶ πρὸ δύο περὶπου χιλιάδων ἐτῶν περὶ τὴν χώραν ταύτην οὕτως ἐκάλουν τὸ ἔντομον τοῦτο, διότι *«Κλήταρχος φησὶν ὅτι κατὰ Ἀμβρακιάτας μάσταξ καλεῖται ἡ ἀκρίς»*. (Σχόλια εἰς τὴν Ἰλιάδα, τῆς ἐκδόσεως Vilaison IX, V. 324).

Οἱ Θεσπρωτοὶ καὶ οἱ Μολοσσοὶ *πέλιον* καὶ *πελάκον* ἐκάλουν τὸν γέροντα (Στράβ. Fragmenta Palatino Vaticano tom. I σελ. 274 Editeur Firmin Didot). Ἐμεινε δὲ ἡ πελασγικὴ αὕτη λέξις ἐν χρήσει εἰς τὴν σύνθεσιν *γεροπλιᾶκος* ἐσχατόγηρον σημαίνουσαν, καθὼς ἔμεινε καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, ἐν ἣ οὐκ ὀλίγα ἐκ τῆς Πελασγικῆς περιήλθον. *Βαῦω* ὀνομάζουσιν ἐν Ἡπειρῷ τὴν μᾶμμην καὶ πᾶσαν γραιὴν περιποιητικῶς, ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ τὴν *Βαῦω* ἐν τῷ ὄρειῳ πελασγικῷ μυθεύματι τῆς Δήμητρος;

Καθὼς ἡ ἰωνικὴ διάλεκτος ὑποδιηρεῖτο εἰς ἕξ ἢ τέσσαρα τοῦλάχιστον ἰδιώματα, ἢ, ὡς εἶπεῖν, διαλέκτων παραλλαγὰς, οὕτω φυσικῶς τῷ λόγῳ ὑποδιηρεῖτο καὶ ἡ Αἰολικὴ, καὶ ἡ Αἰολοδωρικὴ, αἱ ἐκτὸς τοῦ Ἰσμοῦ λαλούμεναι, εἰς διαφόρους παραλλαγὰς, καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν χυδαίας

(patois), ἀναλόγως τοῦ πολιτισμοῦ τῶν διαφόρων λαῶν, οἱ δὲ Ἑπειρώται ἐλάλουν αἰολοδοωρικὴν τινα διάλεκτον, τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον «οἱ ὑπεροκοῦντες τὴν Ἑπειρον εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀώου καθήκοντες λαοί, ἐν οἷς καὶ βάρβαροι, ἦσαν τινες διγλωσσοί, καὶ τὸ ἰλλυρικὸν τούτοις ἀναμειγμῶτο διαλέκτῳ παραπλησίως τοῖς Μακεδόσιν ἐχρῶντο», ὡς ὁ Στράβων σαφῶς ἀποφαινεται. Ἐν δὲ τῇ διαλέκτῳ τῶν Ἑπειρωτῶν ὑπῆρχον ἀναμιφιβόλως καὶ ἰδιωτισμοὶ καὶ λέξεις τινὲς ἰδιαίτεραι. *Λυρτὸν* ὀνόμαζον τὸν *σκύφον*, ὡς ἀναφέρει ὁ παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ Σέλευκος (Ἀθην. Β. XI 500). *Ἀσπετον* δὲ τὸν Ἀχιλλεῖα ὀνόμαζον ἐγγωρίῳ τῇ φωνῇ, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (Βίος Πύρρου).

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐνεκεν τῶν διαίρέσεων τοῦ αὐτοῦ ἔθνους εἰς διάφορα κράτη καὶ πολιτεύματα, καὶ εἰς διάφορον βαθμὸν πολιτισμοῦ αἱ περὶ ἐθνότητος ἰδέαι ἦσαν ὁπωσοῦν συγκεχυμένα. Οὐδαμῶς ἀποροῦμεν, ὅτι ὁ Στράβων διακρίνει τοὺς Ἑπειρώτας ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ παρὰ Στράβωνι Ἐφορος ὄριον τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον τίθησι. Βαρβάρους τοὺς Ἑπειρώτας ὀνόμασεν ὁ Θουκυδίδης, τοὺς ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου συμμάχους τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης βάρβαρον τὸν τὴν Ἀσίαν ἐξευγενίσαντα Μέγαν Ἀλέξανδρον ἐκάλεσεν, ἐνῶ ἐν τῷ πανηγυρικῷ λόγῳ ὁ Ἰσοκράτης διασαλεύει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὡς Ἑλληνας ἀναγνωρίζουσιν οὐχὶ τοὺς τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς παιδεύσεως μετασχόντας. Οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ἐμπροσθεν εἰρηται, παρέστρεψαν τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ μὴ ὁμογενές. Ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου οὖν, Ἀθηναίου ὄντος, οἱ ἄγνωστοι τὴν γλῶσσαν διὰ τὸν εἰρημένον λόγον, καὶ ἀπολίτιστοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἑπειρώται εὐλόγως βάρβαροι ἐκλήθησαν, ἀλλὰ τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα Φώτιος καὶ Νικάνωρ τῶν στρατηγῶν τῶν Χαόνων, ὧν μνεῖαν ποιεῖται ὁ Θουκυδίδης αὐτός, καὶ τὰ λοιπὰ διασωθέντα κύρια ὀνόματα τῶν κατοίκων τῆς χώρας, τῶν πόλεων καὶ τῶν θέσεων, μαρτυροῦσι περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ἑπειρωτῶν εἰς τρόπον ὅστε ἡ ἄγνοια τῆς παρ' αὐτῶν λαλουμένης γλώσσης ἀπέναντι τῆς παρατηρήσεως ταύτης καὶ τῶν λοιπῶν διδομένων ἐστὶ λόγος ἀσημαντος καὶ ἀνίσχυρος νὰ γεννήσῃ ἀμφιβολίαν τινὰ περὶ τούτου. Κατὰ τὰ μεθόρια ὁμοῦς τῆς χώρας ταύτης, περὶ τὴν Ἀττιντανίαν, ἔνθα νῦν οἱ *Διάπηδες* οἰκοῦσι, φίλον ἀλβανικόν, καὶ τὴν Παραυανίαν, δὲν φαίνεται ἀπίθανον ὅτι καὶ τὸ πάσαι ὑπῆρχεν ἰλλυρικὸν τι φύλον. Ἐν τῇ συνόδῳ τῇ περὶ εἰρήνης γενομένη ἐν Φοινίκῃ, μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑπειρον Φιλίππου καὶ Ἀερόπου, ὑπῆρχε καὶ τις, *Δάρδας* καλούμενος, (Tit. Livii L. XXIV. C. XII), τὸ δὲ ὄνομα τοῦτο ὁμοιάζει καθ' ὅλοκληρίαν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰλλυριοῦ Δέρδα, τοῦ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου μνημονευομένου.

Ἄλλ' ἐὰν περὶ τὰ ἄκρα τῆς Ἑπειρου κατόικον ἴσως καὶ τινες Ἰλλυριοί, οἱ κάτοικοι κυρίως τῆς χώρας ἦσαν Ἑλληνας. Ἑλληνας ὀνομάζει ὁ πατήρ τῆς Ἱστορίας τοὺς Θεσπρωτοὺς (Ἡρόδ. Β. II Κ. 56). Ὡσαύτως πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων οἱ Δωδωναῖοι ἐδέχθησαν, λέγει, τὰ ἐκ τῶν ὑπερβορέων φερόμενα *Ἱερά*. (Ἡρόδ. Β. IV. Κ. 33). Ὁ Πολύβιος οὐδαμῶς τοὺς Ἑπειρώτας ἐκ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀποχωρίζει, (Β. II Κ. 8), ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὴν Ἑπειρον ἐστὶν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους θεωρεῖ, σαφῶς ἀποφαινόμενος, ὅτι «ἡ Ἑλλὰς ἡ ἀρχαία ἐστὶν ἡ περὶ τὴν Δωδώνην καὶ τὴν Ἀχελῶον, ὅκον γὰρ οἱ Σελλοὶ ἐνταῦθα, καὶ οἱ ἐπικαλούμενοι τότε μὲν Γραικοί, νῦν δὲ Ἑλληνας». (Μετewp. Β. I 14).

Κατὰ τὰς ἀρχαιοτάτους χρόνους, σχετικῶς πρὸς τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρχε πλείστη σχέσις καὶ συνάφεια μεταξὺ Ἑπειρωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐκ τῶν τοῦ Ἡροδότου συνάγεται. Ὁ Τύραννος τῶν Σικυωνίων Κλεισθένης προσεκάλεσε τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων εἰς διαγωνισμόν, ὁ δὲ ἀριστεύσας ἐμελλε νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀγαλίπτην. Μεταξὺ δὲ τῶν συνδραμόντων εἰς τὸν διαγωνισμόν ἀρίστων Ἑλλήνων ὑπῆρξε, λέγει ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Μολοσσὸς Ἄλκων. (Β. VI Κ. 27). Ὡσαύτως οἱ Μολοσσοὶ συμμετέσχον εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων σταλεῖσαν ἀποικίαν εἰς τὴν Ἰωνίαν (Ἡρόδ. Β. I. Κ. 146), ἀλλ' ἀκολούθως οἱ πρὸς τὸ Αἰγαῖον κατοικοῦντες Ἑλληνας, προσπελάζοντες τῇ θαλάσῃ καὶ ὄντες εἰς ἀέναντον σχέσιν μετὰ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας, ἐστίας τοῦ τότε πολιτισμοῦ, προήχθησαν ἐγκαίρως εἰς τὸν πολιτισμόν, καὶ κατὰ τὰ ἦθη καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν ἀναγκαιῶς μεταβολὰς τινὰς ὑπέστησαν. Οἱ δὲ Ἑπειρώται :

Οἱ οὐκ ἴσασιν θάλασσαν

ἀγέρες. οὐδὲ θ' ἄλυσιν μεμιγμένον εἶδος ἔδουσι,

ὡς ὁ Ὀμηρος λέγει, ἐμειναν ἀπολίτευτοι καὶ, ὡς εἰπεῖν, πελασογότεροι. Ὅτι δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Ἑπειρου Πελασογοὶ ἦσαν, τοῦτο ἀναμφισβήτητον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ οἱ Δρύοιες καὶ οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Ἴωνες αὐτοὶ ἐκ Πελασγῶν εἶκον τὸ γένος (Ἡρόδ. Β. I., c. 56 καὶ VII 35 καὶ VIII 44) *καὶ ἡ Ἑλλὰς ἅπασα Πελασγία ἐκαλεῖτο*, λέγει ὁ Ἡρόδοτος (Β. II. c. 56). Ὅθεν τὰ περὶ τῆς ἀγνοίας τῆς γλώσσης τῶν κατοίκων τῶν πελασγικῶν πόλεων Σκυλάκης καὶ Πλακίης ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἱστοριογράφου εἰρημένα εὐκόλως ἐρμηνεύονται. Ὅταν δὲ τις ἐξ ἐπιστάσεως διευκρινίσῃ ὅτι ὁ Στράβων καὶ ἰδίως Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς (Διον. Ἀλ. Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας Β. I. Κ. 17), περὶ Πελασγῶν ἀναφέρουσι, θέλει ἀνεκδοκίως παραδεχθῆ ὅτι οἱ μὲν Πελασογοὶ ἦσαν Ἑλληνας βάρβαροι, οἱ δὲ Ἑλληνας Πελασογοὶ ἐξευγενισθέντες. Διὰ δὲ τῶν εἰρημένων δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τίνι τρόπῳ ὅτε

Ἐφορος, ὁ Στράβων καὶ Διονύσιος ὁ Καλλιφώντος τὴν Ἠπειρον ἐκτὸς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν κατέλιπον.

Ἦρχισαν δὲ οἱ Ἠπειρώται νὰ προάγωνται εἰς τὸν πολιτισμὸν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν Πόλεμον, χάρις εἰς τὴν δι' αὐτοῦ προκύψασαν συνάφειαν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. «*Ἱστοροῦσι τὸν Θάρυπον, τὸν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὑπὸ τοῦ Σαβυλίνθου ἐπιτροπευόμενον, πρώτων ἑλληνικῶς γράμμασι, ἤθεσι καὶ νόμοις φιλανθρώποις διακοσμήσαι τὰς πόλεις*» (Πλουτάρ. Πύρρος), ἔνεκεν δὲ τῆς ἀνανεωθείσης σχέσεως μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἤρχισαν ἔκτοτε νὰ ἐργάζωνται αἱ Δωδωνίδες ἱερεῖαι, οἱ Ἀθηναῖοι μάλιστα διαφερόντως ἐσέβοντο τὸ δωδωναῖον Μαντεῖον καὶ συνεχῶς θεοπρόπους εἰς αὐτὸ ἀπέστελλον, ὃ δὲ Πανσανίας μνεῖται ποιεῖται διαφόρων περιστάσεων, καθ' ἃς οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ Λαδωναίου Διὸς τοὺς χρησμούς ἐζήτησαν, καὶ ἰδίως ὅτε τὸν κατὰ τῶν Συρακουσῶν πόλεμον ἐπεχειρήσαν καὶ τὴν εἰς Σικελίαν ἀποικίαν ν' ἀποστείλωσι διανοήθησαν (Πλουτ. Β. VIII Κ. II). Καὶ ὁ Δημοσθένης ὡσαύτως ἐν τῷ κατὰ τοῦ Μειδίου λόγῳ μνημονεῖει διαφόρων ἐκ Δωδώνης μαντευμάτων. Ὁ Ζεὺς διέταττε ν' ἀποστέλλωσιν αὐτῷ οἱ Ἀθηναῖοι διάφορα δῶρα, βουὶς δηλαδὴ καὶ ἄλλα ἱερεῖα, ἰδίως δὲ ἐφρόντιζε περὶ τῆς Διώνης τῆς πελασγικῆς του συμβίας, πρὸς ἣν ἔπεμψαν καὶ τράπεζαν χαλκῆν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲ κυρίως ἐπειρῶντο διὰ τῶν δῶρων τούτων νὰ ἐξασκῶσιν ἐπιρροὴν εἰς τὴν Ἠπειρον, ὡς ἔκ τινος χωρίου Ὑπερίδου τοῦ ρήτορος διαφαίνεται. Διηγεῖται δὲ ὁ ρήτωρ Ὑπερίδης ἐν τῇ ὑπὲρ Εὐξενίππου εἰσαγγελίας ἀπολογίᾳ, ὅτι «ὁ Δωδωναῖος Ζεὺς προσέταξε τοῖς Ἀθηναίοις ἐν τῇ μαντείᾳ τὸ ἄγαλμα τῆς Διώνης ἐπικοσμήσαι, διὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν πολὺν καὶ πολυτελεῆ κόσμον καὶ ἄλλην θεωρίαν, ἣ δὲ Ὀλυμπιάς, ἣ ἀδελφὴ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Μολοσσῶν βασιλέως καὶ μήτηρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐγκλήματα τοῖς Ἀθηναίοις ἐποιεῖτο, ὡς ἡ χώρα εἴη αὐτῆς ἢ Μολοσσίῃ, ἐν ἣ τὸ ἱερὸν ἦν». Τὸ δωδωναῖον τοῦτο Μαντεῖον, ὡς τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐν Ἑλληνίᾳ χρηστηρίων, καθ' ἃ ὁ Ἡρόδοτος λέγει (Β. II. Κ. 52) ἔχαιρε μεγίστην ὑπόληψιν, διὸ καὶ ὁ Λύσανδρος ἐπειράθη νὰ τὸ διαφθεῖρη πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν του, (Πλουτάρ. Βίος Λυσάνδρου), οὐχ ἦττον ὅμως «τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε τὰ πρωτεῖα, οὐχὶ διότι ἦν ἀμεινότερον τοῦ δωδωναίου, ἀλλὰ διότι ἦν κεντρικώτερον καὶ ἐν τῷ ὀμφαλῷ τῆς γῆς κείμενον», (Στράβ. Β. IX, τόμ. 2ος σελ. 273 ἐκδοσις στερέτυπος), ὡς λέγει ὁ Στράβων, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἴωνων εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, διότι ὁ Ἀπόλλων θεοτῆς μάλ-
λον ἰωνικῆ ὑπῆρξε.

Δ'.

Περὶ Ἰωαννίνων

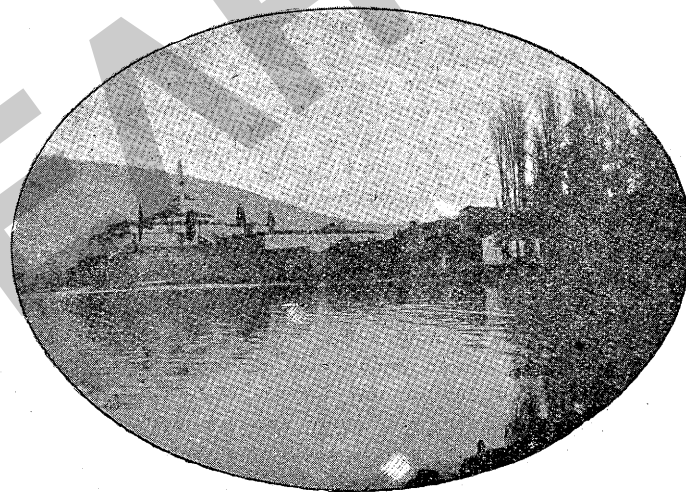
Γράφων τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐν παρέργῳ καὶ διὰ βραχείων, ἐξηρχομένη μὲν ὅλως τῆς σφαιρας τῶν συνήθων ἐργασιῶν μου, εὐρισκόν ὅμως παρὰ μνηθίαν τινὰ εἰς τὰ πολλὰ καὶ ἀλλεπάλληλα ἀτυχήματα τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μου. Ἐκρίνα δὲ εὐλογον ἵνα δημοσιεύσω ταῦτα. οὐχὶ διότι ἀποδίδω ἀξίαν τινά, ἀλλ' ἵνα κεντήσω τὸν ζήλον τῶν περὶ ταῦτα ἀσχολουμένων συμπατριωτῶν μου, οἷος ὁ κ. Σεμιτέλος, ὃ τὰ «*Ἠπειρωτικὰ*» ἀξιολόγως γράφας, καὶ ὁ κ. Ἀραβαντινός, ὃ τὴν «*Χρονογραφίαν τῆς Ἠπείρου*» πέρυσι δημοσιεύσας. Ὁ συγγραφεὺς μάλιστα τοῦ πονήματος τούτου, ἐν Ἰωαννίνοις διαμένων, δύναται, ἐπιχειρῶν ἐνίοτε ἐκδρομὰς κατὰ τὴν χώραν, ν' ἀνακαλύψῃ ὀνόματα ἀρχαίων πόλεων ἢ χωρίων εἴτε ἐξ ἐπιγραφῆς τινος, εἴτε ἐξ ὀνομασίας εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων διατηρουμένης. Καὶ τὰ πρὸ αἰῶνων ἄλλα ἐρεῖπια δύναται, ἐνίοτε ν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ μαραινόμενου εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν φιλοπάτριδος.

Ἄλλ' ἐάν ὁ κ. Ἀραβαντινός δὲν ἐνέκυψεν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀρχαίας χωρογραφίας τῆς Ἠπείρου, οὐχ ἦττον ὅμως κατέστη πολλῶν ἐπαίνων ἀξίος, ὡς καταβαλὼν πολλὰς προσπάθειάς πρὸς συλλογὴν διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων νεωτέρας μὲν ἐποχῆς, ἀνεκδότων ὅμως καὶ ὅλως ἀγνώστων. Ἄν δὲ αἱ διάφοροι πολεμικαὶ πράξεις, αἱ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν λαβοῦσαι χώραν ἐν Ἠπείρῳ, δὲν ἀπαρτίζουσι μέρος τῆς ἱστορίας τῆς χώρας ταύτης, εἰμὴ μόνον καθ' ὅσον ἡ νέα Ἠπειρος ἐχρησίμευσεν ὡς στάδιον τῶν πράξεων τούτων, οὐχ ἦττον ὃ τῆς «*Χρονογραφίας*» συγγραφεὺς, ἀφηγούμενος ἐν τάξει καὶ ἀκολουθίᾳ τὰ ἄθλα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατέστησεν ἐφικτὸν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας τοῖς πλείστοις τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ, ἀνέδειξε δὲ ἅμα τὴν στρατηγικὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν τῶν στρατηγῶν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, κατ' οὐδὲν κατατέρον τῶν ἀρχαίων στρατηγῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ θὰ ἐθριάμβευε βεβαίως ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τῶν ἐκ τῆς Δύσεως, τῆς Ἀρκτου καὶ τῆς Ἀνατολῆς εἰσβαλόντων πολεμίων, ἐάν ἡ φιλοπρωτία καὶ ἡ φιλαρχία, τὰ μέγιστα ταῦτα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐλαττώματα, δὲν διήγειρον ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἐσωτερικούς σπαραγμούς, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Γιββωνα νὰ ἐκφέρῃ τὴν πικροτάτην καὶ σκληροτάτην δι' ἡμᾶς ἀπόφασιν, ὅτι δηλαδὴ, ἠὺδαιμόνησαν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων, καταστρεφόμενοι πρότερον ὑπὸ τῆς ἀναρχίας.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς «Χρονογραφίας» ὁ συγγραφεὺς κατεχώρισε καὶ στατιστικούς πίνακας τῆς Ἠπείρου, ὧν τὴν ἀκριβείαν, φαίνεται, δὲν ἔκρινεν ἀναγκαίαν. Προσέθηκε δὲ καὶ δύο μονογραφαίς καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περὶ τῆς ἑλληνικωτάτης καὶ κατὰ τοὺς φυσικοὺς χαρακτηριστικῆς καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐνοικούντων Πάργας (!), τῆς ἀπανθρώπως πωληθείσης εἰς τὸν Τύραννον διὰ τὸν φόβον μὴ γείνη ἀρχὴ τῆς ἑλληνικῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἀνεξαρτησίας, πραγματεύεται, ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ περὶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ πόλις αὕτη, λέγει, ὑποστηρίζων, ἦν ἐξέφρασα γνόμην πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἤδη ἐν τῷ «Φιλολογικῷ Συνεδήμῳ», δὲν ἔσχε τὸ ὄνομα τοῦτο (Ἰωάννινα) ἐξ αὐτοκράτορός τινος ἢ ἀνακτος Ἰωάννου, μὴ ὑπάρξαντος τοιοῦτου πρὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς. Μοι φαίνεται δὲ ὅτι Γιάννινα, ὡς χυδαίως λέγεται, οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ Ἰωάννινα, ἀπαρλλάκτως ὡς ὁ Ἰωάννης Γιάννης, καὶ τὸ ἰῶτα γιῶτα προφέρεται. Ἀλλὰ πότε ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη; Ἴδου τὸ ζήτημα, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἔμεινεν ἄλυτον. Ἡ πόλις αὕτη ἀναφέρεται οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα, ὡς εὐλόγως λέγει ὁ κ. Ἀραβαντινός, δηλαδὴ ἐπὶ Φωτίου τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐβδόμην. Ὁ Banduri, πρὸς ὃν παραπέμπει ὁ Ποικεβίλλ, μνείαν ποιεῖται ἐκθέσεως Ἀνδρονίκου τοῦ Αὐτοκράτορος περὶ ἐπισκόπων, ἐν ἧ ἀναφέρονται ἐπίσκοποι Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ ἐτους 673. Ὅθεν δέον ἵνα ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος ἢ καὶ πρότερον. Γινώσκουμεν ἐν τούτοις ὅτι μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Γωτίλα (κατὰ τὸ 552 ἔτος συμβᾶσιν) ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς συνέλαβε τὴν ἰδέαν ἵνα κτίσῃ διάφορα φρούρια ὅπως καταφεύγων ἐν αὐτοῖς οἱ ὑπῆκοοι τῆς Αὐτοκρατορίας ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς. Ὁ Προκόπιος ἐν τῷ «Περὶ κτισμάτων Ἰουστινιανοῦ» (B. IV K. VI) συγγράμματι, πραγματευόμενος περὶ τῶν φρουρίων, ἀναφέρει κατ' ὄνομα καὶ τὰ ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἠπείρῳ, τὰ μὲν ἀνανεωθέντα, τὰ δὲ τότε ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος κτισθέντα. Πρὸς τούτοις ἀναφέρει ὅτι «ἦν καὶ τις πόλις ἀρχαία ἴδασιν ἐπιεικῶς κατακορῆς οὔσα, ὀνόματός τε τῆς τοῦ χωρίου φύσεως Ἐύροια ἀνέκαθεν ὀνομάζετο, ταύτης δὲ τῆς Εὐροίας οὐ πολλῶ ἀπὸ τῆς λίμνης κέχεται, καὶ νήσος κατὰ μέσον ἀρέχει καὶ λόφος αὐτῇ ἀπαιρέστηκε, διαλείπει δὲ ἡ λίμνη τοσοῦτον, ὅσον τινὰ ἐν τῇ εἰσόδῳ μοῖραν τῇ νήσῳ λειψίθαι, ἐνθα δὴ ὁ βασιλεὺς τοὺς τῆς Εὐροίας μεταβιβάσας οἰκήτορας, πόλιν ὀχυρωτάτην οἰκοδομησάμενος ἐτειχίσαστο». Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ Προκόπιου συνάγεται ὅτι ὁ χερρονήσιος χώρος, ἐνθα ἡ νέα πόλις τῶν Εὐροϊέων ἐκτί-

(1) Παραδόξως ὁ ἐπισκοπεύς τὴν Πάργαν Ποικεβίλλ πρὸς τῆς πωλήσεως αὐτῆς ὀνομάζει τοὺς Παργίους *reulade albanaise* (Voyage chap. XXX II).

σθῆ, τὸ τῶν Ἰωαννίνων φρούριον ἐστὶ. Οὐδὲ δύναται τις νὰ φαντασθῆ ὅτι πρόκειται περὶ τῆς μικρᾶς λίμνης τῆς Ζαραβίνης καλουμένης, ἐνθα οὔτε χερσονήσος, οὔτε ἴχνη φρουρίου σώζονται. Ὁ Προκόπιος ἐνῷ κατ' ὄνομα ἀναφέρει τὰ λοιπὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κτίσματα, ὡς εἴρηται, δὲν λέγει πῶς ὀνομάσθη ἡ νέα πόλις τῶν Εὐροϊέων, οὔτε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τὰς ὀνομασίας τῶν λοιπῶν κτισμάτων γινώσκων ἤγγνοι τὴν τῆς πόλεως ταύτης. Ἡ δὲ σιωπὴ αὕτη τοῦ Ἱστοριογράφου, καλπερ δυσεξηγήτος οὔσα, ἐστὶ μᾶλλον τὴν περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως εἰκο-

Δυτικὴ ἄποψις φρουρίου—Ἰωάννινα

τολογίαν ὑποστηρίζει. Εἰκόσωμεν δὲ ὅτι οἱ Εὐροϊεὺς ἔκτισαν ἐπὶ τῶν ἔρειπῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Δωδωναίου Διός, ὡς συνήθως συνέβαινε, χριστιανικὸν ναόν, ἀφιερῶσαντες αὐτόν τε καὶ τὴν πόλιν εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον. Καὶ ἄλλα κτίσματα, ἐκ τῶν ἀνανεωθέντων ἐν Ἠπείρῳ, ἀφιερῶμενα ἦσαν εἰς Ἅγίους, τὸ μὲν εἰς τὸν Ἅγιον Δονάτον, τὸ δὲ εἰς τὸν Ἅγιον Σαβῖνον (Προκοπ. B. IV, K. IV). Ἐκ τῆς ὀνομασίας «Ἄγιος Ἰωάννης» μετεσηματίσθη ἐπὶ τὸ εὐφρονότερον καὶ τὸ ἑλληνικώτερον οἱ Ἕλληνας Εὐροϊεὺς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως αὐτῶν, καλέσαντες αὐ-

την «*Ἰωάννινα*». Ἦχει δὲ εὐφρονότερον τὸ ὄνομα τοῦτο ἢ ἐὰν ἔλεγον «*Ἰωαννούπολις*», καθὼς ἤθελεν εἶσθαι ἑλληνικώτερον, ἂν τὰ ἐν τῷ Πόντῳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Εὐχάιτα, τὰ εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον ἀφιερωθέντα, μετωνομάζοντο *Θεοδώρια*, ἀντὶ τοῦ «*Θεοδωρούπολις*», ὡς μετωνομάσθησαν. Νομίζω δὲ ὅτι δὲν θέλει φανῆ παραδόξος ἢ εἰκασία αὕτη περὶ τῆς ἀφιερώσεως τῆς πόλεως ταύτης, εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην, καὶ τῆς ἐκ τοῦ Ἁγίου τούτου δημιουργηθείσης ὀνομασίας, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον κατὰ τὴν ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα, καθ' ἣν νομίζομεν ὅτι ἐκτίσθη ἡ πόλις, ἐνισχύθη τὰ μέγιστα ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ κατεδιώχθη ἡ καλουμένη εἰδωλολατρεία. Ἐστερεώθη μὲν ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τῆς τετάρτης ἤδη καὶ πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν συστήματα ἀγάμων ἱερέων ἐπλήρουν πόλεις καὶ κώμας, ὡς λέγει ὁ Ζώσιμος (Ἱστορ. V. 23), οὐχ ἦντων ὁμως ὑπάρχον εἰσέτι καὶ τινες τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν πρεσβεύοντες καὶ ἔθιμά τινα τῆς ἀρχαίας θρησκείας τὸν Χριστιανισμὸν μιᾶνοντα, ὅθεν ὁ Ἰουστινιανὸς εὐσεβεστέρους τοὺς Χριστιανούς κατέστησε, τὴν ἀρχαίαν πίστιν παντὶ σθένει καταδιώξας. Ἐν ἔτει 553 συνεκροτήθη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἣτις καὶ τὰς ἀθώας ἐορτάς τοῦ τρύγου, ὡς ἀποζούσας ληθείων καὶ διονυσίων, κατήργησε, καὶ τὰ προσώπεια κατὰ τὴν ἀπόκρυσσιν ἀπηγόρευσε. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα, δι' αὐτοκρατορικῷ διατάγματος ἐξωρίσθησαν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν οἱ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν ὑποστηρίζοντες φιλόσοφοι Εὐδάλαιος, Δαμάσκιος καὶ λοιποὶ, ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν, ἐν οἷς καὶ ὁ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου σχολιάσας Σιμπλικίος. Πᾶσαι τοίνυν αἱ παρατηρήσεις καὶ αἱ σκέψεις αὗται ἐνισχύουσι τὴν δόξαν ἡμῶν ὅτι οἱ εὐσεβεστάτοι Εὐροεῖς Ἰωάννινα ἐκάλεισαν τὴν νεόδμητον πόλιν διὰ τῆς εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην ἀφιερώσεως αὐτῆς, εἴτε οἰκοθεν, εἴτε τοῦ Αὐτοκράτορος αὐτοῖς ἐπιγεύσαντος. Ἀλλὰ ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Εὐροία; Δέον ἵνα ἀναζητήσωμεν τὰ εἰρήπια ταῦτα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰωαννίνων, διότι αὕτη οὐκ ἄποθεν ἔκειτο. Παρὰ τοῖς Ἰωαννίταις σφίζεται δόξα ἐκ παραδόσεως ὅτι οἰκητορες τῆς Βελλᾶς εἰς Ἰωάννινα μετόκησαν. Οὐδεμίᾳ ἄλλῃ χώρᾳ «*ὑδασιν ἐπιεικῶς κατακορής*» ὑπάρχει, ὡς ἡ χώρα, ἐν ἣ ἔκειτο ἡ Βελλᾶ. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς κάταντες μέρος ἀπὸ τῶν εἰρηπίων αὐτῆς πηγάζει ἀφθονώτατον ὕδωρ, ὅπερ μετὰ τῶν λουπῶν ρυάκων τῆς καταρρύτου κοιλάδος ἀποτελεῖ τὸν ποταμὸν Θυάμιν. Ἄλλ' ὁ Πουκεβίλλ καὶ οἱ λοιποὶ περιηγηταὶ ἀναφέρουσι τὰ εἰρήπια ταῦτα ὡς εἰς τὴν Φωτικὴν ἀνήκοντα καὶ ἐν τῷ χάρτῳ ὡσαύτως τοῦ Κηπέτρου *Φωτικῆ* σημειοῦται, ἔνθα τὰ εἰρήπια ταῦτα. Ὁ δὲ Προκόπιος λέγει ὅτι «*ἡ Φωτικὴ ἐν τῷ χθαμαλῷ τῆς γῆς ἔκειτο, ὕδασι περιγεομένη ἤθεδε λιμνάζουσα, ἐγγυτάτω δὲ αὐτῆς εἰς ἄναντες χωρίον καὶ ἰσχυ-*

ρῶς ὄρθιον ὁ Ἰουστινιανὸς φροῦριον εἰδείματο». Τὰ δὲ τῆς Βελλᾶς εἰρήπια κείνται εἰς τὰς ὑπὸ κρείας βουνοῦ, εἰς ὑψηλὴν ὄπωπον θέσον καὶ οὐχ εἰς χωρίον χθαμαλὸν καὶ ἐλώδες. Αἱ σκέψεις αὗται γεννῶσι πολλὴν ἀμφιβολίαν περὶ τῶν εἰρηπίων τούτων, ὡς εἰς τὴν Φωτικὴν ἀνήκόντων, καὶ μᾶλλον πιθανολογοῦσι τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Εὐροία ἐνταῦθα ἔκειτο. Δὲν ἠδυνήθη ἡ ἄνευρα τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος *Βελλᾶ*, περιεργόν δ' ἔστιν ὅτι καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ ὑπάρχει χωρίον *Βελλᾶ* καλούμενον, ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Καλαβρῶτων πρὸς τὴν Αἰγυαλίαν. Ἐπίσης καὶ χωρίον Σουδενᾶ (1) καλούμενον ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ τῆς Πελοποννήσου κείνται καθὼς καὶ ἐν Ἠπειρῷ, οὐχὶ μακρὰν τῶν εἰρηπίων τῆς Βελλᾶς, ὑπάρχει χωρίον τοῦ Ζαγορίου, γνωστὸν ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ κοιλάς, παρ' ἣ καὶ τὰ εἰρήπια τῆς Βελλᾶς, ἐνεκὲν τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων τὸ πάλαι πολυανθρωποτάτη ὑπήρξε, διότι καὶ περὶ τὸ μέρος τῆς κοιλάδος λείψανα ἀρχαίων τείχους φαίνονται, καὶ ὑπεράνω τῶν χωρίων *Ζαγορίανης* καὶ *Γιζομπιανῆς* κλιώπεια τείχη σώζονται.

Ἐν τῇ ἰδιαίτερᾳ ἱστορίᾳ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τοὺς ἄλλους ὁ κ. Ἀραβαντινὸς πραγματεύεται περὶ τοῦ ἀπαρδειγματίστου πατριωτισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης, δι' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ὑπερεῖχε πᾶσῶν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, κεκοσμημένη οὕσα ὑπὸ γυμνασίων, νοσοκομείων, βιβλιοθηκῶν καὶ ναῶν, ὧν ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος καὶ ἡ λαμπρότης ὑπερέκκειεν ἐνίοτε τὸ ἔχθος τῆς κατακτητικῆς φυλῆς. Ταῦτα πάντα ἐγίνοντο διὰ τῶν χρημάτων, τῶν ὑπὸ τῶν εὐκαταστάτων πολιτῶν κληροδοτούμενων, τὰ δὲ κληροδοτήματα ταῦτα παρακατετίθεντο εἰς τὰς Τραπεζὰς τῶν χριστιανικῶν Κυβερνήσεων, ἀλλ' ἀτυχῶς μέγα μέρος αὐτῶν ἠφανίσθη (2).

(1) Σουδενᾶ μεταβολὴ ἐστὶ τῆς σλαβικῆς λέξεως Στουδενᾶ, ψῆχος σημαίνουσης. Πιθανὸν δὲ ὅτι καὶ μία ἐκ τῶν ἀφθονωτέρων πηγῶν τοῦ Τομάρου (ἀναγνωθὶ: Πολυάνου) διὰ τὸν λόγον τοῦτον Σουδενῆκον καλεῖται. Ἴσως δὲ ἐκ τῆς λέξεως Σουδάς, αὐλακα ἢ διώρυγα σημαίνουσης ἀγνώστου μὲν ἐν Ἠπειρῷ, συνήθους δὲ εἰς ἄλλα τῆς Ἑλλάδος μέρη, αἱ ὀνομασίαι αὗται παρήχθησαν. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι ἐν Ζαγορίῳ ἐν ἡ δύο χωρία ἔχουσιν ἑλληνικὴν ὀνομασίαν. Ἡ χώρα αὕτη ἐκλήθη Ζαγόριον, τούτέστιν Ὑπερόρια, καὶ Ζαγόρια ἐκ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τοῦ Κωνσταντίνου, διότι ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος, κόψας ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς γῆς, λέγει ὁ Κεδρηνὸς (Τόμ. I σελ. 788) ἐδωρήσατο εἰς τὸν ἀνακτα τῶν Βουλγάρων Τερεβελὶν τὰ νῦν Ζαγόρια καλούμενα, Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν κατονόμασαν Ζαγοράν οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν νῦν οὕτω καλουμένην. (Κεδρηνοῦ Τόμ. 2ος σελ. 153).

(2) Διακόσσαι καὶ ἐπέκεινα χιλιάδες ἐνετικῶν χρυσῶν, κληροδοτηθέντων κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ λαμπροῦ οἴκου τῶν Μαρονταίων, ἀπολέσθησαν, ὅτε οἱ Γάλλοι κατέλυσαν τὴν τῆς Ἑνετίας Δημοκρατίαν. Γνωστός μοι Ἰωαννίτης, ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβὸν, ἐνήργησε διὰ τοῦ στρατηγοῦ Σεβαστιάνῳ, πρέσβους τῆς Γαλλίας, ἵνα σωθῇ τὸ κληροδοτήμα τοῦτο τῆς δούλης πόλεως, δυνάμει τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου. Ὑπεσχέθη μὲν ὁ Ναπολέων νὰ δικαιώσῃ τὴν Ἑλληνίδα πόλιν μετὰ τὴν ἐπ' ἀνοδὸν του (ἐτύγχανεν ἤδη κατὰ τῆς Ρωσσίας ἐκστρατεύων), ἀκολούθως δὲ οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τῶν ἐν Βιέννῃ κληροδοτημάτων ἠφανίσθησαν.

Ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν γυμνασίων διετηροῦντο χειρόγραφα τινά οὐχὶ ἀνάξια τῆς προσοχῆς τῶν περὶ τὴν θεολογίαν καὶ τὰ γράμματα ἀσχολουμένων. Ἐν δὲ τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μητροπόλεως ἐφυλάσσοντο καὶ τινά ἀνανύμων συγγραμμάτων, ἅτινα ἠθέλον συντελέσει εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ πάντα ταῦτα, δυνάμενα πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ μαρτυρήσωσιν, ὅτι ἐμαράνθη μὲν, οὐδέποτε ὅμως ἐσβέσθη ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ἔγειναν παρανόημα τοῦ πυρός, ὅτε ὁ Ἄλῃ πασᾶς τὴν πόλιν ἐπέπησεν. Ἐκ τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ χειρογράφων οἱ ἀρχοντες τῆς πολιτείας, τούτεστιν οἱ πρόκριτοι τῆς κοινότητος, ἔκρινον εὐλόγον νὰ δημοσιεύσωσι διὰ τοῦ τύπου τὴν ἐν Περσίᾳ περιήγησιν. ἦτοι τὰ *Περσικά*, εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν γεγραμμένα, τοῦ ἐκ τοῦ ἀρχαιοτάτου οἴκου Ἀναστασίου Σουγδουρή, ἀλλὰ γνωρίζοντες τὸ φιλόποτον τοῦ Τυράννου, καὶ ἐννοοῦντες ἅμα ὅτι ἄλλοι, εὐρίσκοντες τὸ συμφέρον αὐτῶν εἰς τὴν δουλείαν τοῦ ἀτυχοῦς ἔθνους ἡμῶν, ἠγωνίζοντο παντὶ σθένει καὶ ἐπειράντο διὰ παντοίων μέσων νὰ καταστήσωσι προσηκτικὸν τὸν Φάλαριν τῆς Ἡπείρου, ἀνέβαλον τὴν δημοσίευσιν εἰς αἰσιωτέραν ἐποχὴν. Ἐδικαιούτο ὁ φόβος τῶν προϋχόντων τῆς πόλεως, διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν φριζώδεις τυραννικαὶ πράξεις ἐν βραχείᾳ συνέβησαν ὁ παράκλησιν ἢ εὐχὴν τινά γράψας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους Ἠγοῦμενος ἐκ τῆς Μονῆς Ἀρτσιστίας διὰ τρομερῶν βασάνων ἀνηρέθη τοῦτ' αὐτὸ ἔπαθε καὶ διδάσκαλος τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τρίκκης. Ὁ δὲ Γυμνασιάρχης Ἀθανάσιος Ψαλίδας, διέτρεξε κίνδυνον μέγαν (1). Ἠδυνάμην νὰ προσθέσω ἐνταῦθα διάφορα γεγονότα, χρήσιμα κυρίως εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, λαβόντα χώραν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων, ἣν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσι μέρος τῆς παρουσίας, ἀντὶ δὲ παραμυθίας ἀγαπάτησιν καὶ φρικῆν μοὶ διεγείρουσι, καταπαύω τὴν συγγραφὴν.

(1) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπέστρεφεν ἐκ Λονδίνου ὁ ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ἀποσταλεὶς Ἀσιάτης Ὀθωμανὸς Σαῖδ Ἀχμέτ καλούμενος, ὅστις ἀποκατεστημένος ἦν ἐν Ἀμφίση. Ὁ Ἄλῃ πασᾶς διενεοῖτο ν' ἀποστείλῃ Ἑλληνά τινά εἰς Ἀγγλίαν, ἀλλ' ὑπεδείχθη αὐτῷ ὁ Ὀθωμανὸς οὗτος, ὡς νοσημονέστερος τῶν δημοσίων του, καίτοι μὴ γνωρίζων οὔτε τὴν Εὐρώπην, οὔτε εὐρωπαϊκὴν τινά γλῶσσαν. Ἐφερε δὲ οὗτος εἰς τὸν Ἄλῃ πασᾶν τὸ σύγγραμμα τοῦ δόκτορος Ὀλλάνδου. (H. Holland Travels in Albania and Greece). Ἐν τῷ συγγραμμάτι τούτῳ ὁ περιηγητὴς κατεχώρισε τὴν συνομιλίαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀ. Ψαλίδας, ἐν ἣ ὁ Γυμνασιάρχης τῶν Ἰωαννίνων ἀπηύθυνε παρόπανα εἰς τὸν Ἀγγλὸν περιηγητὴν κατὰ τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀπλαγχτίας τῆς χριστιανικῆς Ἐδρώπης εἰς τὰ ἀπεριγράπτα δεινὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Μέρος τοῦ συγγραμματος τούτου μετεφράσθη εἰς τὸν Ἄλῃ πασᾶν, οὗτος δὲ μὴ δυνάμενος ν' ἀναγνώσκῃ εὐκόλως, παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀθανάσιον Λοιδωρῆσιν, διατάξας νὰ τὸ ἀναγνώσκῃ εἰς ὠρισμένας ὥρας ἐνόπιόν του. Ὁ δὲ Λοιδωρῆσιν, προαναγνώσκων τὸ χειρόγραφον, ὅπως ἐκολύνηται εἰς τὴν ἀγνοῶσιν ἐνώπιον τοῦ τυράννου, ἐνόησεν ὅτι Ψαλίδας ἠθέλεν ἀποθάνει, εἰς τὰ βασανιστήρια ἐὰν ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἤκουε τὴν μετὰ τοῦ Ἀγγλοῦ συνομιλίαν αὐτοῦ. Ὅθεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ὑπεφυγὼν, παρέλιπε τὴν σελίδα, ἐν ἣ αὐτὴ ἀναγεγραμμένη ἦν, καὶ οὕτως ὁ ἀγαθὴ τύχη γερούσιαστῆς τῆς Ἑλλάδος μετὰ μεγίστου κινδύνου τῆς ἰδίας ὑπάρξεως τὸν Ψαλίδαν ἔσωσε.

ΤΟΥ ΧΡΥΣΑΝΤΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

Χρυσὸς ἀητὸς ἐκάθονταν σὲ κλέφτικα λημέρια
 Κι' ἐκράταε στὰ νύχια τοῦ κεφάλι ἀντροσιωμένου:..
 Βολές-βολές τὸ ταίμπαιε, βολές βολές τοῦ λέγει:
 — Κεφάλι κακοκέφαλο κι' ἀέγνωμο κεφάλι
 Σὰν τί ἐκκλησιᾶς νὰ πάτησες, τί μαναστήρια πῆρες
 Καὶ βροίσκεσαι στὰ πόδια μου, στὰ νυχοπόδαρά μου ;
 — Ἀητέ μου, κι' ἂν μ' ἐρώτησες νὰ σοῦ τὸ μολογήσω:
 Σαράντα χρόνους ἔκανα ἀρματωλὸς καὶ κλέφτης
 Κλέφτης ψηλὰ στὸν Ἐλυμπο κι' ἀρματωλὸς στὸν Πίνδο,
 Καὶ τώρα στὰ γεράματα κατὸ μολύβι μ' ἤδρε.
 Καὶ βροίσκομαι στὰ νύχια σου, στὰ νυχοπόδαρά σου.
 — Κάλλια νὰ φάω τὰ νύχια μου, παρὰ νὰ φάω ἔσένα.
 — Φάγε, πουλλὶ μ', τὲς σάρκες μου καὶ ρούφα τὰ μυαλά μου,
 Νὰ κάνης πῆγες τὰ φτερά καὶ σπιθαμὲς τὰ νύχια,
 Κι' ὅταν τὸ σώσης τὸ φαγί, μὰ χάρη νὰ μοῦ κάνης:
 Τὸ μαῦρό μου τὸ καύκαλο βαθρὰ νὰ μοῦ τὸ θάψης.
 Στοῦ Ἐλυμπο τὴν πλειὸ ψηλὴ κι' ἀπάτητη κορφοῦλα,
 Νὰ μὴν τὸ βοῆῃ ἢ Ἀρβανιτιὰ καὶ μοῦ τὸ μασιτροῦρη
 Καὶ μοῦ τὸ πάη στὰ Γιάννινα στὴν θύρα τοῦ Βεζύρη.

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΗΣ ΔΛΕΠΟΥΣ

Τὰ γιδωπρόβατα είναι ευτυχία σ' ένα σπίτι, δὲν σὰς λέγω, γιατί τοῦ δίνουν τὸ γάλα, τὸ τυρί, τὸ βούτυρο τὸ μαλλί καὶ τὸ κρέας, ἀλλ' ἢ ευτυχία αὐτὴ δὲν μπορεῖ νᾶναι ἀκέρια, ἀν τὸ σπίτι δὲν ἔχη καὶ κότες. Μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἕνα χωρικόσπιτο δίχως γίδια καὶ δίχως πρόβατα, χωρὶς νὰ καταλάβῃ κανεὶς καὶ πολὺ τὴν ἔλλειψη τῆς ὡμορφῆς εἰκόνας ἀπὸ ἕνα σπίτι, ποῦ βρίσκεται κάτω ἀπὸ ὄρυες κι' ἀπὸ πουρνάρια, κι' ἀνάμεσα σὲ κήπους καὶ περιβόλια, ἀλλὰ σπίτι δίχως κότες εἶναι ἀδύνατο νὰ φανταστῇ κανεὶς στὸ χωριὸ ἢ στὴν ἐξοχή.

Τὰ κοττιὰ στολίζουν μόνο τὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ τῆς δίνουν ζωὴ καὶ κίνηση καὶ προπάντων ὅταν κερκαριοῦνται, ἀγέρωχα καὶ φωναχτὰ ὕστερα ἀπὸ τὸ γέννημα τοῦ αὐγοῦ «**Κάρκκαρκάρι!**» «**Κάρκαρκάρι!**» σὰν νὰ λέγουν στὴν νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ καὶ σ' ὄλην τὴν γειτονιά: — «**Τῶκανα τ' αὐγὸ μ'!** **Τῶκανα τ' αὐγὸ μ'!**» ἢ ἀργὰ καὶ χαρωπά: «**Καάρ-καάρ-καάρ...**» ὅταν βόσκουν εὐχαριστημένα, καὶ μάλιστα ὅταν λαλοῦν: «**Κυκυρίκουσουσου!** **Κυκυρίκουσουσου!**»

Ἡ μάνα μου διατηροῦσε πολλὰς κότες...Ἐέρατε πόσο πολλὰς; Τὸ λιγώτερο ποῦ θὰ κατέβαιναν τὲς μεγάλες τὲς ἀποκριὲς ἀπὸ τὸ σφάξιμο εἶταν στὲς ἑκατὸ μικρὲς-μεγάλες, κότες καὶ πετεινοὺς, καὶ στὲς σαράντα γεννάριες. Ἡ μάνα μου, ἀν δὲν εἶχε ἑκατὸ κεφάλια κότες κι' ἀνάμεσα σ' αὐτὲς σαράντα γεννάριες, τὸ θεωροῦ-

σε κακό, κι' ἔστελνε σὲ ξένο χωριὸ κι' ἀγόραζε ὅσες χρειαζόνταν γιὰ νὰ γεμίσῃ τὸ ποσὸν τῶν ἑκατὸ καὶ τῶν σαράντα, γιατί τὸ δικό μας τὸ χωριὸ εἶταν μικρὸ καὶ μόλις ἀποτελοῦσε μιὰ γειτονιά κι' ἀν ἤθελε ν' ἀγοράσῃ μέσα ἀπὸ τὸ χωριὸ, δὲν μπορούσε, γιατί τ' ἀγορασμένα κοττιὰ θάφευγαν καὶ θὰ πήγαιναν στὸ πρῶτο σπίτι τους, ποῦ εἶταν γεννημένα. Ὡστε εἶχαμε στὸ σπίτι μας τὸ λιγώτερο ἑκατὸ κοττιὰ, ἦτοι κότες καὶ πετεινοὺς, πουλλιά καὶ πουλλακίδες. Πολὺ συχνὰ ἔμωσ κατὰ τὸ καλοκαίρι, ὅταν εἶταν ἕ κλωσσος ὁ μέγας, τὰ πουλλάκια μονάχα ἔφταναν τὰ τριακόσια. Τότε γέμιζε ἢ αὐλὴ καὶ βούτιζε ἀπὸ τὰ «κλώ-κλώ» κι' ἀπὸ τὰ «σί-σί».

Ἡ μάνα μου ἔθρεφε μοναχὴ τῆς τὰ κοττιὰ, καὶ δὲν ἐμπιστεύονταν σὲ κανέναν ἄλλον. Ὅταν ἔπαιρνε τὸ σακκὶ μὲ τὸ χαλασμένο τ' ἀραποσίτι, ἢ τ' ἀπολιχνίδια, τ' ἀποκοσκινίδια ἢ τ' ἀπαλωνίδια τοῦ σταριοῦ, τῆς βρίζας, τοῦ κριθαριοῦ, ἢ τοῦ λειανοῦ, κι' ἔδωαινε στὴν αὐλὴ, οἱ κότες τὴν δοκιῶνταν ἀπὸ μακριὰ καὶ προτοῦ φωνάξῃ ἀκόμα «πτρουσουδς» ἔτρεχαν καὶ φουρτουλοῦσαν κοντὰ τῆς χαρούμενες, κι' ἐκείνη, σὰν μεγάλη μάνα ὄλου ἐκείνου τοῦ φτερωτοῦ κοπαδιοῦ, γνωρίζοντας ὅτι στὸν μεγάλο συνωστισμό τὰ μεγάλα τσαλαπατοῦσαν τὰ μικρά, καὶ τὰ δυνατώτερα ἔτρωγαν πλειότερο ἀπὸ τ' ἀδυνατώτερα, ἔρριχνε πρώτη ἕναν ἀπλόχερο δεξιὰ, ἕναν ἀριστερά, κι' ἕναν μπροστά. Ἔτσι χωρίζονταν σὲ τρία τμήματα. Ὑστερα ξανάρριχνε δεξιὰ, ἀριστερά καὶ μπροστά σὲ μακρύτερη ἀχτίνα. Τὰ τμήματα τότε γένονταν ἕξ. Ὑστερα πάλι ματαξανάρριχνε δεξιὰ, ἀριστερά καὶ μπροστά σὲ μακρύτερη ἀκόμα ἀχτίνα, καὶ τὰ τμήματα γένονταν ἑννιά. Κι' ἔτσι ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας τὸ λιγώτερο στέκονταν κι' ἔρριχνε ἀξιάκοπα σ' αὐτὰ τὰ ἑννιά τμήματα μὲ τὴν ἀράδα, κι' ἐγύριζε μὲ τὸ σακκὶ ἄδειο μέσα στὸ σπίτι κι' ἐκρύβονταν, κλειῶντας τὴν θύρα πίσω τῆς, γιατί τὴν ἔπαιρναν καταπόδι τὰ κοττιὰ καὶ δὲν ἔφευγαν ἀπὸ κοντὸ τῆς. Αὐτὴ μόνη τῆς μάζευε τ' αὐγὰ ἀπὸ τὲς φωλιές, αὐτὴ ἔβανε τὲς κλωσσαριές, αὐτὴ ἐπιμελοῦνταν γιὰ τὴν καθαριότητα τῶν κουμασιῶν, αὐτὴ ἄλλαζε τὰ νερά τῶν σκύφων γιὰ νὰ πίνουν νερὸ καθα-

ρό και κύρο, αυτή, όταν έδλεπε να ψειριάζουν οι κόττες, έφρόντιζε για να της φέρουν κλωνάρια φράξου κι' έβγνε απ' αυτά στους σκύφους με το νερό, για να ρίχνουν τές ψείρες.

Είχαμε λογιής λογιών κοττιά, άλλα με μαύρα ποδάρια κι' άλλα με κίτρινα, άλλα γυμνοπόδαρα κι' άλλα φτεροπόδαρα, σαν τὰ γεράκια, άλλα μαύρα σαν κοράκια, κι' άλλα άσπρα σαν περιστέρια, άλλα παρδαλά κι' άλλα γρεβενά, άλλ' είταν και καμπόσα μ'έλόγχουσα φτερά." Άλλα πάλι είταν κατσιουλάτα, άλλα είταν μπουφνάτα μ' ένα ώραλο φτέρωμα φουσκωτό στο κεφάλι, σαν σιαδά. 'Η μάνα μου είχε μεγάλο ζήλο στο κοπάδι της. Το ήθελε ζηλεμένο κι' επαινέμένο. Τον καιρό της κρεωφαγίας, δηλαδή όταν δεν είταν νηστεία, μόνη της έσφαζε τές κόττες και τους πετεινούς, και σχεδόν έσφαζε καθεμέρα κάθε άσχημη και μικρόσωμη κόττα, που δεν είκαμε χοντρά αυγά, και κάθε πετεινό όχι μόνον άσχημο, αλλά και μικρόσωμο, αλλά και κακόφωνο. Πάντα όμως, ανάμεσα σε τόσοη πληθυσμόη κοττιών, είχε και μερικές κόττες, μερικούς πετεινούς, μερικές πουλλάδες και μερικά πουλλάκια, που είχε άδυναμία είτε για την όμορφιά τους, είτε για το μεγαλόσωμό τους, είτε για το λάλημά τους, αν είταν πετεινοί. Προπάντων αγαπούσε τές κόττες που είκαναν δίκροκα αυγά. Είταν οι πλειό μεγαλόσωμες. Οι καλές κόττες κι' οι καλοί οι πετεινοί μόνον όταν γέραζαν περνούσαν από το μαχαίρι. 'Άλλ' άλλοίμονο στην κόττα που ήθελε λαλήσει! Στην στιγμή σφάξιμο, όποια κι' αν είταν και στον φούρνο μ' όλα της τὰ φτερά να καή, γιατί κάποιο δυστύχημα προμήντευε και μόνον ή φωτιά του φούρνου μπορούσε να το προλάβη.

Τὰ κοττιά μας έξον από το λεπιδι της μάνας μου, είχαν έχτρούς κι' άλλους τὰ γεράκια, που ρίχγονταν στην αυλή κι' άρπαζαν, και τές άλεπές, που έρχονταν την νύχτα στα κυμάσια, τ' άνοιγαν ή τὰ ξεσκέπαζαν, κι' ως που να τές νοιώσουν τὰ συλλιά άρπαζαν μιὰ κόττα από το λαιμό και χάνουταν. 'Άλλά, τές πλειότερες φορές οι άλεπές παραμόνευαν στές παλιουριές της περιοχής, και

την στιγμή, που έφταναν οι κόττες ως εκεί, άρπαζαν κάμμιά κι' έφευγαν. Έννοείται ότι κάθε πρωί και κάθε βράδυ γένονταν ό μέτρος τών κοττιών και πάντα είταν γνωστό πόσες είταν και πόσες έλειπαν.

'Απ' όλες τές άλεπές, που δεκάτιζαν ταχτικά τές κόττες μας, σαν να τές είχαμε συντρόφους, είταν και μιὰ πολύ γνωστή και σ' έμας, και στο χωριό όλο, όνομαζόμενη Κουτσοκοράκω, γιατί κούτσαινε από το μπροστινό δεξι ποδάρι, κι' έκλινε προς το κοράκιο κι' όχι προς το καινιαρίκο, όπως όλες οι άλεπές. Αυτή παρουσιάζονταν συχνά τρία-τέσσερα χρόνια στην άράδα κι' έκανε θράσο, και κένενας κυνηγός του χωριού δεν μπόρεσε να την σκοτώση, αν και πολλές φορές την έντουφέκιζαν. Μιὰ μέρα ή Κουτσοκοράκω άπάνω στο δειλινό, ένω οι κόττες έβωσκαν στην περιοχή του σπιτιού, ξεφυτρώνει κι' άρπάξει την καλύτερη κόττα της μάνας μου, την όνομαζόμενη 'Αστέρω, για την όμορφιά της. Είταν ή πλειό αγαπημένη της κόττα όχι μόνον για την όμορφιά της την έκτακτη, αλλά και για τὰ δίκροκα τ' αυγά της. Σιούριξε ή μάνα μου τὰ συλλιά άμέσως, έτρεξε στην περιοχή, αλλά που να την προφτάση! Τουτό μόνον κατάλαβε ότι είταν ή Κουτσοκοράκω, κι' ή κόττα που έλειπε ή 'Αστέρω. Γνώρισε άκόμα από μακριά και τὸ κάκασμα της κακόμοιρης της 'Αστέρως, που κάκαζε βραχνά-»ραχνά, «κάαα! κάαα! κάαα!» μες από το στόμα της άλεπούς.

'Η μάνα μου φρένιαξε από το κακό της. Μπορούσε να δώκη πέντε και δέκα λίρες, αν βρίσκονταν κανείς εκείνη την στιγμή να της την φέρη ψόφια ή ζωντανή την Κουτσοκοράκω. Στην στιγμή όλο το χωριό έμαθε την άπώλεια της 'Αστέρως και το κατόρθωμα της Κουτσοκοράκως, και μαζεύτηκαν οι γεροντότερες του χωριού με τές ρόκες στο ζωνάρι κι' άρχισαν να μνημονεύουν ή καθεμιά τές κόττες, που τές είχε φάγει ή Κουτσοκοράκω. 'Η Κουτσοκοράκω πέταξε στο στόμα όλου του χωριού ως

τρμερὸς δαίμονας τῆς κοττοκατχοτροφῆς, κι' οἱ κυνηγοὶ αἰστάνονταν νὰ τοὺς περιχάη ἢ ἐντροπή τὸ πρόσωπο, ποῦ δὲν μπορούσαν νὰ τὴν σκοτώσουν. Τέλος τὴν ἄλλη μέρα ἡ μάνα μου διαλάλησε ὅτι ἓνα ζευγάρι προβατίνες κι' ἓνα ζευγάρι γίδες καλὲς θάχῃ κέρασμα ὅποιος θὰ τῆς ἔφερνε τὴν Κουτσοκουράκω σκοτωμένη, καὶ σ' αὐτὰ ἀπάνω καὶ δυὸ ταγάρια ἀραποσίτι ὅποιος θὰ τῆς τὴν ἔφερνε ζωντανή! Ἔτσι λοιπὸν ἀποφασίστηκε ὁ θάνατος τῆς Κουτσοκουράκως κι' ἡ ἀμοιβὴ ἐκείνου, ποῦ θὰ τὴν σκότωνε ἢ θὰ τὴν ἔπιανε ζωντανή!

— Ζωντανή! ζωντανή τὴν θέλω! (Ἔλεγε ἡ μάνα μου φρενιασμένη ἀπὸ τὴν ὀργή της κι' ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησή της γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς Ἀστέρως). Ζωντανή τὴν θέλω νὰ τὴν σκοτώσω, μοναχὴ μου, μὲ τὰ χέρια μου καὶ νὰ τῆς λέγω: — «**Εἶταν καλὲς οἱ κόττες μου; Φάε τώρα κόττες! Φάε τώρα πουλλιά**». Καὶ νὰ τῆς κάνω τὸ κεφάλι κουρκούτι. Νὰ τὴν γδάρω καὶ νὰ κάνω τὸ τομάρι της γούνα καὶ νὰ τὴν φορῶ καθμέρα νὰ θυμοῦμαι τὸν σκοτωμὸ της καὶ ν' ἀγαλλιᾶζω!

Ὅλοι οἱ ἄντρες τοῦ χωριοῦ καὶ προπάντων οἱ κυνηγοὶ μπῆκαν σ' ἐνέργεια. Δὲν εἶταν παίξε-γέλασε δυὸ προβατίνες καὶ δυὸ γίδες καὶ δυὸ ταγάρια ἀραποσίτι ἀμοιβή!

Πέρασε μιὰ ἑβδομάδα, δυὸ τίποτε. Ἡ Κουτσοκουράκω εἶχε ἀρπάξει κι' ἄλλες κόττες στ' ἀναμεταξὺ, ἢ τοὐλάχιστον σ' αὐτὴν ἐκόλλησαν τὸ ἀρπαγμα δύο-τριῶν κοτιῶν. Τὸ χωριὸ ἄρχισε νὰ βουτζῆ γιὰ τὰ κατορθώματα τῆς Κουτσοκουράκως, καὶ νὰ στεριόνηται ἢ ἰδέα ὅτι ἡ Κουτσοκουράκω δὲν εἶταν ἀλεποῦ ἀληθινή, ἀλλὰ ἡσκιωμα. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὴν κολλοῦσαν τὰ ντουφέκια, ποῦ τῆς ἔρριχναν οἱ κυνηγοὶ, ἀφόντας εἶχε φανιστῆ στὸ χωριό. Ἄλλως τε καὶ τὸ τομάρι της τὸ κοράκινο τῷδειχνε ὅτι δὲν εἶταν ἀληθινὴ ἀλεποῦ. Ἀφόντας φανίστηκε ἡ Κουτσοκουράκω στὴν περιφέρεια τοῦ χωριοῦ μὲς εἶχαν σκοτωθῆ ἀπὸ τοὺς κυνηγοὺς, δικούς μας καὶ ξένους, καμμιά δεκαριά ἀλεπές, ἐνῶ αὐτὴ δὲν πάθαινε τίποτε μ' ὅσα ντουφέκια κι' ἂν τῆς ἔρριχναν. Τὸ χω-

ριὸ ἄρχισε νὰ φοβᾶται τὸ Ἡσκιωμα καὶ νὰ κλειέται τὸ βράδυ ἀπὸ τ' ἀπόσπερα. Ὅλοι, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ἄρχισαν νὰ βλέπουν φαντάσματα κι' ἡσκιώματα, ἅμα βασιλεὺς ὁ ἥλιος. Ἐνας δηγῶνταν ὅτι εἶχε ἰδῆ τὴν Κουτσοκουράκω ἐφτὰ δρασκέλλες μακριὰ νὰ φεύγῃ καταγῆς σὰν φεῖδι καὶ νάχῃ στὸ στόμα της ἓνα νεκροκέφαλο. Ἐνας ἄλλος πάλῃ ἔλεγε ὅτι τὴν εἶχε ἰδῆ, ποῦ ἔβγαине ἀπὸ τοὺς **Κοτάνους** τοῦ ποταμοῦ κι' ἔβγαζε δυὸ ὀργγιὲς φωτιὰ ἀπὸ τὸ στόμα της καὶ τρεῖς ἀπὸ πίσω της κι' ἀνέβαινε τὸν ἀνήφορο γιὰ τὸ χωριὸ τὰ «**γκοῦτες**» τὰ «**γκοῦτες**» ἀπὸ τὸ δεξὶ τὸ μπροστινὸ, σὰν κουτσὴ ποῦ εἶταν. Μιὰ γριὰ πάλῃ ἔλεγε ὅτι μιὰ νύχτα εἶχε βγῆ πρὸς ἀνάγκη της τὰ μεσάνυχτα στὴν αὐλὴ της κι' εἶδε τὴν ὀργισμένη τὴν Κουτσοκουράκω νὰ περβατᾶ ὀρθή στα πσινά της τὰ ποδάρια, καὶ νάχῃ στὸ κεφάλι της ἐν' ἄσπρο μακτῆλι δεμένο, καὶ στὸ στόμα της ἓνα σουψί, ποῦ τὸ κρατοῦσε μὲ τὸ δεξὶ μπροστινὸ ποδᾶρι, κι' ἀνάμεσα στὰ δάχτυλα αὐτοῦ τοῦ ποδαριοῦ, ποῦ τὸ μεταχειρίζονταν σὰν χέρι, ἔλαμπε ἓνα δαχτυλίδι χρυσό, ποῦχε μιὰ διαμαντόπετρα κι' ἔφεγγε σὰν ἀναμμένο καντῆλι, κι' ἂν ἐξ ἐν πρόφταине νὰ κἀνη τὸν σταυρὸ της, καὶ νὰ εἰπῆ «**Ἦπαγε πίσω μου Σατανᾶ, στὸ πῦρ τὸ ἐξώτερο . . .**» καὶ νὰ μπῆ σὰν ἀστραπὴ στὸ σπίτι — ἀλλοίμονό της! — θάπερτε στὰ νύχια της! Ἄλλ' ὁ Σταυρὸς καὶ τὸ ξόρκι τὴν ἔκαναν καπνὸ καὶ χάθηκε στὴ στιγμή ἀπὸ μπρὸς της! Ἐνας γέροντας πάλῃ, ὁ Λόλης τὴν εἶδε κι' αὐτὸς τὴν νύχτα νὰ τρέχῃ μὲς στὰ σύννεφα, φορῶντας μαῦρα φτερά στὲς πλάτες της!

Σωστὸς δαίμονας, Χριστιανέ μ'!

Τέλος πάντων δὲν ἔμεινε ψυχούλα μὲς στὸ χωριό, ποῦ νὰ μὴν ἰδῆ μὲ τὰ μάτια της φαντασιᾶς της τὴν Κουτσοκουράκω, καὶ δὲν σκέφτονταν πλεῖα ὁ κόσμος πῶς νὰ γλυτώσῃ τὲς κόττες του, ἀλλὰ πῶς νὰ σωθῆ τὸ χωριὸ ἀπὸ τὸ Ἡσκιωμα. Μιὰ γυναίκα ἔπεσε ἄρρωστη κι' ἡ συννυφάδα της, ποῦ τὴν ἔτριφε στοὺς λαιμούς καὶ στὲς πλάτες, παρατήρησε κατὶ μαῦρες βουλλες, σὰν πατημασιές

σκυλλισῶ . . . Εἶταν χωρίς ἄλλο πατημασιῆς τῆς Κουτσοκουράκως! Ἐφεραν ἀμέσως τὸν παπᾶ καὶ δώδεκα ὄρες συγκατοῦμενα τῆς διάδασε τοὺς ἐξορισμοῦς, κι' ἀφοῦ τὴν ἔκαψαν μὲ τὴν σκούλη τῆς ντουφεκόθεργας στὲς φτέρνες καὶ μὲ τὴν μύτη τοῦ δρεπανιοῦ στὲς πλάτες, μόλις μπόρεσε νὰ σηκωθῆ στα ποδάρια της.

Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔμεινε μυστικὸ μέσα στὸ χωριὸ μοναχά. Ἐφτασε γλήγορα καὶ στα πλησιόχωρα. Ἐνας πρωτόπαπας εἶπε νὰ κάνουν τὸ Σαβδάτο ἕνα συλλύτουργο ἑφταπάπαδο. Ἀμέσως τὸ χωριὸ προσκάλεσε ἑφτά παπᾶδες μαζὺ μὲ τὸν πρωτόπαπα κι' ἔγεινε τὸ ἑφταπάπαδο, καὶ τὸ γιῶμα ἤρθαν ὅλοι οἱ παπᾶδες νὰ γιωματίσουν στὸ σπίτι μας. Ἐτρωγαν κι' εἶχαμε πολλὰ φαγητά, ὄλο κότες, αὐγά, τυριά, γάλατα. Ἄλλὰ δὲν εἶχαμε ἀποφάγει ὅταν δυὸ πιστικοὶ τοῦ χωριοῦ, ὁ Κώστας κι' ὁ Γιάννης, μπήκαν μέσα ἐκεῖ ποῦ τρώγαμε, κι' ὁ ἕνας πέταξε καταγῆς ἕνα μαῦρο τομάρι, κι' ὁ ἄλλος ἕνα σακκί, ποῦ ἀναδεύονταν κάτι ζωντανὸ μέσα του, κι' οἱ δυὸ μαζὺ μ' ἕνα στόμα φώναξαν :

— Τὰ ποδοκόπια μας! Τὲς δυὸ τὲς πρατίνες, τὲς δυὸ τὲς γίδες καὶ τὰ δυὸ ταγάρια ἀραποσίτι θέλομε ἀπὸ τὴν Κυρά!

Σὲ λίγο ἀμέσως βγήκε μὲς ἀπὸ τὸ σακκί ἕνα γδαρμένο ζῶο σὰ σκυλλί, κουνούσε τὸ λαιμὸ του μὲ τὸ κεφάλι του δεξιὰ κι' ἀριστερά, σὰν νὰ πονοῦσε φριχτὰ καὶ δὲν μπορούσε νὰ σηκωθῆ στα πόδια του...

— Νά τη, ἡ ἀντίχριστη! ζωντανὴ εἶν' ἀκόμα! Ἐχει ἑφτά ψυχές κι' οὔτε οἱ μισὲς δὲν τῆς ἔχουν φύγει ἀκόμα! Ἡ ἴδια κι' ἡ καταΐδια ἡ Κουτσοκουράκω, ποῦ σῶφαγε τὴν Ἀστέρω!

Ἐλεγε ὁ ἕνας καὶ συμπλήρωνε ὁ ἄλλος.

Ἡ μάννα μου, ὁ πατέρας μου, οἱ παπᾶδες, οἱ ὑπηρέτες ἐμείναμε ὅλοι μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ στὸ ἀποτρόπαιο θέαμα νὰ βλέπουμε μιὰ ὑπαρξή, ἕνα ζῶο, ἕνα πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶχε μέσα του ὄλην τὴν συναίσθηση τοῦ πόνου, νὰ χαριπα-

λεῦη, νὰ πάσχη τὸ φοβερότερο μαρτύριο. Ὁ θάνατος σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση τοῦ εἶταν μεγάλη εὐεργεσία.

— Σκότωσ' το τὸ ζῶο τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μὴ τυραννιέται!

Ἐφώνησε ἡ μάννα μου κλαίοντας πρὸς τὸν πατέρα μου.

Ὁ πατέρας μου πήρε ἕνα γι ταγάκι, ποῦ τὸ εἶχε πάντα παρασιτιάς, πετάχτηκε καὶ μ' ἕνα χτύπημα ἔκοψε τὸ λαιμὸ τῆς δύστυχης τῆς Κουτσοκουράκως, κι' ὕστερα, γυρίζοντας ἄγριος πρὸς τοὺς σκληρόκαρδους πιστικούς, τοὺς εἶπε δακρυσμένος κι' αὐτὸς ἀπὸ τὸ μαρτύριο τῆς ἀλεπούς :

— Φύγετε καὶ γίνετα καπνὸς ἀπὸ μπροστά μου, γιὰτι δὲν ξέρω τί μπορῶ νὰ σᾶς κάνω μ' αὐτὴ τὴν ἀπάνθρωπη καρδιά, ποῦ δείξαταν!

— Γκρεμιστήτε γλήγορα :

Ρέκαξε ἡ μάννα μου, ἀπὸ τὸν φόβο τῆς μὴν τοὺς χτυπήση ὁ πατέρας μου.

Οἱ τυραννησιᾶδες τῆς ἀλεπούς δὲν εἶδαν πῶς κατέβηκαν τὲς σκάλες τοῦ σπιτιοῦ καὶ πῶς βγήκαν ἔξω κι' ἔγεινε ἄρρητοι. Ἡ μάννα μου ἔλυσε στὸ κλάμα καὶ μπορούσε νὰ δώση ὅλες τῆς τὲς κότες γιὰ νὰ μὴν ἔδλεπε τὸ τρομερὸ μαρτύριο τοῦ ζώου. Καὶ ὅμως ἀιστάνονταν μιὰ τύψη μέσα τῆς ὅτι αὐτὴ εἶταν ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς ἐκείνου τοῦ μαρτύριου κι' ἤθελε κάτι νὰ κάνη γιὰ νὰ ἐξαλαφρώση τὴ συνείδησή της. Φώναξε ἕναν ὑπηρέτη καὶ τοῦ εἶπε :

— Πᾶρ' αὐτὸ τὸ δυστυχισμένο τὸ ζῶο καὶ πήγαινε καὶ θάψ' το κάπου. Τὸ καϊμένο! τὸ καϊμένο! Πᾶρ' καὶ τὸ τομάρι. Βάλ' το κορμί καὶ τὸ κεφάλ' μὲς στὸ τομάρι καὶ θάψ' τα ὅλα μαζὺ.

Ὁ ὑπηρέτης ἔκαμε ἀμέσως ὅπως τοῦ εἶπε ἡ μάννα μου κι' ἔφυγε ἔξω. Ἐπὶστερα ἡ μάννα μου εἶπε μὲ βαρόκαρδη λύπη :

— Βλογημένα νὰ τῆς εἶναι ὅσα κοττιὰ κι' ἂν μῶφαγε... Μήπως τῶκανε ἀπὸ κακία; Ἐτσι εἶναι φκιασμένο ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τρώγη

„Η ΗΠΕΙΡΟΣ“

κόττες! Τι φταίει αυτό; Το καίμενο το ζώο! Το καίμενο το ζώο!
Τους κακούργους! Τι τῶχουν κάνει οι αντίχριστοι!

Και λέγοντας αυτά ἐσφύγγισε τὰ μάτια της μὲ τὸ μαντήλι.
Ἐπὶ τότε, ὅταν γεράκι ἢ ἀλεποῦ ἄρπαζαν κόττες ἀπὸ τὲς δικές
μας, δὲν λυπῶνταν, οὔτε καταριῶνταν, σὰν ἄλλοτε, ἀλλὰ θυμού-
μενη τὸ μικρὺριο τῆς Κουτσοκοράκως ἔλεγε:

— Τί νὰ κάνουν; Ἔτσι εἶν' ἀπ' τὸν Θεὸ φκισμένα αὐτὰ τὰ
ζῶα νὰ τρῶν κόττες καὶ τρῶν ὅταν μποροῦν!

Πόλη, 14 Γεναριοῦ 1912

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΕΤΟΙΜΟΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Ἄ Ο Κύριος. — Πῶς! σκίζεται τὴν ἀλληλογραφίαν σου;

Ἄ Η Κυρία. — Ὁχι βλας, τὰς συμπαθεῖς κρατῶ

Ἄ Ο Κύριος. — Τότε θὰ σὰς γράφω.

Ἄ Η Κυρία. — Ἄλλα . . . δὲν θὰ μ' ἐρωτήσητε τί θὰ κάμω τὴν ἐπι-
στολήν σας.

Ἄ Ο Κύριος. — ! ! ! !

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΠΡΟΣ ΠΟΙΗΤΗΝ

— Τώρα ποῦ ἤρχισα νὰ σὰς διαβάσω, κατάλαβα πῶς εἴσθε γιὰ διά-
βασμα

Πατήρ τις θέλων νὰ καταστήσῃ τὸν υἱὸν του ἐχθρὸν τοῦ
ὑπνου καὶ ἐπιθυμῶν νὰ παραστήσῃ εἰς αὐτὸν πόσον ὠφέλιμον
εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ ἐγείρεσθαι πρῶτ', τῷ ἔλεγεν ὅτι ἄνθρω-
πὸς τις ἐγερθεὶς πολλὰ πρῶτ', εὖρε βαλάντιον πλήρες φλωρίων.

— Ἄλλὰ πάτερ μου ἀπεκρίθη ὁ μικρὸς παῖς, ἐκεῖνος ὅστις
τὰ ἔχασεν ἀναμφιβόλως εἰ, ἐν ἐγερθῇ ἀκόμη ἐνωρίτερα.

Η ΚΥΡΙΑ ΜΑΣ**ΕΪΤΑΝ ΩΣ ΕΓΓΙΣΤΑ**

Ποῦ ἐγενεῖν, ἀγαπητοὶ ἀναγνώστες καὶ ἀγαπητότερες ἀναγνώ-
στριές μου, τοῦτο τὸ ἱστορικὸν συμβάν ἢ καλύτερα αὐτὴ ἢ μικρὴ
κωμωδία καὶ ποῖα εἶταν τὰ πρόσωπά της δὲν πρέπει νὰ σὰς τὰ πῶ,
διότι καὶ δὲν σὰς ἐνδιαφέρει καθόλου αὐτὸ, οὔτε εἶναι ὅσιο νὰ τα-
ράξωμε τὸν ἤσυχον ὕπνον τῶν τάφων, ἐπειδὴ κανένα πρόσωπο
ἂπ' αὐτὰ δὲν εἶναι πλειὸ στὴν ζωὴ. Τὸ πρᾶγμα συνέβηκεν ὅταν
εἶμουν τελειοδιδάκτος τοῦ Γυμνασίου τῆς πατρίδας μου. . . . —
λίγο ἔλειψε νὰ φανῶ ἀκριτόμυθος—καὶ παραθέριζα σὲ μιὰ κωμό-
πολη, ὅπου τὸ καλοκαίρι ἔχει κρούα γλυκὰ νερὰ καὶ πολλὰ
νόστιμα ἐπεισόδια. Τελειόφοιτος Γυμνασίου! Καὶ φαντασιήτε πόσα
χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε κι' ἀκόμα μένουν στὴν μνήμην μου
ζωηρά.

— Καὶ πῶς θὰ φανταστοῦμε, ὑπολαμβάνει κάποιος, τὰ περα-
σμένα χρονάκια σου, ἀφοῦ σὺ τώρα, ποῦ γράφεις στὰ 1912 δὲν
μὰς λέγεις πῶς χρονάκια φέρεις στὴν ῥάχη σου;

— Μὰ τί τὰ θέλετε καὶ τὰνακατόνετε τώρα σεῖς αὐτὰ τὰ πράγ-
ματα, ποῦ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὸ προκείμενον! Στὸ πεί-
σμα δὲν θὰ τὰ μάθητε ποτέ! ! . . .

Λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρὶν πενήντα

— Σὰς πιάσαμε! Σὰς πιάσαμε! Ἐμπρός! ἔμπρός καὶ τώρα
ἐμεῖς ἔερωμε νὰ κάνωμε τὸν λογαριασμό, 50 καὶ 20=70.

— Τέλος πάντων μάθετέ τα! Ἄν θέλετε μάλιστα βάλτε
καὶ πέντε ἀκόμα. Τί μὲ μέλει! Ἐγὼ οὔτε γυναῖκα εἶμαι νὰ τὰ κρύ-
βω, οὔτε παντροιές γυρεύω! Γιατί νὰ κρύβωμαι; Σὰς λέγω μά-
λιστα ὅτι ἐγώ, ποῦ γράφω αὐτὰ, εἶμαι γένους ἀρσενικοῦ, ἀριθμοῦ

ένικοῦ, κλίσεως δευτέρας καὶ στὸ κύριον ὄνομά μου καὶ στὸ ἐπίθετόν μου κι' ἀπὸ τὴν τεχνολογίαν αὐτὴν μάλιστα μπορεῖτε ν' ἀπεικάσετε καὶ τὸ ἐπάγγελμά μου. Λοιπὸν εὐχαριστηθήκατε ποῦ ξετριπώσατε τὰ χρόνια μου καὶ τὸ ἐπάγγελμά μου ἴσως ; ... Χαίρω πολὺ

Λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε καταλάβει σ' ἅν μιὰ ἐπιδημία, ἡ μανία τῆς ἑλληνόφειρας ἀρσενικοῦς καὶ θηλυκοῦς καὶ προπάντων τοὺς ἀγοραμίτους κι' ἀμυήτους τῶν σημασιῶν τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων τῆς ἀρχαίας καὶ ἀκούαμε ἐκεῖνα — φροῖζον ἦλιε ! — τὰ **ἐμβρόντητα** καπνά ! ἀντὶ εὐρωσιῶντα, τὰ **ἀμερόληπτα** ! (ἐδιάβαιναν οἱ Ρῶσοι τὸν Δούναβιν) ἀντὶ τοῦ **ἀδιάλειπτα**, τὰ **ὀπέπος πάφος πέφημε οἴνου καὶ κράτος** ! Ἐκαταλάβατε τί εἶνε αὐτό ; **«πέπων πάθος πέφηνεν ἄνευ ἀκράτου οἴνου !»** Δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ ! Καὶ τόσα ἄλλα παραδοξότερα.

Σὲ τέτοια λοιπὸν σύγχυση τῶν συνήθων τούτων λέξεων καὶ φράσεων βασιζέται καὶ ἡ μικρά μας κωμῆδία μὲ τρία μόνον πρόσωπα δρώντα, κι' ἓνα βουβὸν (στὸ τέλος θὰ ἐννοήσητε ποῦ τὸ βουβὸν) καὶ σὲ τρεῖς μικρὲς-μικρὲς πράξεις.

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

Ὁ σύζυγος κύρ-Γεῶργος κατὰ τὴν 10ην π. μ. ἐτοιμάζεται νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ νὰ πάγῃ στὸ Νεροδικεῖο (Εἰρηνοδικεῖο) γιὰ δύο-τρεῖς ὑποθέσεις του, ὡς ἐνάγοντας κι' ἐναγόμενος (διότι αὐτὰ ποτὲ δὲν λείπουν στὲς κωμόπολες) καὶ ἡ ὡμορφη, ἡ **καμωματιάρα** καὶ **χαϊδεμένη** γυναίκα του, τὸν παρακαλᾷ, ἂν τοῦ ἔρθῃ εὐκόλα καὶ ἰδῆ τὸν γιατρό της (στρατιωτικὸν μὲ βαθμὸν λοχαγοῦ), νὰ τὸν στείλῃ μιὰ σιγμούλα, διότι δὲν καταλάβαινε καλὰ τὸν ἑαυτὸν της ἀπὸ τὸ πρῶτ. Ὑπόσχηται ὁ σύζυγος πρόθυμα, ὁ δρόμος του εἶταν ἀπὸ τὸ καφενεῖο, ὅπου ἐσύναξε ὁ γιατρός γιὰ νὰ σκοτόνῃ τὴν ὥρα του μὲ τὴν **κοντοῖνα** του καὶ γιὰ νὰ εἶναι καὶ πρόχειρος, ζητούμενος σ' ἐπισκέψεις. Τὸν ἤρθε λοιπὸν ἴσα-ἴσα ποῦ ἔπαιζε **κοντοῖνα** μὲ τὸσους νόστιμους διαλόγους στὸ παίξιμο τὴν στιγμὴν, ποῦ, θέλοντας ν' ἀπατήσῃ τὸν συμ-

παίχτορά του, ἔπαιρνε γλήγορα-γλήγορα ταχυδακτυλουργικῶς 4 καὶ 2=7. Ὁ ἄλλος ὅμως ἄγρυπνος φύλακας τοῦ παιγνιδιοῦ, γνωρίζοντας τὸν γιατρόν, ὅτι σοβαρὰ-σοβαρὰ καὶ δῆθεν ἀφηρημένος, ἔκανε τέτοια, ἤγουν τέτοιες μπουτζουξυλιές, εἶδε τὴν ἀπάτη καὶ μὲ τὴν ἐπιχωριάζουσα γλῶσσα :

— Ἄς-τα ! Ἄς-τα κάτ', γιατρέ μου ! καὶ δὲν παίρονται, γιατί εἶναι στενοὶ συγγενίδες ;

Τοῦ εἶπε μὲ ἐτοιμότητα πνεύματος, κι' ἀπάνω σ' τὰ γέλοια τῶν περιεργαζομένων τὸ παιγνίδι ἔφρασε κι' ὁ Κύρ-Γεῶργος κι' ἔλαβε μέρος κι' αὐτὸς στὰ γέλοια, χωρὶς ν' ἀκούσῃ ἂν τὸ νόστιμο, γελῶντας ἀπὸ ἐπήρεια, ἃς ποῦμε, καθὼς συμβαίνει, κι' ὁ ἤλεκτροσιμὸς ἀπὸ ἐπήρεια, κι' ἀφοῦ τελείωσαν τὰ γέλοια, ποῦ μόνος ὁ γιατρός δὲν ἔλαβε μέρος, διότι δὲν γελοῦσε ποτέ, γιὰ τοῦτο κι' ἀγέλατος προσωνομάζονταν, ἔλεγε ὅμως καὶ ἔφκλιαν, **ἐσκάρονε** ἤγουν πολλὰ νόστιμα σοβαρὰ-σοβαρὰ, ποῦ ἔμειναν ὡς τὰ σήμερα νὰ λέγονται, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι κι' αὐτὸ ἐδῶ, ποῦ λέμε. Ἀφοῦ λοιπὸν συνῆρθαν ἀπὸ τὰ γέλοια, ἐμετρήθησαν τὰ χαρτιά κι' ὁ συμπαίχτορας ἔγραψε πέντε μὲ τὴν κιμωλία στὸ ξυλένιο τραπέζι στὸ μέρος του καὶ τοῦ ξυνοφάνηκε τοῦ γιατροῦ λιγάκι καὶ πρὶν μοιραστοῦν τὰ χαρτιά πάλι :

— Παίξεις, γιατρέ ;

Τοῦ λέγει ὁ κύρ-Γεῶργος.

— Ἀφοῦ μὲ βλέπεις, τί ρωτᾷ ;

— Τὸ βλέπω, ἀλλ' ἤθελα σ' ἂν τελειώσετε . . .

— Σ' ἂν **τελειώσωμε** καὶ οἱ δύο μας ἢ μοναχὰ ὁ σύντροφός μου, ποῦ μοῦ ἔκαμε πέντε ;

— Πίσω σου καὶ ἀπάνω σου καὶ κωφὸς ὁ λόγος σ' γιατρέ μ' ! (τοῦ λέγει ὁ συμπαίχτορας) κι' ἔλα κόψε τὰ χαρτιά καὶ μὴ σ' ἔπιασαν πάλι τὰ δαιμόνια, ποῦ ἔκανα πέντε καὶ καταριέσαι !

— Λοιπὸν, γιατρέ, (τοῦ ξαναλέγει ὁ κύρ-Γεῶργος) σ' ἂν τελειώσῃ τὸ παιγνίδι σας, πετάξου μιὰ στιγμὴ ὡς τὸ σπίτι μου, γιατί ἡ κοκίνα μας εἶναι κομμάτι . . .

„Η ΗΠΕΙΡΟΣ“

— **Κομμάτι** και κόμματος.

Μουρμουρίζει σιγά-σιγά μές τὰ δόντια του ὁ συμπαίχτρος πονηρῶς.

— . . . κακοδιάθετη.

Κι' ἐτρόβηξε γιὰ τὸ Εἰρηνοδικεῖο.

— Καλὰ πηγαίνω, (εἶπε ὁ γιατρός στεγνὰ καὶ βαρυνὰ καὶ ῥιχνοντας στὴ μέση τῆς **παρτίδας** τὰ παιζοχάρτια, διότι ἔχανε). Πᾶρε τὸ λουκούμι σου κι' ἐγὼ θὰ πάγω . . .

— Στὸ ραχάτ-λουκούμι, εἶπε πάλι πονηρῶς ὁ συμπαίχτρος κι' ἐχύπησε ἐπιδειχτικά τὸ τραπέζι, φωνάζοντας.

— Κώστα! φέρε μας ἓνα τρανὸ λουκούμι ἀπὸ τὸν κύρ-γιατρό, ποῦ παίρνει 5 καὶ 4 = 10.

Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ καταπέφτει ἡ αὐλαία τῆς πρώτης πράξης κι' ἀνοίγομε τὴ δεύτερη.

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Γιατρός καὶ Κοκόνα

— Καλημέρα, Κυρὰ-Γεώργαινα! Τί πάθατε; Ἐγὼ σὲ βλέπω γερὴ κι' ἀνθηρὴ καὶ . . . νόστιμη πάντα.

— Ἐ! οὐλο μὲ πειράζεις, γιατρέ μ'! Ἀγαπᾶς τὰ χωρατά. Νὰ... ξέρω κι' ἐγὼ; Δὲν καταλαβαίνω καὶ τόσο καλὰ τὸν ἑαυτό μ' ἀπ' τὸ πρωτὸ σήμερα.

— Ἄς ἰδοῦμε τὸν σφιγμὸ . . . Ταχτικώτατος . . . Τὴ γλώσσα; . . . γυναίκεια καθαρὴ. Κατάλαβα τὰ πολλὰ τὰ χάρδια τοῦ Κυρ-Γεώργου . . .

— Ἄμ δὲν χαϊδεύει καὶ τόσο. Δὲν εἶνε ἀπὸ κείνους.

— Τί αἰστάνεσαι λοιπόν;

— Ξέρω κι' ἐγὼ; . . . Σὰν σβυσμάρα, σὰν ἀνορεξία . . . Ἀνόρεχτα τὸν πῆρα σήμερα τὸν καφέ μ'. . . Ξέρω κι' ἐγὼ; Δὲν ξέρω, μὴν εἶναι ποῦ εἶμαι καὶ λίγο **ὡς ἔγγιστα**; . . .

Αὐτὸ ἤθελεν ὁ γιατρός ν' ἀκούσῃ, γιὰ νὰ σκαρῶσῃ πάλι **δουλειές μὲ φούντες** κι' εὐτὺς ποῦ ἐνόησε τί ἐννοοῦσε ἡ κοκόνα, ἡ

„Η ΗΠΕΙΡΟΣ“

ἐλληνίζουσα μὲ τὸ **«ὡς ἔγγιστα»**, ἤγουν ἔγκυος, τῆς εἶπε σοβαρὰ-σοβαρὰ:

— Ἄ! κυρὰ μου, τοῦτο νὰ μὴν τὸ κάνετε! γιὰτι καὶ σωματικῶς πειράζει! Θὰ εἶσαι πάντοτε ἄρρωστη, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς πολὺ, δηλαδὴ εἶνε καὶ λίγο ἐντροπή! . . .

— Ντροπή, ξεντροπή, γιατρέ μ', μπορῶ νὰ κάνω κι' ἄλλοιῶς παντρεμένη γυναίκα; . . . Τί μ' τὰ λὲς αὐτά, γιατρέ μ', καὶ μὲ κάνεις καὶ κοκκινίζω; . . .

Καὶ γιὰ νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ γιατρός σὲ περισσότερες ἐξηγήσεις, διότι δὲν τὸν ἐσύμφερε στὸ παιγνίδι, ποῦ ἤθελε νὰ παίξῃ, τῆς εἶπε:

— Τέλος πάντων αὐτὴ εἶνε ἡ διάγνωσή μου καὶ θὰ σοῦ γράψω κάτι τι καὶ . . . θὰ . . . σοῦ περάσῃ . . . (ἐννοῶντας αὐτὸς τὸ μεθύσι τῆς) κι' ἀποχαιρετῶντας ἔφυγε.

Ἐρχόμεστε τώρα στὴ τρίτη πράξη:

Ὁ γιατρός, μὲ τὸ σχέδιο τῆς κωμωδίας του στὸ νοῦ, γυρίζει πάλι στὸ καφενεῖο κι' ἀν κι' εἶταν ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ, παίρνει θέση ἐπὶ κείνη, ἀναμένοντας τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Κυρ-Γεώργου ἀπὸ τὸ Εἰρηνοδικεῖο. Ἐρχόμενος ὁ Κυρ-Γεώργος καὶ βλέποντας τὸν γιατρόν, θὰ τὸν ρωτοῦσε γιὰ τὴν ἐπίσκεψή του κι' αὐτὸς θὰ τοῦ ἔλεγε τὴν **διάγνωσή** του. Ἐφάνηκε ὁ ἀναμενόμενος καὶ διευθύνθηκε ἴσα πρὸς τὸν γιατρό καὶ κάπως ἐσπευσμένα γιὰ νὰ μάθῃ τὰ **«περὶ τῆς ὑγείας»** τῆς πολυαγαπητῆς του συμβίας. Πλησιάζει τὸν γιατρό:

— Ἐ! γιατρέ... (τὸν ἐρωτᾷ). Πῆγες;

— Πῆγα.

— Εἶναι κἀνένα σοβαρὸ πρᾶγμα ἢ . . .

— Σοβαρὸ καὶ πολὺ.

Καὶ γιὰ νὰ μὴ ἀκούσουν οἱ παρακαθήμενοι, ἐσηκώθηκε καὶ παίρνει παράμερα τὸν Κυρ-Γεώργον, ποῦ καρδιοκτυποῦσε γιὰ τὸ **σοβαρό**.

— Τί είναι, γιατρέ μ ;

— Τί νά σοῦ πῶ ; . . Δέν ἔχει τίποτε ! . . . Καί νά μὴ σοῦ κακοφανῆ, μήτε νά τὸ πάρης καί τόσο πολὺ σοβαρά . . . Ἐκεῖνο, ποῦ εἶχε . . . Εἶταν μεθυσμένη ! . .

— Τί μ' λές γιατρέ μ' ; Τί τς πῆρε ὁ τάδες τὸν . . . (ἀνακράζει ὁ προσβλημένος σύζυγος ἐντροπιασμένος ἀπέναντι τοῦ γιατροῦ) Τώρα τὴ φκειάνω γώ, ποῦ μοῦ θέλει γιατρό καί γιά τὸ μεθύσι της ! . . Ἄλλὰ πῶς ἤπικε καί δέν τὴν ἔνοιωσα ; (Ὁ γιατρός ἐμάζεψε τῆς πλάτες, δείχνοντας ἀπορία καί αὐτὸς καί μόλις συγκρατούμενος, γιά νά μὴ χαμογελάσῃ). Πῶς ; ἔξακολούθησεν ὁ Κύρ-Γεῶργος, μύριζε κρασίλες ρακίλες ;

— Καλέ, μοναχὴ της μοῦ τῶμολόγησε.

— Βρὲ τὴν στρίγλα ! Τὴν παίρνει ὁ Διάβολος τώρα ! . . .

Καί λέγοντας αὐτὰ, τρέχει ἔξωγισμένος στὸ σπίτι του. Ὁ γιατρός τὸν ἀφῆκε, χωρὶς νά τὸν καταπραῖνῃ ὀλίγον, γνωρίζοντας πολὺ καλά ὅτι δέν θὰ κακομεταχειρίζονταν καθόλου τὴν **κοκόννα** του, ποῦ τῆς εἶχε τόση ἀδυναμία, καί θὰ περιορίζονταν σὲ λόγια μόνον. Ὁ γιατρός παραμένει ἀκόμη στὸ καφενεῖο, βέβαιος ὄντας, ὅτι σ' ὀλίγο θὰ ἔρχονταν ὁ σύζυγος νά τὸν καλέσῃ στὸ σπίτι γιά καθαρότερες ἐξηγήσεις. Φτάνοντας ὁ Κύρ-Γεῶργος σπίτι του ὄρμῃ ὄργισμένος, χωρὶς νά τὴν καλημερίσῃ γλυκὰ, ὅπως πάντα :

— Μωρή ! δέν μ' τῶλεγε, πῶς εἶσαι μεθυσμένη, νά μὴ ντροπιαστοῦμε τὸν γιατρό ; !

Ἐμβρόντητη φυσικὰ ἔμεινε ἡ κοκόννα του σ' αὐτὸ τὸ παράδοξο προοίμιο τοῦ ἀντρός της καί :

— Τί λές ἀντρα ; (τοῦ ἀπαντᾷ) Μὴ μοῦρθεσ σὺ μεθυσμένος ; Τί λόγια εἶνε αὐτὰ ; Ἡ ὁ γιατρός εἶταν μεθυσμένος καί δέν τὸν κατάλαβα ; Γι' αὐτὸ μούλεγε ἄλλ' ἀντ' ἄλλων ! (Θυμώνει καί ἡ κοκόννα του). Τώρα νά μοῦ τὸν φέρῃς τὸν κύρ-γιατρό νά ἰδοῦμε ποιά εἶταν μεθυσμένη, καί ποιά τοῦ τῶμολόγησε ! γιατί θὰ σκάσω ! καί . . . θὰ **πάθω τίποτε** (ἀφοῦ εἶταν **ὡς ἔγγιστα**, εἶταν φρόβος).

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

Ὁ κύρ Γεῶργος, ποῦ εἶχε ἔκτακτη ἀδυναμία στὴν ὄραία καί τρυφερὴ γυναίκα του, τρέχει καί προφταίνει τὸν γιατρό στὸν καφενεῖο, ποῦ τὸν καρτεροῦσε ἄλλως τε.

— Ἔλα γιατρέ μ', μιὰ φορὰ ἀκόμα ὡς τὸ σπῖτ' . . . γιατί καί ἐγὼ τὰ μέρδεψα.

Καί πρόθυμον ἄλλως τε τὸν γιατρόν τὸν πηγαίνει στὸ σπίτι του καί ἐκεῖ ἀρχίζει ἡ τελευταία πράξη τῆς κωμωδίας καί ἡ λύση της.

— Ὁραία ! κύρ γιατρέ μ' ! (τὸν ἀποπαίρνει ἡ κυρία) Σ' εὐχαριστῶ πολὺ ! . . . Ἄν εἶταν πρωταπριλιά, θάλεγα ὅτι ἔστειλες τὸν ἀθῶο τὸν ἀντρα μου **γιά πράσινο χαβιὰρι** ! . . . Καί πότε, γιατρέ μου, μ' εἶδες μεθυσμένη ;

— Κυρία μου, ἐγὼ σὲ ἤῤα γερὴ καί καλά : καί σὺ μοναχὴ σου μοῦ ὠμολόγησες, ὅτι εἶσαι **ὡς ἔγγιστα**.

— Μάλιστα ! Αὐτὸ καί εἶμαι καί δέν ντρέπομαι νά τὸ ὠμολογήσω ! Καί τὸ λέω καί σὲ σένα καί σ' τὸν ἀντρα μου καί σ' οὐλον τὸν κόσμον, ὅτι εἶμαι **ὡς ἔγγιστα** ! Γιατί ἂν εἶμαι, εἶμαι ἀπὸ τὸν ἀντρα μου καί τὸ ξέρε καί αὐτὸς ποῦ εἶμαι καί πέντε μηνῶν καί δέν ντρέπομαι νά τὸ λέω καί νά τὸ ξαναλέω ! καί ὅπου θέλεις διαλάησέ το, γιατρέ μ', ποῦ μοῦ εἶπες κίολας, πῶς εἶναι καί ντροπὴ μου νά τὸ λέω !

Αὐτὰ φώναζε μὲ ἐπαύξοντα θυμὸν ἡ ἐλληνίζουσα κυρὰ-Γεώργαινα.

— Καλέ, τώρα κατάλαβα ! (λέγει ὁ γιατρός, σὰν νά ταλάνιζε τὸν ἑαυτὸ του γιά τὴν ἀδεξιότητα τοῦ πνεύματός του στὴν ἀντίληψη τῶν λόγων της.

Μήπως θέλεις νά εἰπῆς ὅτι εἶσαι ἔγκνος καί λέγεις, ὅτι εἶσαι **ὡς ἔγγιστα**, ποῦ συνήθισαν νά λέγουν τὸν μεθυσμένον ;

— Μπα ! μπα ! (λέγει ὁ σύζυγος) Ὁρὲ τί 'ν' τούτου ! τί 'ν' τούτου σήμερα !

— Μπα !!! Αὐτὸ θὰ πῆ **ὡς ἔγγιστα** ; (λέγει πικρολογῶντας ἐντροπιασμένη ἡ Κυρία) Πῶ ! πῶ ! Καλὰ νά μοῦ κάνῃς ! Τὸ κεκάλι μ' φτέει ! . . .

— Κι' από πού κι' από πότε, μωρή, μου τς έμαδες αυτές τς ελληνικούρες; 'Απ' τή γύφτισσα τήν μάννα σου, αλήθεια κι' απαλήθεια; 'Η τάχα δέν ξέρ' ο γιατρός τή γενιά σου; ! Χάσκο ψωμί θέλεις νά τρωῖς; 'Αμ' δέν εἶναι για τὰ δόντια σ'. Τὰ χαριτζί-σα τὰ λόγια τῆς μάννας σου καί τοῦ πατέρα σου δέν σ' ἀρέσουν; 'Αἴντε, γιατρέ μ', στό καλό σ' καί σέ κρατοῦμε καί νησιτικό τόση ὥρα, γιατί πιστεύω νά εἶναι μιὰ ἡ ὥρα!

— Θα εἶναι μιὰ, ἀλλ' ὡς ἔγγιστα...

Εἶπε ὁ γιατρός σοβαρά κι' ἔφυγε, χαμογελῶντας ὀλίγον ἀπό κάτω ἀπό τὰ μουστάκια του, γιά αὐτά ποῦ **ἔσκαρωσε**.

Ἰανουάριος 1912

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΑΡΙΔΗΜΟΣ

Η ΚΛΕΙΣΜΕΝΗ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ

Στόν κόσμο ἀνάμεσα περνῶ, μὰ τάραθὰ τοῦ κόσμου
δὲ βλέπω! κι' ἔχω καθαρά τὰ μάτια καί τὸ φῶς μου...
Μάτι, κι' ἂν εἶναι ἀνοιχτὸ καί φωτεινὸ, δέν βλέπει,
διαν τὰ μάτια τῆς καρδιάς σκεπάζη μαύρη σκέπη.
'Εκείνη νοιώθει τὴ χαρὰ, αὐτὴ καί τὸ μαρτύριου!...
κι' ὁ ἄνθρωπος εἶναι καρδιά, καρδιά!... ὦ! τί μυστήριου!...
Τί μ' ὠφελεῖ, διαν περνῶν τὰ μυροβόλα κάλλη,
διαν γιά κείνα ἡ καρδιά δέν σπαταρᾷ, δέν πάλλη;
Γιατί τὴν ἔδεσ' ὁ καῦμός τὴν ἔχει κλεισ' ἡ λύπη!
Γιατί γι' αὐτὴν πᾶν θέλητρο, χαρὰ καί γέλιο κίππει!...
Κι' ἔμένα μου εἶπαν «Σ' ἀγαπῶ!»... μὰ γὼ τί ν' ἀπαντήσω;
Γιατί τὸ ψέμα νά τὸ πῶ καί νά τὲς ἀπαιήσω;
γιατ' ἀγαπᾷ μόνη ἡ καρδιά, δέν ἀγαποῦν τὰ χεῖλη,
αὐτὰ κι' ἂν εἶπαν «σ' ἀγαπῶ!» μὰ κείνη δέν ὠμίλει!

Ἐκ τῆς *Ξένης* κατὰ 9/βριου

ΧΑΡΙΔΗΜΟΣ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΣ

Τὸ τέκνον τοῦτο τῆς εὐάνδρου Ἰπείρου συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν προνομιούχων ἐκείνων νέων, οἱ ὅποιοι ἐδόξασαν τὴν ἐμφάνισιν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καί ὤθησαν πρὸς τὰ πρόσω τὴν διανοητικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν. Εἰς τοῦτο πολὺ συνέτεινε καί ἡ ἐκτίμησις, ἣν πρὸς αὐτὸν ἔλαβεν ὁ μέγας τῶν ἐλληνικῶν Γραμμάτων προστάτης λόρδος Γύιλφορντ καί οὕτως ἔζησεν εἰς περιβάλλον, εἰς ὃ ἡδυνήθη νὰ δράσῃ—εἰς τὴν Ἐπτάνησον.

Ἐγεννήθη ὁ Φιλητᾶς περὶ τὸ 1787 ἐν Γραμμένῳ, χωρίῳ παρὰ τὰ Ἰωάννινα, ἐξ οὗ κατάγονται οἱ Ζωσιμαῖοι, ὁ Ἀσώπιος καί ἄλλοι εὐεργέται καί διδάσκαλοι τοῦ Γένους.

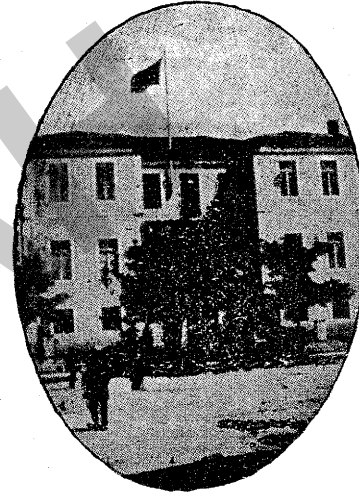
Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν ἐν τῇ γενεθλίῳ πατρίδι. Ἐπειτα πρὸς τελειότεραν ἐκπαίδευσιν μετέβη εἰς Ἰωάννινα καί ἐνεγράφη μαθητῆς πρῶτον μὲν εἰς τὴν Γκιούμειον Σχολὴν, ἀκολούθως δὲ εἰς τὴν Καπλάνειον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδασκε καί ὁ φιλοσοφῶν διδάσκαλος Ἀθανάσιος Ψαλίδας. Οὕτως ἐτελειοποιήθη εἰς τὰ ἐλληνικά, τὰ λατινικά καί τὰ φιλοσοφικά. Συμμαθητὴν εἶχε καί τὸν Κωνσταντῖνον Ἀσώπιον, τὸν συγχωριανόν του. Ἀφοῦ ἐτελείωσαν καί οἱ δύο τὰ ἐν τῇ Καπλανεῖῳ Σχολῇ μαθήματα, ἐπεθύμησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Εὐρώπην πρὸς ἀπόκτησιν σοβαρωτέρας παιδείας καί μορφώσεως, ἀλλὰ δέν εἶχον τὰ ὀλικά μέσα. Διὸ ἀπεφάσισαν, μεταβαίνοντες εἰς Εὐρώπην, νὰ μετέρχωνται τοὺς ἰδιωτικούς διδασκάλους τῆς ἐλληνικῆς καί συγχρόνως νὰ εἶναι μαθηταὶ Πανεπιστημίου. Μὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον μετέβησαν εἰς Κέρκυραν (1). Εἰς Κέρκυραν ἀνέλα-
θεν ὑπὲρ τῶν Ἰπείρωται. Ἰδόντες οὗτοι τὸν ζῆλον ἢ μᾶλλον τὴν

(1). Ἐν τῷ »Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ« ἐν λέξει Ἀσώπιος κακῶς γράφεται ὅτι μετέβη εἰς Κέρκυραν, διὰ νὰ ἀκούσῃ μαθήματα ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ, διότι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἀκόμη δέν εἶχεν ἰδρυθῆ.

ψύχωσιν ἐμπεδωτέρας ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων συμπατριωτῶν των, τοὺς συνέδραμον χρηματικῶς καὶ τοὺς ἔδωκαν συστατικὰς ἐπιστολάς. Οὕτω δὲ διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ μὲν Φιλητᾶς ἔμεινεν εἰς Νεάπολιν, μετερχόμενος τὸν διδάσκαλον καὶ φοιτῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διὰ νὰ ἐκμάθῃ τὴν ἰατρικὴν, ὁ δὲ Ἀσώπιος προὐχώρησε, διότι εἶχε προσκληθῆ νὰ διδάσκῃ εἰς τὴν σχολὴν τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης, ὅπου ἀπέκτισε μεγάλην φήμην. Τῷ 1818 δαπάναις τοῦ Γύλφορδ μετέβη εἰς Γοτίγγην, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Βερολίνον καὶ ἔπειτα εἰς Παρισίους πρὸς ἐπαύξησιν τῶν γνώσεών του, διότι ὁ μέγας φιλέλληγν τὸν εἶχεν προσδιορίσει διὰ καθηγητὴν τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου. Ὁ Φιλητᾶς τῷ 1817 εἶχε τελειώσῃ τὰς σπουδὰς τῆς ἰατρικῆς καὶ εἶχε ἀναγορευθῆ διδάκτωρ. Ἡ φύσις ὁμῶς δὲν τὸν εἶχε προσδιορίσῃ νὰ μετέρχῃται τὸν ἰατρόν. Εἶχε μάθῃ τὴν ἰατρικὴν, διότι ὡς ἰατρός ἠδύνατο νὰ κερδίσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καλλίτερον εἰς τὴν πατρίδα. Ὡς εἶδομεν, ὁ Ἀσώπιος εἶχε κενώσῃ τὴν θέσιν τῆς ἔδρας τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς Τεργέστης. Ὁρθῶς σκεφθεὶς ὁ Ἀσώπιος προέτεινεν εἰς τὴν Κοινότητα τὸν συγχωριανόν του Φιλητᾶν, ὅστις μετὰ χαρὰς τὴν ἐδέχθη καί, καταλιπὼν τὴν ἰδέαν τοῦ ἰατροῦ, μετέβη εἰς Τεργέστην διὰ νὰ διδάξῃ.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἐδημοσιεύετο εἰς Βιέννην ὁ **Λόγιος Ἑρμῆς**, εἰς ὃν συνειργάζοντο πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ χειρισθοῦν τὴν γραφίδα, συνεπῶς ἀπέστειλλον διατριβὰς καὶ ὁ Ἀσώπιος καὶ ὁ Φιλητᾶς. Περὶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων Βισαρίωνος τοῦ Μακρῆ, τοῦ ἐκδόσαντος καὶ Γραμματικὴν κατ' ἐρωταπόκρισιν, πολλάκις ἀναδημοσιευθεῖσαν, ἐδημοσίευσε σημεῖωμα ὁ Φιλητᾶς, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι κατεφέρετο κατὰ τῆς τότε συνηθείας τοῦ διδάσκειν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ εἰς ἀρχαίαν γλῶσσαν, καὶ τοῦ ἐξηγεῖν μὲ τὴν πολυλεξίαν τοὺς συγγραφᾶς.

Φυσικὰ ὁ Γύλφορδ δὲν ἐλησμόνησε τὸν Φιλητᾶν διὰ τὸ Ἰόνιον Πανεπιστήμιον. Δίδομεν τώρα τὸν λόγον εἰς τὸν ἴδιον Γύλ-

Τὸ Στραταρχεῖον — Ἰωάννινα

φορδ. Ἴδου τι ὁ ἴδιος λέγει ἐν τῇ ἐκδόσει του τὴν 31 Μαρτίου τοῦ 1823: « Ὁ δρ. Χριστόφορος Φιλητᾶς ἐξ Ἰωαννίνων, διδάσκαλος » ὦν τοῦ ἐν Τεργέστη ἑλληνικοῦ σχολείου, **μετεπεῖσθη ὑπ' ἐμοῦ** » κατὰ τὸ ἔτος 1819 νὰ μεταβῇ εἰς Ἀγγλίαν καὶ διαμείνῃ ἐκεῖ ἐν » ἔτος εἰς Oxford καὶ Charter-House πρὸς ἀσκήσιν εἰς τὴν ἐν » ἐκείνοις τοῖς σχολείοις διδασκομένην μέθοδον. Κατὰ τὰς διακοπὰς

» τοῦ 1820 προσεκάλεσα αὐτὸν ἐνταῦθα (ἐν Κερκύρα) πρὸς διορ-
 » γάνωσιν τοῦ δευτερεύοντος σχολείου, ἥτις ἀπέτυχεν, ἕνεκα ἁλλεί-
 » φεως διδασκάλων ἱκανῶν πρὸς διεύθυνσιν αὐτοῦ. Κατόπιν ἐπε-
 » δόθη εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐν τῷ πρῶν
 » μοναστηρίῳ τῆς Τενέδου (τῶν Δυτικῶν). Παρευρέθη εἰς τινὰς
 » τῶν παραδόσεών του καὶ δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι οὐδέποτε ἤ-
 » κουσα διδασκαλίαν διδακτικωτέραν καὶ εἰς γλῶσσαν γλαφυρο-
 » τέραν. Ὅθεν συνιστῶ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ μισθοῦ του εἰς ἐ-
 » ξήκοντα τάλληρα ἀνὰ μῆνα. Τὰς ἐντυπώσεις μου περὶ τῶν φιλο-
 » λογικῶν προτερημάτων τοῦ δρ. Φιλητᾶ πᾶλλὰκίς ἀνέφερα εἰς
 » τὴν Κυβέρνησιν. Δὲν ἀμφισβῆλλω ὅτι θέλει δικαίωσει τὴν περὶ
 » αὐτοῦ ἰδέαν μου ἐν ταῖς μαθήμασιν, ἅτινα πρὸς τίθενται νὰ διδάξῃ.
 » Δύναμαι ἐπίσης νὰ προσθέσω ὅτι καὶ αἱ γνώσεις αὐτοῦ εἰς τὴν
 » κριτικὴν εἶναι ἐφάμιλλοι τῶν φιλολογικῶν του.»

Ἐν ἄλλῃ ἐκθέσει τῆς 13 Φεβρουαρίου τοῦ 1829 ὁ Γύιλφορδ γράφει :

» Οἱ καθηγηταὶ Σακελλαρόπουλος καὶ Φιλητᾶς προθύμως ἀνέ-
 » λαβον νὰ παραδώσωσι δωρεὰν εἰς τὸ Ἐρῆβιον (Efibio) τὰ ἐλ-
 » ληνικὰ μαθήματα, τὰ λατινικά, τὴν γεωγραφίαν, τὴν ἀριθμητι-
 » κὴν καὶ τὴν ἱστορίαν. Ἡ περὶ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τούτου μέρι-
 » μνα αὐτῶν ἐνεργῶς δηλοῦται.»

Περατώσας ὁ Φιλητᾶς τὰς συμπληρωματικὰς μελέτας μετέβη εἰς Παρίσιους, ὅπου ἐγνώρισε τὸν Κοραΐν, καὶ ἐκ νέου εἰς τὴν Ἰταλίαν. Κατὰ τὰ ταξείδια ταῦτα συνέδεσε φιλίαν μὲ ἑλληνιστὰς καὶ ἀρχαιομαθεῖς, καὶ ἐμελέτησε τὰ χειρόγραφα τὰ ἑλληνικὰ τῶν ἰταλικῶν ἰδίᾳ βιβλιοθηκῶν. Ἀφικόμενος εἰς Κέρκυραν ἐπεχείρησε νέον ταξείδιον εἰς τὰ ἑλληνικὰ μέρη. Πρῶτον μετὰ τοῦ Γύιλφορδ μετέβη εἰς Ἰθάκην, διότι ὁ μέγας φιλέλληνας διενσεῖτο νὰ ἰδρῦσῃ εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ὀδυσσεύς—ζητούμεν συγγνώμην ἀπὸ τὸν ἀρ-

χαιολόγον Dörpfeld—τὸ νέον Πανεπιστήμιον διὰ τὴν ἡσυχίαν τῶν φοιτητῶν, ἀλλ' ὡς ἦτο ἐπόμενον, προὔτιμήθη ἡ Κέρκυρα ὡς Πρωτεύουσα. Ἀπὸ Ἰθάκης ὁ Φιλητᾶς μετέβη εἰς Ἀκαρνανίαν, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Ἡπειρον καὶ Ἀλβανίαν.

Ἐπιστρέψας εἰς Κέρκυραν, ἐχάρη χαρὰν μεγίστην, διότι, εἶχε φθάσει ἡ ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, ἡ 29 Μαΐου 1824. Οἱ μέλλοντες καθηγηταὶ τοῦ νέου καθιδρύματος, ὁ Ἀσώπιος, ὁ Φαρμακίδης, ὁ Βέλφορ, ὁ Λούσιγγαν, ὁ Καρανιδιός, ὁ Ἰωαννίδης καὶ ὁ Νικόλαος δὲν εἶχον δίπλωμα διδάκτορος, διὸ ἐγένετο ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν Γύιλφορδ, ὡς διδάκτορα τῶν Νομικῶν, καὶ ἀπὸ τὸν ἡμέτερον Φιλητᾶν, ὅπως κηρύξῃ αὐτοὺς διδάκτορας.

Ὁ Φιλητᾶς ἔλαβε τὴν ἔδραν μαθημάτων τινῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἱκανὰ τῆς λατινικῆς. Διωρίσθη σύναμα καὶ **ρήτωρ** τοῦ Πανεπιστημίου διὸ καὶ ἐξεφώνησεν ὠραίαν ὁμιλίαν⁽²⁾. Παρέδιδε συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Λύκειον Κερκύρας.

Πρὸς μεγίστην ζημίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῇ 2 Ὀκτωβρίου τοῦ 1827, ἀπέθανεν ὁ Γύιλφορδ.

Ἡ ἐν Ἐπτανήσῳ ἐκπαίδευσις ἐν τούτοις μετερρυθμίσθη. Ἰδρύθησαν σοβαρὰ Λύκεια ἐν ἐκάστῃ νήσῳ τοῦ Ἰονικοῦ Κράτους. Διευθύνονται τῶν Λυκείων—ἡ ὡς ἐλέγοντο τότε **δευτερευόντων σχολείων**—διωρίσθησαν καὶ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οἱ ἐργαζόμενοι διὰ τὴν ἐπιστήμην, τὰ γράμματα καὶ τὴν τέχνην, δὲν πάσχουν ἀπὸ νοσώδη ἐγωϊσμόν καὶ ἀπὸ μικροφιλοτιμίαν. Τρέχουν ἐκεῖ, ὅπου τὸ καθήκον τοὺς καλεῖ. Ἐκεῖ ὅπου ἡ πατρὶς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ αὐτοῦς. Οὕτως ὁ Φιλητᾶς μετατίθεται εἰς Ζάκυνθον διὰ νὰ διευθύνῃ τὸ **δευτερεῦον σχολεῖον** καὶ νὰ διδάξῃ.

Τῇ 16 Ἰανουαρίου τοῦ 1829 ἔτους ἀφίκετο εἰς Ζάκυνθον ὁ Φιλητᾶς μετὰ τῶν **συνεργῶν**—ὡς τότε ἐλέγοντο—**διδασκάλων**,

(2) Τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν ὁ Α. Παπαδόπουλος Βρετὸς κατεχώρισεν ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Γύιλφορδ, ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1846. Σελ. 199—203.

Γεωργίου Χρυσοβέργη ἑλληνιστοῦ, καὶ Ἰωάννου Φερεντίνου διὰ τὰ μαθηματικά. Ἐπειτα ἀφίκετο ὁ Ἰταλιστῆς Ἰερώνυμος Παδοῦσας καὶ οἱ ἄλλοι **συνεργοὶ διδάσκαλοι**.

Ἡ ἔναρξις τῶν μαθημάτων ἐγένετο ἐπισήμως. Κατὰ τὴν ὀρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν οἱ μαθηταὶ ἀνὰ δύο μετέδθησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς διδασκάλους. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παρευρίσκοντο ἅπανται αἱ ἀρχαὶ τῆς Νήσου. Πρὸ τῆς ἱεροτελεστίας ἐξεφώνησε λόγον ἐπ' ἄμβωνος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Στυλιανὸς Χαλκωμυτᾶς. Μετὰ τὴν ἱεροτελεσίαν αἱ ἀρχαί, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μαθηταὶ μετέδθησαν εἰς τὸ Σχολεῖον. Μετέδθησαν ἐπίσης καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν προκρίτων πολιτῶν. Ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Σχολείου ἐξεφώνησε λόγον ὁ ἐπαρχος Ζακύνθου Κάμιλλος Ρώμας, ὃν διεδέχθη ὁ Φιλητᾶς εἰς τὸ βῆμα καὶ ὠμίλησεν ἐπὶ μίαν περίπτου ὥραν ἐξόχως, διὸ τὸ ἀκρατήριον συνεκινήθη καὶ ἐνεθουσιάσθη.

Ὁ Φιλητᾶς ἐν Ζακύνθῳ ἐφάνη τὰ μάλιστα εὐεργετικὸς διὰ τῆς διδασκαλίας μετὰ νέας ὅλως μεθόδου. Ὅσακις παρέδιδεν ἢ τάξις τοῦ ἐπληροῦτο ἀπὸ τοῦ φιλολογοῦντος καὶ ἐγκρίτους πολίτας. Τὸ μᾶθημά του εἶχεν ἐνδιαφέρον διότι, παραδίδων τοὺς συγγραφεῖς, ἐπλούτιζε τὸ μᾶθημα μὲ παρατηρήσεις φιλοσοφικὰς, ἱστορικὰς, φιλολογικὰς καὶ ἐθνολογικὰς.

Ἐμόρφωσεν ὁ Φιλητᾶς λαμπρὰν νεολαίαν μὲ ἰδεώδεις. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του συγκαταλέγονται ὁ Κατράμης, ὁ Λομβάρδος, ὁ Χιώτης, ὁ Γ. Λαγγουϊδάρας, ὁ Γ. Βερούκιος, ὁ Ρ. Πελεκάσης, ὁ Καλλίνικος, ὁ Μπονισιέρ.

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις τοῦ 1840 ὁ Φιλητᾶς καταλείπει τὴν Ζάκυνθον, διότι προσκαλεῖται νὰ ἀναλάβῃ τὰ μαθήματα ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τοῦ γυμνασίου Κερκύρας.

Ἡ Ζάκυνθος, διαφυλάττουσα μνήμην εὐγνώμονα πρὸς τὸν διδάσκαλον τοῦτον τοῦ ἔθνους, ἐτίμησε μίαν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως διὰ τοῦ ὀνόματός του.

Ἡ ἐν Ἀθήναις μετάδοσις τοῦ Ἀσωπίου, ὡς τακτικοῦ καθηγητοῦ τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἐπροκάλεσεν ἄλ-

λαγὰς ἐν τῷ Ἴονικῷ Πανεπιστημίῳ. Τότε ὁ Φιλητᾶς ὑπεδείχθη διάδοχος τοῦ Ἀσωπίου καὶ ἐν τῷ Ἴονικῷ Πανεπιστημίῳ.

Εἰς τὸ κερκυραϊκὸν Πανεπιστήμιον ἐξίδαξε μέχρι τοῦ 1865, ὁπότε χάριν τῆς ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου — **ὁπότε** ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, **δυστυχῶς** διὰ τοῦ νόμου ΡΠ' **κατήργησε** καὶ τὸ Πανεπιστήμιόν μας καὶ τὸ ἱεροσπουδαστήριον, λησμονήσασα πόσῃ **ὠφέλειαν θὰ ἔφερον εἰς τὸ μέλλον**.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, τῇ 23 Αὐγούστου τοῦ 1866 ἔτους, διώρισε τὸν Φιλητᾶν τακτικὸν καθηγητὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἀλλὰ τὸ γῆρας δὲν τὸν ἄφησε, διότι τὸν Ἰούλιον τοῦ 1867 ἀπέθανεν εἰς τὴν προσφιλεῖ αὐτοῦ Κέρκυραν.

Ἐλθωμεν εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Κατὰ πρῶτον εἶδεν ἔτι ὑπῆρχεν ἑλλειψίς μιᾶς λατινικῆς γραμματικῆς πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν του, καὶ ἀμέσως συνέταξε μίαν ἣτις ἐδημοσιεύθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1827 καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ Ἴονικοῦ Κράτους. Συνέταξεν ἐπίσης ἐπίτομον γραμματικὴν ἑλληνικὴν πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν του. Ἡ ἑλληνικὴ γραμματικὴ ἔμεινε χειρόγραφος καὶ ἀντεγράφετο ἀπὸ τοῦ μαθητᾶς αὐτοῦ μετ' ὀλίγον, ὡς παρεδίδετο ὑπὸ τοῦ Φιλητᾶ.

Τῷ 1847 ἐδημοσίευσεν δύο τεύχη τῶν **Φιλολογικῶν Παρέργων** ἐν Κερκύρᾳ. Τὸ μὲν πρῶτον εἶναι χρήσιμον, διότι πραγματεύεται περὶ Ἰωαννικίου Καρτάνου, Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου καὶ Παχωμίου Ρουσάνου· τὸ δὲ δεύτερον περιέχει ἕμμετρον μεταφρασιν εἰς ἀρχαίους στίχους τοῦ δευτέρου βιβλίου τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βεργιλίου, ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μετάφρασίν τινα τοῦ Κατούλου καὶ ἄλλων.

Ἦτο ἐκ τῶν τακτικῶν συνεργατῶν τῆς **Πανδώρας**, ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐδημοσίευσεν κατὰ σειρὰν εἰς πολλὰ φυλλάδια

μελέτην με τίτλον : « *Ἐκ τῶν ἐκδιδομένων ἀρχαίων ἐλληνικῶν ἐπιγραφῶν περαιτέρω τινὲς φιλοκρινόμεναι ἢ ἐπανορθούμεναι* ». Εἰς τὸ φυλλάδιον τῆς 15 Ἰανουαρίου τοῦ 1863 ἐδημοσίευσεν « *περὶ Ἀναρχανικῶν τριῶν ψηφισμάτων ἐν Ἀκτίῳ εὐρεθέντων* », λόγον ἐκφωνηθέντα ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐν Κερκύρᾳ πανεπιστημιακῶν μαθημάτων τοῦ 1862—1863. Τοῦτο ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς ἰδιαιτέρον φυλλάδιον τῷ 1862 ἐν Κερκύρᾳ. Ἐν τῷ ἰδίῳ περιοδικῷ ἐδημοσίευσεν τῷ 1864 περὶ *Δυκηθίου ἐγγραμμάτου*, εὐρεθέντος ἐν Κυθήροις ὑπὸ τοῦ Ἐμ. Μόρμορη.

Συνειργάσθη καὶ εἰς τὰ περιοδικὰ Κερκύρας. Ἀ. χ. εἰς τὴν σπουδαίαν *Ἴόνιον Ἀνθολογίαν* (φυλ. Γ') ἐδημοσίευσεν ἑλληνιστὶ καὶ ἰταλιστὶ « *Παρατηρήσεις εἰς ἑλληνικὴν τινα ἐπιγραφὴν Ζακύνθου* » τῷ 1834. Τὸ δὲ ἑλληνικὸν κείμενον ἐδημοσιεύθη καὶ ἰδιαιτέρως. Πρόκειται περὶ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Μελινάδῳ γνωστῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὴν Ἀρτέμιδα. Ἐν τῷ Περιοδικῷ *Ἐρριαντῆ* ἐδημοσίευσεν ἀνέκδοτον ἐγκώμιον Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου, γραφὸν εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ὑπὸ Νικολάου Μαυρομμάτου, τοῦ ἐκ Κατούνης τῆς Ἀκαρνανίας ἐν Κερκύρᾳ διαμένοντος. Εἰς τὸ ἐγκώμιον προέταξε συντόμους νύξεις περὶ τοῦ Μαυρομμάτου. Ἐν τῷ ἰδίῳ περιοδικῷ ἐδημοσίευσεν τὴν εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἀνέκδοτον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Ζακύνθῳ πρόεδρον τῆς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἰδρυθείσης Ἀκαδημίας, ὅπως ἐλευθερωθῇ ὁ πρῦτανος τῆς Κερκυραϊκῆς Ἀκαδημίας Βωδράνδιος, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ εἰς Ζάκυνθον ὡς αἰχμάλωτος διαμένων. Καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ ἰδίου Μαυρομμάτου.

Τῷ 1844 ἐδημοσίευσεν ἐν Κερκύρᾳ « *Διάλεξιν περὶ τῆς ἐν Κερκύρᾳ Μενεκρατείου ἐπιγραφῆς* ».

Ὁ Φιλητᾶς κατεγίνετο πολὺ εἰς τὴν ἐπιγραφικὴν ἀλλά, καὶ τοι ἐκ τῶν τότε δοκίμων ἑλληνιστῶν, οὐχ ἤττον δὲν ἦτο πάντοτε καὶ ἑρμηνευτῆς δόκιμος τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν.

Ὁ Φιλητᾶς κατηχαριστεῖτο εἰς τὰ θρησκευτικὰ, καὶ δὴ εἰς τὰ δογματικὰ. Ὁ κερκυραῖος Στυλιανὸς Βλασσόπουλος, τῷ 1800, ἐδη-

μοσίευσεν ἐν Κερκύρᾳ ἰταλιστὶ τὴν « *ὑπεράσπιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας* » καθ' ἧς, εἶχεν ἐπιτεθῆ Ἴσπανὸς μοναχὸς ἐν Κερκύρᾳ διαμένων. Ὁ Φιλητᾶς μετέφρασε τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον : « *Ἡ υπεράσπισις τῆς Γραικικῆς Ἐκκλησίας ἐσχάτως προσβληθείσης ὑπὸ Δομνίκου Τετζίεραν* », καὶ τὸ ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1848. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του ποιεῖται μνείαν περὶ τῶν γραψάντων κατὰ τοῦ Καθολικοῦ δόγματος κατὰ τὰς παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας· δηλαδὴ, ἀπὸ τῆς δεκάτης πέμπτης μέχρι τῶν ἡμερῶν του, θέμα, τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἐν ἐκτάσει ἐπραγματεύθη ὁ Α. Δημητρακόπουλος, τῷ 1872, εἰς τὴν « *Ὁρθόδοξον Ἑλλάδα* ».

Ὡς γνωστὸν τῷ 1848, ὁ πάπας Πίος ὁ Θ', ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς παπῶννης του. ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς, πατρῆων αὐτοῦ εἰς τὴν ἑνωσιν. Ὁ κερκυραῖος Γεώργιος Μαρκορᾶς, ἐκ τῶν ἀρίστων ἐπιστημόνων καὶ λογίων τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀμέσως ἀπήντησεν. Ὁ λόγιος Ἴσπανὸς Σκανδέλλας, διαμένων ἐν Κερκύρᾳ, ἀνεσκεύασε τὸν Μαρκορᾶν, ὅστις ἀμέσως ἀπήντησεν ἰταλιστὶ καὶ ὁ Φιλητᾶς ἔκαμε τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν. Τοῦ ἔργου τούτου μετὰ προσθηκῶν ἐγένετο δευτέρα ἔκδοσις τῷ 1853. Ὁ Φιλητᾶς μετέφρασεν ἐπίσης ἑλληνιστὶ καὶ ἕτερον ἔργον τοῦ Μαρκορᾶ ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν τῷ 1854 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν : *Sopra alcuni passi dell'allocazioni di Pio IX.* Ὁ Φιλητᾶς ἀφησε καὶ ἀνέκδοτα ἔργα.

Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Φιλητᾶς, ὅστις, ἐν τῇ ἀδιαλείπτῳ ἀσκήσει τῶν πατριωτικῶν, κοινωνικῶν καὶ ἰδιωτικῶν του ἀρετῶν, ἐφάνη ἀντάξιος τῶν μεγαλοφρόνων συγχρόνων αὐτοῦ, οἵτινες ἐδόξασαν τὴν ἐμφάνισιν τῆς δευτέρας Ἑλλάδος ἢ ὀδηγοῦντες αὐτὴν εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας, ἢ θεμελιῶντες τὴν ἠθικὴν αὐτῆς καὶ πολιτικὴν ὑπαρξιν ἢ ὠθοῦντες πρὸς τὸ πρόσω τὴν διανοητικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν καὶ μοχλοῦντες πρὸς διάδοσιν τῶν γραμμάτων.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος, ο ύστατος του Βυζαντίου αυτοκράτωρ, ἐγεννήθη κατὰ μῆνα Φεβρουάριον τοῦ 1404. Γενεαλογία Μητρόθεν μὲν εἶλκε τὸ γένος ἐκ τοῦ σερβικοῦ οἴκου τοῦ ἀρχοντος Κωνσταντίνου Δραγάτη, ἐξ οὗ καὶ, κατὰ τὸν Βυζάντιον, ἐπιλέγεται Δραγώσης. — Κατ' ἄλλους πάλιν, τὸ ἐπώνυμον τοῦτο, περιωθὲν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐκάλει αὐτὸν ἐπίσης καὶ Δράκον, εἰσεχώρησεν εἰς τὰς συγγραφὰς μεταγενεστέρων λογίων.

Πατὴρ του δὲ ὑπῆρξε Μανουὴλ ὁ Β', ὁ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1391 καὶ 1425 βασιλεύσας.

Κατ' ἀρχὰς μὲν, βασιλεύοντος τοῦ πατρὸς, ὑπῆρξεν ἀρχὸν τῶν μεταξὺ Χαζαρίας καὶ τοῦ Πόντου χωρῶν. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔλαβε παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου τοῦ Ζ' «τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου, ὡς λέγει ὁ Βυζάντιος, ἀληθῶς ὁμῶς, μέρος αὐτῆς, ὅπερ ὁ Κωνσταντίνος, ὡς προΐόντες θὰ ἴδωμεν, ἐπεξέτεινε, καὶ, διὰ τῶν συνοικεσίων μὲν ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν ὄπλων, ἀπηλευθέρωσε τῆς φραγκοκρατίας.»

Ὅτε ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης ὁ Ζ' ἀπῆλθεν εἰς Εὐρώπην, ὅπως αὐτοπροσώπως παραστή εἰς τὴν Σύνοδον,

Ἐποπτεία τοῦ θρόνου τῆς Κ/πόλεως. τὴν σκοπεῦσαν νὰ ἐνώσῃ τὰς δύο Ἐκκλησίας, τὴν μετέπειτα «ἐν Φλωρεντία» ἀποκληθεῖσαν, καὶ οὕτω πείσῃ τὸν πνευματικὸν τῆς Δύσεως ἀρχηγὸν νὰ τῷ παράσχῃ τὴν ὅσον ἐπ' αὐτῷ βοήθειαν, ὁ Κωνσταντίνος ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν τῆς ἀρχῆς (1437).

Γνωστών ὄντων τῶν κατὰ τὴν Σύνοδον ἐκείνην, τῶν ἐπιδρα-
σάντων καὶ εἰς τὰ μετέπειτα τοῦ Κράτους, παραλείπω. Ὑπενθυ-
μίζω μόνον ἡμῖν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐπέστρεψεν
Αἷτια τῆς ἐκλο-
γῆς αὐτοῦ ὡς
αὐτοκράτορος. ἐξ Εὐρώπης τὸ 1440. Ὁ Κωνσταντῖνος λοιπὸν
ἤρξεν ἐπὶ 3 ἔτη, καθ' ἃ πολλὴν ἀπέκτησε πεί-
ραν τῶν κατὰ τὸ Βυζάντιον. Δικαίως λοιπὸν
προὔτιμήθη, κατὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελ-
φοῦ του, ὁ τέταρτος οὗτος τοῦ Μανουὴλ υἱός, τῶν μεγαλειτέρων
Θωμᾶ καὶ Δημητρίου, ἂν καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος, ὡς ἄρχων τῆς
Σηλυβρίας, διατρίβων πλησιέστατα τῇ βασιλευσῆ, ἐπεζήτησε νὰ
ἀρπάσῃ τὴν ἀρχήν, ἐπὶ τῷ ἀπηρχαιομένῳ λόγῳ ὅτι ἦτο δῆθεν
πορφυρογέννητος.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου χάριν καὶ τῆς ἀγάπης
τῆς μητρός του, τοῦ στρατοῦ, τοῦ λαοῦ, τῆς συγκλήτου καὶ αὐτοῦ ἔτι
τοῦ κλήρου. Σημειώτέον δ' ἐν παράδῳ ὅτι τὴν ἐκλογὴν τοῦ αὐ-
τοκράτορος ἐπέκρινε καὶ Μουράτ ὁ Β', ὁ πατὴρ τοῦ Πορθη-
τοῦ, τῆς βυζαντινῆς Αὐλῆς διατελούσης ἀπὸ τοῦ 1390 (βασι-
λεύοντος Ἰωάννου τοῦ Ε') εἰς φιλικὰς πρὸς τοὺς Τούρκους
σχέσεις.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐβασίλευσε, χωρὶς νὰ στεφθῆ αὐτοκράτωρ,
ἔτη 4 καὶ μῆνας 4 ἢ 7, ἢ, κατὰ τὸν Χαλκο-
Διάδοχεια
τῆς βασιλείας. κονδύλην, ἔτη 3 καὶ μῆνας 3· ἦτοι ἀνῆλθεν
ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸ 1448, ἢ τὸ 1449. Ἐκυβέρ-
νησε συνετώτατα, ἔπεσε δέ, μαχόμενος ὑπὲρ
τῆς σωτηρίας τοῦ Κράτους του, τῇ 29ῃ Μαΐου τοῦ 1453, ἐν
ἡλικίᾳ 49 ἐτῶν, μετὰ πολιορκίαν 52 ἡμερῶν.

Οἱ πλείστοι τῶν ἱστορικῶν ἀναγράφουσι τὸν Κωνσταντῖνον ΙΑ'.
Τοῦτο ποιοῦσι, διότι δὲν λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν τὸν Κωνσταντῖνον
ἐκεῖνον, τὸν ἀδελφὸν Μιχαὴλ τοῦ Παραπινά-
ΙΑ' ἢ ΙΒ', κη, ἐκ τῆς Δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, ὅστις
παρεχώρησε τὴν ἀρχήν, μεταξὺ τῶν ἐτῶν
1071—1078 εἰς τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον, καὶ τοῦτον ὑπο-

χωρήσαντα πρὸ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου. Ὁ Βυζάντιος, ὁ
Diehl, ὁ Βικέλας θεωροῦσιν αὐτὸν ΙΑ'.

Δυνάμεθα ἐν ὀλίγοις νὰ συνοψίσωμεν τὰ ἐπὶ τῆς ἀρχοντείας τοῦ
Κωνσταντῖνου. Τὸ Βυζάντιον προσεκτήσατο τὴν Γλαρέντζαν, κα-
τέλυσε τὴν ἐν Πελοποννήσῳ κυριαρχίαν τῶν
Γεγονότα. Ναυαραίων, Ἐταιρείας στρατιωτικῆς, συγκρο-
τηθείσης ἐκ τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Ναυάρας, ἥτις,

ἀποτραπέισα τοῦ σκοποῦ αὐτῆς (τῆς ἀποδιώξεως ἐκ τῶν Ἀθηνῶν,
τῶν Καταλανῶν), ἐκυρίευσεν τὸ ὄχυρόν τοῦ λιμένος τῆς Πύλου
φρούριον, (ἔπερ ἐξ αὐτῶν καὶ Ναυαρίνον καλεῖται) καὶ ἤρξεν ἐν
Πελοποννήσῳ ἐπὶ 50 ἔτη.—Βασιλεύοντος δὲ Κωνσταντῖνου τοῦ
Δραγώση, ἤρχισαν αἱ πρῶται τοῦ Μωάμεθ ἐχθροπραξίαι πρὸς τοὺς
Βυζαντινοὺς. Αἰτία αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ Μωάμεθ πρὸς
ἀνοικοδόμησιν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τοῦ ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ τοῦ Α' ἀνε-
γερθέντος Ἀνατὸλ Χισάρ εὐρωπαϊκῆς ὄχθης φρουρίου ὄχυροῦ,
τοῦ Ρούμελη Χισάρ. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὸ
1452. Ὁ Σουλτᾶνος ἀπέκλειεν ἐπίσης τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ
τοῦ Εὐξείνου, προσελάμβανε δ' ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του τὸν Οὐγγρον ἢ
Βλάχον χύτην κανονίων Οὐρβανόν, οὗτος τὸ ὑπέρογκον τηλεβό-
λον, ὑπὸ 70 ζευγῶν βοῶν ἐλκυσθέν. ἐτοποθετήθη ἐν τῷ ὑπὸ τῆς νῦν
ἀγγλικῆς Πρεσβείας κατεχομένῳ χώρῳ. Ὁ αὐτὸς χύτης ὠδήγησε
τοὺς Μωαμεθανοὺς νὰ ρίπτωσι τὰς σφαίρας τοῦ τηλεβόλου ἐπὶ
τῶν τειχῶν τῆς βασιλευσῆς, οὕτως ὥστε τὰ τρία τῆς βολῆς ση-
μεῖα νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰς τρεῖς γωνίας τοῦ τριγώνου. Διὰ τοῦ
τρόπου δὲ τούτου ἐπέφερε θραύσιν φοβεράν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς,
οὗς καὶ εἰς ἀμυχανίαν ἐνέβαλεν.

Πρὸ τῆς ἐπιχειρήσεως συμφορᾶς, ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐδίστασε
νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα.
Ἀπόπειρα
ἐνώσεως τῶν
Ἐκκλησιῶν (1452). Ὁ Νικόλαος ὁμοῦς, τὸ συμφέρον ἔ-
χων πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀπήτησεν ἀπὸ
τοῦ Κωνσταντῖνου, ἀντὶ τῆς ὑποσχόμενης βοη-
θείας, νὰ στέρξῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔξαρχον
αὐτοῦ, ἐπιτετραμμένον νὰ ἐξαφανίσῃ πᾶν τῆς διαφορᾶς τῶν δύο

Ἐκκλησιῶν ἔχνος. Ὁ Κωνσταντῖνος, εὐρέθη εἰς ἀδιέξοδον: Ἀφ' ἐνὸς ἢ παπικῆ κυριαρχία, ἀφ' ἑτέρου, ὁ μουσουλμανικὸς κίνδυνος. «Οἱ Τούρκοι, θὰ ἐσκέφθη, ὡς ἀλλόθρησκοι θὰ εἶναι ἐχθρικώτεροι. Ἐὰν ὑποκύψωμεν εἰς τὴν παπικὴν κυριαρχίαν, θὰ ἔχωμεν τοῦλάχιστον τὴν τοῦ Χριστοῦ λατρείαν ἐλευθέραν. Καὶ ὄχι μόνον τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν». Καὶ ἔκλινε πρὸς τὸ μέρος τοῦ Πάπα, καὶ ἐδέχθη τὸν Καρδινάλιον Ἰσίδωρον, καὶ ἐτέλεσαν μεγάλην ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας λειτουργίαν εἰς κύρωσιν τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἄλλ' ὁ λαὸς καὶ οἱ λογάδες τοῦ ἔθνους ἐξεμάνησαν, ἀναπολοῦντες τὰς πυρπολήσεις, τὰς λεηλασίας, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς ἀπαγωγὰς, τὰς βεβηλώσεις καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς διωγμοὺς, οἵτινες ἐπηκολούθησαν τὴν πεντηκονταετη φραγκικὴν κυριαρχίαν. Ἡ κοινὴ γνώμη συνωφίζετο ἐν τῇ φράσει τοῦ μεγάλου Δουκὸς Νοταρᾶ, τοῦ δηλοῦντος ὅτι προὔτιμα φακίολιον Τούρκου, ἢ καλύπτραν λατινικὴν!» Τόσον δὲ ἡ μισαλλαδοξία ἐτύφλωσε τὸν λαὸν ὥστε, ἐνῶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς καὶ στόλος περιεζώνουν τὴν Κωνσταντινούπολιν, οὗτος ἦτο διηρημένος εἰς δύο κόμματα, ὧν τοῦ ἐνὸς ἐξῆρχεν ὁ Βασιλεὺς, τοῦ δ' ἄλλου Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, ὁ εἰς τὴν ἐν Φλωρεντία Σύνοδον λαβὼν μέρος, ὁ μονάζων ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, ὁ μετέπειτα καὶ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως γενόμενος. Μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ μέγας δούξ Νοταρᾶς.

Τὶ δ' ἔπραττεν ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη; Ὁ πνευματικὸς αὐτῆς ἀρχηγὸς περιέμενε τὴν τελείαν υποδοῦλωσιν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἕνα κηρύξη νέαν σταυροφορίαν. Ἄλλὰ, καθ' ἃ λέγει ὁ Γιββων, κλίνομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι, καὶ ὡς εἶχον τὰ πράγματα, πολὺ ἀπείχετο ὁ Πάπας ἀπὸ τοῦ νὰ λυπηῖται. Ἀκούσατε μᾶλλον τὸν Γιββωνα αὐτόν:

«Ἡ Χριστιανωσύνη, λέγει, ἐθεώρει μετ' ἀδιαφορίας τὴν ἐπιχειμένην πτώσιν τοῦ Βυζαντίου. Τινὰ μὲν τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης ἦσαν ἀσθενῆ, ἕτερα δὲ ἔκειντο μακρὰν. Τινὲς μὲν ἐνόμιζον τὸν κίνδυνον μὴ εἰσέτι ἐπικείμενον, ἕτεροι δὲ ἀναπόφευκτον. Ἀέν-

ναὶ ἐμφύλιοι διενέξεις ἀπησχόλουν τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, ὁ δ' ἀρχιερεὺς τῆς Ρώμης ἦτο παρωροισμένος κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διὰ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν κακὴν πίστιν των. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε προφητεύσει τὴν προσεχῆ αὐτῶν καταστροφὴν, ἀντὶ νὰ φέρῃ εἰς βοήθειάν των τὰ πλοῦτη καὶ τὰ ὄπλα τῆς Ἰταλίας, ἐφιλοτιμεῖτο μᾶλλον νὰ ἴδῃ πληρουμένην τὴν προφητείαν του. (*)

Ἄλλ' ἡ διχόνοια αὕτη ὑπῆρξεν αἰτία ἐλαχίστη τοῦ τελικοῦ φοβεροῦ ὀλέθρου· τὴν αἰτίαν τῆς καταστροφῆς τῆς βυζαντιτικῆς αὐτοκρατορίας θὰ εὐρωμεν ἐν αὐτῇ τῇ καταστάσει αὐτῆ. — Κατὰ τὴν ἀνάρρησιν ἐπὶ τοῦ θρόνου Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τὸ Βυζαντινὸν λεγόμενον κράτος, περιωρίζετο εἰς μόνην, ἀληθῶς εἰπεῖν, τὴν Πόλιν. Τὰ φρούρια, τὰ περὶ τὴν Προποντίδα, τὴν Σηλυβρίαν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, ἦσαν ἀσθενῆ, τὰ μὲν ὑποτελῆ τὰ δ' ἀνίκανα ν' ἀντιστῶσι πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέβαινε καὶ διὰ τὰ πρὸς βορρᾶν, φρούρια τὰ παρὰ τὸν Εὐξείνιον, τὴν Μεσημέριαν, τὴν Ἀγγίχλον, καὶ τὴν Καθάρναν. Δὲν ἠδύνατο δ' ἐξ ἄλλου οἱ Βυζαντινοὶ νὰ βασιθεύω ἐπὶ τῶν Γενουαίων, τῶν κατεχόντων τὸν Γαλατᾶν· διότι ἐκ πείρας πλέον ἐγνώριζον τὴν ἀπιστίαν τῶν ξένων τούτων. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα, αὐτοὶ οὗτοι οἱ Γενουαῖοι, ἀνερχόμενοι εἰς 700 μχητᾶς, προσεφέρθησαν αὐτοκλήτως νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ τοῦ Βυζαντίου, ὁ δ' ἀρχηγὸς αὐτῶν Ἰουστινιάνης, ἀνέλαβε μάλιστα καὶ τὴν ἀρχιστρατηγίαν, τοῦ Νοταρᾶ θεωρηθέντος ὑπόπτου, ὡς ἀνήκοντος εἰς τὴν τοῦ Γενναδίου μερίδα.

Οὐδὲν δὲ ἠδύνατο νὰ ἐλπίζωσιν οἱ Βυζαντινοὶ παρὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἧς μάλιστα οἱ κυβερνήται, Θωμᾶς καὶ Δημήτριος, ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως, ἐδιχονόουν πρὸς ἀλλήλους. Ὡστε, τοπογραφικῶς μὲν τὸ Βυζάντιον, ὡς καὶ ἀνω-

(*) Κατὰ μετάφρασιν Δ. Βικέλα.

τέρω είπομεν, περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν Πόλιν, ἐξετείνετο δὲ τὸ πολὺ μέχρι Σηλυβρίας.

Ὁ στόλος, ἡδύνατο τοῦλάχιστον νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ παράλια τοῦ Βυζαντίου καὶ ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν τῶν Ὀθωμανῶν ἐπίθεσιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης; Οὐδαμῶς.— Ὁ περίδοξος τοῦ Βυζαντίου στόλος, ὁ κατὰ τόσας ναυμαχίας κατατροπώσας τὸν ἐχθρὸν, τὸ φοβερὸν τῶν Βυζαντινῶν ἔρεισμα, συνεποσοῦτο εἰς δέκα μόνον σκάφη! Μόνον 10, διὰ ν' ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς 400 μεγάλα τῶν Ὀθωμανῶν, ἐκτὸς τῶν μικροτέρων, τῶν ναυπηγηθέντων εἰς Δεδεαγάτς!

Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων εἶχεν ἐπαισητῶς ἐλαττωθῆ. Διότι, ἐνῶ ἄλλοτε περιελάμβανε αὐτὴ αὕτη ἡ Πόλις ὑπὲρ τὰς 500000 κατοίκων, ἐπὶ Κωνσταντίου δὲν εἶχε πλείονας τῶν 80000.

Υπῆρχον τοῦλάχιστον πρόσοδοι, ἀντὶ τῶν ὁποίων θὰ ἡδύναντο οἱ Βυζαντινοὶ νὰ μισθώσωσι στρατὸν καὶ νὰ ναυπηγήσωσι στόλον; Καὶ τὰ οἰκονομικά, ἀπὸ τῆς φοβερᾶς μεταξὺ Ἰωάννου τοῦ Κατακουζινοῦ καὶ τῆς ξένης βασιλομήτορος Ἄννης τῆς Σαβοῦας ἐριδος, ἔδαινον κακὰ κακῶς! «Κατὰ τὴν στέψιν Ἰωάννου τοῦ Κατακουζινοῦ, παρετέθη τράπεζα, ὅπου, κατὰ σύγχρονόν τινα συγγραφέα, οὐδὲν χρυσοῦν, ἔστω δὲ καὶ ἀργυροῦν σκευὸς ἔδλεπέ τις. Τὰ ἐπιτραπέζια σκευὴ ἦσαν τινὰ μὲν ἐκ κασιτέρου, τινὰ δ' ἐκ γῆς ὀπτηῆς καὶ κογγυλίων! Τὰ διαδήματα καὶ τὰ αυτοκρατορικά φορέματα δὲ, παρουσίαζον εἰμὴ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐμαρείας. Ὁ χρυσὸς ἀντικαθίστατο ὑπὸ ἐπιχρύσου δέρματος, οἱ πολύτιμοι λίθοι ὑπὸ δελίνων χρωματιστῶν πετραδίων! Σπανίως ὁ ὀφθαλμὸς συνήντα λίθους, ἀποδίδοντας ἀναλαμπὰς ἀληθῶν, καὶ τὸ γαλακτοειδὲς λευκόν, ἢ τὸ σιδηροειδὲς μέλαν τῶν γνησίων μαργαριτῶν. Εἰς τοιοῦτον βυθμὸν εἶχον καταπέσει ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀρχαία εὐμάρεια, ὡς καὶ ἡ ἀρχαία τῆς αυτοκρατορίας τῶν Ρωμαίων λαμπρότης, «καί, (προσθέτει ὁ συγγραφεὺς) ἐντρέπομαι ἀπιστορῶν αὐτήν.» * Ὁ ἔχων, ἔστω καὶ τὴν ἐλάχιστην ἰδέαν τοῦ πρώτου πλούτου τοῦ Βυζαντίου, εὐκόλως θὰ ἐννοήσῃ ἐκ τῆς ἐκθέ-

σεως ταύτης πόσον εἶχεν ἐκπέσει τὸ Βυζαντινὸν Κράτος οἰκονομικῶς, τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως λέγοντος κατηγορηματικῶς ἔτι: «ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ δὲν ὑπῆρχεν εἰμὴ ἀήρ καὶ κόνις!» (*)

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ εἰπώμεν πῶς ἡ Ἄννα τῆς Σαβοῦας κατεσπατάλησε τὸν θησαυρὸν καὶ κατέστρεψεν οὕτω οἰκονομικῶς τὴν βυζαντινὴν αυτοκρατορίαν. Πρέπει ἔμωις νὰ εἰπώμεν ἔτι ἔκτοτε δὲν ἡδυνήθη ν' ἀναλάβῃ τὸ Κράτος. Οὕτω λ. χ. ἀντὶ τῶν 600,000,000 δραχμῶν, α; ἐπὶ Κομνηνῶν, εἰσέπραττον ἐκ μόνης τῆς Πόλεως, ὑπερβαινούσας ἀπάσας τὰς ἄλλας προσόδους τοῦ Κράτους, ἐπὶ Παλαιολόγων μόλις αὐτὰ πρόσοδοι συνεποσοῦντο εἰς 3,000,000 περίπου.

Δικαίως ἄρα ὁ Diehl λέγει ἔτι αἰτία μὲν ἀπωτάτη ἀλλὰ βεβαία τῆς πτώσεως τῆς βυζαντινῆς αυτοκρατορίας ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία καὶ τὰ ἐν αὐτῇ Ἄννης τῆς Σαβοῦας: «Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς βλέπομεν καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς, θεωρουμένους ἐν τῇ Ἀδῆ, κατὰ τὸν Γρηγοράν, φίλους, δίδοντας ἑαυτοῖς παντοειδεῖς ἐλευθερίας... ἄδοντας, καθ' ὃν χρόνον ἐψάλλετο ἐν τοῖς ναοῖς ἡ θεία λειτουργία, καὶ ὀρχουμένους πρὸς σκανδαλισμὸν τῶν πιστῶν. Διότι, λέγει, ἠσθάνοντο ἤδη ἑαυτοῦς κυρίου τῆς Πόλεως καὶ ἐγνώριζον ὅτι μόνους αὐτοὺς εἶχεν ὠφελήσει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.»

Τὴν ξένην ταύτην, τὴν ἐκ μουσαροῦ καὶ ἀφειδοῦς αἰσθήματος πρὸς θεραπείαν τῶν παθῶν αὐτῆς κατασπατάλησασαν τὸν θησαυρὸν τοῦ Κράτους, καὶ καταρρίψασαν καὶ τὴν αἰγλήν τοῦ θρόνου καὶ τὴν αυτοκρατορίαν δλόκληρον, τὴν παραχωροῦσαν τὴν ἐπιτροπευμένην ὑπ' αὐτῆς γῆν τοῖς Ὀθωμανοῖς, τὴν Ἄνναν ταύτην, τὴν ξένην, οἱ Βυζαντινοὶ ἐμίσουν ἐκ βάθους καρδίας. Καὶ τὸ μῖσος ἐκεῖνο ἦτο ὄπερ ἀνεκαθεν ἔτρεφον πρὸς τοὺς ἀχαρίστους βαρβάρους τῆς Δύσεως, οὗς αὐτοὶ ἐξεπολίτισαν, πρὸς τοὺς τῆς Δύσεως τυχοδιώκτας οἵτινες κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τοῦ Diehl,

*) Ἐκ τῶν Figures Byzantines τοῦ Diehl.

τήν πνευματικὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπεροχὴν ἀνεγνώριζον, παρεδέχοντο καὶ ἐφοβοῦντο. Ἦτο τὸ μῖσος, ἕπερ ἐπ' αἰῶνας ἔτρεφον οἱ Βυζαντινοὶ πρὸς τοὺς αἵρετικούς Φράγκους, τοὺς συμπατριώτας τῆς. Ὡς αὐτοί, καὶ αὕτη ἐν τῷ κρυφῷ ὑπῆρξεν αἵρετικὴ, ὡς αὐτὴ ἀπεδείχθη μωρὰ, ἀμαθὴς, ἀνίκανος· ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ὑπῆρξε τὸ σκύβαλόν τῆς· τὴν κατεσπίλωσε, τὴν κατεπάτησε, τὴν ἀφήμαξε, τὴν κατέστρεψε!..

Οἱ συμπατριῶται τῆς βασιλομήτορος ἤρχισαν τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς καταστροφῆς τῆς αὐτοκρατορίας. «Ἄν, λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁμιλῶν περὶ τῆς πρώτης σταυροφορίας, ἂν ὁ Ἀλέξιος μετεχειρίζετο κατὰ τῶν Τούρκων τὰς ναυτικὰς καὶ πεζικὰς δυνάμεις, ἃς ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ κατὰ τῶν λεγομένων τούτων συμμάχων, καὶ τὰς δυνάμεις, ἃς συνεξέπεμψε μετ' αὐτῶν κατ' ἀρχὰς εἰς Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς Συρίαν, καὶ τοὺς πόρους, αὗς ἐστερήθη διὰ τῶν λεηλασιῶν καὶ τῶν δηώσεων, ἤθελε βεβαίως ἀπαλλαγῆ παντὸς κινδύνου ἀπὸ τῶν Μωχμεθανῶν πολὺ ἀσφαλέστερον καὶ ὀριστικώτερον, παρ' ὅ,τι ἀπηλλάγη διὰ τῶν προσκαίρων κατορθωμάτων τῆς Δύσεως.»

Ἡ Ἄννα δὲ συνέχισεν ἐπαξίως τὴν πολιτικὴν ταύτην ἀσυνειδήτως, δέον νὰ τ' ὁμολογήσωμεν, τῶν συμπατριωτῶν τῆς. Ὑπῆρξε δὲ αἰτία, ὡς καὶ προεήθη, αἰτία δὲ οὐχὶ ἀπομεμακρυσμένη, ἀφοῦ μετὰ ἑκατὸν ἔτη ἡ Πόλις ἐπιπτε, τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ Κράτους.

Ἀλλά, θὰ εἶπη τις, διατὶ νὰ μὴ καταφερώμεθα ἐπίσης καὶ κατὰ τοῦ Κατακουζινοῦ, ὅστις ὁμοίως σχεδὸν πρὸς τὴν βασιλομήτορα ἐπολιτεύθη; Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι ὀρθή. Ναί, ἤρισαν μὲν ἀμφότεροι, ὅτε μέγας Δομέστιχος καὶ ἡ χήρα Ἀνδρονίκου τοῦ Γ'. καὶ τοῦτο ἐπὶ βλάβῃ τοῦ Κράτους, ἀλλὰ ποία ἡ ὑποκινούσα αἰτία παρ' ἀμφοτέροις; Ὁ μὲν Κατακουζινὸς ἦτο Ἕλληνας. Ἐπολέμει πρὸς ὄφελος τοῦ Βυζαντίου, τοῦλάχιστον ἡ πρώτη αἰτία ὑπῆρξεν αὐτῆ. Ὡς Ἕλληνας δὲ φυσικῶς θὰ συνεπάθει πρὸς τὸν βυζαντινὸν λαόν, θὰ ἐπόνοι τὸ βυζαντιανὸν κράτος. Παρὰ τῇ Ἄννῃ ὄλωσεν τὸνναντιὸν συνέβαινε. Ἦτο ξένη, ἐπομένως, ὡς ἡ χιλιετῆς ιστο-

ρία τοῦ Βυζαντίου ἀπέδειξεν, ἀδιαφοροῦσα, εἰμὴ μισοῦσα τὸν βυζαντινὸν λαόν. Διατὶ δὲ ἐμάχετο πρὸς τὸν Μέγαν Δομέστιχον; Διὰ νὰ συκρατηθῇ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς.

Ὁ Κατακουζινὸς καὶ ἄλλως εἶναι συγχωρητὸς. Ἕλληνας, κατέστρεψε τὰ ἑαυτοῦ, υἱός, κατέστρεψε τὰ πατρῶα· ἀλλ' ὁ πατήρ συγχωρεῖ τὸν ἄσωτον υἱόν, ἀλλ' ὁ Ἕλληνας συγχωρεῖ τὸν κακοποιήσαντα αὐτὸν Ἕλληνα. Τί ὅμως δύναται τις νὰ εἶπη πρὸς ὑπεράσπιν τῆς ξένης Ἄννης, τῆς ἐκ Σαβοΐας ἐλθούσης μωρᾶς, αἰηματίου, πλεονέκτου, σκληρᾶς, χρυσοδιφούς, ἥτις τόσον κακῶς ἐπέδρασεν εἰς τὰ πάτρια ἡμῶν ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Γάλλοι ιστοριογράφοι νὰ ὁμολογοῦν καὶ νὰ λυπῶνται εἰλικρινῶς «διὰ τὴν ἄστοχον αὐτῆς καὶ ἀτυχῆ ἀνάμυξιν εἰς τὰ πολιτικά;...»

Τοιαύτας ξένας ἡ τοῦ Βυζαντίου Ἀδελφὴ πολλὰς ἐγνώρισε, πολλὰι μάλιστα καὶ συνεταὶ ὑπῆρξαν καὶ ἀξιέραστοι, καὶ ὁ λαὸς ἐπεφήμησεν αὐτὰς ἐπὶ τῇ αἰσία εἰς τὴν Πόλιν ἐλεύσει των. Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τούτων, εὔρεθὲν ἐν τόπῳ ξένῳ, ἔχον ἦθη ξένα καὶ βάρβαρα, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀφομιωθῇ πρὸς τὸ νέον περιβάλλον δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ζωῆς, καὶ αἱ ἀποξενωθεῖσαι πριγκήπισσαι ἔζησαν ἢ ἐν τοῖς παρασκηνοῖς τῆς ἱστορίας, ἢ παντελῶς ἐλησμονήθησαν, ἢ ὡς εἶδομεν, ἐπέδρασαν εἰς τὰ πράγματα κακῶς, ἢ τέλος ἐπεσαν καὶ εἰς δυσμένειαν τοῦ τε βασιλευόντος καὶ τοῦ λαοῦ.

Οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, ὑπερήφανοι διὰ τὸν θρόνον αὐτῶν, δὲν θὰ συνήπτον γάμους πρὸς βαρβάρους, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον καὶ οἱ πολιτικοὶ σκοποί. Βλέπομεν λοιπόν, πρὸ πάντων μάλιστα, ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, τὴν Ἀδελφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀκολουθῇ τὴν πολιτικὴν τοῦ μεγάλου Αὐστριακοῦ Οἴκου τοῦ Charles-Quint: τὴν ἐπέκτασιν δηλαδὴ τοῦ Κράτους, καὶ τὴν πρόσκτησιν συμμάχων διὰ συνοικεσιῶν. Παρήλασαν, ἐν τῇ Ἀδελφῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως βασιλίδες ἐκ πάντων τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης Οἴκων. Ἐσχόμεν αὐτοκρατεῖρας ἐκ Γαλλίας, ἐκ Γερμανίας, ἐξ Αὐστρίας, ἐκ τοῦ Οἴκου τῆς Σαβοΐας καὶ τοῦ τῶν Hohenstaufen.

ἐπίσης ἐκ τῶν τιμαριωτικῶν Οἰκῶν τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης, τοῦ Μωρέως, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀνατολικῶν βασιλικῶν Οἰκῶν. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ τοῦ Παλαιολόγου ἦτο Σερβίς. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος συνεζεύχθη εἰς πρῶτον γάμον τὴν Θεοδώραν Τόκκου, (1428), θυγατέρα τοῦ κόμητος Λεονάρδου τοῦ Τόκκου, ἀνεψιῶν δὲ Καρόλου τοῦ Β', κίμητος Κεραλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου, ὅστις παρεχώρησε τῷ Κωνσταντίνῳ διὰ τοῦ συνοικεσίου ὅσα πολίχνια καὶ φρούρια ἐκέκτητο ἐν Πελοποννήσῳ. Εἰς δευτέρους γάμους, τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου ἀποθανούσης ἐν ὠδίσι, συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λέσθου Νοταρᾶ Παλαιολόγου τοῦ Κατελουσίου Αἰκατερίνην Gattilusio, ἣτις καὶ αὕτη ἀπέθανε τὸ 1442 ἢ 43. Ἄσπας δ' ὁ Μωρέας περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Παλαιολόγων διὰ τῶν ἐπιγαμιῶν, ἃς συνήψαν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν κρατούντων Φράγκων ἡγεμόνων. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γάμων δὲν ἐγεννήθη τῷ Κωνσταντίνῳ διάδοχος, οὗτος ἐσκέφθη νὰ νυμφευθῆ καὶ ἐκ τρίτου.

Ὁ τρίτος οὗτος μελετώμενος γάμος τοῦ ὑστάτου τῶν βυζαντινῶν βασιλέων δέον νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐπ' ὀλίγον, διότι ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτοῦ ἴσως τὰ πράγματα ἐλάβανον πολὺ ἀλλοίαν τροπὴν. Ἄλλ' ἃς ἀκούσωμεν μᾶλλον τί περὶ τούτου λεπτομερῶς λέγει ὁ διακεκριμένος βυζαντιολόγος Diehl.

«Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπεφόρτισε τὸν στενὸν του φίλον καὶ ἱστορικὸν Φραντζῆν περὶ ἐκλογῆς νύμφης, ἣτις, λεχθήτω ἐν παρόδῳ, δὲν ἦτο καὶ πολὺ εὐχάριστος ὑποχρέωσις. Ὁ Φραντζῆς διὰ μακρῶν ἀφηγεῖται τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν.

«Κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1449 ὁ πρέσβυς ἐπορευθῆ πρὸς τὰς Ἀνατολάς, ὅθεν ἐμελλε τὴν φορὰν ταύτην νὰ ἐκλεγῆ ἡ μέλλουσα αὐτοκράτειρα. Εἶχεν ἐντολὴν νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν θυγατέρων τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἰθρηρίας καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος. Ἡ συνοδεία τοῦ Φραντζῆ ὑπῆρξε πομπωδεστάτη. Ἀπετελεῖτο δ' ἐξ εὐγενῶν, στρατιωτῶν, μοναχῶν, ἐκτὸς τῶν ἰα-

τρῶν, τῶν ἀοιδῶν, τῶν μουσικῶν. Ἐφερε δὲ μεθ' ἑαυτῆς δῶρα λαμπρά. Διὰ τῶν μέσων τούτων ἡ βυζαντινὴ Ἀδελφὴ ὀφθαλμοφανῶς ἐπεδίωκε τὴν ἐκθάμβωσιν τῶν Ἀδελῶν, πρὸς ἃς θὰ ἤρχετο καὶ εἰς συνεννοήσεις. Πράγματι δὲ ἡ ἀποστολὴ μεγάλην προῤῥένησεν ἐντύπωσιν ἐν Ἰθρηρία. Κυρίως δὲ τὰ «ὄργανα» ἐκίνησαν τὴν γενικὴν περιέργειαν. Πάντων δὲ τῶν περιχώρων οἱ κάταικοι προσέτρεχον ὅπως ἀκροασθῶσιν αὐτῶν, λέγοντες ὅτι πολλάκις μὲν ἤκουσαν νὰ γίνηται λόγος περὶ αὐτῶν, οὐδέποτε ὅμως εἶχον ἴδει ταυτά. Ἡ ἐν Τραπεζοῦντι δεξίωσις ὑπῆρξε ἐτι λαμπροτέρα, ὁ δὲ Φραντζῆς εἰς μεγάλην εὐρίσκειτο ἀμφιταλάντευσιν περὶ τῆς ἐκλογῆς. Τότε δὲ τῷ ἦλθεν ἰδέα φαινή.

«Ὁ Σουλτᾶνος, Μουράτ ὁ Β', μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀποθάνει, (1451) οὕτως ὥστε ὁ περὶ ἐκλογῆς νύμφης ἀπεσταλμένος τῆς βυζαντινῆς Ἀδελφῆς ἔμαθε τὸν θάνατον αὐτοῦ κατὰ τὴν ὁδοπορίαν. Ὁ Φραντζῆς, μόλις ἔλαθε γινῶσιν τῶν νέων, ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον θὰ συνεπέφερεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἢ ἀνάρρησις ἐπὶ τοῦ τοῦρκοῦ θρόνου τοῦ φιλοδόξου πρίγκηπος Μωάμεθ τοῦ Β'. Ἐζήτησε λοιπὸν, πρὸς ἀποσόδησιν τοῦ κινδύνου δυνατὴν τινα διέξοδον. Οὐδεμίαν δὲ εὗρεν ἄλλην ἐκτὸς συμμαχίας τινὸς ἐντίμου πρὸς τὸν τουρκικὸν Οἶκον. Καὶ ἀμέσως ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὴν χήραν Μουράτ τοῦ Β', τὴν θυγατέρα τοῦ Δεσπότη τῆς Σερβίας. Ἀληθῶς εἰπεῖν, ἡ βασίλισσα ἦτο ἤδη πενητηκοντοετής. Μολοντοῦτο ἐνέκρινε τὸν γάμον τοῦτον καὶ προὔτιμησε τῶν δύο ἄλλων. Ἐν ἐπιστολῇ δ' αὐτοῦ, λίαν περιέργῳ, πρὸς τὴν βασίλειαν, συνεζήτησε καὶ ἀπέκρουσε τὰ διάφορα ἐμπόδια, τὰ δυνάμενα νὰ παρακωλύσωσι τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου του, τὰ ἀπορρέοντα, εἴτε ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς συγγενείας (ἐνθυμητέον ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο καὶ αὕτη ἐκ τοῦ σερβικοῦ Οἴκου) εἴτε ἐκ τοῦ ὅτι ἦτο χήρα Τούρκου, εἴτε τέλος ἐκ τῆς προκεχωρηκυίας ἡλικίας τῆς καὶ ἐκ τοῦ κινδύνου τοῦ νὰ μὴ δυνηθῆ νὰ δώσῃ εἰς τὸν θρόνον διάδοχον. Πάντα ταῦτα ἔθεσεν ἐκποδῶν ὁ συνετὸς ἱστορικὸς καὶ διπλωμάτης, ὁμολογητέον δ' ὅτι πάντες εὗρον θαυμασίαν τὴν

ιδέαν του. Ὁ αὐτοκράτωρ, χαίρων ἄγαν διὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἐξοικονόμησιν τῶν πραγμάτων, ἐζήτησε πληροφορίας παρὰ τῆς σερβικῆς Αὐλῆς, οἱ δὲ συγγενεὶς τῆς βασιλίσσης μετ' ἐσπευσμένης εὐχαριστήσεως ἔδωκαν τὴν εἰς τὸν γάμον τοῦτον συγκατάθεσιν των. Ἡ Ἐκκλησία, ἀφ' ἐτέρου οὐδεμίαν προέβαλε δυσκολίαν, διότι, καθὼς ὁ Φραντζῆς κακεντρεχῶς ὀλίγον καὶ βαναύσως ἔλεγεν: «Ἡρουν πρὸς ἔκδοσιν τῆς ἀδείας, αἱ πρὸς τοὺς πτωχοὺς, τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰς ἐκκλησίας, δωρεαί.» Τὰ πάντα λοιπὸν ἔδαινον κατ' εὐχὴν, ὅτε συνέθη τὸ ἐξῆς ἀπροσδόκητον. Ἀναφερθέντος τοῦ σχεδίου εἰς ἔγκρισιν τῆς βασιλίσσης, αὕτη ἀπεπειθήθη τὴν προσφορὰν. Οὐδ' ἠδυνήθησαν νὰ παραπέσωσιν αὐτήν. Φαίνεται ὅτι ἐν μυστικῇ ἐξάψει, εἶχεν ἡ χήρα τοῦ Μουράτ ταχθῆ νὰ διέλθῃ τὸ ἐπιλοιπὸν τῶν ἡμερῶν τῆς εἰς μοναστήριον, ἐὰν ὁ Θεὸς ἠδῶκε ν' ἀπολυτρώσῃ αὐτήν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων.»

Οὗτω ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτηθῶσι τοῦ σχεδίου, τοῦ καταμαγεύσαντος, δύναται τις νὰ εἴπῃ, τὸν Φραντζῆν καὶ τὸν ἀνακτὰ του, καὶ νὰ στραφῶσι πρὸς τὸν ἰβηρικὸν Οἶκον, μεθ' οὗ ἕμως καὶ πάλιν δὲν ἤλθον εἰς τελικὰς διαπραγματεύσεις, τοῦ Θεοῦ ἄλλως θελήσαντος.

Περὶ τὸν εἶναι ν' ἀπαριθμίσω τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὅποια θ' ἀπέρρεον ἐκ τοῦ γάμου Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῆς χήρας Μουράτ τοῦ Β'. Ἴσως ὁ Μωάμεθ, γενόμενος τῶν Βυζαντινῶν σύμμαχος, θὰ ἐστρέφετο πρὸς ἄλλας κατακτήσεις, ἴσως ἡ Πόλις θὰ ἔμενεν ἀνέπαφος, καὶ ἴσως... ὦ, πόσα ἴσως θὰ ἠδυνάμεθα τότε νὰ παραθέσωμεν! Ἄλλ' ἄλλη ἡ τοῦ Θεοῦ βουλή!...

*Ναί! Χριστιανὸς εἶταν γραφτὸ τὴν Πόλιν νὰ μᾶς πάρῃ,
Καὶ χέρι, χέρι ἑλληνικὸ νὰ στήσῃ τὸ φεγγάρι!
Ναί, τῶστος, μὰ ἕκατὸ κομμάτια πέφτει κάτω...
Τὸ ὄνομά του θέλετε; ζητᾶτε τ' ὄνομά του;
Ἡ Ἱστορία τῶν κλεψῶν ἀπὸ τὸν μαῦρον Ἄδῃ,
Κι' ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, τὸ στόμα τῆς κηρῦνται;
«Κατὰρα καὶ ἀνάθεμα στὸν σκύλλο Λουπαδίτη!»*

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΑΒΑΚΗΣ

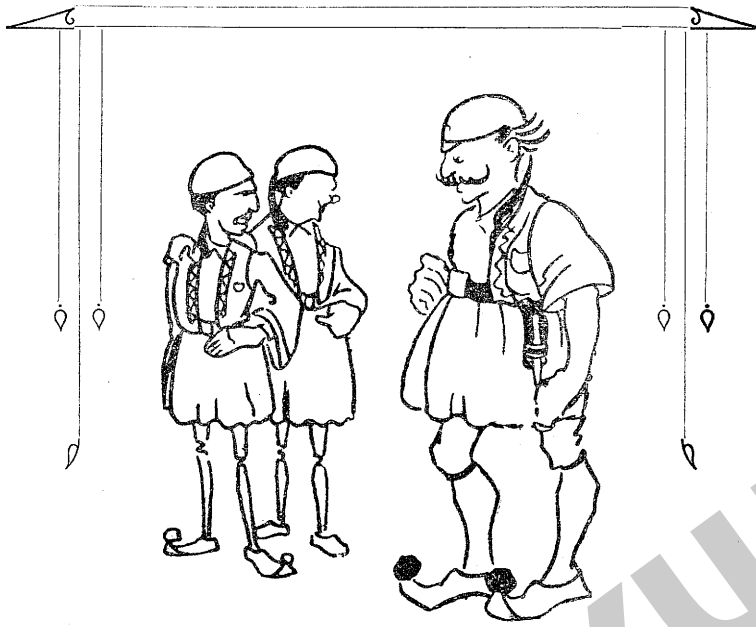
ΠΕΡΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑΣ

Ἡ φιλανθρωπία εἶναι ἡ πρώτη ἀρετὴ τῶν ἱερωτέρων τοῦ Χριστιανισμοῦ καθηκόντων. Ἡ φιλανθρωπία μᾶς δεικνύει τὸν ἀληθῆ χριστιανόν.

Καὶ ὅμως πόσοι φαντάζονται ὅτι εἶναι τύποι καὶ ὑπογραμμοὶ χριστιανῶν! Ἀρκεῖ νὰ εἶναι τυφλῶς προσηλωμένοι εἰς τὸ γράμμα, ἔχουσι τὴν καρδίαν πλήρη ἀγρίων παθῶν καὶ δὲν διστάζουσι νὰ ὑβρίσωσι, νὰ συκοφαντήσωσι, νὰ καταδιώξωσι μέχρις ἐξολοθρεύσεως πάντας ἐκείνους, οἵτινες δὲν τοῖς εἶναι ἀρεστοί. Πόσοι φαντάζονται ὅτι εἶναι χριστιανοί, διότι ἐπισκέπτονται τὸν ναόν, καὶ μόνον ἐντὸς αὐτοῦ ἐνθυμοῦνται ὅτι ὑπάρχει Θεὸς καὶ παρακολουθοῦσι τὴν θρησκείαν ὡς μίαν θεωρίαν ἀκατάληπτον καὶ ὡς ἐντελῶς ἄσχετον μετὰ τὸν βίον!! Πόσοι φαντάζονται ὅτι εἶναι ὁ τύπος τοῦ καλοῦ χριστιανοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς, διότι δὲν ἠδίκησαν οὐδένα, διότι δὲν ἔβλαψαν οὐδένα, ἀλλ' οὐδέποτε ἐθυσιάσαν τι ὑπὲρ τῶν πλησίον των, οὐδ' ἐφρόντισαν περὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἔχουσι κεκλεισμένην τὴν καρδίαν των καὶ καλῶς ὠχυρωμένην διὰ τοῦ ἐγωϊσμοῦ ἀπέναντι τῶν πτωχῶν καὶ δυστυχῶν. Δυστυχῶς οἱ ἐπιπόλοιτοι τῆς θρησκείας, οἱ κατὰ φαντασίαν τοιοῦτοι χριστιανοὶ εἶναι πολλοί. Δύναται τις νὰ προσεύχηται ὀλοκλήρους ἡμέρας καὶ νύκτας, νὰ ἐκκληροῖ ὅλους τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλ' εἶναι μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ λέγηται ἀληθῆς χριστιανός. Ἐν τῇ καρδίᾳ πρέπει νὰ φέρωμεν ζῶσαν τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην, ἥτις φαίνεται μόνον εἰς τὰ ἔργα. Ἡ ψευδὴς καὶ καθ' ὑπόκρισιν ἀγάπη εἶναι ὕβρις καὶ πρὸς τὸν Θεόν.

X.

ΘΕΩΡΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ

Ἀκοῦσι, ρι χαντάκουμα, τὴ νέα θιουρία :
 Ὅντας ἀκοῦτι Βουλιαχτὴ νὰ γίνισθι θηρία.
 Θὰ πητ' γιατίς ; Νὰ τώρα θὰ σὰς καθοδηγήσου
 καταλιπτῶς τοῦ νέουν σας καθήκουν θὰ ξηγήσου.
 Σὲ βγάζουσι φρουρὰ τῆς Β'λῆς κ' ἐν πλήρης πανουπλήρης
 τραβᾶς κὴ μπαίνεις ἰν αὐτῇ, ποῦ λιές, σάν νοικουκῆρης,
 Στέκισι, ἀφιγκράζισι μὲ προσουχὴν κὴ θάρρους,
 κ' ὄντας ἀκούσης ρήτουρα νὰ κραίν' ὑπὲρ τοῦ δέου,
 σήκουσ' τοὺν ὑπανκόπανου κὴ ὅποιον πάρ' οὐ χάρους,
 κόφι κεφάλια, μὲν'ς, αὐτὰ κὴ μὴ σὶ μέλλει πλιέου...
 κουπάνα τους ἀλύπητα ὡς ποῦ νὰ γίγη ντέλου...
 κ' ἂν σοῦρθη λίγου βουλικά, δὸς κὴ στοῦ Βινιζέλου!..

ΟΛΙΓΑΙ ΗΜΕΡΑΙ
ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΒΕΤΙΑΝ

«Τῷ εὐεργέτῃ τῶν ἀνιάτων
 Δόκτορι Carl Spengler»

Ἐξημέρονον ἐν Ἰωαννίνοις ἡ 12ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 1904. Ἡ ἔορτὴ τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος συνέπιπτε Κυριακῇ. Ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους ἐκείνου ἦτο δορυμύς. Δὲν εἶχε μὲν πέσει ἀκόμη χιῶν, ἀλλ' ἡ πάχνη

ΣΤ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ἦτο τόσοσ παχεῖα, ὥστε ὅλαι αἱ στέγαι τῆς πόλεως μας εἶχον λευκανθῆ τὴν πρωῖαν ἐκεῖνην. Εἰς ἐπίμετρον ἐλαφρὸς, ἀλλὰ ψυχρότατος βορρᾶς εἶχεν ἀποκρυσταλλῶσει τὰ πάντα, ὥστε ἐκρύνουε κανεῖς καὶ μόνον ἐκ τοῦ παραθύρου βλέπων πρὸς τὰ ἔξω. Οἱ κώδωνες τῶν ναῶν μὲ ἀφύπνισαν ἀπὸ γλυκέος πρωῖνοῦ ὕπνου, ὑπενθυμίσαντές με, ὅτι ὄφειλον νὰ ἐγερθῶ. Εἶχον δώσει τὸν λόγον μου νὰ συνοδεύσω εἰς Ἑλβετιάν στενόν μου φίλον, πάσχοντα σο-

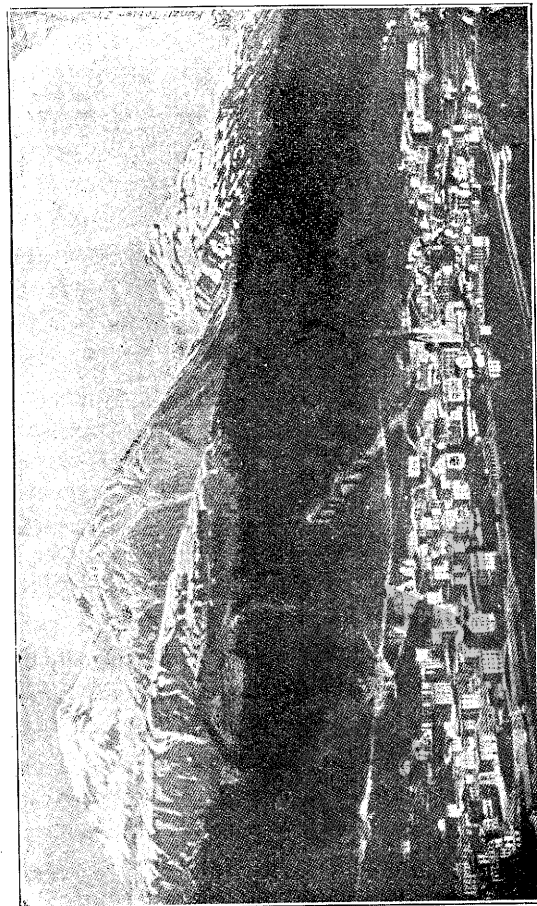
βαρῶς, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην συνησθάνθην κατὰ βάθος τὸ μέγεθος τοῦ βάρους, ὅπερ οἰκειοθελῶς ἀνέλαβον, πιεσθεῖς εἴτε ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ τοῦ φανῶ χρήσιμος εἰς ἓνα καλὸν φίλον κατὰ τὰς πικροτέρας ἡμέρας τοῦ βίου του, εἴτε ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς περιεργείας, ὅπως μελετήσω ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν θαυματουργὸν τόπον, περὶ οὗ τόσοσ πολλὰ εἶχον ἀναγνώσει καὶ ἀκούσει. Ἐσκαπτόμην ἤδη τὰς δυσκολίας τόσοσ μαυρονοῦ ταξειδίου ἐν τοιαύτῃ ἐπο-

χή και μετά συνοδείας τόσον επικινδύνου και απελπιστικής και διηρώτων εμαυτόν, ἄν ἔπρεπε νὰ ἐκτελέσω τὴν ὑπόσχεσίν μου, ρίπτων τὸν κύβον ἢ ἀρνούμενος φίλον και περιέργειαν, προτιμῶν τὸν ἥουχον βίον και μένων ἐντὸς τῆς τροχιᾶς μου, ὁπότε πλαταγήματα ἵππων, ἤχοι κωδωνίσκων και κρότος ὑπόκωφος ἀμάξης συρομένης ἐπὶ παγετώδους ἐδάφους, διέκοψαν αἰφνιδίως τὰς σκέψεις μου και μὲ ὤθησαν νὰ τιναχθῶ ἀπὸ τῆς κλίνης, πρὶν ἔτι λάβω ὀριστικὴν ἀπόφασιν. Ὁ ἀσθενὴς περιέμενε πλέον ἔξω τῆς θύρας, τὸ καθήκον μὲ ἐκάλει και ὄφειλον νὰ σπεύσω. Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ἤτοιμάσθην, παρέλαβον τὴν βαλίτσαν και τὸ κινητόν μου φαρμακεῖον, ἀπεχειρέθησα τοὺς οἰκειοὺς και μετὰ τῆς ἡρεμίας, ἣν παρέχει ἡ ἐκτέλεσις ὑψηλοῦ καθήκοντος, ἐρρίφθην ἐντὸς τῆς ἀμάξης, ἥτις ἤρχισε τὸν δρόμον τῆς.

*
**

Δὲν ἦτο πλέον νύξ, ἀλλ' οὔτε και ἡμέρα ἀκόμη. Τὰ πέραξ βροντὰ ἐστέφοντο ὑπὸ φωτεινοῦ γύρου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θόλου ἐτρεμόσβυνον ἔτι ὀλίγα ἄστρα, ὡς ἐκπνέοντες λύχνοι φωταγωγηθέντος μεγάρου. Πέραξ ἡμῶν οὐδαμοῦ ἐφαίνετο ὑπαρξίς ζωσα, μόνον δὲ τὰ πλαταγήματα τῶν ἵππων και οἱ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ των κρεμάμενοι κωδωνίσκοι διέκοπτον τὴν βαθεῖαν και συγκινητικὴν ἐκείνην σιγὴν. Ἐκ τοῦ θαμβοῦ παραθύρου ἐθεώμην τὴν ἡρεμον μεγαλοπρέπειαν τῆς φύσεως και, ὡσανεὶ σεβόμενος τὴν γενικὴν ἡρεμίαν, ἐπροτίμων νὰ ρεμβίζω ἐν ἀπολύτῳ σιγῇ και μόνον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπέτρεπον νὰ πλανῶνται ἐπὶ τοῦ καθ' ἑκάστην στιγμήν ἐναλλάσσοντος μορφᾶς στερεώματος. Ὀλόκληρος ἡ ὑπαρξίς μου ἐπὶ πολλὴν ὥραν περιορίσθη εἰς τὸ θεσπέσιον πανόραμα, και μόνον βαθεῖς τινες και ἀόριστοι στοχασμοὶ διέτρεχον τὸν ἐγκεφάλόν μου, ζητοῦντος νὰ εὔρωσι σημεῖα ὁμοιότητος τοῦ ἐκπνέοντος λύχνου, τῶν τρεμοσβυνομένων ἄστρον και τοῦ ἀσθενοῦς φίλου, ὃν συνώδευον. Ἐπὶ δύο ὥρας ὠδεύομεν τοιουτοτρόπως, διήλθομεν τὴν πρὸ τῆς πόλεως πεδιάδα, ἀνήλθομεν τὴν ἱστορι-

κὴν Κανέταν και ἠρχίσαμεν καταβαίνοντες αὐτήν, ὁπότε ἀκτὶς ἡλίου ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ παραθύρου τῆς ἀμάξης και ἔδηκε τέραμα εἰς τὸν γλυκύπικρον ρεβασμόν μου. Ἐξέβαλον στεναγμὸν ἀνακουφίσεως μὲν δι' εμαυτόν, διότι ἐξημέρωσε, ἀλλὰ και εὐσπλαγχνίας διὰ τὸν ἀσθενῆ, διὰ τὸν ὁποῖον ὑπέθετον, ὅτι ἐστοίχιζε πολὺ ἕκαστον ἐξημέρωμα, ἀφοῦ εὐρίσκετο τόσον πλησίον τοῦ τάφου, και ἀνεκάθησα, στραφεὶς ἐν ταυτῷ πρὸς τὸν φίλον μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ διακόψω πλέον τὴν σιγὴν και ν' ἀρχίσω τὴν παράταξιν τῶν συνήθων ἐπιχειρημάτων, ὅπως ἐνθαρρύνω και ἀνακουφίσω αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον ριφθὲν βλέμμα μου ἐσταμάτησεν ὀπισθεν τῶν χειλέων μου τὴν πρῶτην ἐτοιμασθεῖσαν προσφώνησίν μου. Παρὰ τὸ πλευρόν μου δὲν εἶχον εἰμὴ ἐν πτώμα... Ἠγέσθην, ὅπως εἰδοποιήσω τὸν ἀμαξηλάτην νὰ σταθῇ, ἵνα μοὶ δώσῃ τὴν συνδρομὴν του διὰ πᾶσαν ἐνδεικνυομένην προσπάθειαν, ὅπως ἐπαναφέρωμεν τὸν ἀτυχῆ φίλον εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ πρὸ τούτου ἔψαυσα τὸν σφιγμὸν τοῦ νεκροφανοῦς και, ἀνεγείρας ὀλίγον τὴν κεφαλὴν του, ἐπρόφερα ἰσχυρῶς τὸ ὄνομά του. Βαθὺς στεναγμὸς ἀνήγειρε τὸ στήθος του, οἱ ἐσβεσμένοι ὀφθαλμοὶ του ἀνέλαμψαν, ὁ ἐξαφανισθεὶς σφιγμὸς του ἐπανῆλθε, μεδίδια γλυκὴ συνέσπασεν ὀλίγον τὰ χεῖλη του και μετὰ φωνῆς ἰσχυροτέρως ἢ ὅσην ἐπρόδιδεν ἡ θέσις του, μοὶ εἶπεν: «Ἀνακαινισθήσεται ὡς αὐτοῦ ἡ νεότης σου». Καὶ πρὶν ἔτι σκεφθῶ ἡ εἶπω τι, ἀνεκάθησεν, ἔσφιγξε τὴν χεῖρά μου και μετὰ τόνου προδίδοντος τελείαν πεποίθησιν εἰς τὰς σκέψεις του μοὶ διηγῆθη ἐν θαυμάσιον ὄραμα, ὅπερ ὀλίγον πρὸ τῆς ἀφυπνίσεώς του εἶδε: Χορὸς ἀγγέλων ἐν μελωδία ἀνεκφράστου γλυκύτητος ἀνῆρχετο και κατήρχετο ἐνώπιόν του, φωνὴ δὲ ἀορίστου προσελύσεως ἐψιθύρισε αὐτῷ τὸν στίχον τοῦ ψαλμοῦ: «Τὸν ἐμιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἀνακαινισθήσεται ὡς αὐτοῦ ἡ νεότης σου». Χθὲς, μοὶ εἶπε, μετέλαβον τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἀπὸ ἐξαμήνου πάσχω και ἡ νόσος μου εἶναι ἀνίατος. Τὸ ἥμισυ τοῦ σώματός μου ἐτάκη και τὸ βαμβάκι ταχέως θὰ τεθῇ ἐπὶ τῶν ὠρῶν μου χει-

Davos Platz

ΕΛΒΕΤΙΑ

λέων μου. Δὲν ἐξεπλήρωσα ὅμως οὐδ' ἐλάχιστον τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς προορισμοῦ· ἢ ἄπορος οἰκογένειά μου θὰ αἰσθανθῆ βαθὴν τὸν σάλον τοῦ ἀποχωρισμοῦ μου. Ἐζήτησα παρὰ τοῦ Θεοῦ δεκαετῆ τοῦλάχιστον ἀναβολὴν τοῦ μικροῦ ποτηρίου, ὑποσχεθεὶς Αὐτῷ, ὅτι θ' ἀφιερῶσω τὰς ἡμέρας μου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἁγίου Του ὀνόματος. «Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι». Εἴκοσι τέσσαρες ἀκριβῶς παρήλθον ὧραι ἀπὸ τῆς προσευχῆς μου ταύτης καὶ ὁ Κύριος ἐν ὁράματι μοὶ ἀπαντᾷ: «Τὸν ἐμπιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἀνακαινισθῆσεται ὡς αὐτοῦ ἢ νεότης σου». Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἔλαβον ἤδη ζωηροτάτην ἔκφρασιν καὶ ἐνῶ ἐζήτει νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνὴν του, ἵνα μετ' ἐμφάσεως μοὶ εἶπη θετικώτερόν τι, σφοδρὸς βῆξ τὸν ἀπέπνιξεν, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐξοιδήθησαν, τὸ πρόσωπόν του ἐκυανώθη, ὁ σφίγμός του, ὃν ἔτι ἔψαυον, ἐπεταχύνθη, ὑπερμέτρως καὶ τεμάχιον αἵματος ἀπεσπᾶσθη ἐκ τοῦ στόματος του· εἶτα διὰ μιᾶς ἐλευκάνθη, ἐψύχη καὶ ἐσωριάσθη ὡς ὄγκος ἀδρανῆς πρὸ τῶν ποδῶν μου. Ἦνοιξα αὐθωρεὶ τὴν θύραν, ἐκάλεσα τὸν ἀμαξηλάτην, ἐξήγαγον τῇ βοηθείᾳ του αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ πάραυτα ἐχορήγησα αὐτῷ δι' ὑποδορεῖων ἐνέσεων, ἀρκετὴν πασότητα καμφοροῦχου ἐλαίου καὶ αἰθέρος. Τὸ πῦχος ἦτο ἀκόμη δοιμύ, ἀλλ' ὁ διαυγέστατος ἥλιος ἔπιπτεν ἤδη ἀφθόνως ἐφ' ἡμῶν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν εὐεργετικῶν παραγόντων συνῆλθε καὶ πάλιν ὁ τρεμοσβύνων σύντροφος καὶ τὰ χεῖλη του τρέμοντα ἤρχισαν καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν ἐπαθρόν: «Ἀνακαινισθῆσεται ὡς αὐτοῦ ἢ νεότης σου». — Ἀγαπητέ, προσέθηκε καὶ πάλιν μειδιῶν καὶ ξηρῶς συχνοβήχων, μὴ φοβῆσαι πλέον δι' ἐμέ· ἐσώθην. Σημείωσον ἀκριβῶς τὰ ἐπιτελούμενα καὶ λεγόμενα σήμερον καὶ ὅταν τὰ ἴδῃς ἐκπληρούμενα, τότε, ἂν θέλῃς, φρόντισον νὰ τὰ διαδώσῃς, διότι ὑπάρχει ἄνωθεν πάντων εἰς Παντοδύναμος καὶ Πολυεύσπλαγχνος Θεός. Προσηχηθῆν, εἰσηκουσθῆν, ἐσώθην».

Τόσον ραγδαία και τρομακτικά γεγονότα, τόσον αϊφνιδίως και άστραπιαίως έπακολουθήσαντα κατόπιν ενός τόσον γλυκός και ήρέμου ρεμβασμοῦ επί τοῦ μυστηριώδους τῆς πρωΐας εκείνης λυκαυγούς, συνεκλόνησαν βαθέως τὴν μέχρι τῆς στιγμῆς εκείνης ἐν νωθρᾷ ήμειγεργόρσει διατελοῦσαν φαντασίαν μου. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τοῦ πρωϊνοῦ ψύχους ρίγος ἰσχυρὸν διέδραμε ὄλον μου τὸ σῶμα και ἀφήσας κατὰ μέρος τὸν παραληροῦντα ψυχοραγῆ ήρχισα νὰ καταλαμβάνωμαι ὑπὸ ἀνησυχίας διὰ τὴν ἰδίαν μου ζωὴν και νὰ ἐγκολπῶμαι τὴν ἰδέαν, ὅτι τὸ ταξείδιον εκείνο θὰ ήτο ἴσως μοιραῖον δι' ἀμφοτέρους και ὅτι οἱ πένθημοι φάκελλοι θ' ἀπεστέλλοντο ἴσως εἰς ἀμφοτέρων τὰς οἰκογενείας. Ἐν τῷ τρομακτικῷ δὲ ἐκείνῳ προαισθηματι εὔρεθεις, ἀνεμέτρησα τὸ παρελθόν μου, συνέκρινα τὰς θρησκευτικὰς μου πεποιθήσεις πρὸς τὰς τοῦ ἐτοιμοθανάτου φίλου μου και ἔστην φρικωδῶς ἐκπεληγμένος! Ὁ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἀπελπισμένος ἀπεδήμει πλήρης ἐλπίδων διὰ τὴν αἰωνιότητα και μετὰ βεβαιότητος ἔσωζε τὴν ψυχὴν του. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιστήμης, ὁ τέως ἐν ἀνθηρᾷ ὑγεία διατελῶν, ἔφευγον ἴσως ἀπροόπτως και αἰφνιδίως ἐν πλήρει ἀπελπισίᾳ ἀνευ οὔδεμιᾶς ἐλπίδος διὰ μέλλουσαν ζωὴν. Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ζήσας μακρὰν τῶν ἐθίμων τῆς γενετῆρας και τῶν περιορισμῶν τῆς αἰκογενειακῆς ἐστίας, ἐν τῷ μέσῳ φίλων τῆς νεότητος και περιβάλλοντος προσκεκολλημένου εἰς τὴν ὕλην, ἀναγινώσκων δὲ κατὰ προτίμησιν τὰ νεωτεριστικὰ βιβλία, ὧν αἱ θεωρίαι ήσαν μᾶλλον σύμφωνοι πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νεότητος, εἶχον ήδη λησμονήσει πᾶν ὅτι παιδιόθεν εἶχον διδαχθῆ και συνειθίσει περὶ θρησκείας, Θεοῦ και ψυχῆς, ή μᾶλλον ἐπιμόνως ἐξήτουν νὰ λησμονήσω αὐτὰ. ἐντρεπόμενος και ἐλεεινολογῶν ἑμαυτὸν, διότι εἶχον κυριευθῆ ἄλλοτε ὑπὸ τῶν προλήψεων τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου, και ὑπερηφανευόμενος, διότι εἶχον εὐτυχῆσει ήδη νὰ ὑψωθῶ ἐπὶ ἐπιπέδου τόσον ἀπηλλαγμένου ἀπὸ τῶν γελοίων θρησκευτικῶν μύθων. Ὅσάκις ήκουον τοὺς πρωϊνοὺς κῶδωνας τῶν Ἐκκλησιῶν μία χαρὰ διὰ τὴν ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς μωρίας ἀπολύτρωσίν μου,

μία ὑπερηφάνεια διὰ τὴν ὑπεράνω αὐτῶν ἀνύψωσίν μου, εἰς οἷκτος διὰ τοὺς δυστυχεῖς αἰχμαλώτους τῶν καλογήρων, τοιαῦτα αἰσθήματα διηγείροντο συνεχῶς ἐντός μου. Προσευχή, ἐκκλησιασμός, ἔξομολόγησις, μετάληψις, ήσαν δι' ἐμὲ εὐφρυνεῖς ἐφευρέσεις ὀλίγων εὐφυνῶν ρασοφόρων, δι' ὧν οὔτοι εἶχον κατορθώσει ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας νὰ περισφίξωσι τὴν ἀνθρωπότητα ὡς διὰ μαγείας και νὰ θέσωσιν αὐτὴν ὑπὸ τὴν πτέρναν των ἀπομακρύνοντες αὐτὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἀγαθῶν τῆς Γῆς διὰ τῆς ἀναγγελίας ἀοράτων μυστηρίων. Καὶ εἶχον μὲν ήδη λάβει πρὸ πολλοῦ μερικὰ αὐστηρὰ διδάγματα, ὧν ή ἀνωτέρα προέλευσις δὲν εἶχε διαφύγει τὴν προσοχήν μου, κατὰ δὲ τὴν πολυετῆ ἱατρικὴν μου ἐξάσκησιν συχνότατα διέβλεπον ἐν τῇ πελατεῖᾳ μυστηριώδη τινὰ ἀλληλουχίαν μεταξὺ ἀμαρτωλοῦ βίου και ἀσθενειῶν ή θανάτων, ὑπερβαίνουσας τὴν λογικὴν τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως και προδίδουσας τὴν ὑπαρξίν ὀφθαλμοῦ .α.ινθ' ὀρώντος, ή δὲ προϋοῦσα ήλικία, ἐπαυξάνουσα τὸ κριτικόν, εἶχεν ἀρχίσει νὰ διασαλεύη τὰς ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ ὕλισμοῦ πεποιθήσεις μου και νὰ μὴ ὑποδεικνύη τὴν ἀνάγκην ἐπανόδου εἰς τὴν πατροφάν πίστιν, ἀλλ' ή ἀγνότης τῆς καρδίας και τῶν ἔργων, ή ἀπαιτουμένη παρὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ή ταπεινώσις τοῦ ἐγῶ, εἰς ήν ἔδει νὰ ὑποβληθῶ. ἀνομολογῶν τὴν ὑπαρξίν θαυμάτων και μυστηρίων, ή ἐγωῖστικὴ ἀνάγκη νὰ διατηρῶ πεποιθήσεις, φαινομενικῶς ὑψηλοτέρας τῶν τοῦ ὄχλου, ἀφ' ἐτέρου δὲ ή οἰκτρὰ κατάστασις τοῦ κατωτέρου κλήρου, ὁ σατραπισμὸς και αἱ παρεκτροπαὶ ἐνίων ἀνωτέρων κληρικῶν και τόσα ἄλλα, δὲν μὲ ἄφινον ν' ἀποτινάξω τὸν νέον τῆς ἐλευθερίας δεσμὸν και νὰ περιβληθῶ τὸν ζυγὸν τῆς ὑποταγῆς και τῆς ταπεινώσεως.

Ἐν τοιοῦτῳ ἐσωτερικῷ σάλῳ εὐρισκόμην, ὅταν ἀνέλαβον νὰ συνοδεύσω τὸν ἀσθενῆ φίλον μου εἰς Ἑλβετίαν. Τὰ ἀλλεπάλληλα γεγονότα τῆς ὁδοιπορίας μοι ήναψαν νέαν πυρκαϊάν ἐν τῷ κρανίῳ. Ὑλὴ ή Θεός; ἐσκοπετόμην ζωηρῶς κατ' ἑμαυτόν. Ἐβλεπον τὴν ἰσχυρὰν πεποιθήσιν τοῦ φίλου μου ἐπὶ ἓνα Θεὸν, και τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν, ήν παρῆχεν αὐτῷ ἐν τοιοῦτο μέγα στήριγμα,

ἀλλ' ἐγνώριζον ἐπιστημονικῶς, ὅτι εἰς πυρετὸς ἰσχυρὸς καὶ ὀδοιπορικαὶ ἐνοχλήσεις ἠδύνατο νὰ προκαλέσωσι παντὸς εἶδους παραληρήματα, νὰ παραστήσωσιν ὡς πραγματικότητας πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἢ φαντασιοπληξίαν καὶ νὰ δώσωσιν ὄραματα γλυκύτερα τῶν ἰδικῶν των, ἀλλὰ πρὸ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως, ἦν ἐπὶ ἐνὸς ἐτοιμοθανάτου δύναται νὰ παραγάγῃ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, πρὸ τῆς γλυκείας παρηγορίας, ἦν ἡ πίστις εἰς ἓνα εὐσπλαχνὸν Θεὸν κατορθοῖ νὰ ἐπιχέῃ καὶ κατὰ τὰς πικροτέρας ἀκόμη στιγμὰς τοῦ βίου, δὲν ἠδυνήθηεν νὰ μὴ ὁμολογήσω, ὅτι καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε μία τοιαύτη ὑψηλὴ θρησκεία, χάριν τῆς ἀνθρωπότητος, ἔπρεπε νὰ ἐπινοηθῇ, καὶ ὅτι ὁ ζητῶν ν' ἀντικαταστήσῃ τὸσον γλυκείας καὶ παρηγόρους πεποιθήσεις, διὰ τῶν σκληρῶν, ἀπελπιστικῶν ἀνηθικῶν θεωριῶν τοῦ ὕλισμου, κατ' ἀνάγκην θὰ εἶνε ἄφρων. Καὶ ἐνεθυμήθηεν τὸν Δαυὶδ, δηλώσαντα πρὸς χιλιάδων ἐτῶν: «Εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ' ἔστι Θεός».

* *

Ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν στοχασμῶν μου εἶχον φθάσει μέχρι τῆς ρήτρας ταύτης τοῦ προφητάνακτος, ὅποτε αἰφνιδίως ὁ ψυχορραγῶν καὶ παραληρῶν φίλος ἠγέρθη μόνος, μὲ ἐκράτησεν ἐκ τῆς χειρὸς, μὲ ἐδώπευσεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ ἀναβὰς ἡσυχῶς εἰς τὴν ἅμαξαν μὲ προσεκάλεσεν, ἵνα προχωρήσωμεν καὶ ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ.

Ἡ καθ' ὅλον τὸ ὑπόλοιπον ταξείδιον ἀντοχὴ του καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας του πεποιθήσις ὑπῆρξαν ἀνώτερα πάσης ἐλπίδος καὶ ἀξία θαυμασμοῦ. Οὐδαμοῦ συγκατένευσε ν' ἀναπαυθῇ, εἰμὴ μόνον ἐπ' ὀλίγον ἐν Κερκύρα, ὅπου ἤνοιξε καὶ προσεκύνησε τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα· οὕτω δὲ τὴν Πέμπτην ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἡμέραν ἀνεπαύθημεν ἐν τῷ Hôtel Ratia τῆς ἐλβετικῆς φθισοπόλεως Davos καὶ τὴν ἐπομένην παρουσιάσθημεν πρὸ τοῦ Δόκτορος Carl Spengler. Ξανθὸς καὶ ροδοκόκκινος, εὐφυῆς καὶ χαριτολόγος ὁ σοφὸς ἐπιστήμων εἰσήγαγεν ἡμᾶς εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἐξετάσεως, ὅταν ἦλθεν ἡ σειρὰ μας ἠρξάτο

τῆς ἐξετάσεως τοῦ φίλου μου, μονολογῶν ἡσυχῶς: «Σφιγμὸς ἐλευνός. . . δέρμα κυανωτικόν... ἀπίσχανσις μεγίστη... θερμοκρασία 40° . . . δύσπνοια ἰσχυρὰ. . . πνευμονικὴ προσβολὴ προχωρημένη... Διατὶ τόσον ἀργὰ ἔρχεσθε, φίλοι;» Ἐμάσησα ὀλίγας δικαιολογίας διὰ τὴν βραδύτητα, εἶπον ὅτι ὁ ἀσθενὴς παρουσιάζει τοιαύτην κατάστασιν ἕνεκα τῆς πενθημέρου ἀδιακόπου ὀδοιπορίας καὶ ἐτόνισα ὅτι τὸ ἠθικόν του σθένος, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἐπιστημονικῶν τοῦ Δόκτορος φώτων καὶ τοῦ εὐεργετικοῦ τῆς Ἑλβετίας κλίματος, ἴσως ἐπεφύλασσαν αὐτῷ ὀλίγας ἐλπίδας σωτηρίας. Ὁ καθηγητὴς ἔρριψεν ἐν τελευταίον βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ, ἔκαμε μορφασμὸν τινα δυσπιστίας καὶ λαβὼν χάρτην ἔγραψε: «Ἀκινησία ἀπόλυτος, ἡσυχία πνεύματος, ἀφθονος τροφή, καταπότια Sanguinal, Σανατόριον Alexanderhaus, ἐνέσεις φυματίνης Spengler».

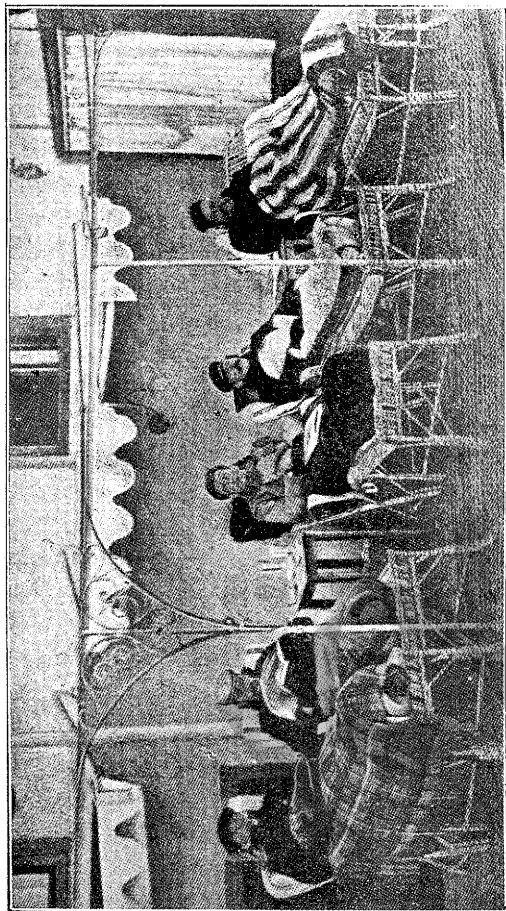
* *

Τὸ Davos εἶνε πολύχνη τῆς ΒΑ. Ἑλβετίας, κειμένη ἐπὶ τῶν Ραιτικῶν Ἄλπεων εἰς ὕψος 1560 μέτρων· εἶνε διηρημένον εἰς τρεῖς μεγάλους συνοικισμοὺς, ὧν κεντρικώτερος εἶναι τὸ Davos-platz. Ἀφανῆς καὶ πτωχοτάτη κώμη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐγένετο σήμερον τὸ προσκύνημα μυριάδων ἀπηλπισμένων, οἵτινες εὐρίσκουσιν ἐν αὐτῷ τὴν ὑγίαν των ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν. Ἐπὶ ἐπτὰ μνηνον, κεκαλυμμένον ὑπὸ παχυτάτου καὶ στερεοῦ στρώματος χιόνος, κατέχει κατὰ τὸν χειμῶνα πάντας τοὺς ὄρους πρὸς ἀποξήρανσιν πάσης πνευμονικῆς πληγῆς διὰ τῆς ξηροτάτης, διαναγεστάτης, ψυχροτάτης, ἐλαφροτάτης καὶ ἀρωματικῆς ἀτμοσφαιρας του. Ὁδηγῶν τὸν ἀσθενῆ μου εἰς Davos ἐν μέσῳ δριμυτάτου χειμῶνος, διήλθον διὰ πάγων, χιόνων, χιονοστροβίλων καὶ ἀτμοσφαιρας παγετώδους ψύχους 20°—30° κάτω τοῦ μηδενός, πανταχοῦ συναντῶν τὸν λευκὸν πέπλον καὶ τὴν παγερὰν ἐρημίαν. Διαμείνας δὲ ἐπὶ δύο ἑβδομάδας παρὰ τῷ φίλῳ μου, δὲν εἶδον ἐκεῖ εἰμὴ σκελετώδεις ἀσθενεῖς ὠχροτάτους, κυφοὺς, ἀσθμαίνοντας, συνεχῶς βήχοντας, μὲ τὴν ἀπελπισίαν εἰς τὰ χεῖλη καὶ τὸν οἶκτον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

Μόνον δὲ οἱ ἀπὸ πολλοῦ θεραπευθέντες καὶ ὀριστικῶς ἐκεῖ ἐγκαταστάτες ροδοκόκκινοι καὶ στρογγύλοι ξένοι, οἱ διευθύνοντες πάντα σχεδὸν τὰ ἐκεῖ καταστήματα, καὶ οἱ σφριγῶντες ὀλίγοι ἰθαγενεῖς καὶ οἱ ὀλίγοι περιηγηταί, οἱ παίζοντες μὲ τὸ ψῦχος, τοὺς χιονοστροβίλους καὶ τὸν πάγον, ὡς οἱ παῖδες μὲ τὴν χλόην καὶ τὰ ἄνθη τοῦ Μαΐου, ἀποτελοῦσι τὴν μόνην παρήγορον ὄψιν ἐν τῷ μέσῳ τῶν 6—8 χιλιάδων λιποτακτῶν νεκροταφείου, τῶν διασκορπιζόντων πανταχοῦ τὴν φρίκην καὶ τὴν ὀδύνην. Ἀπέναντι ὅμως ὄλων τούτων τῶν εἰδεχθῶν εἰδώλων τῆς παγερᾶς φύσεως καὶ τῶν φιλοξενουμένων σκελετῶν ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμὸς ἔθηκε τόσα μέσα εὐμαρείας καὶ ἐξευγενισμοῦ, ὥστε ἐξιπάζεται τις, συναντῶν ἐν τῷ μέσῳ ἀγρίας καὶ παγωμένης ὀροσειρᾶς ἀριστοκρατικᾶς συνεικίας τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων μεγαλοπόλεων. Ὁ δι' ἠλεκτρισμοῦ φωτισμὸς, ἡ δι' αἰμοσωλήνων κεντρικὴ θέρμανσις, αἱ θαυμάσιαι στοαὶ τῆς ἀεροθεραπείας, αἱ ἐξ ἀριστοτεχνῶν μουσικαὶ ὀρχήστραι, αἱ ἐκλεκταὶ θεατρικαὶ παραστάσεις καὶ ἡ ποικιλία τῆς μαγειρικῆς καθιστῶσι τὸν βίον τόσον τερπνὸν καὶ γλυκύν, ὥστε δυσκόλως συγκατατίθεται τις ν' ἀφήσῃ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος τὸ Davos, μεθ' ὅλην τὴν ἀγριότητα τῆς φύσεως καὶ τὰς χιλιάδας τῶν ἐπικινδύνων ἀσθενῶν, οὓς βλέπει πανταχοῦ, ὡς φάσματα τοῦ Ἄδου. Πάντα τὰ ἄνθη τοῦ κόσμου εὐρίσκονται ἐκεῖ ἀνοικτὰ ἐν θερμοκηπείοις καὶ διὰ μικρᾶς δαπάνης πωλοῦνται ἀνοθεῖται θαυμάσιαι· αἱ ὀπῶραι καὶ τὰ λαχανοειδῆ παντὸς τύπου καὶ πάσης ἐποχῆς προσφέρονται νωπότατα ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τόσης ἀντιθέσεως περιβάλλοντος καὶ περιεχομένου, φιλοξενούντος καὶ φιλοξενουμένου νέα πνευματικὴ καταιγὶς μοι προητοιμάζετο. Ἐν τῷ τῷ συρροῇ ξένων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλουσίων καὶ δὴ ἀσθενῶν, οὐδὲν κροῦσμα κλοπῆς, ἀπάτης, ἐκμεταλλεύσεως, ἀνηθικότητος ἀναφαίνεται. Φυλακαὶ δὲν ὑπάρχουσι, διότι δὲν ὑπάρχουσι φυλακισμένοι· ἡ ἀστυνομία ἀραιωτάτη καὶ μόνον δι' ἐπισήμους διατυπώσεις προωρισμένη τιμιότης ἄκρα καὶ φιλαλήθεια ἀπὸ τοῦ πλουσιωτάτου μέχρι τοῦ πενιχροτάτου καταστήματος. Ὁ ἀπολέσας τὴ

δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ φροντίσῃ πολὺ· ὑπάρχει ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ προθήκη, ὅπου τὸ εὐρισκόμενον αὐτοπροαιρέτως φέρεται καὶ ἐκτίθεται ἀμέσως. Ἐγένετο λογιστικὸν τι λάθος πρὸς ζημίαν τοῦ ἀγοραστοῦ, ἡ διόρθωσις τὸν εὐρίσκει ἐν τῷ δωματίῳ του καὶ ὅταν ἀόμνη δὲν ἀντελήφθῃ οὗτος τοιοῦτόν τι. Συνεταιρισμοὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι συντελοῦσιν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν προϊόντων τοῦ τόπου καὶ εἰς τὴν εὐθηνότεραν πώλησιν αὐτῶν μὲ μεγάλα κέρδη διὰ τοὺς μετόχους, οὓς συνδέει ἀπόλυτος ἐμπιστοσύνη καὶ εἰλικρίνεια. Ταῦτα ἀκούσας καὶ ἰδὼν, διηρώτησα ἐμαυτὸν μήπως οἱ ἄνθρωποι τῆς ὑψηλῆς Ἑλβετίας, ἥτις ἐπωνομάσθη στέγη τῆς Εὐρώπης, εὐρισκόμενοι πλησιέστερον τοῦ οὐρανοῦ, μετέχουσι μείζονος τελειότητος ἢ μήπως σοφὸς τις νομοθέτης κατώρθωσε δι' ὑπερανθρώπων νόμων νὰ φέρῃ τόσον θαυμάσια ἀποτελέσματα. Ἡ λύσις ὅμως μοι ἐδόθη αὐτομάτως. Καθ' ἣν στιγμὴν ἀκριβῶς διελογιζόμην ταῦτα, γλυκντάτη μελωδία γυναικείων φωνῶν καὶ ὀργάνου ἠκούσθη εἰς τὸ βάθος τῆς ταράσσης, ἐνῶ ἐλαμβάνομεν τὸ ἐσπερινὸν γάλα μετὰ τοῦ φίλου μου. Ἀνετριχίασα καὶ ἀσυνειδήτως ἠγέροθην· προὐχώρησα πρὸς τὸ μέρος τῆς μελωδίας καὶ διὰ μικροῦ παραθύρου διέκρινα ἑκατοντάδας ἀνθρώπων, κατανυκτικῶς καθημένων ἐπὶ τῶν θρανίων καὶ τὸν κήρυκα ἐπὶ κορυφῆς, ἔτοιμον ν' ἀρχίσῃ τὴν ὁμιλίαν του. Κήρυγμα καὶ προσευχὴ κοινὴ τρὶς τῆς ἑβδομάδος, διαρκῆς ἀνάγνωσις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἐν τοῖς καταστήμασιν, ἐν τῷ περιπάτῳ, πανταχοῦ, ἱεροκήρυκας πρώτης δυνάμεως, πατρικὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἀρμοδίων ὑπὲρ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων τοῦ λαοῦ, πάντα ταῦτα κατώρθωσαν νὰ θέσωσι τὰ πάντα ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης ἀγνῆς εἰλικρινείας καὶ ἀδελφικῆς ἀλληλεγγύης, ὥστε οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι νὰ εἶνε πλέον προσιτοὶ δι' ἐκείνας τὰς κοινωνίας. Ἐξελίσθη καὶ πάλιν ἐκ τῆς τοιαύτης διαγνώσεως καὶ ἤρχισα νὰ θεωρῶ τὸν φίλον μου ὡς εὐρισκόμενον ἐγγύτερον τῆς ἀληθείας εἰς βαθμόν, ὥστε ἐξήρησα πλέον τὰς πεποιθήσεις μου ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἀσθενείας του.

Ἐπὶ τὸ κράτος τῶν πρωτοτύπων ἐντυπώσεων, ἀπεχαιρέ-

Davos

Στο άεροθεραπευτήριο των άσθενών

τησα τὸν φίλον, ὑποχρεωθεὶς παρ' αὐτοῦ νὰ ἐπιστρέψω κατὰ τὸν Ἰούνιον, ἵνα τὸν συνοδεύσω εἰς τὴν πατρίδα. Ἡ κατάσταση, ἐν ἣ ἄφινον αὐτόν, ἦτο πάντοτε ἀπελπιστική: Πυρετὸς ἰσχυρὸς, δύσπνοια, ταχυκαρδία, βῆξ συνεχής, ἀπόχρεμψις ἀφθονωτάτη, ἰδρωτὲς ἀφθονοὶ, ἀπίστανσις μεγίστη (βάρους σώματος 36 χιλιogramμων). Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου ὄρεξις πρὸς φαγητὸν μεγάλη. εὐθυμία, πεποίθησις εἰς τὴν θεῖαν προστασίαν, βεβαιότης διὰ τὴν σωτηρίαν του. Ὁ Ναπολέων μετὰ τὴν σχεδίασιν τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ ἔστειλε ταχυδρόμον εἰς Παρισίους, ἵνα ἀναγγεῖλῃ τὴν νίκην, πρὶν ἔτι ἀρχίσῃ ἡ μάχη. Ἀπαράλλακτος μοὶ ἐφάνη ὁ φίλος μου, ὁμιλῶν περὶ τῆς θεραπείας του. Ὀλίγαι σταγόνες βρογχίς συνέτριψαν τὸν μέγαν στρατηλάτην καὶ ἔστειλαν αὐτὸν εἰς τὴν ἔξορίαν· ὀλίγα δέκατα ἔτι τοῦ θερμομέτρου ἠδύναντο νὰ ματαιώσωσιν αὐτοστιγμὴ πάσας τὰς ἐλπίδας τοῦ δειροπόλου φίλου. Παλαίαν λοιπὸν ἔτι μετὰξὺ μιᾶς λεπτῆς εἰρωνείας, ἦν ἡ θρησκευτικὴ μου ἀδιαφορία μοὶ ἐνέπνεε δι' ἓνα ἐτοιμόρροπον θρησκοκληπτον, καὶ ἐνὸς βαθέος δισταγμοῦ, ὃν μοὶ ἐνεβολίαζεν ἀνεπαισθήτως ἡ μεγάλη του πεποίθησις εἰς τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς Θεοῦ, ἐπέβην τοῦ πρωϊνοῦ τραίνου καὶ ἀνεχώρησα, δοὺς αὐτῷ τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν.

* *

Ὁ Μάϊος ἀνέτειλεν ὑπὲρ ποτε γλυκὺς τὸ ἔτος ἐκεῖνο· παρὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ φίλου μου ἐλληροφορούμην, ὅτι ἡ κατάστασις του ὀσημέραι ἐβελτιουῖτο· ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδική μου θρησκευτικὴ ἀσθένεια δὲν ἔμεινε στάσιμος. Τὰ γεγονότα τῆς ὁδοιπορίας ἐκείνης καὶ ἰδίᾳ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Εὐαγγελίου ἐπὶ τῶν ἐλβετικῶν κοινωνιῶν δὲν ἐξηλείφοντο ἀπὸ τῆς μνήμης μου καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου ἐπεδόθη εἰς συγκριτικὰς μελέτας, ἵνα εὗρω μίαν λύσιν τοῦ μεγάλου αἰνίγματος «ὕλη ἢ Θεός;» Ἐκάστη νέα εἴδησις περὶ βελτιώσεως τῆς υἰείας τοῦ φίλου μου ἐπέθετε καὶ μίαν βεβαιότητα ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν ἀμφιβολιῶν μου καὶ μίαν ἀμ-

φιβολίαν ἐπὶ τῶν ὑλιστικῶν μου πεποιθήσεων, Εἶχον δὲ ἀρχίσει νὰ σκέπτομαι περὶ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ νέου μου ταξειδίου, ὁπότε ἐσπέραν τινὰ κατὰ τὸν περίπατον μοι ἐπεδόθη ἐπιστολὴ σκληρὰ καὶ βαρύτερα τοῦ συνήθους μὲ σφραγίδα προελεύσεως «Davos Platz». Ἦνοιξα γοργῶς αὐτὴν καὶ τί εἶδον; εἰκόνα παχυσάρκου ἀνθρώπου καὶ κάτωθεν αὐτῆς τὴν ἀφιέρωσιν μὲ τὴν ὑπογραφήν τοῦ φίλου καὶ ἐπιστολὴν προσκαλοῦσάν με εἰς Ἑλβετίαν. Ἐνεθυμήθην τὰ συμβάντα τῆς ἀμάξης, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἐνεφανίσθη ὁ ἐν τῇ ἀμάξῃ σταυροκοπούμενος σκελετός, τὰ ὄψα μου ἀναπαρήγαγον τὴν φράσιν τοῦ «Ἀνακαινισθήσεται ὡς αὐτοῦ ἡ νεότης σου» καὶ... ἀσυνειδήτως πλέον ἤγειρα τὴν δεξιάν καὶ ἔκαμα ὅ,τι ἀπὸ δεκαετίας δὲν εἶχον κάμει., τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Εἶχον ἤδη ὑποστῆ τελείαν ἀνακαινισιν.

*
**

Δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ τὴν λήψιν τῆς εἰκόνης καὶ τοῦ προσκλητηρίου, περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου, ἐπάτησα καὶ πάλιν τὸ ἔλβετικὸν εδαφος. Πλὴν ὅποια ἐκπλήξις, μὲ κατέλαβεν, ὅταν τὸ τραῖνον ἐστάθῃ ἐν τῷ μέσῳ γλοεράς πεδιάδος καὶ ὁ σιδηροδρομικὸς ὑπάλληλος ἐφώνησε «Davos Platz». Ἐπήδησα ἀπὸ τοῦ τραίνου, ἔρριψα ἐν ταχὺ βλέμμα περίξ μου καὶ μὴ ἀναγνωρίζων οὐδέν, ἔσπευσα πρὸς τὸν σταθμὸν, ἀμφιβίων· εἶδον ὅμως μακρόθεν τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐπέισθην. Ἡ ἀγρία καὶ παγετώδης πολίχνη εἶχε μεταβληθῆ εἰς μαγευτικώτατον πανόραμα.

Ἡ διαφόρων πρυσίνων ἀποχωρήσεων ζωηροτάτη γλωρὶς μετὰ τῶν περιεὶ μεγαλοπρεπῶν πευκῶνων, ἡ ὠραιότατη λίμνη μετὰ τοῦ ἀνοικτοῦ γαλανοῦ οὐρανοῦ, τὰ βαθέως κυανᾶ ὄρη μετὰ τῶν λευκῶν κορυφῶν των, ἔξ ὧν κατήρχοντο, γλυκῶς κελαρύζοντες, πολυσχιδεῖς καὶ ἀργυρόχροοι ρύακες, πάντα ταῦτα συνδυαζόμενα πρὸς τὸ ἡδὺ ἄρωμα τῶν ζωηρῶν ἀνθέων καὶ τῶν κωνοφόρων δένδρων, μοι ἔδιδον τὴν ἰδέαν θεατρικῆς σκηνῆς, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἀλλαγείσης, ἢ ἀφυπνίσεως ἐν μέσῳ παραδείσου, κατόπιν στυγνοῦ καὶ τρομακτικοῦ ὄνειρου. Δι' ἐμέ τοῦλάχιστον τοιαύτη τις ὑπήρξεν

ἡ ἐντύπωσις, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι δὲν ἠδυνάμην νὰ συνέλθω ἐκ τῆς ἐκπλήξεως καὶ νὰ πιστεύσω, ὅτι ὅσα ἔβλεπον ἦσαν πραγματικά. Ἐπὶ τῶν ὁδῶν συνήντων πλήθος νέων καὶ νεανίδων στρογγυλῶν, ροδόχρων, γελαστῶν, εὐλυγίστων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ εὐθυμία καὶ τὸ μειδίαμα ἀπὸ πολλοῦ φυγαδευθέντα εἶχον ἐπανέλθῃ ζωηρότερα ἢ πρὶν. Νέα φύσις, νέον περιβάλλον, νέος κόσμος, νέα ἀτμόσφαιρα, νέα ζωὴ μὲ περιέβαλλον ἔξωθεν· ἀλλὰ καὶ ἔσωθεν ἠσθανόμην ἤδη τὴν δύναμιν τῆς ἀνακαινίσεως· μοι· νέαι πεποιθήσεις, νέα αἰσθήματα, νέα ἐσωτερικὴ ζωὴ. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν νέων φαινομένων καὶ τόσοσιν ἐνδοουσιασμοῦ, ὅταν συνήντησα πρὸ τοῦ ταχυδρομείου τὸν ἀγνωριστὸν πλέον φίλον μου, δὲν κατελήφθην ὑπὸ νέων ἐκπλήξεων, ἀλλ' ἐνδομύχως ἀναγνωρίζων μεγίστην εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν ἐπ' ἐμοῦ ἐν ἀγνοίᾳ του ἐπίδρασιν του, ἐρρίφθην εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ ἐνῶ αὐτὸς θριαμβευτικῶς ἀνεφώνει:

— α' Ἀνακαινισθήσεται ὡς αὐτοῦ ἡ νεότης σου», ἐγώ, ἀσπαζόμενος ἐπανειλημμένως ἀνευ φόβου πλέον αὐτὸν ἐπιθυρία:— «Ἀνακαινισθεὶς μὲ ἀνεκαίνισας, φίλε, σὲ εὐχαριστῶ». Ἀνελθόντες δὲ ὁμοῦ ἐντὸς πυκνοῦ πευκῶνος, ἐκαθίσταμεν ἐπὶ ξυλίνου ἀνακλίντρου καὶ ἐνῶ οἱ μὲν πνεύμονες ἡμῶν ἀνέπνεον τὸν βελούδινον ἐκεῖνον καὶ ἀρωματικὸν ἀέρα, οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἀπῆλθον τοῦ πανοράματος τῆς μαγευτικῆς πρασιᾶς, τῆς κάτωθεν πεδιάδος καὶ τῶν βοσκιμαίων ἀγελάδων, τὰ δὲ ὄψα ἡμῶν κατεθέλγοντο ὑπὸ τοῦ γλυκυτάτου κελαρύσματος τῶν ἀργυροειδῶν καταροακτῶν, τῶν διὰ μέσου τῶν δασῶν κατερχομένων, διεξήλθομεν ἀμφοτέρω ἐν ὀλίγοις τὸ σκοτεινὸν καὶ ἄπελι παρελθόν μας καὶ κατελήξαμεν, δοξάζοντες τὸν Θεόν, ἐκεῖνος μὲν διὰ τὴν σωματικὴν του σωτηρίαν, ἐγὼ δὲ διὰ τὴν πνευματικὴν μου ἀνακαινισιν.

Παρήλθον ἔκτοτε ἐννέα σχεδὸν ἔτη· ἐννέα ἔτη προσθέτου ζωῆς διὰ τὸν φίλον μου, ἐννέα ἔτη ἀνακαινίσεως τῶν πεποιθήσεών μου δι' ἐμέ. Ὅσαῦς βλέπω τὸν φίλον, ἀκούω βοῆζοντας πρὸ τῶν ὠτων μου τοὺς λόγους του:— «Σημείωσον τὰ σήμερον λεγόμενα καὶ ἐπιτε-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

λούμενα και όταν τὰ ἴδης ἐκπληρούμενα, ἀν θέλῃς, φρόντισον τότε νὰ τὰ διαδώσῃς, διότι ὑπάρχει ἄνωθεν πάντων εἰς Παντοδύναμος καὶ Πολυεύσπλαγχνος Θεός». Τὴν κατόπιν τῶν ἐννέα τούτων ἐτῶν ὑμετέραν εὐγενῆ πρόσκλησιν, ὅπως ἀποστείλω τι διὰ τὸ συμπαθῆς Ἑπειρωτικὸν Λεύκωμα, θεωρῶ ὡς προνοίας δάκτυλον, δὲν ὠκνησα νὰ ἐκλέξω ὡς ὕλην δι' αὐτὸ τὰς ἐντυπώσεις ἐκείνου τοῦ ταξιδίου μου, πεποιδῶς ὅτι, δὲν θὰ ὦσιν ἐντελῶς περιτταὶ δι' ἓν χριστιανικὸν καὶ πολῦτιμον Λεύκωμα.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 23 Ἰανουαρίου 1912

ΣΤΕΦ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ ἱατρός

— Νυμφεύεσαι; — Προτιμῶ τὸν ἄγαμον βίον. — Ἐγὼ ὁμως νὰ σοὶ δώσω μίαν καλὴν σύντροφον. — Ὁ Θεὸς φυλάξοι! — Μὴ ὀρκους ἴσως εὐχαριστηθῆς. — Παραμύθια. — Ἡ νεᾶνις εἶναι δεκαοκατέτις. — Τόσφ χειρότερα. — Πνευματώδης. — Φλύαρος. — Φρόνιμος. — Προσοίησις. — Καὶ ὠραία. — Ἄλλος κίνδυνος. — Καλῆς οἰκογενείας. — Ὑπερηφάνεια. — Τρυφερὰς καρδίας. — Ζήλεια. — Μὲ πολλὰ προτερήματα. — Πάρα πολλὰ διὰ νὰ μὲ κάμῃ νὰ λυσσάζω. — Καὶ ἐπὶ πλέον μὲ ἑκατὸν χιλιάδας φράγκα χρυσᾶ. — Νυμφεύομαι!!

Κυρία τις φιλάρεσκος, καίτοι γραῖα, ἠρώτα ἡμέραν τινὰ ἓνα νέον, ἕως πόσα ἔτη ἐβᾶσα ἢ ψυχὴ του νὰ τῇ χαρίσῃ;

— Κυρία μου, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, ἔχετε ἀρεσιά, ὥστε δὲν ἔχετε ἀνάγκην νὰ οἶς δώσω πλεονέκτα.

— Τί ἀναγινώσκετε, Κυρία; (Ἡρώτα τις φίλην του) Βεβαίως ἐρωτικὸν βιβλίον ἢ μυθιστόρημα.

— Ὅχι, (ἀπήντησεν ἐκείνη) ἀλλὰ τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου.

— Καὶ οἶς ἀρέσει ἢ ὁμιλία τῶν ζώων;

— Πολὺ μάλιστα, εἶπεν, ἐκείνη, (κ' ἐκλείσεν ἀμέσως τὸ βιβλίον της).

5 Ἰουνίου 1911

Κυρία καὶ Κύριοι

Καινὴ συνήθεια ἀπαιτεῖ ἓνα, εἴταν τις ὡς ἄγνωστος τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται που, συνιστᾷ ἑαυτὸν ἀναφέρων τὸ ὄνομα καὶ τὰς ιδιότητάς του, ἓνα καὶ ἡ παρουσία του ὡς εὐεξήγητος ὑπὸ τῶν παρεστώτων θεωρηθῇ.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἀκολουθοῦσα ἀναφέρω μὲν τὸ ὄνομά μου, ὡς ἐν τῇ προγράμματι βλέπετε ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὰς ιδιότητάς, ἀναγκάζομαι νὰ ὁμολογήσω ὅτι σὺδεμίαν ἀπολύτως ἐν ἐμοὶ ἀνεύρισκω τιαυτήν δυναμένην νὰ μὲ χαρακτηρίσῃ ὡς ρήτορα.

Πλὴν ἡ εὐγενὴς Ἐπιτροπεία, ἣτις προΐσταται τοῦ ἔργου οὐτινος τὴν θεμελίωσιν πάντες ὁμοῦ σήμερον πανηγυρίζομεν, ἀρκούντως δεδικοιολογημένην τὴν εἰς τὸ δῆμα τοῦτο ἐμφάνισίν μου ἐθεώρησεν, ἴσως διότι διέγνω ὅπως ἐπιθεῖαν πρὸς τὰ παιδία τρέφω ἀγάπην καὶ πόσας ἐλπίδας ἔχω ὅτι, τὸ ἔργον ὑπερ τσοῦτον εὐτόλμως ἢ Ἐπιτροπεία αὕτη ἐπαγίωσεν, οὐχὶ μόνον τὴν Κοινότητα ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐδραιούται θὰ εὐεργετήσῃ, ἀλλὰ καὶ νέους ὀρίζοντας θὰ διανοίξῃ εἰς τὴν πορείαν τῶν παιδαγωγικῶν ἡμῶν πραγμάτων, ἅτινα συγκλονοῦσι τὰ ρεύματα νέας ζωῆς.

Ὅταν πέρυσι, κατὰ τὸν μῆνα τῶν ἀνθῶν ἢ σκαπάνη τοῦ κτίστου ὤρυξε τὴν θέσιν τοῦ θεμελίου λίθου τοῦ σεμνοῦ καθιδρύματος τοῦτου, πάντες ἔχαιρον ὅτι καὶ νέαν ἐκτῆσατο ἢ ἑλλ. παιδεία ἔδραν. Ὁ ρήτωρ τῆς ἡμέρας δεόντως ἐξῆρε τότε τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος. Ἄλλ' ἀντὶ ν' ἀναπτύξῃ γνωστάς περὶ προγραμμάτων πρωτοβαθμίου ἢ δευτεροβαθμίου παιδεύσεως θεωρίας, καταλιπὼν τὸν κύκλον τῶν σπουδῶν τοῦτον, εὐθαρσῶς εἰς νέον ἔδαφος εἰσηλ-

θε και ,μελετών τὰ καινὰ και σχεδὸν ἄγνωστα τοῖς πολλοῖς θέματα τῆς πρακτικῆς τοῦ λαοῦ διαπαιδαγωγήσεως, νέαν πρὸς τὸ μέλλον ἔταμεν ὁδόν.

Πλὴν ἰδοῦ ποῦ ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν συνήθων ἀγορεύσεων και τοῦ ἀπὸ τοῦ θήματος τούτου ἀναπτυχθέντος νεωτεριστικοῦ προγράμματος.

Εἰς τὰς συνήθεις τῶν ρητόρων ἀγορεύσεις αἱ εἰς τὰ παιδαγωγικά συστήματα ἐπενεχτέαι θελιώσεις περιβάλλονται τὴν φασματώδη τῶν εὐχῶν ὑπόστασιν.

Τοιαύτας δ' εὐχὰς ἀναβοεῖ κατόπιν ἡ ἡχώ, ὡς εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ βοῶντος ἀνιλαλοῦσα· ἀλλὰ τὰ ρεύματα τοῦ αἰθέρος ἀποκαθίστανται ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῶν ἰσορροπία ἡμεῖς δ' ἐπανευρίσκωμεν τὰ πράγματα ὡς ἔχουσιν, ἔστω καὶ ταῦτα ἐλαττωματικῶς ἀπεκρυσταλλώθησαν.

Ἐνταῦθα ἔμως, τὴν φωνὴν τοῦ ρήτορος συνώδευσεν ὑποκώφως ὁ ἦχος τῆς σκαπάνης· ὅστις, ὡς ρυθμικὴ τις εἰς τὸν λόγον ὑπόκρουσις, μᾶς εἰδοποιεῖ ὅτι μεταξὺ εὐχῶν και ἔργων ἡ ἀπόστασις σημαντικῶς ἐβραχύνθη και ἡ ἰδέα ἐνσαρκουται ἡδῆ, ὑπὸ ζῶντα τύπον, εἰς τὰ πράγματα.

Ὅ,τι προανήγγειλε πέρυσιν τὸ ἐρίτιμον τῆς Ἀδελφότητος ταύτης Προεδρεῖον, βλέπομεν ἐφέτος πραγματοποιούμενον εἰς τὸ εὐγραμμον τοῦτο κτίριον, τὸ ὅποιον προώρισται νὰ καταστή ἔστιαι λαϊκῆς ἀναγεννήσεως εἰς προάστειον, ἀνέκαθεν διὰ τὴν φιλοπονίαν τῶν κατοίκων του διακριθέν.

Ἐὰν τὰ Ταταῦλα δὲν περικλείουσι κτίρια καλλιμάραμα, ἐὰν δὲν ἐπιδεικνύουσι ναοὺς περιδλέπτους, μέγαρον πολυόροφα και στοὰς εὐσκίους, οὐδόλως ὑστεροῦσιν ὅμως ὡς πρὸς τὴν φυλετικὴν ὑπερηφάνειαν και τὴν «βούλησιν και ἔφασιν μετὰ λόγου ὀρθοῦ τοῦ τέλους» πρὸς γινῶσιν τοῦ καλοῦ και τοῦ δικαίου.

Και τὸν κατ' Ἀριστοτέλη ὀρθὸν τούτου τοῦ τέλους λόγον οἱ ἑΤαταυλιανοὶ ἀνεῦρον και ἀνέγραψαν μάλιστα φυσικώτατα, ὡσεὶ πρόκειτο περὶ τῆς λύσεως τοῦ ἀπλουστεροῦ τῶν προβλημάτων, ἰ

εἰς τὰ τρία πρῶτα τοῦ κανονισμοῦ τῆς Ἀδελφότητος ταύτης ἄρθρα, εἰς ἃ και παραπέμπω πάντα ἐθέλοντα νὰ μελετήσῃ πῶς, ἐν δωδεκαετῇ διαστήματι, μία ἰδέα ἐγεννήθη, ἀνεπτύχθη ἐξειλίχθη και ἐκαρποφόρησε. Και ταῦτα διότι ἀκριβῶς οἱ εἰσηγηταὶ αὐτῆς δὲν ἀπέβλεψαν εἰς τὰς ἐκτυφλωτικὰς ἐκλάψεις τοῦ λεκτικοῦ τῶν προγραμμάτων στολισμοῦ, τὰς ἐκπυρσοκροτήσεις ἡχηρῶν ἐπιθέτων, δι' ὧν αἱ ἐνέργειαι τῶν μελῶν φιλανθρωπικῶν σωματείων ἀναγγέλλονται συνήθως εἰς τὸ δημόσιον, οὐδὲ μετεχειρίσθησαν ἔλα τ' ἄλλα μέσα, δι' ὧν και ἡ ἐλαχίστη τῶν τοιούτων σωματείων δρασὶς ἐξαγγέλλει τ' ἀποτελέσματά τῆς, εἰς τὰ θεσβαρημένα τῆς γηραιᾶς ἱστορίας ὧτα.

Ἡ ἰδέα λέγομεν αὐτὴ ἐξειλίχθη και ἐκαρποφόρησε, πλὴν ὁ καρπὸς αὐτῆς δὲν ὠρίμασεν εἰσέτι. Ἴνα ὠρίμαση οὗτος ἀπαιτεῖται ἡ θερμότης τοῦ φωτὸς ἀλλὰ και ἡ πρόνοια ἣτις θὰ καθογήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ νὰ καλλιεργήσῃ αὐτὴν τελεσφόρως, ἵνα καρπωθῇ εὐχυμοτέρας ὀπώρας.

Ἐὰν λοιπὸν οἱ εὐγενεῖς εἰσηγηταὶ τῆς ἰδέας, πρὸς ἣν προσανατολίζεται τὸ ὄντως προσθευτικὸν τῆς Ἀδελφότητος ταύτης ἔργον, ἐμερίμνησαν εὐθύ· ἐξ ἀρχῆς ἵνα τὸ ἔργον τοῦτο ὡς ἐκπαιδευτικόν, τοῦτο και μόνον, καθορίσωσιν, ἐὰν ἐπιμόνως ἀπὸ τοῦ θήματος τούτου και κατηγορηματικῶς ἐδήλωσαν ὅτι οὐδὲν πρὸς ἐπικουρίαν ἀναξίων, ἀνικάνων, ἀφιλοπόνων. ἀτασθάλων, ἀναλγήτων και λοιπῶν ἠθικῶς ὑστερούντων νέων δύνανται, ἐὰν τὸ ἔργον αὐτὸ ὡς συμπληρωματικὸν τοῦ τῆς σχολῆς ὑπέδειξαν τοῦτο ἀφεύκτως δὲν ἐγένετο ἄνευ προμελέτης.

Καίπερ τοῦτο ὡς ἀντιδραστικὸν τῆς ἀκράτου φιλανθρωπίας κατὰ τὸ γράμμα φαίνεται, ἐν τοσοῦτῳ φιλανθρωπότατον ἐν ταῖς πράξεσι καταδείκνυται· καθότι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δύναται τις ν' ἀμφιβάλλῃ, νομίζω, ὅτι τὸ νὰ παρέχῃ τὰ μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον ν' αὐτοσυντηρηθῇ ἀξιοπρεπῶς, δὲν εἶναι προτιμότερον τοῦ νὰ ὑποβάλῃ αὐτὸν εἰς τὰς ἰδιοτροπίας διαλειπούσης φιλανθρωπίας, ἣτις ἐκ τοῦ περισσεύματος πάντοτε ἐλεεῖ.

Και όμως η εφαρμογή τοιούτου λογικού προγράμματος, υπέρ την λογικήν του από αυτής της μεταξύ αιτίων και αποτελεσμάτων υφισταμένης άμεσου σχέσεως πορίζεται, παρουσιάζει δυσυπερβολή-τους δυσκολίας· καθότι όλαι αί εις την των πραγμάτων φύσιν ἐγκλεισμένοι άπλαϊ ούσαι περιφρονούνται συνήθως, ως μη απαιτούσαι ἐργώδεις πρὸς ἐξαγωγήν αὐτῶν συλλογισμούς.

Αἱ δυσκολίαι, περί ὧν ἐνταῦθα μνεῖαν ποιούμεθα, ἐγκλείονται παραδόξως εἰς αὐτὰ τὰ ἰδανικά, αἵτινα εἰς ἕκαστος ἡμῶν ὁμολογεῖ.

Καίτοι πάντες σχεδὸν συναντώμεθα εἰς τὴν πρὸς τὸν λαὸν ἀγάπην, ὡς πρὸς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς ὅμως δύο άτομα σπανιώτατα δύνανται νὰ ταυτισθῶσιν. Ἐκαστος ἀπὸ ἄλλης θεωρεῖ ἀπόψεως τὸ τῆς φιλανθρωπίας ζήτημα καὶ ἀλλέως τὰς ἀρχάς του ἐφαρμόζει· διὸ καὶ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ φιλανθρωπικὸν σωματεῖον, τὸ ὅσῃον ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐθέσπισε κανόνα, ὁ κανὼν οὗτος, κατὰ τὰς περιστάσεις, ἄλλοτε ἄλλας λαμβάνει ἐφαρμογὰς, οὕτως ὥστε πολλάκις ὁ ἐλεούμενος νὰ δοκιμάζῃ ἀλληλοδιαδόχως εἰς θάρος αὐτοῦ τὴν αὐστηρότητα ἢ τὴν ἡπιότητα τῶν διαθέσεων τοσαύτης ποικιλίας συγκαθεδρευόντων φιλανθρώπων. Ἐνῶ δ' οἱ μὲν, ὡς ἀγαπητὴν πλαγγόνα εἰς τὰς ἀγκάλας των περιπτύσσουσι τὸ ἀντικείμενον τῆς τρυφεράς αὐτῶν στοργῆς, τὰς ἐνδείξεις τῆς ὑπερεκχειλιζούσης αὐτῶν εὐνοίας πολλαπλασιάζοντες οἱ δὲ, μὲ ὕφος μεγαλοσχήμου Ρωμαιοῦ Πραιτεξτάτου, ἐπιβάλλουσι εἰς τὸν ἀποροῦντα πένητα ν' ἀκροαται λιποψυχῶν, μακρῶν περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης θεωριῶν καὶ ὑψικελεύθων περὶ ἀτομικῆς ἀξιοπρεπείας προσλαλιῶν.

Καὶ τὸ ζήτημα τῆς λαϊκῆς παιδεύσεως συχνότατα ὑποβάλλεται εἰς τὰς ἰδιοτροπίας ταύτας τῆς μεγάλης μας ἀγάπης, τοῦ πολλοῦ μας ζήλου καὶ τῶν καλῶν μας προθέσεων, ὧν πάντων τὰ ρεύματα συνθλώμενα δὲν μᾶς ἐπιτρέπουσι νὰ διακρίνωμεν σαφῶς τὴν πορείαν τοῦ σκάφους ὅπερ, διὰ μέσου τοσοῦτων σκοπέλων, πρὸς τὰς ἐπαγγελιομένης ἀκτὰς καταπλέει.

Καὶ ἐν πρώτοις ἡ ἰδέα αὐτῆ τοῦ λαοῦ ἀσαφῶς, παρ' ἡμῖν, κα-

θορίζεται. Πᾶς πένης γενικῶς θεωρεῖται ὡς ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ.

“Ὅταν λ.χ. ἐρωτᾷτε τινὰ ἀποτόμως, «τί ἐστὶ λαός;» θὰ σᾶς ἀπαντήσῃ ἀφεύκτως «οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ἐργατικοὶ ἄνθρωποι.»

Χωρὶς ν' ανατρέξωμεν εἰς τὴν ἐτυμολογίαν παραδεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὡς ἀκριβῆ τὴν τοιαύτην τοῦ πράγματος ἀντίληψιν. Τὸ πλῆθος ἄρα τῶν διὰ χειρομισθίου ζώντων ἀνθρώπων καὶ μὴ ἐπαρκῶς κεκτημένων τὰ ἐπιτήδεια ἀποτελεῖ, κατὰ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν, τὴν λαϊκὴν ἐκάστης χώρας τάξιν, τοὔτεστι τὸν λαό·.

Ἡ φιλανθρωπία, τὸ αἶσθημα τοῦτο τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἐμφύτου τῷ ἀνθρώπῳ ἀγάπης, φυσικῶς ἄρα θὰ ἐξασκηται ὑπὸ τῶν πλουσίων ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τούτων τῶν διὰ διαφόρους οικονομικῆς φύσεως λόγους, ἐστερημένων πολλάκις πάντων τῶν πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀτόμου ἀναγκαίων.

Ἐπὶ τοῦ λαϊκοῦ τούτου στοιχείου δύο κυρίως δυνάμεις ἐπιδρῶσι κατ' εὐθείαν, διαπλαστικῶς, ὅταν πρόκειται περὶ χριστιανικοῦ ἰδία πληθυσμοῦ: ἡ θρησκεία καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐξαρτωμένη μόρφωσις.

Καὶ τῆς μὲν θρησκείας παρ' ἡμῖν, ὡς εἶκος, θεσματοφύλαξ ἄγρυπνος εἶναι ἡ Ἐκκλησία, τῆς δ' ἐθνικῆς μορφώσεως λαμπαδηφόρος σταθερὸς εἶναι..... πάλιν ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν Ἐκκλησία.

Οὕτω λοιπὸν, εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἐστία πάσης τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ζωῆς.

Ἡ Ἐκκλησία μας ὅθεν διδάσκουσα τὴν κατὰ Χριστὸν ἠθικὴν εἰς τὸ σχολεῖον, κελεύει ὅτι:

«Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι καὶ ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιείτω».

Καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ παιδιόθεν ἐνωτιζόμενος ὅτι ὁ ἔχων τοὺς δύο χιτῶνας θὰ παραχωρήσῃ κατὰ χριστιανικὸν καθήκον τὸν ἕτερον εἰς τὸν στερούμενον τούτου ἀδελφὸν αὐτοῦ, οὕτω πως ἀνατροφόμενος συναισθάνεται, ἐν τῇ ἀπλοικῇ του φύσει, τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης, τοιουτοτρόπως εἰς ἀπλᾶς φιλαδελφείας ἀναπαριστωμένης εἰκόνας.

Καὶ ἐφόσον μὲν ἡ ὁμολὴ τοῦ θίου πορεία ἐπιτρέπεται εἰς τὸν

τοιούτων άνθρωπον ἐξ ἀκοῆς μόνον τὴν φιλαδελφείαν ταύτην νὰ κατέχη, αἱ πεποιθήσεις αὐτοῦ παραμένουσιν ἄθικτοι. Πλὴν ὁ ἐλάχιστος κλύδων εἰς τὸν φυσικὸν τοῦ ζωικοῦ ζητήματος σάλον ἐπερχόμενος, διανοίγει τοῦ ἀποροῦντος τοὺς ὀφθαλμούς· καθότι ἀρχαὶ ἄλλαι, ἔξω τῆς Ἐκκλησίας γεννηθεῖσαι, ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ἐπιστημονικοῦ τῆς ἐποχῆς πνεύματος ἐνισχυθεῖσαι, ἐμπνέουσιν ἐκείνους ἐκ τῶν φιλανθρώπων, οἵτινες, οὐχὶ πλέον ἐν ὀνόματι τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τῆς Πολιτείας ἐνεργοῦσι.

Καὶ οἱ ὕτω πως διὰ τὴν πολιτειακὴν εὐεξίαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο φροντίζοντες εἶναι κοινωνιολόγοι συχνάκις, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς συμβαίνει. αὐτοκλήτως προσερχόμενοι ν' ἀνατρέψωσιν ἄρδην ὅ,τι ἢ ἀπ' αἰῶνων ἀγνή φιλανθρωπία ὡς ἠθικὸν τῶν χριστιανικῶν κοινωνιῶν ἀπόκτημα θεωρεῖ.

Ἀντὶ τῶν ἀπλῶν τῆς ἐλεημοσύνης θεσμῶν, οἵτινες ἐπὶ ἀγνῶν βασίζονται αἰσθημάτων ἢ κοινωνιολογία ὑποβάλλει ἄλλους συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς οἰκονομολογίας ἐξελισσομένους τούτους.

Ἄλλ' ὡς διὰ τὸν ἰατρὸν δὲν ὑπάρχουσι κυρίως ἀσθένειαι ἀλλ' ἀσθενεῖς ὕτω καὶ διὰ τὸν ἀληθῆ κοινωνιολόγον ἐνδέχεται νὰ μὴ ὑφίσταται πενία ἀλλὰ πένητες.

Οἱ εἰς ἄλλας διαπαιδαγωγηθέντες χώρας κοινωνιολόγοι μας παρῖδον ἀτυχῶς τὸ κυριώτερον ὅτι εἰς κοινωνίαν οἷα ἢ ἡμετέρα ἐν ἣ ἐπὶ τοσαύτας ἑκατονταετηρίδας ἐπρυτάνευσαν ἀμιγεῖς αἱ ἀγναὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἀρχαί, τ' ἀποκρουστικὰ διδάγματα κατηφῶν ἐστὶν ὅτε δὲ καὶ ἀσεδῶν ἀμυντῶρων τῆς πολιτειακῆς ἰσχύος, οὐ μόνον δὲν παρασκευάζουσι τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησιν, ἀλλὰ τοῦναντίον διασαλεύουσιν αὐτὴν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην, ἄνευ τῆς ὁποίας χριστιανικὴ πολιτεία ἀδύνατον νὰ κραταιωθῇ.

Διὸ καὶ, πρὸ παντὸς, ἐὰν ζητῶμεν ν' ἀνυψώσωμεν τὸ λαϊκὸν φρόνημα δεόν ἐν αὐτοῖς τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐξεύρωμεν καταφύγιον ἵνα τὴν τοῦ χριστιανοῦ ἀγνότητά τῆς καρδίας καὶ

τὴν τοῦ Ἑλληνος ὑπερηφάνειαν συνδυάζοντες, ὑγιεστέρους καταστήσωμεν τοὺς πολίτας.

Μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν ἅτινα ἀφειδῶς αἱ κοινωνίαι εἰς τὰς πενεστέρας τῶν ἀστῶν τάξεις παρεχώρησαν χάριν τῶν ἀνωτέρων αὐτῶν συμφερόντων, εἶναι καὶ τὸ πάντων πολυτιμότερον, ἢ παιδεία.

Ἀπὸ τῶν ζοφωδῶν τοῦ μεσαίωνος χρόνων, καθ' οὓς ἡ παιδεία εἰς ὠρισμένας ἀστῶν ἀνῆκε τάξεις, ὡς ἀποκλειστικὸν τετυφωμένης ἀριστοκρατίας προνόμιον, μέχρι τοῦ παρελθόντος δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος, τοῦ κατ' ἐξοχὴν εἰς παιδευτικούς θεσμοὺς γονίμου, καθ' ὃν πᾶσα ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐπιστήμη σύμπασα ὡς κοινὸν τῶν πολιτειῶν ἀγαθὸν προεκηρύχθη, ὁ διαρρέυσας χρόνος φαίνεται ὡς νὰ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος ἀποκλειστικῶς ὅπως τῶν ἀγαθῶν τὸ ἀριστον καταστῆ κτῆμα καὶ τοῦ ἐλαχίστου τῶν πολιτῶν.

Ἐκ τούτου ἐπήγασαν τὰ θαυμάσια παιδευτικὰ συστήματα ὄλων τῶν ἐν τῇ πολιτισμῷ προϊσταμένων Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν καὶ τὸ ὄλων θαυμασιώτερον, τὸ τῆς λαϊκῆς σχολῆς Ἴδρυμα, ἐφ' ᾧ καὶ μόνῳ δικαίως δύναται νὰ μεγαλαυχῆσωσιν ἔθνη οἷα ἢ κραταιὰ Γερμανία καὶ ἢ εὐγενῆς καὶ ὑψηλόφρων Γαλλία.

Ἡ λαϊκὴ σχολή, ἢ ἐν Γαλλίᾳ τὸν Ἰούλιον Ferry σχεῦσα ὡς ἀπόστολον, εἶναι ἐκείνη, ἣτις, εἰς δύο ἢ τρεῖς κύκλους μαθημάτων, περιλαμβάνει εἰς τὸ πρόγραμμά της πάντα τῶν γνώσεων τὰ στοιχεῖα, ὅσα ἀπαιτοῦνται ἵνα ὁ μικρὸς πολίτης ἀντιληφθῇ τὴν εὐγενῆ ἀποστολήν του καὶ παρασκευασθῇ συγχρόνως διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου.

Ἀπὸ τὰ θρανία τῆς λαϊκῆς σχολῆς, εὐγενεστάτη δμήγυρι, θὰ παρελάσουν πάντα τοῦ ἔθνους τὰ τέκνα, ἀνεξαρτήτως καταγωγῆς καὶ κοινωνικῆς τάξεως καὶ ἀπὸ τὴν σχολὴν θὰ παραλάβωσι τὴν σποράν, ἣτις εἰς ἰδανικὰ ἀναπτυσσομένα ἀπὸ στήθους εἰς στήθος μεταφέρεται.

Ὁ δημοδιδάσκαλος, κυρίαὶ καὶ κύριοι, εἶναι ὁ παρασκευαστῆς τοῦ μεγαλείου τῶν φυλῶν, ἀδιάφορον ποῖον τὸ ὄνομα τούτων καὶ

ποίαν ἐπὶ τοῦ χάρτου τῶν ἐθνοτήτων κατέχουσιν αὐται ἐξάπλωσιν. Καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἔχει μακρὰν τὴν ἀπήχησιν πανταχοῦ ἐνθά ὑπάρχει ἄνθρωπος ὅστις ἐνθουσιεῖται ὅτι ἐκάθησεν εἰς τὸ ἐδώλιον, ὅπου ἀληθῶς ἴσσι, οἱ μαθηταὶ τῆς λαϊκῆς σχολῆς παρασκευάζονται ν' ἀποτελέσωσι τὸν λαὸν τῆς αὔριον, τὸν εὐτυχῆ ἢ δυστυχῆ, κατὰ τὰς μυστικὰς τῆς Μοίρας βουλάς.

Ἀπὸ τοῦ σχολείου τούτου ἀποχωροῦντες οἱ μαθηταὶ ἀποχαιρετῶνται καὶ ἕκαστος ἀκολουθεῖ τὸ ὑπὸ τῆς ἰδίας οἰκογενείας προδιαγεγραμμένον στάδιον.

Ὡς ἐδῶ, μέχρι τῆς ἐξόδου τοῦ λαϊκοῦ σχολείου ὑφίσταται ἡ πραγματικὴ τῶν μικρῶν πολιτῶν ἰσότης. Ἐντὸς τοῦ ἀγαπητοῦ τούτου περιβάλλου κυριαρχοῦσιν ἡ ἐλευθερία, ἡ ἰσότης, ἡ ἀδελφωσύνη· πέραν τούτου ἄρχεται ἡ ὀμιχλώδης τοῦ ἀγνώστου χώρα.

Καὶ ἐνθὺς τοὺς πολλοὺς παραλαμβάνει εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐξόδου ὁ ἀγὼν τοῦ θίου, ἄλλοι ἀνέρχονται μίαν πρὸς μίαν τὰς βαθμίδας τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας παιδείσεως μέχρι τῆς τελείας ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀποκαταστάσεως αὐτῶν.

Ἐκ τῶν μικρῶν τούτων μαθητῶν ποῖος θὰ παραμείνῃ, γνήσιον τοῦ λαοῦ τέκνον, ἴνα μετ' αὐτοῦ μέχρι τέλους συμδιώσῃ, ποῖος δὲ θὰ μετατεθῆ εἰς τὰ ἀνώτερα τῆς κοινωνίας στρώματα; Ἐδῶ ἔγκειται τὸ μέγα τῆς ἐναλλαγῆς τῶν κοινωνικῶν στοιχείων πρόβλημα.

Ἀπὸ τοῦ σταδίου ἐλέγομεν τούτου, οἱ μικροὶ μαθηταὶ ἀποχωριζόμενοι τρέπονται ἄλλοι μὲν πρὸς τὸ ἐργαστήριον, ἄλλοι δὲ πρὸς τὰ κέντρα ἐνθα προετοιμάζονται διὰ τὰ οἰκεια στάδια οἱ ὑπάλληλοι, ἔμποροι, βιομήχανοι, γαιωπόνοι, μηχανικοὶ, διδάκτορες καὶ οἱ τοῦ κράτους λειτουργοί.

Ἀφήσωμεν πρὸς στιγμὴν κατὰ μέρος, ὅλους ἐκείνους τοὺς μικροὺς πολίτας οἵτινες ἀνήλθον τὰς βαθμίδας τῆς δευτεροβαθμίου καὶ ἀνωτέρας πανεπιστημιακῆς μορφώσεως καὶ ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν ἐργάτην. Περιττὸν θεοδαίως νὰ μακρηγορήσωμεν ἐπὶ τῆς εἰς εἰδικὰ παιδευτήρια εἰς τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ ἐπιδαφιλευομένης τεχνικῆς μορφώσεως ἥτις, ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐπιβεβλημένη ἐπὶ αὐστηρᾷ ποινῇ

εἰς ὄλα τοῦ λαοῦ τὰ τέκνα εἶναι καὶ ἔλθωμεν, ὡς εἶπομεν, ἐπὶ αὐτὸν τὸν ἐργάτην.

Ὁ ἐργάτης, εὐγενέστατον ἀκροατήριον, εἶναι τὴν σήμερον ὁ μοχλὸς πάσης κινήσεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἡ ψυχὴ πάσης ἐργασίας· τοῦτο δὲ δὲν ἀποτελεῖ δεδομένον τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, ὅπερ αἱ ἀριστοκρατικαὶ τάξεις εἰδικῶς πρὸς ὀδηγίαν αὐτῶν ἐξήγαγον, ἀλλὰ θεώρημα οὐτινος τὴν λύσιν ὁ ἐργάτης ὑπὲρ ἑαυτοῦ προεξοφλεῖ.

Αἱ κοινωνικαὶ ζυμώσεις βαθμηδὸν τὰς περὶ ἐπικρατήσεως ὀρέξεις ἀπὸ τῆς ἀριστοκρατίας πρὸς τὴν μέσην τάξιν καὶ ἀπ' αὐτῆς πρὸς τὴν λαϊκὴν μετέδωκαν. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντος ἀπειλητικὴ ἤδη ἡ καὶλαψ τῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως, ἐπὶ τὰ ἤρεμν κατασκηνώματα προαιωνίων κοινωνικῶν ἐγκαταστάσεων ἐνσκήπτει.

Οἱ ἀπόκληροὶ συντεταγμένοι εἰς σμήνην πυκνὰ δυσκόλως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πυρὸς διασπώμενα, ἀπειλοῦσι τὴν γαλήνην τῶν πατριαρχικῶν κοινωνιῶν.

Καὶ γνωρίζετε ποία ἡ κατὰ τὸν διαπρεπῆ κοινωνιολόγον Max Nordau συνεκτικὴ αὐτῶν δύναμις;

Δὲν εἶναι, ὡς εὐκόλως φανταζόμεθα, οἱ ἐκ τοῦ περὶωρισμένου ἡμῶν σκοπευτηρίου ἐπισκοποῦντες τὸν κοινωνικὸν ὀρίζοντα, δὲν εἶναι λέγομεν ἢ ἐκ τῆς διαδόσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ κοινωνισμοῦ ἐνσπαρεῖσα ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν συνθετικὴν ἀξίαν τῶν λαϊκῶν ὀργανώσεων. Εἶναι ἢ εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀτόμων τῶν συγκροτούμενων τῆν στρατιὰν τῶν ὀργανωθέντων «ἐργατικῶν» ὑποκαιομένη ὀρεξις τῆς κατακτήσεως τῶν πηγῶν τοῦ πλοῦτου, τῆς δὲ καύσεως τυχῆς τὰ δηλητηριώδη ἀέρια συνεπιφέρουσι τὰς ἐκρήξεις τοσοῦτων καταστρεπτικῶν τῆς λαϊκῆς φατρίας ἐξεγέρσεων καὶ αἰάτομικαὶ αὐταὶ ὀρέξεις, συνδουλιζόμεναι ἐκ τῆς προσεγγίσεως τοσοῦτων καρδιῶν, ἀποτελοῦσι μάζαν φλεγομένην ἀκατασχέτως κατὰ τῶν νομοκρατουμένων κοινωνιῶν φερομένην.

Ἐνταῦθα, Κυρίαὶ καὶ Κύριοι, ἐξαιτοῦμαι ὄλην ὑμῶν τὴν προσοχὴν, πρὶν ἢ καταλήξω εἰς τὸ συμπέρασμα προτιθεμαι νὰ φθάσω,

ἴνα μὴ ὑποδεικνύουσα τοὺς κινδύνους τῆς κακῶς ἐννοουμένης πρὸς τὸν λκὸν φιλότητος, παρεξηγηθῶ καὶ ἡ φωνή μου, ἥτις τόσον ἀδύνατος εἶναι, καταπνιγῆ ἔκ τῶν ἀποδοκιμασιῶν τῶν κεκηρυγμένων αὐτοῦ ὑπάρχων.

Ἐὰν ὁ λαὸς «πολύτροπος ἐστὶν ὄμιλος» οἱ ἀνατροφεὶς αὐτοῦ μεγίστην ἔναντι τοῦ μέλλοντος ὑπέχουσι εὐθύνην. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ ψῆφος αὐτοῦ εἰς τὰ συνταγματικὰ ἴδια κράτη, καθοδηγεῖ τὰς τάσεις τῆς πολιτικῆς τῶν Ἑθνῶν κατευθύνσεως ἀφ' ἧς τὰ μάλα ἡ ἀσφάλεια τῶν κοινωνιῶν ἐξαρτᾶται. Ἐὰν λοιπὸν προτιθέμεθα νὰ καθοδηγήσωμεν τὴν κοινωνίαν, ἐφ' ἧς εἰς ἕκαστος ἡμῶν ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργείας του ἐπιδρᾶ, πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν καθηκόντων τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν σαφῶς τὰ καθήκοντα ταῦτα καὶ πρὸ πάντων νὰ διαγνώσωμεν ποῖα εἶναι τὰ στοιχεῖα ἅτινα ἡ ἀγωγή δυνατὸν ἐν τῷ χαρακτηρὶ τοῦ ἑλλ. λαοῦ νὰ ἐνισχύσῃ, ποῖα δὲ νὰ καταπνίξῃ ὡς κακῶς ἐμβληθέντα ἐκ τῶν μακρῶν τοῦ Γένους κακοδαιμονιῶν.

Πάντες σχεδὸν ἀναγνωρίζομεν ὅτι ὁ Ἕλληνας καὶ φιλότιμος καὶ φίλεργος εἶναι καὶ ὅτι εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας διαπρέπει. Εἰς ὅλα τὰ κέντρα καὶ αὐτὰ ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ πολιτισμῷ προεξέχοντα, Ἕλληνες διεκρίθησαν ἐπὶ εὐφυΐᾳ καὶ πολυμαθείᾳ. Πλὴν ἀτυχῶς καὶ παρρησίᾳ δέον ν' ἀνομολογήσωμεν σπανίως ἐπὶ εὐθύτητι χαρακτῆρος διαπρέπουσιν.....

Ἐὰν ἀληθεύῃ ὅτι μεταξὺ ἀγορητοῦ καὶ ἀκροατηρίου ὑπάρχει συνεχῆς πνευματικὴ ἐπικοινωνία κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀγορευσεως, τὴν στιγμὴν ταύτην αἰσθάνομαι τὴν ἐνδόμυχον πολλῶν ἑξ ἡμῶν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀποδοκιμασίαν ἄλλων διότι τοσοῦτον θρασείως καταφρονῶ τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας.

Πλὴν ὑπάρχοσι σημεῖα τινὰ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ἅτινα καλὸν μεταξὺ μας ν' ἀναγνωρίσωμεν ὡς λίαν τρωτὰ καὶ εἰς τὴν ἀμερόληπτον κρίσιν δικαίως ὑποβαλλόμενα ἄνευ τινος βλάβης, τοῦναντίον μάλιστα ἐπὶ καταφανῆ τοῦ ἥθους ὠφελεία. Ἐκτός ἐάν φρονήτε πεποισίως ὅτι ἐκ τῶν ἐλαττωμάτων ἡμῶν ἀκριβῶς τούτων

προέρχεται ἡ ἰδιορρυθμία, δι' ἣν τοσοῦτον τοῖς ξένοις γιγνόμεθα ἀγαπητοί. Καὶ τότε θὰ σιωπήσω, ἀφοῦ τὰ πάντα καλῶς ἔχουσι.

Πρὸ ὀλίγου ἀνέφερον ὅτι, ἐκ τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ πολλὰ παρμένουσι πλησίον τῆς ἀρχῆς των καὶ ἀποτελοῦσι, διὰ μέσου τοῦ χρόνου τὰ συνεκτικὰ τοῦ λαοῦ στρώματα, τ' ἀποτελοῦντα τὴν ἑδραν τῆς κοινωνικῆς πυραμίδος. Ἐκ τῶν λαϊκῶν τούτων στρωμάτων συνεχῶς, διὰ τῆς ἀναζυμώσεως τῶν στοιχείων, ἀνέρχονται μονάδες, ὁτὲ μὲν ἄρτιαι, αἵτινες βαθμηδὸν ἀπορροφῶμεναι ὑπὸ τῶν ὑψηλοτέρων στρωμάτων εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κοινωνικοῦ ἰδρύματος μεγάλως συντελοῦσι.

Τὸν μηχανισμόν τῆς κοινωνίας τοῦτον πάντες, ἐκ τῆς ἀπλῆς παρατηρήσεως τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, εὐκόλως ἐξάγομεν. Ποῖος ἡμῶν δὲν γνωρίζει τὸν εἰς περιωπὴν τινα ἐξιχθέντα ἐκ τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ τούτων καὶ δὲν προβλέπει ἀκριβοδικαίως ποῦ ἕτερον αὐτοῦ γνήσιον τέκνον κατατείνει; Ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἐγγίζομεν τὸν ἄξονα πάσης ταύτης τῆς μεταστροφῆς εἰς τὸν τροχὸν τῆς Μοῖρας. Ἐὰν εἰς τὴν πορείαν τῶν τοῦ κόσμου τούτου πραγμάτων παραδέχησθε φυσικὴν τινα ἀλληλουχίαν, θὰ παραδεχθῆτε ἀμέσως ὅτι, πᾶσα τοιαύτη εἰς τὴν τύχην τῶς ἀτόμων μεταστροφή ὡς μόχλόν ἔχουσα τὴν προόδον, ὡς ὄρον τὴν ἰσορροπίαν καὶ τέλος τὴν ἐπιτυχίαν ἀποτελεῖ τὸ ἀπολαυστικώτερον τῶν φαινομένων διὰ πάντα ἀσμένως προσδοκῶντα τὴν ἐπὶ γῆς ἐπικράτησιν τοῦ Καλοῦ.

Ἀλλὰ ἐκ τῆς αὐτῆς ζυμώσεως προέρχονται καὶ στοιχεῖα, ὧν ἡ ἀποσυνθετικὴ δύναμις ἀργὰ πολὺ ἀργὰ δυστυχῶς κατανοεῖται.

Ἀπὸ τὸ αὐτὸ φαινόμενον προήλθε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων εὐεργετικῆς δράσεως ἀτόμων ἐκ τῶν λαϊκῶν ἐξελεθόντων στρωμάτων καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τὴν παρακμῆς κοινωνιῶν αἵτινες ὑπὸ φιλοδόξων δημαγωγῶν, ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἰλημμένων στρωμάτων, διωκθήθησαν, ὧν δὲ δημαγωγῶν τὰς μυστικὰς ὁρέξεις καὶ τὰ φαῦλα ἐνστικτα ὑπὸ τὸ λεπτόν τῆς φιλοτιμίας ἐπίχρισμα ἐγκαίρως αὐταὶ δὲν διείδον.

Ἡ ἐκλαίκευσις τῶν γνώσεων ἀτυχῶς τοῦτο τὸ οἰκτρὸν παρουσιάζει ἐνίοτε ἀποτέλεσμα.

Τὸν λαὸν, Κυρίαί καὶ Κύριοι, οὐδόλως πρέπει τις ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ νὰ ἐξιδανικεύῃ.

Ἡ μυθιστορηματικὴ αὐτοῦ ἀντίληψις εὐθὺς ἅμα τις ἀπρόληπτος εἰς τὰ κοινωνικὰ ζητήματα ἐγκύψῃ, αἴρεται καὶ ἀντ' αὐτῆς υποβάλλεται ἡ θετικὴ γνώσις ἥτις σᾶς ἀποδεικνύῃ ὅτι: «λαὸς τοῖ καὶ ὕδωρ καὶ πῦρ, ἀκατάσχετα πάντα».

Οἱ τὸν λαὸν φιλοῦντες καὶ αὐτὸν μελετήσαντες θ' ἀναγνωρίσωσιν ὅτι ἐν αὐτῷ αἱ ὀρέξεις μῆπω ἐκ τῆς συχνῆς ἱκανοποιήσεως κατευνασθεῖσαι, ὡς θάσις εἰς πόνους τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ συνθέσεις εἰσέρχονται. Ὁ ἐκ τοῦ λαοῦ ἐλαυνόμενος ἄνθρωπος ὅθεν, καὶ ὅταν ἔτι τὰς κοινωνικὰς ἀνέλθῃ βαθμίδας, διατηρεῖ ἀκόρεστον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὴν δίψαν τῶν ἀπολαύσεων, καὶ οὐδὲν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐκ τῆς μακρᾶς πρὸς τὸν πλοῦτον προσοικειώσεως ἔρμα ἀνευρίσκων, τυφλῶς εἰς τὸν κοινωνικὸν σάλον ἐπιδίδεται ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ φθάσῃ.

Ὅπως, ἀντιθέτως πρὸς τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα ἐξυγιάνσεως τῶν λαϊκῶν στρωμάτων ἐφ' ὧν ἡ κοινωνία στηρίζεται, διὰ τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας προήλθε τὸ εἰδεχθὲς φαινόμενον τῆς παραγωγῆς ἐξαμβλωματικοῦ ἀνθρωπίνου τύπου, ὃς κατὰ τὰς ἐποχὰς καὶ τὰς περιστάσεις, ἄλλοτε ἄλλην λαμβάνων μορφήν, ἀποτελεῖ τὸ πρότυπον ὑπερ πολλοὶ τῶν κατὰ καιροὺς κοινωνιολόγων δραματουργῶν ἐπεξεργάσθησαν καὶ ὑπερ διὰ τοὺς γάλλους εἶναι πρότυπον ἀνδρὸς τὸν ἐπικαιοδομητικὸν τοῦ arriviste τίτλον φέροντος,

Ἐπὶ τὴν σύστασιν ἀνθρώπου τυχηροῦ, παρουσιάζεται χαρακτηριστῶς, τοῦ ὁποίου θὰ μοι ἐπιτρέψῃτε ν' ἀναλύσω προχειρῶς τὰ στοιχεῖα. Ὅπως μὴ παρεξηγηθῶ ὅμως ὑπὸ τῶν ἀκραιφνῶν τοῦ λαοῦ φίλων, οἵτινες ἄλλοιαν ἐνδέχεται νὰ ἔχωσι τοῦ πράγματος ἰδέαν, θὰ παρατηρήσω ἀμέσως ὅτι ὁ τυχηρὸς αὐτὸς τοῦ λαοῦ γόνος, καὶ τῆς ἀριστοκρατίας ἀναδεκτὸς δὲν εἶναι ὁ ἀληθὴς βιοπα-

λαιστής, ὁ νικητὴς τῆς Εἰμαρμένης, ὁ διασπάσας βιαίως τὸν φαῦλον κύκλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου παλαιαὶ συνθηκαὶ ἀδίκως ἐνέκλεισαν τὸ ὑπερεκχειλίζον ψυχικὸν του σθένος. Ὁ arriviste αὐτὸς εἶναι ὁ ἡμέτερος τυχεδιώκτης, πρὸς τὸν ὁποῖον ὀλίγην, ὡς ἐλπίζω διατρέφετε συμπάθειαν, μὲ τὸν ὁποῖον συνεδέσαμεν παλαιὰν γνωριμίαν, ἀφ' ὅτου συνεπήχθη κοινωνία, ἧς τὴν ἱεραρχίαν αὐτὸς μόνος ἐπεχειρήσῃ ποτε ν' ἀνατρέψῃ.

Ἄφου λοιπὸν ἐβεβαιώθητε, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω πλέον, ὅτι οὐδόλως καθάπτομαι τοῦ γοήτρου τῶν εὐγενῶν αὐτοδημιουργῶν περιδλέπτου ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ διὰ κόπων καὶ μόχθων κτηθείσης θέσεως, προβαίνω εἰς τὴν ἀνάλυσιν περὶ ἧς προελάθησα.

Προβῶμεν ὅμως μεθοδικῶς:

Ὁ «τυχηρὸς» αὐτὸς λοιπὸν εἶναι υἱὸς ἐργάτου ἢ μικρεμποροῦ ἢ τινοῦ ἄλλου, πάντως εἰς τὴν λαϊκὴν ἀνήκοντος φατρίαν.

Τὸν παιδικὸν ὕπνον του ἐλίκνισεν ἡ τηλώδης χεὶρ τῆς ἐργατικῆς μητρός του καὶ τὸν ἄρτον προσεκόμενον αὐτῷ πατὴρ τὴν ἀνίαν γνωρίσας τακτικῶς ἐπανερχομένης ἀσχολίας οὐδὲν ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ χρόνου προσλαμβανούσης χρῶμα. Αἱ ἡμέραι του εἰέρρευσαν ἡρέμα πλησίον τῶν γονέων του, ἐκ δὲ τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων ἐγνώρισε κατὰ τὸν παιδικὸν του βίον, πλὴν τῶν καταθλιπτικῶν τοῦ βίου ἀναγκῶν, τὰς διακυμάνσεις τῆς ἀγορᾶς καὶ τοὺς θρόλους τῆς συνοικίας, ἐξ ὧν συνεκράτησε τύσσα, ὅσα θὰ τῷ χρησιμεύσωσι κατόπιν διὰ νὰ διοικήσῃ τεχνηέντως τὰς δοπλοκίας ἀποκρύφων ἐνεργειῶν του. Ἄπὸ τοῦ πατρικοῦ οἴκου μέχρι τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὁ δρόμος βραχύς· τὸν ἠκολούθησε τακτικῶς δις τῆς ἡμέρας, ἐπὶ τινα ἔτη καὶ τὰς βαθμίδας ὕλας τῆς παιδείσεως ἀνελθὼν, ἔφθασεν, ἄνευ τινοῦ καθωρισμένου προγράμματος, μαθητῆς καλὸς ἄλλωστε, μέχρι τῆς ἐνηληκιώσεως, ὅποτε καὶ ὁ δρόμος τῆς ζωῆς ὡς γνωστὸν διχάζεται καὶ ὁ ἄνθρωπος διστάζει πρὸς στιγμὴν ἐὰν θ' ἀκολουθήσῃ τὴν αὐχημῆράν τῆς ἀρετῆς ἀτραπὸν, ἢ τὴν εὐθαλή τῆς κακίας λεωφόρον. Ἐνήλιξ ἤδη σκέπτεται, ὄνειροπολεῖ ἀλλὰ καὶ σταθμίζει, ὑπολογίζει, προεξοφλεῖ τὴν ἐπιτυ-

χίαν.... ο δρόμος πάντως, δεν είναι ή αύχμηρή της άρετης άτραπός.

Και προχωρεί άνέρχεται τās κλίμακας.

Έμπορος, βιομήχανος, επιστήμων, βαθμούχος, τί πρὸς αὐτὸν τὸ στάδιον; Τὸ πᾶν εἶναι νὰ φθάσῃ, ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, νὰ φθάσῃ ν' ἀπολαύσῃ!

Έπηλυσ ἐν τῇ ιδέα, νήλυσ ἐν τῇ γνώσει, τῶν ὀφιπλούτων τὴν χορείαν προωρισμένους θάττον ἢ βράδιον νὰ ἐνισχύσῃ, εἰσελαύνει ἐν τῷ κοινωνικῷ σταδίῳ, ἐνθα ἕκαστος, κατὰ τās βλέψεις του δι' ἑαυτὸν διεκδικεῖ τὰ πρωτεῖα, ὡς μόνον ἐφόδιον χαρακτήρος προσκομίζων τὴν περι τὸν χειρισμὸν ἀρχῶν καὶ ιδεῶν δεξιότητα καὶ ἐξ ἄλλων τῶν ἀγαθῶν, ὅσα ὁ παλαιστῆς ὡς ἔπαθλον τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας ἐκ τοῦ πεδίου δικαιοῦται ν' ἀποκομίσῃ, τὸ χρῆμα ἐποφθαλμίων. Διότι τοῦτο πλεῖον παντὸς ἄλλου ἢ ψυχῆ του διψεῖ. Έν τῷ λογισμῷ καὶ τῷ θυμῷ αὐτοῦ τὸ χρῆμα κατέκτησε τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν ἐπιθυμητῶν θέσιν, μεταφυσικὴν σχεδὸν ἐν τῇ ἐξημμένῃ διανοίᾳ του ἀποκτήσαν σημασίαν.

Μὲ τὴν δίψαν δ' αὐτὴν τοῦ χρυσοῦ εἰς τὰ σπλάγχνα, προχωρεῖ, ἀλλ' εὐθύς ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων ἐννοεῖ ὅτι ἡ περίσκεψις εἶναι ἀναγκαία.

Μέχρι τοῦ σταδίου τούτου, βλέπετε, ὅτι ὁ τύπος οὗτος κατ' οὐδὲν διαφέρει τοῦ κοινού, σώφρονος, ἐπιτηδείου καὶ πρακτικοῦ ἐπιχειρηματίου, ἀν μὴ ἡ δίψα περι τῆς ὀμιλοῦμεν ὑπῆρχεν εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του διοικοῦσα πάσας τῆς ψυχῆς ταύτης τās ἐκφάνσεις, πρὸς κορεασμὸν μιᾶς κυριαρχούσης ὀρέξεως. Ὡς δὲ ἡ συνήθης φυσιολογικὴ δίψα μὴ σβεννυμένη, ὑποβάλλει εἰς τὸν διψῶντα καὶ γρηγοροῦντα ἔτι, ὄνειρα καὶ ἐφιάλτας, ἢ νοσοῦσα τοῦ τοιοῦτου φιλοπλούτου φαντασία, φέρει πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς ψυχῆς του μαγευτικὰς εἰκόνας βίου ἡδονικοῦ, ἐπὶ χρυσοῦ ἀνελισσομένης θάθους.

Τοσοῦτον ἢ ἀγάπη τοῦ πλούτου τὸ πνεῦμα αὐτοῦ κυριεύει ὥστε, καὶ ἀντικείμενον ἔτι χρυσίζον εἰς χεῖράς του ἀγαλαβῶν

ἐρωτᾶ μετὰ πάθους μὴ ταῦτα ἐκ χρυσοῦ ἀγνοῦ ἐγένετο.

Έν τῇ λατρείᾳ τῆς χρυσῆς ταύτης εὐδαιμονίας τὰ πάντα λησμονεῖ, ἐὰν δ' ὀφέποτε ἐνθυμηθῇ καὶ τινα αὐτῷ παραδοθεῖσαν ἀρχὴν, ἀφεύκτως αὐτῇ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς χρημοσύνης θ' ἀνήκη ἀποφθέγματα. Καὶ τὰ χρυσᾶ ἔπη οἶα «ὁ αἰὼν εἶναι πρακτικὸς, δεῖ δὴ χρημάτων» καὶ ἄλλα, βαθέως εἰς τὴν μνήμην του ἐγκαταχθέντα ἀποτελοῦσι τὸν μόνον τῆς διανοίας του πλούτον. Μήτοι καὶ ταῦτα εἰς τὴν σοφίαν τὴν ἐκ τῆς πείρας τοῖς ἀνθρώποις ἀποκαλυφθεῖσαν δὲν ἀνήκουσι; Μήτοι καὶ τὸ πρακτικὸν τῆς ἐποχῆς πνεῦμα δὲν προσέδωκε τὸ κύρος τῆς νομιμότητος εἰς πάντας τοὺς ἀποκρύφους τῆς πρακτικότητος συνδυασμοῦς;

Έπὸ τὴν σκιάν τῆς σοφιστικῆς ταύτης νομιμότητος ταχθεῖς, ἀσφαλῶς προβαίνει ἐν τῷ σκοτει τῆς συνειδήσεώς του, εἰς ἣν δὲν παρεδόθησαν ἐγκαίρως παρὰ τῆς οἰκογενείας αἱ δεδοκιμασμένα τῆς ἠθικῆς ἀξίαι εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν καταχθονίων σχεδίων εἰς α, ὡς κωρωνὶς ἐπιτίθεται ἢ πολύχειρ τοῦ παρασιτισμοῦ θεότης; Καὶ ὡς τελικὸν πάντων τῶν ἐργῶδων τούτων προβλημάτων συμπεράσμα, ὁ τὴν ἐπιτυχίαν μονομανῶς διώκων τυχοδιώκτης οὗτος, ἐξάγει ὅτι ἡ ἐπιτηδειότης διὰ τὴν λύσιν τοῦ βιωτικοῦ προβλήματος συνίσταται εἰς τὸ διοικεῖν τās περιστάσεις τεχνηέντως οὕτως ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ ἀντίξοα δι' ἄλλους, δι' αὐτὸν σύνδρομα νὰ καταστῶσιν. Ὅπως δ' ὁ παλαιστῆς ἀπεκδύεται διὰ τὸν ἀγῶνα, οὕτω καὶ αὐτὸς, τὸ βαρὺ ἀποβάλλον λαϊκὸν περίβλημά του, ἐπενδύεται ἐλαφρὸν ἀριστοκράτου ἀθλητοῦ ἱματισμὸν καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν κονίστραν μὲ θερμὴν, ἀλλὰ καὶ περίσκεψιν χωρὶς ποσῶς ν' ἀποκαλύψῃ τὸν μηχανισμόν τῆς τέχνης του, τὸ ψεῦδος μόνον ὡς ἔπλον ἀμύνης συγκομίζων.

Ὁ τυχερὸς ἀνθρώπος δὲν εἶναι αὐτὸς ὅστις βιώσας συνέτυχε τὴν Μοῖραν, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅστις, ὡς ὁ ταύτης φιλητὸς, ἀφοῦ ἀπαξ ἀνήλθε τὸ χρυσοῦν ἄρμα τῆς, μόνος ἀνέλαβε νὰ διοικήσῃ.

Ὁ κοινωνικὸς ἀγὼν τοῦτο ἀτυχῶς ἐνέχει τὸ παράδοξον ὅτι δὲν ἀπαιτεῖ, ὡς διὰ τὸν ἀθλητισμὸν συμβαίνει, ἰδιαιτέρον διὰ τοὺς

παλαιστὰς στίβον· οὗτος διεξάγεται ὑπου καὶ τὸ γέρας εὐρίσκεται ἐντὸς αἰθουσῶν ὡς καὶ ἐν ὑπαίθρῳ. Εἰς τὰ στενά ὄρια δωματίου μὴ ὑπερβαίνοντας, κατὰ τὸ ἐμβαδὸν, τὰ τέσσαρα τετραγωνικὰ μέτρα, δυνατὸν νὰ διεξαχθῇ πάλη πολὺ μᾶλλον ἀγωνιώδης, τῶν εἰς τὸ Παναχαϊκὸν στάδιον, πάλαι ποτε, διεξαχθεισῶν. Καθότι ἐν τῇ πάλῃ, πάλη οὖση ταύτη ἀρχῶν, εἰς ἃς αὐτὰ τὰ αἰσθητάματα τὴν υπερτάτην προσδίδουσιν ἀξίαν, ὁ νικητὴς περιλούει τὴν μακρὰν τοῦ ἡττηθέντος ἀγωνίαν, μὲ τὸ βραδὺ τῆς ἀπογοητεύσεως δηλητήριον. Περιττὸν νὰ προσθέσω, Κυρίαί καὶ Κύριοι ὅτι ὁ ἡττημένος ἐν τῇ διαμάχῃ τῶν κοινωνικῶν στοιχείων εἶναι ὁ τίμιος παλαιστὴς καὶ οὐχὶ ὁ ἐπιτήδειος τυχοδιώκτης· τοὺς λόγους, οὓς ἐν τῇ παρακμῇ τῶν χαρακτήρων καὶ τοῦ φρονήματος δέον ν' ἀναζητήσωμεν, θὰ μοι ἐπιτρέψητε ν' ἀποσιωπήσω.

Ποῖα τὰ ὄπλα, τὰ μέσα, τὰ τόσον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν συντελεστικά ποῖα; Μήτοι τοῦτο ἐνδιαφέρει; Μήτοι καὶ ταῦτα, κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὴν προϋπολογιζομένην τοῦ θύματος ἀντοχήν δὲν χαλκεύονται; Ὅτι ἐδῶ ἀρκεῖ, ἀλλαχοῦ ἐνδέχεται ν' ἀστοχήσῃ. Ἐδῶ ὁ δόλος, ἐκεῖ ἡ ἀλήθεια, ἐδῶ ἡ γνῶσις, ἐκεῖ ἡ ἄγνοια, ἐδῶ εὐθυμία, ἐκεῖ ἡ κατήφεια, ἐδῶ σοβαρότης ἐκεῖ εὐτραπέλεια. Γενναϊότης ἐδῶ, ἐκεῖ ἡ περίνοια, φιλεργία ἐδῶ, ἐκεῖ ἡ ἀμέλεια, προθυμία ἐδῶ, ἐκεῖ ἡ ραστώνη, φιλότης ἐδῶ, ἐκεῖ ἡ ἐχθρότης, γλυκύτης ἐδῶ, ἐκεῖ ἡ θρασύτης. Ὡς χθὲς περιδεῶς ἔρπων ἀγερώχως σήμερον ὁ νικητὴς προτάσσει τὰς ἀπαιτήσεις του, ὅταν πεισθῇ ὅτι «δὲν σὰς ἔχει πλέον ἀνάγκην».

Ἐκ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἐπικοινωνίας ἐν καὶ μόνον ὁ ἐπιθεὶς ἀποκομίζει βέβαιον πόρισμα, ὅτι κατέχει τὰ τρωτὰ τοῦ βίου του μέρη.

Ἦ, ἐὰν ἡ κοινωνία ἐγνώριζε νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτήν!

Ἐνῶ αὕτη ἀναβοῶ τὸν παρασιτισμὸν, ἐνόσφ πάντες δυσφοροῦσι κατὰ τοῦ ρακενδύτου ὅστις ἀπὸ τῆς θύρας δειλῶς ζητεῦν ἀφαιρεῖ περιττὰ τινὰ μετὰλλου κερμάτια ὁ παράσιτος μὲ ρεδεγχόταν, ὡς ἄλλος ἀπὸ τοῦ θήματος τούτου ἀπεκάλεσεν αὐτὸν, ἐνεθρονίσθη

ἤδη εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς. Καὶ ἐνῶ ὁ ἐπαίτης ἀπορροφᾷ τὴν περισσὴν ἰκμάδα, ὁ παράσιτος ἐκμυζεῖ αὐτὸν τὸν ζωϊκὸν τῆς οἰκογενείας χυμὸν.

Καὶ θὰ προβάλλητε τώρα δικαίως τὴν ἐρώτησιν:

— «Καὶ ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν αὐτὸς ἐπίγονος μόνον τῆς λαϊκῆς φαρίας εἶναι; Ὁ λαὸς μόνος διεκδικεῖ τὴν τιμὴν τῆς τοιοῦτου τέρατος παραγωγῆς;»

— Ὁχι, βεβαίως.

Πρὶν ἢ συμπληρώσω τὴν σκιαγραφίαν ταύτην σπεύδω, ἵνα μὴ ἐπὶ μακρὸν κρατήσω ὑμᾶς ἐνώπιον τοσοῦτον εἰδεχθοῦς εἰκόνας, ἀνευ ὑποσχέσεως εὐγενεστέρου θεάματος, νὰ ἐπαναλάβω ὅτι καὶ πρότερον εἶπον: ὅτι ἡ πρόληψις, ὅτι ὁ λαὸς ἀγρότερος παραμένει κατ' ἀνάγκην, ὡς ἀντιπροσωπεύων εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς ἐν γένει τὴν πρωτογενῆ κοινωνίαν, εἰς σφαλερὰς τοῦ πρὸς αὐτὸν καθήκοντος μᾶς ἐμβάλλει ἀντιλήψεις.

Ἡ ἐρασιτεχνία, εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως εἰσχωρήσασα καὶ τὴν λαοφιλίαν εἰς ἐπικουρίαν προσκαλοῦσα, συντείνει εἰς τὴν παρακμὴν τῶν κοινωνιῶν, ἐναὶς αὕτη ἀντικαθιστᾷ τὴν ἀληθῆ Τέχνην καὶ τὴν Ἐπιστήμην.

Ἐὰν, ὡς ἄπλοὶ καὶ ἡμεῖς τῆς κοινωνιολογίας ἐρασιτέχναι, τὸν λαὸν κρίνοντες, τοὺς τοιοῦτους ἐν δεδομένη κοινωνίᾳ τυχοδιώκτας, παρασίτους, ὧν ἀνωτέρω συνθετικὸν τινὰ ἐσκιαγραφῆσαμεν τύπον, ὡς ἐπιτυχῆ παράγωγα τῆς ἀπὸ τὸν λαὸν διαδόσεως τῶν γνώσεων θεωρήσωμεν, εἰς οἰκτρὰν, ὡς ἐκ τούτου, ἐκτιθέμεθα ἀπάτην.

Δι' ἕνα Pasteur ὁπόσοι λυμεῶνες!

Ἡ ἰδέα, ἐρίτιμον ἀκροατήριον, δὲν δέχεται μετοίκους. Οἱ ἐπιτήδαιοι εἰς τὸ κράτος τῆς εἶναι οἱ προδόται. Ἐκαστος τῶν ἐπιτηδείων τούτων, τὰς ἰδέας χειρίζεται εἰς δόσεις τοσοῦτον ἀναλελυμένας, ὥστε ὡς δηλητήριον νὰ ὑπεισέρχωνται λαυθάνοντως εἰς τὴν πνευματικὴν τῶν ἀτόμων θρέψιν, χωρὶς τὸ παράπαν ὁ σκευαστὴς νὰ προδοθῇ.

— Καὶ ποῖον, θὰ διερωτᾶσθε, τὸ κατ' ἐμὲ ἀντίδοτον εἰς τὴν ὑπό

ἐπιτηδείων φαρμακευτῶν νόθευσιν τοῦ πολυτίμου τῆς ιδέας στοιχείου;

— Δὲν φαντάζεσθε, πιστεύω, ὅτι θὰ προτείνω ὅπως τοῦ λαοῦ τὰ τέχνα τῶν ἀνωτέρων ἀποκλεισθῶσι σπουδῶν καὶ καταδικασθῶσι νὰ φέρωσιν ἀνεξάληπτα τὰ σημεῖα τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν καταγωγῆς.

Πλὴν, χωρὶς τὸ παράπαν, πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς ν' ἀσεβήσω θεσμοὺς, ἐπιτραπήτω μοι αὐτὴν ταύτην τὴν κοινωνίαν νὰ θεωρήσω ὡς κατὰ μέγα μέρος ὑπεύθυνον, διὰ τὴν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἐκκόλαψιν τῶν φαύλων τοῦ ἀτόμου ἐνστίκτων καὶ τὴν κατὰ πνίξιν τῶν εὐγενῶν αὐτοῦ ιδεωδῶν.

Ἡ κοινωνία, ἣτις ἐχάλκευσεν ἀσπίδα, ἵνα τὰ ἐαυτῆς ἀναλλοίωτα δίκαια προασπισθῆ, ἀποθέτουσα ταύτην, ἐπ' αὐτῆς ἀναδιβάξει τὸ ἐκφυλον τυφλῶν ὀρέξεις καὶ ἐνστίκτων γέννημά της καὶ περιάγει οὕτω, διὰ τὸν τελικὸν θρίαμβον.

Καὶ ἐφόσον ὁ τυχοδιώκτης υἱὸς τῆς θριαμβεύει, ὁ ἀγνὸς τὸ ἦθος καὶ τίμιος ἐργάτης παραμένει ἐκτεθειμένος εἰς ὄλας τῆς τύχης τὰς ὕδρεις, τοῦ τυφλοῦ τῶν ἀντιξῶν περιστάσεων συνειρμοῦ ἔρμαιον καὶ φθίνει ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐν τῷ βίῳ ἀπολαύσεως.

Καὶ ἐνῶ, λέγομεν, ὁ ἐπιχειρηματίας, θρασυνθεὶς, ἀνακαλύπτει τῆς πανοπλίας, ἣτις τὸ κοινωνικὸν προφυλάττει σῶμα, τοὺς ἄρμους ἵνα δι' αὐτῶν εὐκολώτερον ἐν τῇ καρδίᾳ διεισδύσῃ, καὶ ὡς παράσιτος ἤδη ἐπισήμως ἀποκαθίσταται, ὁ τίμιος ἐργάτης σιωπηρῶς καταδικάζεται νὰ καταπνίξῃ πάντα εὐγενῆ του πόθον καὶ πᾶσαν ν' ἀποβάλλῃ ἐλπίδα διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπαθὲς ὄργανον εἰς ὄλας τῆς κερδοσκοπίας τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ πρῶτος αὐτὸς νὰ ὑποστῇ τῆς φαύλης ἀργυρολογίας καὶ τοῦ ἀπλειστοτέρου χρηματισμοῦ τὰς συνθήκας τὰς καταθλιπτικὰς.

Κακῶς γεννῶμενος, κακῶς διαιτῶμενος, κακῶς βιών, καλίστερον γηράσκων, τῶν ἀγαθῶν τῆς φύσεως ἀπεστερημένος, καταδικασμένος τ' ἀπαισιώτερα νὰ φέρῃ φυσιολογικὰ στίγματα, ὅσα τὸ οἰνόπνευμα εἰς τὸ σαρκίον μακρᾶς καταπεποννημένων προγόνων σειρᾶς ἀπέθεσε, φασματώδης καὶ μορφάζουσα οὕτω λιποψυχου-

τος πολιτισμοῦ ἐνσάρκωσις, τοιοῦτος ὁ ἀτυχῆσας τοῦ φθάσαντος ἀδελφὸς παρίσταται.

Ἐὰν λοιπὸν, Κυρίαι καὶ Κύριοι, ἐν τῇ πεφωτισμένῃ ὕμῶν συνειδήσει, ὡς ὑπέρτατον γνησίας τοῦ κοινωνικοῦ ἀτόμου καλλιέργειας γνώρισμα τὸν χαρακτήρα ἐθεωρήσατε, ἐὰν εἰς τὰς πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς προσπάθειάς αὐτοῦ τὴν ἀληθῆ τούτου διαβλέπετε εὐγένειαν, ἐὰν, τῆς Ἰδέας μῦσαι, τὰ ἀγνὰ ὑπηρετήτε ἰδανικὰ, ἐὰν εἰς τὰς συνδιατεταγμένας τοῦ ἀνθρώπου γνώσεις τὸ μυστικὸν ἀνεκαλύψατε πάθος τσοσούτων Προμηθέων, τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς ὅλης ἐπαναστατησάντων, ἐὰν τέλος τὴν ἀρετὴν ὡς **αἰρετὴν** κηρύσσετε, ἀποστρέψατε ἤδη τὸ πρόσωπον ἀπὸ ὄλων ἐκείνων τῶν παρασίτων καὶ φαυλοβίων τυχοδιωκτῶν, οἵτινες τὴν κοινωνίαν ἐπιτηδεῖως λυμαίνονται.

Ἐὰν δὲ, ἐπίσης, ὡς ἀληθεῖς χριστιανοί, εἰς τὴν συναδέλφωσιν, τὴν ἀλληλεγγύην καὶ τὴν ἀγάπην πιστεύητε διὰ τὴν δυνατὴν ἐπιγῆς ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν, παρακαλῶ ἵνα παράσχητε ἀμέριστον τὴν ἡμετέραν εὐνοίαν εἰς τὸ εὐγενὲς τῆς Ἀδελφότητος ταύτης ἔργον ὡς καὶ εἰς πᾶν ἄλλο τοῦτω ἔμωιον, ὅπερ σκοπεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸν παρασιτισμὸν εἰς τὴν κοιτίδα του νὰ καταπνίξῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν εὐγένειαν τῆς Γέχνης, διὰ τοῦ ἐργαστηρίου, νὰ μεταδώσῃ καὶ τὸ φῶς τῆς εὐτυχίας εἰς τὸν ταπεινὸν τοῦ ἐργάτου αἶκον νὰ ἐπιχύσῃ.

Εἰς δὲ τοὺς μέλλοντας εὐτυχεῖς, εὐχρηθῶμεν, ἐργάτας τούτους ὑπενθυμίσωμεν, πάντες ὁμοῦ τώρα, τοὺς ὠραίους τοῦ Φωκυλίδου παραινετικούς στίχους:

*Ἐοράξεν, μοχθῶν ὡς ἐξ ἰδίων βιοτεύης.
πᾶς γὰρ ἀεργὸς ἀνὴρ ζῶει κλοπίμων ἀπὸ χειρῶν.
—μηδ' ἄλλον παρὰ δαιτὸς ἔδοις σκυβάλισμα τραπέζης.—
ἄλλ' ἀπὸ τῶν ἰδίων βύτων φαγέοις ἀνύβριστα.
—εἰ δὲ τίς οὐ δεδάηκε τέχνην, σάμπουτο διελέη.
ἔστι βίῳ πᾶν ἔργον, ἐπὶν μοχθεῖν ἐθέλησθα.
ναυτίλος εἰ πλώειν ἐθέλεις, εὐρεῖα θάλασσα.
εἰ δὲ γεωπορίην μεθέπει, μακρὰι τοι ἄρουραι—
—οὐδὲν ἄνευ καμάτου πέλει ἀνδράσιν εὐπειεὺς ἔργον,
οὐδ' αὐτοῖς μακάρεσσι' πόνος δ' ἀρετῆν μὲγ' ὀφέλλει.*

NOEMH A. ZΩΗΡΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἀνάκαθεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ παρατηρεῖται τάσις τις τῶν βορειοτέρων λαῶν, ἵνα κατέρχονται πρὸς μεσημβρίαν. Τὸ εὐκραές κλίμα τῶν χωρῶν τούτων ἔλκει αὐτοὺς ὡς μαγνήτης. Τὴν φορὰν ταύτην ἠκολούθησαν καὶ οἱ Αἰολεῖς καὶ οἱ Ἴωνες, ὅτε ἐν παλαιοτάτοις χρόνοις ἀπὸ τῶν βορειοτέρων χωρῶν κατήλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ πολὺ βραδύτερον, κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, κατελήθοντες Δωριεῖς. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ φορὰν ὑπέικοντες καὶ οἱ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος οἰκοῦντες βάρβαροι, ἦτοι οἱ Ἰλλυριοί, Παίονες, Λάρδανοι, Τριβαλλοί, Ἀγριοῖνες, Θρακῆες κλπ. συνεχῶς ὄρμων πρὸς τὰς ἡμετέρας χώρας. Ἐνεκα δὲ τούτου οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, οὗς κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτῶν συνήντων, οἱ Ἡπειρώται καὶ οἱ Μακεδόνες, ἰδίᾳ οἱ τῆς Ἄνω ἢ Ἐλευθέρας λεγομένης Μακεδονίας κάτοικοι, ἀδιαλείπτως ἠναγκάζοντο ν' ἀγωνίζονται πρὸς τοὺς βαρβάρους τούτους. Διὰ τοὺς συνεχεῖς τούτους ἀγῶνας οὐ μόνον καιρὸν δὲν εἶχον νὰ καλλιεργήσωσι τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, καθόλου τὸν πολιτισμόν, ὅπως οἱ μεσημβρινώτερον οἰκοῦντες καὶ ὑπ' αὐτῶν προφυλασσόμενοι ὁμόφυλοι, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπελείποντο ἐν τούτῳ μεγάλως (οὔτε ξενοδοχεῖν οὔτε ὁδοὺς οὔτε σχολεῖα λόγου ἄξια εἶχον, οὔτε ἐλευθέρας πολιτείας ἀπήρτιζον, ἀλλ' ἐξηκολούθουν νὰ βασιλεύονται ὅπως ἐπὶ Ὀμήρου) ἀλλὰ καὶ ἀναμειγνύομενοι πρὸς τοὺς βαρβάρους τούτους ἔν τε εἰρηνῇ καὶ ἐν πολέμῳ κατέστησαν κατὰ μικρὸν τραχύτεροι καὶ ἀγριώτεροι. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Λίβιος λέγων περὶ τῶν Ἑορδαίων, Λυγκιστῶν, Πελαγόνων καὶ Ἑλιμιωτῶν ὅτι *ferociiores eos et accollae barbari faciunt, nun bello exercentes nun in pace mi-*

scentes ritus suos (ΜΕ' 36). Ὁμοίως διηγεῖται ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Πύρρου ὅτι «Νεοπτόλεμος ὁ Ἀχιλλέως λαὸν ἀγαγὼν αὐτός τε τὴν χώραν (δηλ. τὴν Ἡπειρον) κατέσχε καὶ διαδοχὴν βασιλέων ἀφ' αὐτοῦ κατέλιπε, Πυρροῖδας ἐπικαλουμένους, καὶ γὰρ αὐτῷ Πύρρος ἦν παιδικὸν ἐπωνύμιον . . . Μετὰ δὲ τοὺς πρῶτους, τῶν διὰ μέσου βασιλέων **ἐμβαρβαρωθέντων καὶ γενομένων τῇ τε δυνάμει καὶ τοῖς βίοις ἀμανροτέρων**, Θαρρύταν πρῶτον ἱστοροῦσιν Ἑλληνικοῖς ἔθεσι καὶ γράμμασι καὶ νόμοις φιλανθρώποις διακοσμήσαντα τὰς πόλεις ὀνομαστὸν γενέσθαι.»

Ἐκ τούτου δ' ὅτι οἱ Ἡπειρώται ὅπως καὶ οἱ Μακεδόνες, ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶχον καθυστερήσει εἰς τὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ὀρμηθέντες τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν τινες ἀπεφήναντο ἐπιπολαϊότερόν πως ὅτι ἀφοῦ οἱ λαοὶ οὗτοι ἔστεροντο τοῦ κυρίου χαρακτηριστικοῦ τῶν Ἑλλήνων, ἦτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ἀλλὰ βάρβαροι, ἀλλογενεῖς. Ἄλλ' ἡμεῖς γινώσκομεν σήμερον ὅτι τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα λαοῦ τινος ὁμολογουμένως δὲν ἀποτελεῖ ἡ μεγάλη ἢ μικρὰ αὐτοῦ συμβολὴ εἰς τὸν πολιτισμόν, ἀλλὰ καθ' ἃ ἤδη ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας ἐδίδαξεν ἐν Η' 144 τὸ «**ῥμαιμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον καὶ θεῶν ἰδρύματά τε καὶ θυσίαι ἤθεά τε ὁμότροπα**», τ. ἔ. ἡ γλῶσσα, ἦν λαλεῖ ἕκαστος λαός, ἡ θρησκεία, αἱ παραδόσεις, οἱ πόθοι καὶ οἱ τρόποι αὐτοῦ, ταῦτα εἶναι ἀπίερω ἀσφαλέστερα τεκμήρια καὶ πειστήρια ἢ ἡ μικρὰ ἢ καὶ μηδαμινὴ αὐτοῦ συμβολὴ εἰς τὸν πολιτισμόν. Πρὸς δὲ τούτοις εἶναι σήμερον ἀποδεδειγμένον ὅτι τὰ ὀνόματα **Ἕλλην** καὶ **βάρβαρος** μετέβαλον ἐν τοῖς δοκίμοις χρόνοις σημασίαν, ὥστε ἀπὸ **ἐθνολογικῶν** κατέστησαν δηλωτικὰ **πολιτισμοῦ**. Ἐντεῦθεν τὸ μὲν **Ἕλλην** καὶ **Ἑλλάς** ἐξελήφθησαν συνώνυμα τῷ **ἄνθρωποι πεπολιτισμένοι, χώρα ἡμερωμένη, πεπολιτισμένη**. Περὶ βλ. Ἰσοκράτ. Πανηγυρ. 50 «*τοσοῦτον δ' ἀπολέλοιπεν ἡ πόλις ἡμῶν περὶ τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὥσθ' . . . καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας*

τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας». Πρὸβλ. καὶ ὅσα γράφει ὁ ἱστορικός Ἔ. Κούρτιος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ Γ' 397 «Οἱ Ἕλληνες τῶν δοκίμων χρόνων σφόδρα δυσαρτέστως εἶχον πρὸς πᾶν ξενότροπον ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τοῖς ἥθεσιν, ὅθεν συνήθως ἀντιδιέστειλλον ἑαυτοὺς πρὸς πάντας τοὺς ἐκτὸς καὶ ἀπεχωρίζοντο στενότερον τοῦ ἀλλήθους, ὥστε καὶ συγγενῆ φύλα ὑπελάμβανον ὡς ἀλλοδαπὰ καὶ βάρβαρα. Τὸ ξενότροπον δὲ τοῦτο ἐκτετο ἐν τῇ διαφορᾷ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ δι' αὐτὸ τὸ περὶ τούτου αἴσθημα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀληθῆς τεκμήριον τῶν ἐθνολογικῶν σχέσεων».

Ὅπως δὲ κατὰ τὰς μαρτυρίας ταύτας τὸ ὄνομα Ἑλλην ἀπώλεσε κατὰ μικρὸν τὴν ἐθνολογικὴν σημασίαν αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ λέξις βάρβαρος ἐδήλωσε κατὰ μικρὸν οὐχὶ μόνον τοὺς ἀλλογλώσσους καὶ ἀλλογενεῖς ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔχοντας τὴν φύσιν, τοὺς τρόπους, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ἐκείνων. Οὕτως ὁ Ἀριστοφάνης, ἐν Νεφέλαις 492, ὀνομάζει τὸν Στρεψιάδην ἀμαθῆ καὶ βάρβαρον, ὁ δὲ Ψευδοδημοσθένης ἐν τῷ κατ' Ἀριστογείτονος Β' 17 γράφει «... οὕτω σκαιὸς ἐστὶ καὶ βάρβαρος τὸν τρόπον», ὁ δὲ Ἡγήσανδρος Ἀποσπασμ. 11 (Ἀποσπ. Ἑλλήνων Ἱστορ. Δ' σ. 415) ἐρωτᾷ «πότερα Βοιωτοὶ βαρβαρώτεροι ἢ γαῖαν οὖντες ἢ Θετταλοὶ; κλπ. Ταῦτα πάντα σαφῶς μαρτυροῦσιν ὅτι ἀπ' αὐτῶν τῶν δοκίμων χρόνων διεγνώσθη ἡ ὀλίγον βραδύτερον διαροήδην ἐκφρασθεῖσα ἀλήθεια, ὅτι «βέλτιον ἀρετῆ καὶ κακία διαιρεῖν ταῦτα».

Λέγων ἄρα ὁ Θουκυδίδης ἢ πᾶς ἄλλος ἀρχαῖος τοὺς Ἡπειρώτας, τοὺς Αἰτωλοὺς, τοὺς Μακεδόνας κλπ. βαρβάρους, οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ λέγῃ ἢ ὅτι ἀριστοτεχνικῶς ἐξέθηκον αὐτοὺς οὗτος ὁ Θουκυδίδης ἐν Α' 5-6, εἰπὼν· «δηλοῦσι δὲ τῶν τε Ἡπειρωτῶν τινες ἔτι καὶ νῦν, οἷς κόσμος καλῶς τοῦτο δοῦν... καὶ μέχρι τοῦδε πολλὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ παλαιῷ τρόπῳ νέμεται περὶ τε Λοκροὺς τοὺς Ὀζόλας καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνανὰς καὶ τὴν ταύτη ἠπειρον. Τό τε σιδηροφορεῖσθαι τούτοις τοῖς ἠπειρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας ἐμμεμένηκον... σημείον δ' ἐστὶ ταῦτα τῆς Ἑλλάδος ἔτι

οὕτω νεμόμενα τῶν ποτε καὶ ἐς πάντας ὁμοίων ἐπιτηδευμάτων». Διὰ τοῦτο οἱ εἰρημένοι λαοὶ εἶναι μὲν Ἕλληνες, (πολλὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ταῦτα τῆς Ἑλλάδος), ἀλλὰ δὲν μετέβαλον τρόπους, δὲν ἐξεπολιτίστησαν, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ ζῶντες κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον εἶναι λείψανα καὶ ἅμα ἀπόδειξις τῆς προτέρας πάντων διαίτης. Ὁ λόγος ἄρα αὐτοῦ ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὸν πολιτισμὸν οὐχὶ εἰς τὰς ἐθνολογικὰς σχέσεις τῶν λαῶν τούτων καὶ μόνον παρερμηνεύων τις τοὺς λόγους αὐτοῦ δύναται νὰ νοήσῃ αὐτοὺς ἄλλως. Διὰ ταῦτα καὶ ὅταν κατόπιν ἐν Γ' 94 τοῦ λόγου ὄντος πάλιν περὶ τῶν Αἰτωλῶν λέγῃ ὅτι «Τὸ γὰρ ἔθνος μέγα μὲν εἶναι τῶν Αἰτωλῶν καὶ μάχιμον, οἰκοῦν δὲ κατὰ κόμας ἀτειχίστους καὶ ταύτας διὰ πολλοῦ καὶ σκευῆ ψιλῆ χρώμενον... ἐπιχειροῦν δὲ ἐκέλευον πρῶτον μὲν Ἀποδώτοις, ἔπειτα δὲ Ὀφιογεῦσι καὶ μετὰ τούτους Ἐδρυτῶσι, ὅπερ μέγιστον μέρος ἐστὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἀγνωστότατοι δὲ γλῶσσαν καὶ ὁμοφάγοι εἰσίν, ὡς λέγεται.» Ταῦτα οὐδὲν ἄλλο σημαίνουσιν ἢ ὅτι εἶχον ὑπολειφθῆ μεγάλας ἐν τῷ πολιτισμῷ, διότι ἐπιγραφαὶ τῶν αὐτῶν καὶ μικρῶ ὑστερωτέρων χρόνων διδάσκουσιν ὅτι Ἑλληνιστὶ ἐλάλουν πάντες οἱ λαοὶ οὗτοι.

Ὅτι δὲ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἐλάλουν Ἑλληνιστὶ, ὁ ἄλλος ἐκ τῶν ἐξῆς: πρῶτον ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἰκέτισι 250 κέξ. λέγει «Τοῦ γηγενοῦς γὰρ εἰμ' ἐγὼ Παλαίχθονος | τινος Πελασγός, τῆσδε γῆς ἀρχηγέτης. | Ἐμοῦ δ' ἀνακτος εὐλόγως ἐπώνυμον | γένος Πελασγῶν τήνδε καρποῦται χθόνα. | Καὶ πᾶσαν αἶαν ἦς δι' ἀγνὸς ἐρχεται | Στρυμών, τὸ πρὸς δύνοντος ἡλίου κρατῶ | ὀρίζομαι δὲ τὴν τε Περραιβῶν χθόνα, | Πίνδου τε τὰπέκεινα, Παιόνων πάλαι, | ὄρη τε Δωδωναῖα, συντέμνει δ' ὄρος | ὄγρας θαλάσσης τῶνδε τὰπὶ τάδε κρατῶ». Διὰ τούτων σαφῶς διδάσκει ὁ τραγικός οὗτος ὅτι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ἐφρόνει ὅτι ἐξετείνετο μέχρι τῶν Δωδωναίων ὄρεων καὶ τοῦ Στρυμόνος καὶ τούτους κατὰ παλαιὰν συνήθειαν ὠνόμασε Πελασγούς, τρόπον τινὰ αὐτόχθονας. Δὲν θὰ συνῆπτε δὲ πάντας τοὺς λαοὺς τούτους εἰς ἓν, ἀν' ἐπ' αὐτοῦ οἱ

*Ηπειρώται καὶ οἱ Μακεδόνες ἐλάλουν γλῶσσαν οὐχὶ Ἑλληνικὴν καὶ δὴ ἂν ἐθεώρει αὐτοὺς βαρβάρους.

Δεύτερον ἢ προφυλακῆ, ὡς εἰπεῖν, τῶν δυτικῶν βορείων Ἑλλήνων, τῶν Ἡπειρωτῶν, τῶν Αἰτωλῶν κλπ., οἱ Ἡλεῖοι, οἱ μετὰ τῶν Δωρικῶν, ἦτοι παλαιότατα εἰσελθόντες, ὡς λέγεται, εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἦσαν φυλὴ Ἑλληνικὴ καὶ ἐλάλουν διάλεκτον Ἑλληνικὴν. Δὲν δύναται δὲ νὰ λεχθῆ ὅτι ἐξηλληνίσθησαν τὴν γλῶσσαν ἐν Πελοποννήσῳ, διότι ἡ λαλουμένη ὑπ' αὐτῶν διάλεκτος διακρίνεται μὲν σφόδρα ἀπὸ τῆς τῶν ἀστυγειτόνων Πελοποννησίων, συνάπτεται δὲ στενῶς πρὸς τὴν τῶν Αἰτωλῶν καὶ Λοκρῶν καὶ Ἡπειρωτῶν (ὅρα κατωτέρω τὸν τύπον *μαστειή*). Ἀνάγκη ἄρα νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ταύτην διάλεκτον ἐλάλουν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ὅτε τὸ πρῶτον διέβησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καθ' ὃν δὲ τρόπον ἐκ τοῦ Δωρικῆς χαρακτῆρος τῶν παλαιῶν Βυζαντιῶν τὰ ἠκάζομεν ἀσφαλῶς τὸν Δωρικὸν χαρακτῆρα τῶν Μεγαρέων, ἂν τυχὸν μὴ ἐγινώσκομεν αὐτὸν ἄλλοθεν, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Ἡλείων τῶν παλαιότατα ἀποσπασθέντων ἀπὸ τοῦ συνόλου τῶν Αἰτωλῶν, Λοκρῶν, Ἡπειρωτῶν καὶ καθόλου Δυτικῶν Βορείων Ἑλλήνων συνάγομεν ἀσφαλῶς τὸν παλαιότατον Ἑλληνισμὸν τῶν ἀπ' ὧν ἀπεσπάρθησαν Αἰτωλῶν, Ἡπειρωτῶν κλπ.

Τρίτον παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς ἐν Ἰλιάδος Π 233 ἐπικαλεῖται τὸν Δωδωναῖον Δία· ὁμοίως ὁ Πίνδαρος ἐν ἀποσπάσῳ. 35 γράφει «*Δωδωναῖε μεγάσθηνες, ἀριστότεγχα Πάτερ*» τοῦτο δὲ σαφῶς μαρτυρεῖ ὅτι ἀπὸ Φθίας μέχρι Δωδώνης ἐξετείνετο ἡ αὐτὴ φυλὴ (κατὰ τὸν Fick ἐν Περιοδικῷ *Kuhn* ΜΔ', 6 ἐξετείνετο ἡ Ἀμφικτυονία τοῦ Διός)· διότι οὐδεὶς δύναται νὰ νοήσῃ, πῶς τὰ ἐπικαλεῖτο ὁ Ἀχιλλεὺς θεὸν βαρβάρου χώρας. Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ ἐν βίῳ Πύρρου (ιδὲ ἂν. σ. 133) δὲν λέγει ὅτι ἡ Ἡπειρος κατελήφθη ὑπὸ βαρβάρων καὶ ἀπόλεσε τὸν Ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ἦτοι τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν κλπ. καὶ ἔπειτα ἐξηλληνίσθη, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι «*μετὰ τοὺς πρῶτους, τῶν διὰ μέσου βασιλέων ἐκβαρβαρωθέντων*». Πῶς ἢ φράσις «*τῶν διὰ μέσου βασιλέων ἐκβαρβαρωθέντων*», ἀπάντων ὄντων

Δέσποινα Ἰωαννίτις τῶν χρόνων τοῦ Ἀλή πασᾶ
(Εἰκὼν τοῦ 1872)

ἀπογόνων τοῦ Νεοπτολέμου, Πυρριδῶν, ἠδυνήθη νὰ παρερμηνευθῆ, ὅπως παρηρμηνεύθη καὶ ταῦτα μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν Ἑπειρωτικῶν ἐπιγραφῶν, τοῦτο φαίνεται εἰς ἕμὲ παντάπασι παράδοξον. Καὶ μόνη ἡ ὁμολογία τινῶν, ὅτι ἐπετεύχθη ὁ *Ἑλληνισμὸς τῆς Ἑπείρου διὰ τῶν γνησίων Ἑλληνικῶν στοιχείων, ἅτινα ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιζήσωσι* κλπ., δηλοῖ ἀρκούντως σαφῶς τὸν ἀρχαιότεν Ἑλληνικὸν χαρακτήρα τῆς χώρας ταύτης, διότι προδήλως ἵνα δυνηθῶσι νὰ ἐπιζήσωσι, σημαίνει ὅτι ὑπῆρχον ἀρχαιότεν καὶ μάλιστα ἰσχυρά.

Παράβαλε προσέτι τοῦτο μὲν τὴν ὀνομασίαν τοῦ μετρικοῦ ποδὸς *«Μολοσσός»*, ὅπως *Κρητικός, πυρρίχιος, παιών, ἱάμβος* κλπ., δι' οὗ δηλοῦται ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ λαοῦ τῶν Μολοσσῶν, διότι οὐδεὶς βεβαίως θὰ δυνηθῆ νὰ εἴπῃ ὅτι παρὰ βαρβάρου καὶ ἄλλογλώσσου ἔθνους ἐλάμβανον οἱ ἀρχαῖοι τὰς ὀνομασίας τῶν μέτρων αὐτῶν, τοῦτο δὲ ὅσα περὶ τῶν Ἑπειρωτῶν ἐδίδαξεν ὁ πολὺς Fick ἐν ταῖς συμβολαῖς τοῦ Bezenberger Γ' σ. 226. *«Ἡ παρανόησις χωρίων τινῶν τοῦ Θουκυδίδου, ὃς ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἑπειρωτῶν ἀποκαλεῖ αὐτοὺς βαρβάρους, παρεπλάνησέ τινας ἔρρευνητάς, ὥστε ὑπέλαβον ὅτι οἱ Ἑπειρῶται κατ' ἀρχὰς οὐχὶ Ἑλληνες ἐξηλληνίσθησαν βραδύτερον, καὶ οὕτως ἐταύτισαν αὐτοὺς μετὰ τῶν παλαιῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν νῦν Ἀλβανῶν. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀσαφεῖς ἔννοιαι ἀπεβλήθησαν τῶρα διὰ μῖα καὶ ἡ κοίτις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκαθαρίσθη ἀπὸ πάσης ὑπονοίας περὶ βαρβαρότητος καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Δωδώνης γνωρίζουσιν ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν Ἑπειρωτικὴν διάλεκτον ὡς μίαν τῶν βορείων Ἑλληνικῶν διαλέκτων, αἵτινες πρὸς ἀλλήλαις ὅμοιαι ἐκτείνονται ἀπὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων μέχρι Βοιωτίας καὶ μεσημβρινῆς Θεσσαλίας».* Ὁ αὐτὸς ἐν *Kuhn Periodikῶ* ΜΔ' σ. 3 (1910) διδάσκει ὅτι καὶ οἱ Ἀθαμᾶνες τῆς Ἑπείρου ἦσαν Αἰολικὸν φύλον.

Καθόλου ἄρα λεκτέον ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἑπείρου, τῆς Αἰτωλίας καὶ λοιπῶν χωρῶν, ὁ κατὰ τῶν Δ' π.Χ. αἰῶνα τοσοῦτον ἰσχυρὸς καὶ πλήρης ἐμφανιζόμενος ἐν τῇ ἱστορίᾳ διδάσκει μεγαλοφύ-

ως, ὅτι ὅσα τυχὸν βάρβαρα φύλα κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας εἰσέβαλον εἰς αὐτάς, πρῶτον μὲν θὰ ἦσαν πάντως εὐάριθμα, μεμονωμένα καὶ ἀσθενῆ, ἔπειτα δὲ εἰσῆλθον εἰς χώρας ἤδη πρότερον ἑλληνικωτάτας, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς εἰσῆλθον μὲν ἐπανειλημμένως Ἀλβανικά τινα φύλα μεμονωμένα καὶ ἀσθενῆ, εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' εὗρεθέντα ἐν μέσῳ πολὺ ἰσχυροτέρου Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ μικρὸν ἐξηλληνίσθησαν τὰ φρονήματα, κατὰ μέγα δὲ μέρος καὶ τὴν γλῶσσαν. Μόνον οὕτω δύναται νὰ νοηθῆ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ γίνηται μὲν ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου μνεία ὅτι ἠλληνίσθησαν τὴν γλῶσσαν οἱ Ἀμφίλοχοι κτ., νὰ ἐμφανίζονται δὲ μικρῶ βραδύτερον τοσοῦτον πολυάριθμοι, καὶ οὗτοι μάλιστα ἐν τοῖς ὄροις ἢ καὶ μακρὰν τῆς Ἑλλάδος ἑλληνικώτατοι λαοί, ὅπως οἱ Ἑπειρῶται, οἱ Αἰτωλοὶ καὶ λοιποί.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀρχαίων τούτων εἰδήσεων ἔχομεν ἀπόδειξιν τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς Ἑπείρου καὶ ἄλλο τι (*), λέγω αὐτὴν τὴν ὑπ' αὐτῶν λαλουμένην γλῶσσαν. Τὴν γνῶσιν τούτην παρέσχεν ἡμῖν ἡ φιλοτιμία καὶ φιλογένεια τοῦ κ. Κωνσταντίνου Καραπάνου, ἰδία δαπάνῃ ἀνασκάψαντος τὸ ἀρχαιότατον ἱερὸν τῆς Δωδώνης καὶ δημοσιεύσαντος τὰ ἐν αὐτῷ πολυτίμητα εὐρήματα, ἐν οἷς καὶ ἐπιγραφὰς γεγραμμένας ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ Ἑπειρωτικῇ διαλέκτῳ. Τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἐξῆρεν ὁ καθηγητὴς August Fick, ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω.

Ἐν τοῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις παρατηρεῖται πρῶτον ὅτι ἀπαξάπασαι αἱ λέξεις εἶναι Ἑλληνικαὶ καὶ πᾶσαι φέρουσι τοὺς γνησίους ἑλληνικοὺς χαρακτήρας οὐδεμίαν δὲ βάρβαρον καὶ δεύτερον ὅτι οἱ ἐν Ἑπείρῳ λατρευόμενοι θεοὶ εἶναι οἱ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ μόνον οὗτοι, οὐδεὶς δ' ἄλλος. Οὕτως, ὁ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων τιμώμενος, ὁ Πανελλήνιος *Ζεὺς*, ὃν ἐν Ἰλιάδῳ Π. 283 ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπικαλεῖται λέγων *«Ζεῦ ἄνα Δωδωναίε Πελασγικέ, τηλόθι ναίων, Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου . . .»*, καὶ ἡ Διώνη ἡ μή-

(*) Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων διέλαβον ἐπανειλημμένως. Ὅρα ἐν *Γλωσσολογικαῖς Μελέταις* Α' σ. 32 κέξ καὶ Ἐπετηρίδα Πανεπιστημίου 1909-10 σ. 87 κέξ.

τηρ τῆς Ἀφροδίτης, ἢ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἐπ' ἴσης ἐν Ε 381 ὡς μητήρ τῆς Ἀφροδίτης «*τὴν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα Διώνη δία θεάων*» μνημονευομένη, (αὐταὶ εἶναι αἱ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης ἀναγινωσκόμεναι θεότητες). Διὰ πάντων ἄρα τῶν αἰώνων ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι τέλους ἡ αὐτὴ Ἑλληνικὴ θεοσκεία ἐκράτει ἐν τῷ χώρῳ.

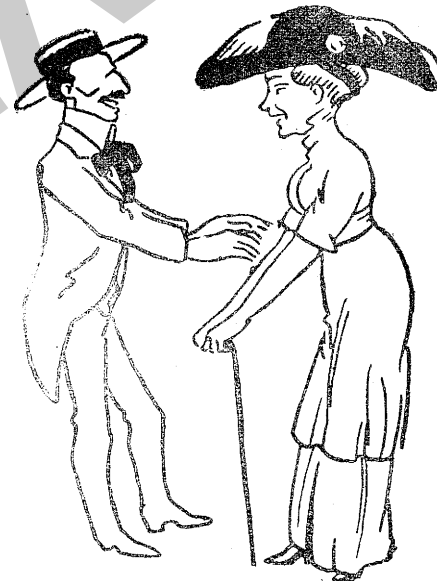
Ἡ δὲ γλῶσσα οὐ μόνον τοὺς γενικοὺς χαρακτήρας τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς παρέχει (τοὺς ἐν τοῖς ἑμοῖς Ἀκαδημειοῖς Ἀναγνώμασι Α' σ. 37—40 κατελεγμένοις), ἀλλὰ καὶ ἄλλους εἰδικωτέρους, δι' ὧν χαρακτηρίζεται ὡς ἰδίᾳ διαλέκτος στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς Αἰτωλικῆς καὶ Ἡλείας, διαφέρουσα δὲ τῆς Θεσσαλικῆς. Οὕτω λ. γ. οἱ Θεσσαλοὶ ἔλεγον (ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος) *αὐτοῦ* ἀντὶ *αὐτῶ*, οἱ δὲ Ἡπειρῶται *αὐτοῖ*, τ. ἔ. τὴν τοπικὴν ὁμοίως ἔλεγον οἱ Θεσσαλοὶ *ἔρωτᾶ*, οἱ δ' Ἡπειρῶται μετὰ τῶν Δωριέων *ἔρωτῆ* ὁμοίως *ἔσσειται*, ἢ = *εἰ*, *λέγομες*, *περιέλθωμες* ὅπως οἱ Δωριεῖς τὸ ἄρθρον, ἀρχαιοπινῶς, μετὰ ἀναφορικῆς σημασίας *τῆς*, *τὰν*, *τὰ* = ἦς, ἦν, ἄ. Ἰδίᾳ δὲ σημειώσεως εἶναι ὁ ἐνεστώδης *μαστεῖη* ἀντὶ *μαστεύη* ἐν Collitz Sammlung ἀρ. 1570 (τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ.), οὗ ἀνάλογα μόνον ἢ συγγενῆς διάλεκτος τῶν Ἡλείων παρέχει τὸ *φυγαδεῖω* καὶ *κατιαραῖω* ἀντὶ *φυγαδεύω*, *καθιερεύω*. Ὁμοίως διάζοντα τοῖς βορείοις Ἑλλησι φαίνονται τὰ ἐθνικὰ εἰς *-τος*, οἷον *Μολοττοῖ*, *Ἀποδωτοῖ*, *Βοιωτοῖ*, *Ὀρεστοῖ*, *Δοεστοῖ*, *Γομφιτοῖ*.

Τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἡπειρῷ δύναται τις νὰ συναγάγῃ καὶ ἐκ τῶν ἀκολουθῶν: Πρῶτον ὁ Διόδωρος ἐν ΙΕ' 13, ἀντιδιαστέλλων τοὺς Ἰλλυριοὺς, τοὺς βορειότερον τῆς Ἡπειροῦς κατοικοῦντας, πρὸς τοὺς Ἡπειρώτας, διηγεῖται ὅτι οἱ Ἰλλυριοί. . . ἐνέβαλον εἰς τὴν Ἡπειρον. . . καὶ ἐγένετο μάχη κρατερὰ, καθ' ἣν νικήσαντες οἱ Ἰλλυριοὶ κατέκοιψαν τῶν Μολοττῶν *πλείους τῶν μυρίων πεντακισχιλίων*, τ. ἔ. μία μόνη Ἡπειρωτικὴ φυλὴ, ἢ τῶν Μολοσσῶν ἀπόλεσεν ἐν τινὶ μάχῃ ὑπὲρ τὰς

15,000 ἄνδρας! Φαντάσθητε τίνα πληθυσμὸν θὰ εἶχεν ἵνα ἀποστείλῃ εἰς τὴν μάχην τοσοῦτους ἄνδρας.

Ὁμοίως διηγεῖται ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Αἰμιλίου Παύλου ΚΘ' ὅτι ὁ Ρωμαῖος οὗτος ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐξηνδραπόδισε «*πεντεκαίδεκα ἀνθρώπων μυριάδας καὶ ἐπόρθησεν ἑβδομήκοντα πόλεις τῆς Ἡπειροῦ*». Καὶ ὅμως οὐδὲ μετὰ τὴν ὁμὴν καὶ ἀπάνθρωπον ταύτην προᾶξιν φαίνεται ὅτι ἠρημώθη Ἑλλήνων ἢ εὐανδρῶς ἀληθῶς αὕτη χώρα. Ταῦτα πάντα μαρτυροῦσιν οὐ μόνον ὅτι ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων μέχρις ἐσχάτων οἱ Ἡπειρῶται Ἑλληνες ἦσαν καὶ Ἑλληνικὴν θεοσκείαν, γλῶσσαν καὶ συνειδησιν εἶχον, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἰς μεγίστην ἀμῆν καὶ δύναμιν εἶχον προβῆ, ὥστε ἐπὶ αἰῶνας νὰ προμάχωνται καὶ σῶζωσι τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

Ἐκείνη— Ὁ Θεὸς πάντοτε μετενόησε διότι ἔπλασε τὸν ἄνδρα. . . Οὐδέποτε ὅμως γιὰ τὴν γυναῖκα.

Ἐκείνος— Κ' ἐν τούτοις, κνοῖα μου, πλάσας τὴν γυναῖκα ἐστάθη, φοβηθεὶς βεβαίως μὴ διαπράξῃ καὶ καμμίαν *ν ε α ν ἀ ν ο ῖ η σ ι α ν ! !*

Ευτυχής ο δυνάμενος να ευεργετή τὸν πλησίον! Ευτυχέστερος ὁ δι' ὄλου τοῦ βίου του ἔξασκήσας τὴν *ἀγαθοεργίαν* καὶ τὴν *φιλανθρωπίαν*!!

Ἐν μέσῳ τοῦ ἀτέρομονος ἀπείρου, ἐν μέσῳ τοῦ ἀχανοῦς πελάγους τῆς ζωῆς, τῆς μεσετῆς ὀδύνης καὶ πόνου, συμφορῶν καὶ λύπης, *εἰς ἄγγελος ἐπίγειος* ἔμειδία καὶ τὸ χαρμόσυνον μειδιάμα του ἀπέμασσε τὸ δάκρυ τοῦ ὄρφανοῦ, κατεπράυνε τὴν θλίψιν τῆς χήρας, ἀνεξωογένει τὸν πάσχοντα, ἐπαρηγόρει τὸν φυλακισμένον καὶ εὐηργέτει τὸν πτωχόν! Τοιοῦτος *ἐπίγειος ἄγγελος* ὑπήρξεν ἡ ἀλήστου μνήμης ἐθνικὴ εὐεργέτης *Ἑλένη Γεωργίου Ζαρίφη*!

Ἡ μεγάλη αὐτῆ γυνὴ ἀπετέλει τὸ τιμιώτατον *καύχημα* καὶ τὸ σεμνότατον *ἀγλαΐσμα* τῆς *Κοινωνίας*!

Ὁλόκληρος ὁ *βίος* τῆς χρησιμεύει ὡς πρότυπον *μιμήσεως* εἰς πᾶσαν *Ἑλληνίδα*!

Ἦτο ὁ *ἥλιος* τῆς *ἀγαθοεργίας*, οὐτινος αἱ θαλπεραὶ ἀκτῖνες εἰσέδουν καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπόκεντρα καὶ ἀφανῆ μέρη, διασκεδάζουσαι τὰ σκότη καὶ δωροῦσαι νέαν ζωὴν!

Ἦτο ὁ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῆς *ἀρετῆς* καὶ τῆς *εὐσεβείας*, τῆς *κοσμιότητος* καὶ τῆς *ἀπλότητος*, τῆς *φιλανθρωπίας* καὶ τῆς *ἐλεημοσύνης*!

Ἦτο ἡ προσωποποιημένη *ἀγάπη* τῆς *φιλανθρωπίας* καὶ ὁ *ἄγγελος* τῆς *σωτηρίας*!!

„Η ΗΠΕΙΡΟΣ“

Τὸ *Ἔθνος* ἀνεξιτήλοις γοήμιασιν ἐχάραξε τὸ συμπαθέστατον *ὄνομά* τῆς εἰς τὰ μυχαιάτατα τῆς καρδίας του!

Αἱ ποικίλαι καὶ ἀπειράριθμοι *εὐεργεσίαι* τῆς *δοιδίμου* διέ-

ΕΛΕΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΑΡΙΦΗ

γρασαν *φωτεινὴν τροχίαν* ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς αἱ ἀκτῖνες, ὡς *λιβανωτός*, ἀνέρχονται εἰς τὸν θρόνον τοῦ *Υψίστου*!

Χαῖρε *ψυχὴ* *ιερά*! . . .

Ἄμάραντος *στέφανος* ἀφθίτου *δόξης* καὶ *τιμῆς* στέφει τὴν *μνήμην* σου, ὡς ἔπαθλον τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἐναρέτου *βίου* σου!

Χαῖρε *ψυχὴ* *ἀγία*!

Ἀγάλου καὶ εὐφραίνου ἐν τῇ *χώρᾳ* τῶν *Μακάρων*!!

ΜΑΡΓΑΡΩ Ν. ΜΑΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΠΕΝΗΣ ΚΑΙ Η ΑΘΛΙΟΤΗΣ

(Διήγημα κατά παράδοσιν)

Κατακουρασμένος από τὰς πολλές ἐργασίας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ θέλων νὰ ἴδῃ ἄλλην μίαν φοράν τὸν κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον διέτριψε τόσα ἔτη τῆς ἡλικίας του, ὁ Χριστὸς ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Παρθείσου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

Ἦτο μία τῶν ψυχροτέρων νυκτῶν τοῦ Δεκεμβρίου, οὐδεὶς διαβάτης πλανᾶται ἀνὰ τὰς πλήρεις χιόνος ὁδοὺς. Εἰς τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χωρίον, μοιλονοῦτι εἶνε ἡ 8 ἑσπερινὴ ὥρα, τὸ πᾶν ἐφαίνετο ὑπνώττον.

Αἴφνης ἠκούσθη κελπασμὸς ἵππων καὶ δύο ἄνδρες, ὧν ὁ εἰς γέρον μὲ μακρὰν γενειάδα, ὁ δὲ ἕτερος ἀνὴρ νέος γλυκύτατος ἐφάνησαν βαδίζοντες ἀνὰ μέσον τῶν σκολιῶν ὁδῶν. Θᾶ ἦσαν ξένοι προφανῶς διότι τὰ ἐνδύματά των ἐδείκνυον ὅτι διέτρεξαν μακρὸν δρόμον. Οἱ δύο ἵππεις ἐστάθησαν πρό τινος οἰκίας, τῆς μεγαλειτέρας ἐν τῇ χωρίῳ. Ἔκει, μετὰ ἰδιαιτέραν σύσκεψιν, ἀφιππεύσας ὁ πρεσβύτερος ἔκρουσε τὴν θύραν.

— Ποίος εἶνε τέτοια ὥρα; ἠκούσθη μία φωνὴ ἔσωθεν.

— Διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀπήντησεν ὁ πρεσβύτερος, εἴμεθα ὁδοιπόροι δυστυχεῖς, πλανηθέντες εἰς τὸ μέρος τοῦτο· δὲν γνωρίζομεν κανένα· λυπηθῆτέ μας.

— Πηγαίνετε στὸ καλὸ, χριστιανοὶ μου, τέτοια ὥρα ποῖος ἤμπορει νὰ ἔυπνήσῃ τὸν ἀφέντη, ποῦ θὰ θυμώσῃ;

Οἱ δύο ὁδοιπόροι ἀνεχώρησαν· ἔκρουσαν δευτέραν θύραν, ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἀπάντησις ἐδόθη.

— Πόσον ἀσπλαγχνοὶ ἐγείναν οἱ ἄνθρωποι! ἐψέλλισεν ὁ νεώτερος, ἐνῶ ὁ πρεσβύτερος ἔκρουε τρίτην ἤδη θύραν.

„Η ΗΠΕΙΡΟΣ“

— Ἀλλοίμονον μοὶ φαίνεται ὅτι μίτην ἐθυσιάσθη; καὶ ὑπέφερον δι' αὐτούς.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν τρίτην θύραν ἡ αὐτὴ ἀρνητικὴ ἀπάντησις ἐδόθη. Καὶ ἐν γένει ἀφοῦ ἔκρουσαν δεκάδα θυρῶν ἀνευ ἀποτελέσματος ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀπογοητευμένοι, ὅτε τὸ πέταλλον τοῦ ἀλόγου τοῦ Χριστοῦ ἐχάθη καὶ τὸ ζῶον, χωλὸν ἤδη, δὲν ἠδύνατο νὰ βαδίσῃ ἀναμέσον τῶν σκολιῶν δρόμων. Οἱ ἵππεις ἠναγκάσθησαν νὰ κατέλθουν τῶν ζῶων καὶ ἐσκέπτοντο περὶ τοῦ πρακτέου. Αἴφνης ἠκούσθησαν κρότοι σφύρας κρουομένης.

— Πέτρε, εἶπεν ὁ νεώτερος, πήγαινε νὰ ἴδῃς μήπως εἶναι κανὲν σιδηρουργεῖον νὰ διορθώσωμεν τὴν ζημίαν διὰ νὰ εἰμπορέσωμεν νὰ προχωρήσωμεν.

Ὁ Πέτρος ἐπροχώρησε καὶ μετὰ δύο λεπτὰ ἐκρούετο ἡ θύρα τοῦ σιδηρουργεῖου καὶ εἰσήρχετο ὁ Χριστὸς μετὰ τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

— Χριστιανέ μου, εἴμεθα ὁδοιπόροι — εἶπεν ὁ Χριστὸς — καὶ τὸ ἄλογόν μου ἔπαθε βλάβην· θὰ λάβῃς τὸν κόπον νὰ διορθώσῃς τὴν ζημίαν;

— Εὐχαρίστως, κύριοί μου, ἀπήντησεν ὁ σιδηρουργός· αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειά μου.

Καὶ ἐντὸς πέντε λεπτῶν τὸ πέταλλον προσηρμόζετο καὶ ἐστερεοῦτο ἐπὶ τοῦ ζῶου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἤδη ἔτοιμον.

Ὁ σιδηρουργὸς αὐτὸς ἦτο ὀλομόναχος. Ἄνευ οἰκογενείας διῆγε βίον μονήρη καὶ μονότονον· ἐκαλεῖτο δὲ Πένης· ὁ μόνος σύντροφός του ἦτο ἐν εὐτραφῆς κυνάριον, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο Ἄθλιότης· ὁ Πένης δὲν ἦτο καθόλου φιλόξενος. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας ἐξήρχετο κάποτε μετημφιεσμένος, μέσα εἰς τὴν εὐφυᾶ κεφαλὴν του ἐγεννήθη ἡ σκέψις μήπως πρόκειται περὶ τοιαύτης ἐπισκέψεως καὶ δι' αὐτὸ μὲ φιλόφρον μειδιάμα εἶπεν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον:

— Δὲν κάθεσθε, χριστιανοὶ μου, νὰ ζεσταθῆτε λιγάκι; ἐξω κάνει φοβερὴν παγωνιά. Μπορεῖ νὰ πεινάται ἰδοὺ ἔχω λίγο ξερὸ φωμί· εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν σας· νὰ καὶ λίγες ἐληές.

Ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Ἅγιος Πέτρος παρεδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν καὶ κατεβρόχθισαν εὐχαρίστως τὸ λιτὸν δεῖπνον.

Μετὰ τὸ φαγητὸν οἱ ξένοι ἠγέρθησαν νὰ ἀναχωρήσωσι, καταγοητευμένοι ἐκ τῆς φιλοξενίας. Ὁ Χριστὸς ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν σιδηρουργὸν νὰ τῷ εἴπῃ τρία πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐπεθύμει καὶ τοῦ ἔδωκε τὸν λόγον τοῦ ὅτι θὰ τὰ ἐξετέλει.

Ἐν τῷ μεταξῷ ὁ πρεσβύτερος, ὁ Ἅγιος Πέτρος ἔκυψε καὶ ἐψιθύρισε κρυφίως εἰς τὸ οὖς τοῦ Πένητος ὅτι ὁ φιλοξενηθεὶς ἦτο ὁ Χριστὸς καὶ κατέβη εἰς τὴν γῆν, νὰ ἴδῃ τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων· τὸν συνεβούλευσε δὲ νὰ ζητήσῃ τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν ἄλλ' ὁ Πένης εἶχε τὸν σκοπὸν του.

— Βιάζομαι, τῷ ἀπήντησεν ὁ Χριστὸς, τί θέλεις πρῶτον;

— Θέλω ἓνα κάθισμα, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴν εἰμπορεῖ ποτε κανεὶς νὰ φύγῃ, ἅμα καθίσῃ, ἐκτὸς ἐὰν δὲν τοῦ δώσω ἐγὼ τὴν ἄδειαν.

— Γενηθῆτω τὸ θέλημά σου· ἀπήντησεν ὁ Χριστὸς.

— Δεύτερον... τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν ἐπέμεινεν ὁ Ἅγιος Πέτρος, ὠθῶν αὐτὸν διὰ τοῦ ἀγκῶνος· ἄλλ' ὁ Πένης, οὐδεμίαν προσοχὴν δώσας, ἐξηκολούθησε:

— Δεύτερον θέλω μίαν μηλέαν εἰς τὴν ἀυλὴν μου, ἣ ὁποῖα νὰ κάμνῃ 20 μῆλα τὸ ἔτος, ἀλλὰ περίφημα εἰς ὅλον τὸν κόσμον· καὶ πάλιν ἂν ἀναβῆ κανεὶς νὰ κόψῃ νὰ μὴν εἰμπορῇ νὰ φύγῃ, ἂν δὲν διατάξω ἐγώ.

— Γενηθῆτω τὸ θέλημά σου· ἀνέκραξεν ὁ Χριστὸς, παρατηρῶν αὐτὸν περιέργως.

— Τρίτον;

— Τρίτον ἐξηκολούθησε, μηδαμῶς προσέχων εἰς τὰς ἐντόνους παρακαλεύσεις τοῦ Πέτρου ὅπως ζητήσῃ τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, τρίτον ζητῶ ἓνα σακκίον, τὸ ὁποῖον νὰ χωρῇ ἅπειρα ἀντικείμενα ἢ πρόσωπα. ἅμα ὁμως ταῦτα εἰσέλθουν νὰ μὴν εἰμποροῦν νὰ ἐξέλθουν ἀνευ τῆς ἀδείας μου.

— Γενηθῆτω τὸ θέλημά σου, ἀπήντησεν ἐκ τρίτου ὁ Χριστὸς,

καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Πέτρου, ἀφοῦ ἠὺχαρίστησε θερμῶς τὸν Πένητα διὰ τὴν φιλοξενίαν του. Τὴν ἐπομένην, ἅμα ἐξύπνησεν ὁ Πένης παρετήρησε θρανίον, θαυμασίαν μηλέαν, καὶ ἐπὶ τῆς μικρᾶς του χωλῆς τραπέζης ἐν σακκίον κενόν, τὰ τρία χαρίσματα τῆς προτεράιας.

Ἐν τούτοις ἡ θέσις του δὲν ἐκαλλιτέρευσε καθόλου καὶ ἤρχισεν ἤδη σχεδὸν νὰ μεταναῆ, διότι δὲν ἤκουσε τὴν συμβουλὴν τοῦ Πέτρου νὰ ζητήσῃ χρήματα καὶ τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν.

Μίαν ἡμέραν, ἀπελπὶς ἐκ τῆς δυστυχίας του, εἶπεν ἐν στιγμῇ ἀπελπισίας: «Προτιμοῦσα νὰ ἔδωκα εἰς τὸν Διάβολον τὴν ψυχὴν μου, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ περνῶ καλὰ καὶ ὄχι σ' αὐτὴν τὴν δυστυχίαν».

Αἴφνης ὁ Διάβολος παρουσιάσθη ἐμπρὸς του.

— Ὅ,τι θέλεις σοῦ παραχωρῶ, εἶπεν εἰς τὸν Πένητα, ἀρκεῖ νὰ μοῦ δώσῃς τὴν ψυχὴν σου.

Ἄκτις φωτὸς διήλθε διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ σιδηρουργοῦ, ἐνῶ μεϊδιάμα ἀφανέστατον ἐπήνθει ἐπὶ τῶν χειλέων του.

— Ἔστω, εἶπε, δέχομαι. Ἐπὶ δέκα ἔτη θὰ ἔχω τὴν μεγαλύτεραν εὐτυχιαν εἰς τὸν κόσμον καὶ μετὰ τὰ δέκα ταῦτα ἔτη θὰ σοῦ παραδώσω τὴν ψυχὴν μου.

Ἡ συμφωνία ἔγινε, τὰ ἔγγραφα ὑπεγράφησαν καὶ ὁ διάβολος ἀνεχώρησεν εὐχαριστημένος, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τὸ σαρκαστικὸν ὕφος τοῦ σιδηρουργοῦ.

Ὁ Πένης εἶχεν ἀπέραντον εὐτυχιαν, ὁ βίος του ἦτο θαυμάσιος, ὁ πλοῦτός του ἄμετρος, ἡ ζωὴ του εὐτυχεστάτη. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄλθου καὶ τῆς εὐτυχίας του ἐλησημόνησε τὰς συμφωνίας του μὲ τὸν διάβολον, ὁπότε μίαν ὥραϊαν πρωΐαν παρουσιάζεται ὁ Διάβολος, κρατῶν τὸ συμφωνητικόν. Ἡ προθεσμία τῶν δέκα ἐτῶν εἶχεν ἤδη λήξῃ.

— Ἐμπρὸς· καιρὸς, τῷ λέγει ὁ Διάβολος.

— Καλὰ· περιμένε με ὀλίγον νὰ κάμω τὴν διαθήκην μου καὶ σὲ ἀκολουθῶ εὐχαρίστως· κάθισε.

Ὁ Διάβολος παρεδέχθη καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ πολυτελοῦς θρονίου ἀναπαυτικωτάτου. Ἦτο τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον εὕρισκετο εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ὠραίου σιδηρουργοῦ. Δὲν παρήλθε πολλή ὥρα καὶ ὁ Πένης ἦτο καθ' ἕλα ἔτοιμος.

— Καίρως, ἀπήντησεν οὗτος καὶ προσεπάθησε νὰ ἐγερθῇ· ἀλλ' ὦ! τῆς δυστυχίας, ἔμεινεν ἐκεῖ καρφωμένος εἰς τὴν θέσιν του, μὴ δυνάμενος νὰ ἐγερθῇ, παρὰ τὰς ἀπέλπιδας προσπαθείας του.

— Μὴ κοπιάζης, μάτια μου, ἄδικα, τῷ εἶπεν ὁ Πένης, δὲν θὰ σηκωθῆς ἀπ' ἐδῶ, ἂν δὲν σχίσῃς τὸ συμβόλαιον καὶ ἂν δὲν κάμῃς νέον δι' ἄλλα δεκαπέντε ἔτη.

Ὁ δυστυχῆς Διάβολος, βλέπων ὅτι, παρ' ἕλας τὰς προσπαθείας του, οὐδὲν κατώρθου, ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ. Ὁ Πένης τότε τὸν διέταξε νὰ ἐγερθῇ· καὶ ὦ! τοῦ θαύματος εὐθὺς ἡ ἀόρατος δύναμις, ἣτις τὸν ἐκράτει προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ θρονίου, τὸν ἀφήκεν ἐλεύθερον. Νέον συμβόλαιον διὰ δεκαπέντε ἔτη ὑπεγράφη καὶ ὁ πρῶην σιδηρουργὸς ἐπανήρχισε τὸν πρότερον εὐτυχῆ βίον του.

Ἄλλὰ ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐτυχίας τὰ ἔτη παρέρχονται τάχιστα· τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καὶ ἡ δεκαπενταετία διέρρευσε, χωρὶς ὁ Πένης νὰ δυνηθῇ νὰ κορέσῃ τὴν ἀπλησίαν του. Αἴφνης μίαν ἡμέραν παρουσιάσθη ὁ διάβολος κρατῶν τὸ συμβόλαιον, συνοδευόμενος ὁμως δι' ἀσφάλειαν ὑπὸ τεσσάρων ἄλλων.

Εὖρον τὸν Πένητα ἐν τῇ αὐλῇ, δρέποντα ἐν θαυμάσιον μῆλον.

— Καίρως! τῷ εἶπον, καὶ τοῦ ἔδειξαν τὸ συμβόλαιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη λήξει.

— Καίρως, ἀπήντησε καὶ ὁ Πένης, ἀλλὰ θὰ σὰς παρακαλέσω νὰ μοῦ δώσητε προθεσίαν δέκα λεπτῶν νὰ ἐτοιμασθῶ.

— Ἔστω, ἀπεκρίθη ὁ Διάβολος καὶ τὸν ἀφήκεν ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὸ δωμάτιόν του, διὰ νὰ λάβῃ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὸ ταξίδιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἔκαμνεν ἐντὸς ὀλίγου.

Οἱ Διάβολοι ἔμειναν ἐν τῇ αὐλῇ, παρατηροῦντες καὶ θαυμάζοντες τὰ ὠραῖα μῆλα.

— Ἐὰν ἔκοπτον ἐν ἐσκέφθη εἰς ἕξ αὐτῶν, λαίμαργος εἰς τὸ ἄκρον. Τί βλάπτει! τὰ μῆλα ἀνήκουσιν εἰς τὸν Πένητα καὶ αὐτὸς ἀνήκει εἰς ἡμᾶς. Ἐγὼ θὰ δοκιμάσω. Καὶ μετὰ τῆς μεγαλειτέρας εὐκινησίας ἀνερριχθήθη εἰς τὴν μηλέαν· ἔκοψεν ἐν καὶ τὸ κατεβρόχθησεν ἀπλήστως.

— Ρίψε καὶ εἰς ἡμᾶς κανέν, σύντροφε.

— Μπᾶ! τί λόγος! ἀπήντησεν ὁ ἐπὶ τῆς μηλέας, εὕρισκων τὰ μῆλα, φαίνεται, πολὺ τῆς ἀρεσκείας του· αὐτὰ εἶνε διὰ ἐμένα καὶ ἔκοψε καὶ ἕτερον μῆλον.

Ἡ λαίμαργία τῶν λοιπῶν ἐξηγέρθη· ἅπαντες δὲ, ὡς ἐκ συνθημάτων, ἀνερριχθήθησαν ἐπὶ τῆς μηλέας καὶ κατεβρόχθιζον ἀπλήστως τὸν ὠραῖον καρπὸν. Δὲν παρήλθε πολὺς χρόνος καὶ ἐνεφανίσθη ὁ Πένης.

— Πηγαίνομεν, τοὺς εἶπεν.

— Ἐμπρός, ἀπήντησαν ἐν χορῷ οἱ Διάβολοι καὶ ἠτοιμάσθησαν νὰ κατέλθουν, ἀλλ' ἀλλοίμονον! ἀδύνατον! Δύναμις ἀνεξήγητος τοὺς ἐκράτει καθηλωμένους ἐπὶ τῆς μηλέας καὶ δὲν τοὺς ἄφινε νὰ κατέλθουν. Τί συμβαίνει; τί συμβαίνει; ἠρώτων ὁ εἰς τὸν ἄλλον.

— Μὰ τί νομίζετε; ἐπειδὴ ἦλθατε πολλοὶ δὲν θὰ εἰποροῦσα νὰ σὰς καταφέρω; εἶπεν ὁ πρῶην σιδηρουργός. Ἦ θὰ μοῦ δώσητε προθεσίαν νέαν εἰκοσιν ἐτῶν ἢ θὰ μείνητε αἰωνίως ἐδῶ κολημένοι, χωρὶς νὰ εἰμπορέσητε νὰ κινηθῆτε.

Οἱ Διάβολοι, ἅμα εἶδον ὅτι ἄλλως δὲν θὰ ἐπετύγγανον, ἔδωσαν τὴν ζητουμένην προθεσίαν, ὑπέγραψαν τὸ συμβόλαιον καὶ οὕτως ὁ Πένης τοὺς ἀφήκεν ἐλευθέρους νὰ ἀναχωρήσωσιν.

Ἡ εἰκασαεῖα, ἡ συνομολογηθεῖσα διὰ τοῦ νέου συμβολαίου διέρρευσε ταχέως· ὁ πρῶην σιδηρουργὸς διῆγε βίον θαυμάσιον καὶ εὐτυχέστατον, ὁπότε μίαν πρῶταν ἐνεφανίσθη λεγεὼν Διαβόλων ζητούντων τὴν ψυχὴν του.

‘Ο δυστυχής Πένης εΐδεν ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ἐλπίς σωτηρίας καὶ ἤτοιμάσθη νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ.

Αἰφνης μίᾳ σκέψις τοῦ ἐγεννήθη.

— Μὰ εὐλογημένοι (κατ’ εὐφημισμὸν) πῶς μπορεῖτε καὶ χωρᾶτε εἰς τόσον μικρὸν δωμάτιον τόσα πρόσωπα ;

Οἱ Διάβολοι ἐγέλασαν εἰρωνικῶς.

— Πφ! ἔκαμεν ὁ ἀρχηγὸς των, καὶ εἰς πολὺ μικρότερον ἀκόμη χωροῦμεν.

— Νὰ δὰ ἡ ὥρα ! τώρα θὰ πῆτε πῶς εἰμπορεῖτε νὰ χωρέσητε καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ σακκί, τὸ ὁποῖον εἶναι κρεμασμένο ἐκεῖ ἐπάνω στὸν τοῖχο.

— Εἰμποροῦμε πολὺ καλὰ μάλιστα.

— Ναί· τί λόγος ! αὐτὸ δὰ εἶναι ἀδύνατον !

Οἱ Διάβολοι ἐπέσιμωσαν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ σακκίον.

‘Ο Πένης ἀμέσως, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, κλείει τὸ σακκίον καὶ δένει ὅλους τοὺς Διαβόλους μέσα καὶ τοὺς ἀφίνει κρεμασμένους εἰς τὸν τοῖχον.

‘Όταν οἱ ἄλλοι Διάβολοι ἔμαθον ὅτι εἰς ἐκεῖνην τὴν χώραν ἐχάθη ὀλόκληρος λεγεὼν ὁμοίων των, κανεῖς δὲν ἐτόλμησε νὰ παρουσιασθῇ πλέον ἐκεῖ.

Τὸ μέρος ἦτο ἡσυχον. Τὰ δικαστήρια ἔκλεισαν, αἱ ἔριδες ἐξηλείφθησαν, ἀγαθότης δὲ καὶ ἀγάπη ἐβασίλευε μεταξύ τῶν εὐτυχῶν κατοίκων. Ἄλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἐκπληκτικόν· αἱ ἐργασίαι ἐσταμάτησαν· οἱ δικηγόροι ἐχρεωκόπησαν, τὰ καταστήματα ἔκλειον τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο καὶ τὰ οἰνοπνευματοπωλεῖα ἔμενον ἔρημα ἡμέραν καὶ νύκτα. Δυστυχία καὶ ἀθλιότης ἤρchiσε νὰ βασιλεύῃ, ὁ κόσμος ἤρchiσε νὰ γυγύζῃ καὶ οἱ ὑπαίθριοι ρήτορες ἐξέρευγον μύδρους κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἦν ἐθεώρουν ὡς τὴν μόνην αἰτίαν τῶν δεινῶν. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἠτοιμάζεε θορυβῶδη συλλαλητήρια καὶ ἐν γένει ἡ κατάστασις τοῦ τόπου μακρὰν τοῦ νὰ εἶνε εὐτυχῆς ἦτο ἀθλιεστάτη.

‘Ο Βασιλεὺς ἐζήτει μὲ κάθε μέσον νὰ διορθώσῃ τὰ ἄτοπα·

ἀλλὰ κανὲν φάρμακον δὲν εὐρίσκετο, ὅτε μίαν ἡμέραν ἐξ ἀκριτομυθίας τοῦ Πένητος ἐγνώσθη ὁ λόγος τῆς τοιαύτης καταστάσεως. Καὶ τοιοῦτος ἦτο ἡ αἰχμαλωσία καὶ ἡ φυλάκισις τῶν Διαβόλων. Μόλις ἔμαθεν αὐτὰ ὁ Βασιλεὺς προσκαλεῖ τὸν Πένητα καὶ τὸν ἐρωτᾷ, ἂν εἶναι ἀληθῆ τὰ διαδιδόμενα. ‘Ο πρῶην σιδηρουργὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀρνηθῇ καὶ ὠμολόγησε τὰ πάντα.

— Σὲ διατάσσω, τοῦ εἶπεν ὁ Βασιλεὺς, ἐπὶ ποινῇ ἀποκεφαλισμοῦ, νὰ ἀφήσῃς ἐλευθέρους τοὺς Διαβόλους, διότι ἄλλως κινδυνεύει ὀλόκληρος ἡ χώρα μας.

Δὲν βλέπεις πειναν καὶ δυστυχίαν ; Ἀμέσως νὰ τοὺς ἐλευθέρωσῃς· σοῦ δίδω προθεσίαν 24 ὥρων.

‘Ο δυστυχής Πένης ἠναγκάσθη, καμφθεὶς ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς, νὰ ἀπολύσῃ τοὺς Διαβόλους. Καὶ ἀμέσως ἤρchiσεν ἡ πρώτη ζωῆ. Τὰ πράγματα ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν καὶ ἡ εὐτυχία, ἂν μὴ ἡ ἡσυχία, ἐπανῆλθεν ἀναμέσον τῶν κατοίκων τοῦ τόπου ἐκεῖνου.

Παρήθλον ἔτη πολλὰ καὶ ἐπειδὴ κανεῖς δὲν εἶνε ἀθάνατος ὁ πρῶην σιδηρουργὸς παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Ἄλλὰ κανεῖς μήτε Διάβολος μήτε Ἄγγελος δὲν παρουσιάσθη τὴν τελευταίαν ἐκεῖνην στιγμὴν διὰ νὰ τὸν παραλάβουν. ‘Ο δυστυχής, λαβὼν μαζὺ του καὶ τὸ ἀφωσιωμένον του κυνάριον, τὴν Ἀθλιότητα, περιεπλανᾶτο ἐπὶ πολὺ, ὅποτε τυχαίως ἀνεκάλυψε τὴν θύραν τοῦ Παραδείσου. Κρούει καὶ ἀμέσως ἀνοίγει ὁ Ἅγιος Πέτρος.

— ‘Όρα καλή· τ’ ὄνομά σου ;

— Δὲν μὲ θυμᾶσαι, Ἅγιέ μου Πέτρε, τοῦ ἦλθατε μιὰ φορὰ εἰς τὴν γῆν μὲ τὸν Χριστὸν μας ; Ὀνομάζομαι Πένης· μαζὺ μου δὲ ἔφερα καὶ τὸ ἀφωσιωμένον σκυλάκι μου, τὴν Ἀθλιότητα.

‘Ο Ἅγιος Πέτρος ἀνοίγει τὰ βιβλία κάμνει τὴν καταγραφὴν· ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Πένης εἶχε διαπράξει πολλὰ ἁμαρτήματα καὶ δὲν ἦτο ἄξιος ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν.

— Τί νὰ γίνῃ, φίλέ μου; τῷ εἶπεν ὁ Ἅγιος Πέτρος, δὲν μὲ ἤκουσες ὅταν σὲ συνεβούλευον νὰ ζητήσῃς τὴν βασιλείαν τῶν

Οὐρανῶν... Τώρα είναι ἀργά· τὰ γινόμενα οὐκ ἀπογίνονται· λυποῦμαι καὶ ἐγὼ εἰλικρινῶς, ἀλλὰ δὲν εἴμπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλως πως. Καὶ τοῦ ἔκλεισε τὴν θύραν κατὰ πρόσωπον.

‘Ο Πένης μαζὺ μὲ τὸ πιστόν του κυνάριον, τὴν Ἀθλιότητα, διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Κόλασιν. Θυρωρὸς κατὰ τύχην ἦτο ὁ Διάβολος, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκαμε τόσα συμβόλαια καὶ ὅστις ἔπαθε τόσα δεινὰ εἰς τὴν γῆν.

Μόλις τὸν εἶδε φωνάζει εἰς τοὺς ἄλλους Διαδόλους, οἱ ὁποῖοι συνηθροίσθησαν νὰ τὸν ὑποδεχθῶν, ἀπαράδεκτος! καὶ ἀμέσως ὑποβάλλει εἰς τὸν Βεελζεβοῦλ αἰτησὶν ἀκροάσεως, ζητῶν ἐπειγόντως τὴν ἀποβολὴν τοῦ νεήλυδος ἐκ τῆς Κολάσεως. ‘Ο Βεελζεβοῦλ, μάλιστα ἔλαθε τὴν ἀναφορὰν, προσκαλεῖ καὶ τοὺς δύο.

— Διατί, φίλέ μου, δὲν θέλεις ἓνα τόσο σπουδαῖον ὑποκείμενον, τὸ ὁποῖον θὰ κοσμήσῃ τὸ μέρος μας;

— Μεγαλειότατε, νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃτε νὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ κατορθώματά του εἰς τὴν γῆν... Καὶ ἤρχισε νὰ ἐξιστορῇ τὰ παθήματα τὰ ἰδικὰ του καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς γνωρίζομεν λεπτομερῶς καὶ ἐτελείωσεν ὡς ἑξῆς:

— Αὐτὰ Μεγαλειότατε, τὰ ἔκαμεν εἰς τὴν γῆν. Φαντασθῆτε τί εἴμπορεῖ νὰ κάμῃ ἐδῶ πέρα. Εὐσεβάστως ἀναφέρω εἰς τὴν Ὑμ. Μεγαλειότητα ὅτι πιθανὸν καὶ νὰ ὑπάρχῃ κίνδυνος ἐκθρονίσεώς Σας, εἶναι τόσον φοβερὸς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος.

“Ἄμα ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Βεελζεβοῦλ ἐταράχθη.

— “Ἐχεις δίκαιον, φίλε μου, εἶπε εἰς τὸν θυρωρὸν Διάβολον, εἶναι ἀπαράδεκτος· ἄς εἰδοποιηθῇ ἢ ὑπηρεσία καὶ ἄς σθηθῇ τὸ ὄνομά του ἐκ τοῦ καταλόγου· εἶναι πρόσωπον πολὺ ἐπικίνδυνον.

Καὶ ἄμέσως οἱ Διάβολοι τὸν ἤρπασαν καὶ τὸν ἔρριψαν ἔξω τῆς Κολάσεως.

‘Ο δυστυχῆς Πένης μαζὺ μὲ τὸν κύνα του, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἀσκόπως περιεπλανήθησαν εἰς τὰ Ἐρέβη, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπι-

στρέψουν εἰς τὴν γῆν ἔνθα ἡ ψυχὴ του περιπλανᾶται εἰς τὸν κόσμον ἐπὶ αἰῶνας μετὰ τοῦ πιστοῦ κυναρίου του.

Καὶ διὰ τοῦτο μέχρι τῆς Δευτέρας Παρουσίας, τοῦ ὁ καθεὶς θὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του, θὰ περιπλανῶνται καὶ θὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν γῆν ὁ Πένης καὶ ἡ Ἀθλιότης.

Σάμος

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Ι. ΦΩΚΑΣ δ. ν.

*** Ἡ ἐργασία εἶναι διασκέδασις διὰ τοὺς εὐτυχοῦντας καὶ παρηγορία διὰ τοὺς δυστυχοῦντας.

*** Εἰς πᾶσάν σου πράξιν ἓνα μόνον ἔχε ὁδηγὸν καὶ γνώμονα, τὸ καθήκον, καὶ οὐδέποτε θὰ μετανοήσῃς.

*** Εἰς τὰς ἀτυχίας σου μὴ λησμόνει ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ἀτυχέστεροί σου ἐν τῷ κόσμῳ.

*** Ὅσάκις σκεφθῆς πρὶν ὀμιλήσῃς οὐδέποτε θὰ μετανοήσῃς. Ἡ γλῶσσα μὴ προτρεχέτω τοῦ νοῦ.

*** Ὅταν κάμνης κάποιαν εὐεργεσίαν μὴ τὴν ἐνθυμεῖσαι πλέον. Τὴν ἀχαριστίαν δημιουργεῖ συνήθως ἡ ἀλαζωνεία τοῦ εὐεργέτου.

*** Ὁ ἄνθρωπος εἴτε εὐτυχεῖ, εἴτε δυστυχεῖ ἔχει ἀνάγκην τῶν ἄλλων.

*** Ἀληθὴς πλοῦνος τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀγάπη, καὶ πραγματικὴ πενία ὁ ἐγωϊσμός.

*** Μὴ δίδῃς πᾶν ὅ,τι ἔχεις· μὴ πιστεύσῃς πᾶν ὅ,τι ἀκούσεις, μὴ λέγῃς πᾶν ὅ,τι γνωρίζεις.

*** Θέλεις νὰ γείνης εὐτυχῆς διὰ μίαν στιγμὴν; Ἐκδικήσου.

— Θέλεις νὰ εἶσαι διαρκῶς εὐτυχῆς; Συγχώρησον.

*** Οἰονδήποτε σκοπὸν καὶ ἂν ἐπιδιώκῃς, βάδιζε διαρκῶς πρὸς αὐτὸν χωρὶς νὰ σπεύδῃς, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ποτε νὰ σταματήσῃς.

*** Ἡ λογικὴ κάμει τοὺς φιλοσόφους, ἡ δόξα κάμει τοὺς ἥρωας, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀρετὴ κάμει τοὺς φρονίμους.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΔΑΙΛΛΑΣ ΙΑΤΡΟΣ

Εἶναι τέκνον τοῦ εὐάνδρου Δελβινακίου τῆς Πωγωνιανῆς τῆς Ἠπείρου, τὸ ὁποῖον πρῶτον εἶγε στήσει ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ τυράννου Ἀλῆ-Πασᾶ, τὸν ὁποῖον καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξορίσῃ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Τεπελένιον. Καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀκόμη εἶναι, ἀπόγονος τοῦ Παπᾶ Γιάννη τοῦ Δάλλα ἐνὸς τῶν πρωτουργῶν τῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἐνεργειῶν, οἵτινες θὰ ἔφερον μόνον ὄλην τὴν δόξαν τῆς καταστροφῆς τοῦ κακούργου τούτου σατραπού, ἐν δὲν ἤτιτατο ὁ Ναπολεὼν ἐν

Βατερλώ, καὶ δὲν ἐξήρχετο νικητρία ἢ μεγάλως εὐνοοῦσα αὐτὸν ἀγγλικὴ πολιτικὴ.

Ὁ ἰατρός κ. Χρήστος Δάλλας, οὗτινος ὁ ὑπὲρ τοῦ ἀλτροῦσμοῦ ζῆλος καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ Ἀσύλῳ τῶν Μητέρων εἶναι ἐρευνητικώτατον πνεῦμα καὶ ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς παλαίει κατὰ τοῦ Χάρωνος δι' ὅλων τῶν μέσων τῆς ἐπιστήμης, ἧς τυγχάνει εἰς τῶν ἐπιλεκτοτέρων στρατιωτῶν, ἀφ' ἑτέρου ἐρευνᾷ πᾶν ὅ,τι Ἠπειρωτικόν, καὶ ἰδίᾳ Δελβινακιώτικον. Χειρίζεται τὴν γραφίδα ὡς ἐξ ἐπαγγέλματος συγγραφεύς, καὶ ἐὰν δὲν μᾶς τὸν ἐπαιροῦν ὁ Ἀσκληπιός, θὰ τὸν ἐβλέπομεν σήμερον μεταξὺ τῶν ἀρίστων λογογράφων Ἠπειρωτῶν.

Ἡ κατωτέρω μετάφρασις δὲν εἶναι μόνον μία ἀποκάλυψις Ἠπειρωτικοῦ κόσμου ἀκμάσαντος πρὸ ἐνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἠπειρώτου ἰατροῦ συγγραφέως, ὅστις τοσοῦτον δεξιῶς χειρίζεται τὸν κάλαμον.

Ἡ ΠΑΝΗΓΥΡΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΝ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΩ

ΠΡΟ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

Ἐκ τοῦ «Voyage dans la Grèce» τοῦ F. C. H. C. Rouqeville. Τόμος 1 σελ. 381 καὶ ἐπέκεινα.

Ἦτο ἡ 13 Μαΐου (ν. ἡμ.) τοῦ 1806, ὅτε κατήλθον διὰ πρώτην φοράν εἰς τὸ Δελβινάκιον. Ἐως τότε δὲν εἶχον ἰδῆ ἐν Ἠπείρῳ, ἢ πόλεις καὶ χωρία ἐκτισμένα ἐπὶ κρημνῶν, καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων δίκεν φωλεῶν ἀετῶν. Ἴδου ἕμως ὅτι τῶρα εὗρισκον ἐν, τοποθετημένον εἰς τὸ βάθος ἐνὸς κρατήρος καὶ κρυμμένον ὑπὸ κρηπίδας βουνῶν, ἅτινα ἐφαίνοντο ὡς νὰ προσεπάθουν ζηλοτύπως νὰ τὸ προφυλάξωσιν ἀπὸ τὰς ἀναζητήσεις τῶν ταξειδιωτῶν. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωρίου, ἀποτελούμενος, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ρέας, ἐκ γεωργῶν καὶ ποιμένων τῆς Θεσπρωτίας⁽¹⁾ ἐώρατ'αε, καθόσον τὴν ἡμέραν ἐκείνην εὗρίσκετο «ἐν πανηγύρει»⁽²⁾. Χορὸς, συρόμενος ὑπὸ τῶν ὠραιότερων τῆς Ἠπείρου γυναικῶν⁽³⁾ ἐνδεδυμένων μὲ λευκὴν μιλλίην χλαίην, ἐχουσῶν δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον κεκαλυμμένα διὰ σαλίου ἐκ κιτρινῆς μετᾶξης, παρομοίῳ πρὸς τὸν πέπλον τῆς Ἡοῦς, ἐκάλυπτε τὴν πλκτεῖαν τοῦ χωρίου. Ὀλίγον τι περαιτέρω οἱ νεανίαί, ἐστολισμένοι μὲ ἄνθη ροιᾶς καὶ μὲ ἴα, ἐσχημάτιζον χοροὺς ἰδιαιτέρους.

(1) Ἀκριβέστερον Μολοσσίας.

(2) Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τῆς πανηγύρεως τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ πολιούχου τοῦ χωρίου, καθ' ἣν ἐξ ὅλων τῶν περιχώρων συρρέουσιν ἐπισκέπται εἰς Δελβινάκιον τελεῖται δὲ ἡ πανήγυρις τὴν 2 Μαΐου, ἧτις ἡμερομηνία, συνέπιπτε τότε πρὸς τὴν 14 Μαΐου ν. ἡμ. καὶ ὅχι 13 ὡς γράφει ὁ Πουκεβίλ.

(3) Ἀνέκθεον τὸ Δελβινάκιον ἐφημίζετο διὰ τὴν ὠραιότητα τῶν γυναικῶν του ἴδε καὶ Βύρωνος «Τοιαῖδ-Ἀρολδ».

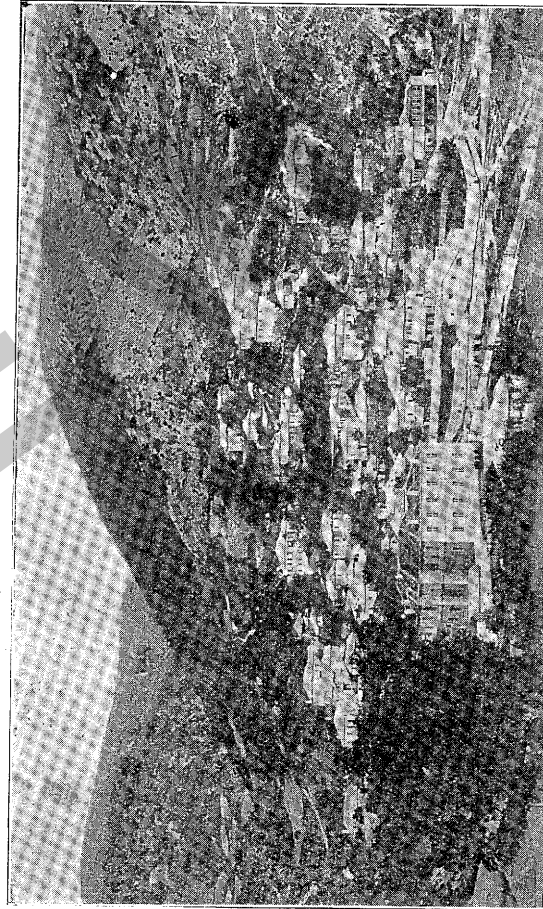
Οί γέροντες, καθήμενοι κειχωρισμένως, έφαινοντο, ως εκ της βαρύτητας αυτών και του επιδοκιμαστικού των ύφους, ώσει να προήδρευον αρχαίας τινος επίσημου τελετής, εξ εκείνων, καθ' ός ή ευδαίμων Έλλάς, ή μήτηρ των διασκεδάσεων, έστεφάνου τά τέκνα της έν μέσφ των έπευφημιών των λαών, των σπυδόντων να παραστήσιν εις τας πανηγύρεις της.

Μόλις αφίππευσα έσπευσα να συμμεθέξω της γενικής χαράς και οί γέροντες, όττινες με έδέχθησαν μετ' ευπροσηγορίας, μοι παρεχώρησαν πλησίον των θέσιν. Είχον αφήσει τους Τούρκους μου εις τό κατάλυμα, απαγορεύσας αυτοίς να εξέλθωσιν εκείθεν, ή λεπτότης μου δέ αυτη, ήν άμέσως άντελήφθησαν, έκαμε τους γέροντας να μοι επιδαφιλεύσωσι περιποιήσεις, ός έσως, άνευ αυτης, δέν θα απέλάμβανον. (1) "Ημην πολυ ευχαριστημένος έν μέσφ των αγαθών αυτών Θεσπρωτών(2) και ένόμισα προς στιγμήν ότι μετεφέρθη με ταξυ των συμπατριωτών μου, ουχι των σημερινών, άλλ' εκείνων, ους είχον ίδει κατά την νεότητά μου, ότε ή Γαλλία έξη έν τή άθρότητι των διασκεδαστικών και χαριτωμένων αγροτικών της έθίμων!

"Αμα τή έμφανίσει των πρώτων αστέρων, ήναψαν φανους πλήρεις ρητίνης και αί φωναί των άνδρων έναλλασσόμενα, προς τας των γυναικών, ήκούσθησαν. Έψαλλον τήν δόξαν των χριστιανών βασιλέων, των αγαπώντων τους λαούς των, έψαλλον τά θέληγτρα της ειρήνης, ένφ συγχρόνως έσυρον τον «ρωμαίικον» χορόν. Ητοιμάζοντο δέ να αρχίσωσι και τον πυρρίχιον, όστις έφευρέθη, ως λέγουσι, παρά των Κρητών, ότε εις σημειον δοθέν υπό του σημάντρου, οί χοροί έστάθησαν και τά βλέμματα έστράφησαν προς τό μέρος, όπου ο ήχος ήκούσθη. Αμέσως τότε έφάνη μακρά συνοδεία, κατερχομένη του όρους, ής προηγούντο «δαδουχοί» έχοντες έν χερσί δάδας άνημένας, και σημαιοφόροι, κρατούντες σημαίας. Απαντες έσίγησαν και επιθαλάμια άσματα ήκούσθησαν. « Έπαν-

(1). Αδικεί λίαν ο Πουκεβίλ τους Δελθινακίώτας, τους άείποτε διακρινόμενους διά την φιλοξενίαν των.

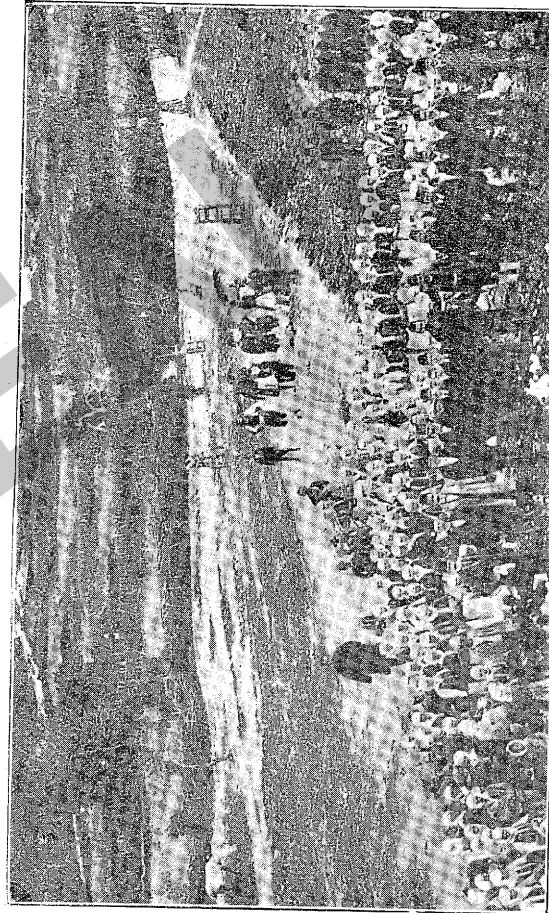
(2) Ακριβέστερον Μολοσσών.

Το Δελφινάκιον

δρέβεσαι, ἔλεγον οἱ κορυφαῖοι τῆς ἀρχαιοπρεποῦς ταύτης εἰδυλλιακῆς σκηνῆς, τοῦ βασιλέως τὸν υἱόν, εἶσαι ἢ βασίλισσα τοῦ χωρίου, ὦ ὠραία τῶν ὠραίων» μουσικὰ δὲ ὄργανα χωρικὰ συνώδευον ἔμμελῶς τὸ δίστιχον τοῦτο, ὑπερ ἐκάλυπτον μύρια «Ἴώ, Ἴώ». Ἡ γαμήλιος πομπὴ ἔφθασεν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ χωρίου καὶ τὸ πλῆθος ἤνοιξε δίοδον εἰς τὲς νιόνυφες, αἵτινες ἐφάνησαν, ἔχουσαι τὴν κόμην των πλεγμένην με νήματα χρυσᾶ καὶ τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην διὰ τοῦ flammeum ἢ τῆς ἐκ πορφύρας καλύπτρας. Παιδιά ἔφερον πρὸ αὐτῶν ἐπὶ δίσκου τετραγώνου τὰ νυμφικὰ στέφανα, τὰ προωρισμένα, φεῖθι ὅπως ἀργότερον στολίσωσι τὰ μέτωπά των κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς θανῆς των. Ἐπροχώρησαν ὠραῖαι καὶ δεῖλαι, ὡς ἡ Αἰδώς, μέχρι τῶν γερόντων, οὓς ἐχαιρέτησαν ὑπακλινόμεναι καὶ τῶν ὁποίων μετὰ σεβασμοῦ ἠσπάσθησαν τὴν δεξιάν. Κρατούμεναι εἶτα παρὰ τῶν «Νουνῶν» ἐπροχώρησαν βραδέως πρὸς τὴν οἰκίαν τῶν νεονύμφων ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φωνῶν. αἵτινες ἐτόνιζον ἤδη, τὴν ἀντιστροφὴν τοῦ ἐπιθαλαμίου ἄσματος.

Ἄφου εἶδον τὴν πομπὴν ταύτην, δὲν ἠδυνήθηεν νὰ ἀντιστῶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ μεταβῶ, μετὰ τὸ δεῖπνον, εἰς τοὺς γόμους, αἵτινες ἐτελοῦντο, οὐχὶ κατὰ τὴν ἀνιαρὰν συνήθειαν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὸ βάθος ἑνὸς χαρεμίου, ἀλλ' ὅπως εἰς τὴν Ἐδέμ, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τὴν ἡμέραν τῆς Δημιουργίας, ἔλαβεν ὡς μάρτυρα τῶν ἀγνῶν του ἐρώτων. Οἱ συνδαιτυμόνες, καθήμενοι ἐπὶ τῆς χλόης ἢ ἐπὶ ψαθῶν, περίεξ κεχωρισμένων τραπεζῶν, ἐστολισμένων δι' ἀνθέων, παρεδόθησαν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν διασκέδασιν. Αἱ ἐξ εὐωδιαζόντων πεύκων δάδες, αἱ φωτίζουσαι τὴν σκηνὴν ταύτην, οὐδόλως ἐπεσκίαζον τὴν λάμψιν τοῦ στερεώματος, τοῦ σελαγίζοντος ἐκ τῆς μαρμαρυγῆς τῶν ἀστέρων, τῶν σπινθηροβολούντων ἐπὶ τοῦ διαφανοῦς αἰθέρος. Ἀνέπνεε τις τὰς εὐώδεις ἀναθυμιάσεις τῶν ὀρέων, τῶν ἀνθέων καὶ τῶν δένδρων τῶν δασῶν, ὅτε μία τῶν νυμφῶν ἤρχισε νὰ ψάλλῃ διὰ

Ὁ ἐθνικὸς χορὸς τοῦ Δελβιναίου

φωνής δονουμένης υπό τῆς συγκινήσεως τὰς ἀκολούθους τροφάς: 1)

Ἐὖ Τσέλιος 2) σὺν μεγάλασε γλυκὸ τραγουδί ψάλλει
 Εἰς τοῦ βουνοῦ, σῶν λουλουδιῶν τὰ μυρωμένα κάλλη,
 Καὶ τοῦ βουνοῦ ὁ ἀντίπαλος ψιλή φωνὴ τονίζει
 — «Νὰ ζήσῃ ὁ κρῖνος ὁ λευκὸς ποῦ εὐωδιά σκορπίζει».
 Τὸ ἄκουσε ἡ Ἀγάπη μου σὺν κάμπο καταβαίνει
 Καὶ μὲ λουλούδια εὐμορφα γυρίζει φορτωμένη
 Μ' ἀνάμμοσα σὰτὰ λούλουδα ὁ κρῖνος ξεχωρίζει
 Δάμπι ἀπ' τὴν ἀσπράδα του καὶ εὐωδιά σκορπίζει
 Γεννᾶ τὸν πόθον σὴν ψυχὴ τοῦ κρῖνου ἢ μυρωδιά
 Κι' ἄσμα τονίζει τρυφερὸ ἀγάπης ἢ καρδιά·
 Γι' αὐτὸ τὸ στόμα καθενὸς ἄς ψάλλει μὲ γλυκάδα:
 «Ζήτω τοῦ κρῖνου ἡ ἐμμορφιά! Ζήτω καὶ ἡ ἀσπράδα.

Μεσονύκτιον ἐπλησίαζεν, ὅτε ἐγκατέλειψα τοὺς συνδαιτυμόνας, ἤκουον ὅμως τὰ ἄτμχτά των, παρατεινόμενα ἐπὶ μακρὸν ἔτι, καὶ ἔμαθον κατὰ τὴν ἔγερσίν μου ὅτι τέρμα εἰς τὴν διασκέδασίν των ἔθεσε μόνον ἡ ἐμφάνισις τῆς Ἡοῦς, προσκαλοῦσης εἰς τὰς ἐργασίας τῶν ἀγρῶν τοὺς ἀνδρας τούτους, τῶν ὁποίων αἰῶνες δλόκληροι δουλείας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαλείψωσι τὸ εὐχαρι καὶ εὐπροσήγορον τοῦ χαρακτῆρός των.

Τὸ Δελβινάκιον, ἔπερ ὀνομάζω «Ὀμφάλιον», κατέχει τὰς πλευρὰς κρατῆρος, οὐτινος ἢ τοποθεσία εἶναι μοναδικὴ καθ' ὅλην τὴν Ἠπειρὸν· θὰ ἦτο δὲ κατωκνημένον πιθανῶς καὶ κατὰ τὴν παναρχαίαν ἔτι ἐποχὴν, ἀφοῦ ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν μωαμεθανῶν κατακτήσεως παρεχωρήθη εἰς τὰς Σουλτάνας ὡς προίξ. Γνωστὸν δὲ ὅτι οἱ Τοῦρκιοι κατέσχον ὄλα τὰ κτήματα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Οἴκου,

1) Τὸ πρωτότυπον τοῦ ἄσματος τούτου, παρ' ὅλας μου τὰς ἐρεῦνας, δὲν κατάρθωσα νὰ ἀνεύρω, τὸ δὲ παρὰ τοῦ Πουκεθὶλ ἀναγραφόμενον εἶναι γαλλικὴ μετατάφρασις τοῦ ἄσματος, ὃ ἤκουσε τότε, ἐπομένως τὸ ἐνταῦθα παρατιθέμενον εἶναι ἐκ μετάφρασις μεταφράσεως...

2) Τσέλιος=νεανίας, παλληκάρι.

τῶν ἐκκλησιῶν τῶν χριστιανῶν ἀρχόντων, οὓς διεδέχθησαν, θυνάμει τοῦ βυρβάρου δικαϊώματος τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἦν τούτοις εἰς Δελβινάκιον δὲν σφίζονται ἐρείπια πλὴν κατὰ τὴν ἀναικοδόμησιν τῆς Ἐκκλησίας, τῆς εὐρισκομένης εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας τοῦ χωρίου καὶ μιᾶς οἰκίας τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ 1) ἀνεκαλύφθησαν συντρίμματα ἀρχαίων σπηλιῶν, αἵτινες ἀποδεικνύουσι τὴν ὑπαρξίν εἰς τὸ βάθος τοῦ κρατῆρος, τούτου, ἀρχαίας τινὸς πόλεως. Ἐπὶ πλεόν ἢ κωμόπολις αὕτη ἀριθμεῖ 600 κατοίκους χριστιανούς, αἵτινες θὰ ἦσαν τελείως εὐτυχεῖς, ἐὰν τοὺς ἄφρονον ἡσύχους νὰ ἀπολαύσωσι τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας των.

Μετάφρασις

ΧΡΗΣΤΟΥ ΔΑΛΛΑ

Κατὰ τινα σκοτεινὴν νύκτα τυφλὸς τις περιπατεῖ εἰς τὴν ὁδόν, κρατῶν ἀναμμένον λύχνον καὶ φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων λάγνηρον.

— Φίλε προσεφώνησέ τις ἀπαντήσας αὐτόν, εἰς τί σὲ χρησιμεύει τὸ φῶς τοῦτο; διὰ σὲ δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ ἡμέρα καὶ νύξ;

Εἰς ταῦτα ἀπεκρίθη γελῶν ὁ τυφλός:

— Δὲν φέρω διὰ τὸν ἑαυτόν μου τὸ φῶς, διότι ὡς βλέπεις δὲν ἔχω διόλου ἀνάγκην αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τοὺς σκαιούς ὡς σέ, διὰ νὰ προσέξωσι μήπως πέσωσιν ἐπάνω μου καὶ συντρίψωσι τὴν λάγνηρόν μου.

Ἐρχων τοῦ τόπου συναντᾷ καθ' ὁδὸν τὸν Αἰσωπον καὶ τὸν ἐρωτᾷ ποῦ ὑπάγει. Ὁ Αἰσωπος ἀφηρημένος ἀπαντᾷ: Δὲν εἰξέυρω. Ὁ ἄρχων θεωροῦσας τοῦτο προσβολήν, διατάσσει νὰ τὸν φυλακίσουν. Τότε εἰς τὸν δρόμον, ἀπαγόμενος εἰς τὴν φυλακὴν, λέγει τοῦ κλητήρος.

— Δὲν σοὶ φαίνεται ὅτι ἀδικῶς φυλακίζομαι, ἀφοῦ ἀπήνησα ὀρθῶς. Μήπως ἤξευρον οὐ θὰ μὲ ὀδηγήσῃς εἰς τὰς φυλακάς. Μὰ τοὺς θεοὺς ὄχι!

1) Τῆς περιφήμου Κούλας, ἣν ἔκτισεν ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς καὶ ἦν, ἐν μιᾷ νυκτί, ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ φόνου τοῦ τυράννου, κατεδάφισαν ἐκ θεμελιῶν οἱ Δελβινάκιῶται.

Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

ΔΗΜ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

Γόνος τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας τοῦ Ζαγορίου τῆς Ἡπείρου, καθηγητῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ Γυμνασιάρχης τοῦ ἐν Πέραν Ἐθνικοῦ Ἑλληνογαλλικοῦ Λυκείου. Ἄν καὶ πολὺ νέος ὁ κ. Σάρρος δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ὑπηρετεῖ ὡς Γυμνασιάρχης. Εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς τοιοῦτος ἐν Κύπρῳ, Σέρραις καὶ Ἀδριανουπόλει, καὶ ὡς γενικός ἐπιθεωρητῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαίδευσως ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἀφῆσας τὰς ἀρίστας τῶν ἐντυπώσεων πανταχοῦ, ὡς αὐστηρὸς τηρητῆς τοῦ καθήκοντος καὶ ὡς ἰδιοφυία διοικητικῆ, ὡς νοῦς τετραγωνικός, ὡς ἐνσάρκωσις τῶν Ἡπειρωτικῶν ἀρετῶν.

Ὁ κ. Σάρρος ἀπὸ τῶν βάρων τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, ἔνθα ἀπεπεράτωσε τὰ γυμνασιακὰ του μαθήματα, παρέσχε τρανὰ δείγματα τοῦ ὅτι δὲν θὰ περιορίζετο ὦν ἀπλῶς εἰς τῶν πολλῶν Ἡπειρωτῶν διδασκάλων, καὶ ἐνῶ ἀφ' ἑνός, δεκατετραετῆς μόλις, συνέθετε ποιήματα πολλοῦ ἄξια λόγου, ἀφ' ἑτέρου συνέλεγε δημοτικὰ ᾄσματα, μυρολόγια, παραμύθια, παροιμίας, λέξεις, ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ἄλλο γλωσσικὸν ὕλικόν, ἐνστίκτως φερόμενος ἔξω τοῦ κύκλου τοῦ σχολαστικισμοῦ.

Ἐπιδοθεὶς μετὰ φανατισμοῦ εἰς τὰ καθήκοντα τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εὐθὺς ὡς ἀπεφοίτησε τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου (1897), ἐγκατέλειψε μὲν τὴν Μοῦσαν, ἀλλ' οὐδέποτε ἔπαυσε ὡς ποιητῆς, ποιητῆς ἐν ἐφεδρεία. Τὰ πρῶτά του δημοσιευθέντα ποιήματα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Πρῶτα Τραγούδια*» (1890), ὅτε ἦτο ἀκόμη μαθητῆς τοῦ Γυμνασίου, φέρουν τὸν τύπον τῆς πρωτοτυπίας. Ὁ κ. Σάρρος, ὡς ποιητῆς, ἐξῆλθε τῆς τετριμμένης παρασχιτικῆς ὁδοῦ, μόνος του, ἐξωτερικεύσας τὰ ποιητικὰ του αἰσθηματα ὡς Ἑλλήν Ἡπειρώτης, τοῦ ὁποίου τὴν καρδίαν ἔθελεν ἢ ποιητικῆ τῆς ἰδιαίτερως πατρίδος του φύσις, τὰ ἤθη της, τὰ ἔθιμα

της, οί πόνοι της και οί πόθοι της. Τῆς σύλλογῆς ταύτης δείγματα εἶναι τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ποιήματα, ἅτινα ἀποπνέουν τὸ γνήσιον ἄρωμα τῆς δημόδου Ἑπειρωτικῆς ποιήσεως, καὶ τὴν χάριν τῶν ἀρχαίων εἰδυλλίων. Ὀλίγον βραδύτερον ἐδημοσίευσεν γλαφυρωτάτην παράφρασιν τῶν *καθ' Ἡρώ* καὶ *Λέανδρον* καὶ Ἑπειρωτικὰς τινὰς ἠθογραφίας ἐν τῇ Φωνῇ τῆς Ἑπείρου. Μύστης τοῦ στίχου, ὡς ὀλίγοι ἄλλοι τῶν νεοελλήνων ποιητῶν, ὁ κ. Σάρρος ἠδίκησε τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν, προωρότατα ἀποσυρθεὶς, ἀφοῦ ἐφιλοτέχνησε καὶ ὠραίας ἐμμέτρους μεταφράσεις ἀρχαίων δραμάτων, καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς λαογραφικὰς συγγραφάς. Τὸ παρ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον μέγα λεξικὸν τῆς Ἑπειρωτικῆς διαλέκτου καὶ ἡ κατὰ τῷ 1893 βραβευθεῖσα ἐν τῷ γλωσσικῷ διαγωνισμῷ τοῦ Πανεπιστημίου ἐν Ἀθήναις σπουδαία ἀλλ' ἀνέκδοτος εἰσέτι λαογραφικὴ καὶ λεξικογραφικὴ ἐργασία ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἑπειρωτικὰ ποικίλα*, εἶναι τρανὸν δείγμα τῶν ἀρτύτων αὐτοῦ μελετῶν ὅπως περισώσῃ καὶ φέρῃ εἰς φῶς τὰ ζῶντα μνημεῖα τῆς Ἑπείρου, ἅτινα ἐπιβουλεύεται ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ὁ ψευδοπολιτισμὸς, καὶ ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἀναίσθητος ἀντιπαρέρχεται λεγεὼν ὅλη Ἑπειρωτῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν. Πόσα ἔξοχα Ἑπειρωτικὰ μνημεῖα γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ ἀπωλέσθησαν ἤδη διὰ παντός διότι δὲν ὑπῆρχον περισσότεροι Ἀραβαντινοὶ καὶ περισσότεροι Σάρροι!

Τὸν κ. Σάρρον, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων σπανίων προσόντων, διακρίνει καὶ ἔκτακτος κριτικὴ ἰδιοφυΐα, ἐκδηλωθεῖσα εἰς πολλὰς εὐδοκιμωτάτας διορθώσεις ἀρχαίων κειμένων καὶ εἰς κρίσεις ποιητικῶν ἔργων, κλπ.

Τοιοῦτος ὁ κ. Σάρρος, ὁ νῦν εὐδοκίμως διευθύνων τὸ Ἐθνικὸν Ἑλληνογαλλικὸν Λύκειον, ὅστις, καὶ ὡς ἐπιστημονικώτατα κατηγορησόμενος ἐργάτης τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τῆς Ἑπείρου, μέλει νὰ σώσῃ ἐκ τῆς ἀπωλείας σπουδαῖα μνημεῖα, ὑπηρετῶν οὐχὶ μόνον τὴν Ἑπείρον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑπιστήμην.

X. X.

ΟΙ ΛΥΓΕΡΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΟΥ

*Βαρέθηκα τὴν Ξενιτιά μὲ τὰ καμώματά της
θὰ πάγω στὴν πατρίδα μου, θὰ πάγω στὸ χωριὸ μου,
— κάλλιο βοσκὸς στὸν τόπο μου παρὰ στὰ Ἐν' ἀφέντης —
νὰ πάρω χίλια πρόβατα καὶ πεντακόσιο γίδια,
καὶ νὰ διαλέξω λυγερή, γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.
Θὰ φκιάσω στρούγκα στὸ χωριὸ καὶ στάνη μὲς τὸ λόγγο
καὶ βρύσι καὶ παρὰστῆ στὸ μέγα μονοπάτι,
σιμὰ στὲς λεῦκες τὲς πολλὲς καὶ στὸν βαθὺν τὸν ἦσοκιον,
ὅθε περνοῦν οἱ λυγερὲς ὄντα ξυπνοῦν τὰ ἡδόνια
μὲ τὴ γλυκάδα τῆς ἀγῆς μὲ τὴ δροσιὰ τῆς νύχτας,
ὅθε περνοῦν οἱ ἔμορφες ὄντα γλυκοχαράζη
σὰν τὲς νεράιδες τοῦ γαλοῦ, σὰν τὲς ξωθιὲς τοῦ λόγγο,
καβάλλα, γοργοπέκοντες καὶ φιλοτραγουδῶντας,
ἀραδιασμένους μὰ χαρά, θαρροῖς πῶς εἶναι φίμι,
κιᾶλλες πάγουν στὰμπέλια τους κι' ἄλλες πάγουν στὸ λόγγο.
Θ' ἀρμέω τὰ γίδια τὸ πρωὶ νὰ τὲς γαλοποτίζω,
νὰ πίνουν καὶ στὸ δρόμο τους νὰ φεύγουν τραγουδῶντας,
κὲγὼ μὲ τὴ φλογέρα μου νὰ τὲς ξεπροβοδίζω.
κι' ὅσο νὰ πὰν στὸν ἔργο τους καὶ πίσω νὰ γυρίσουν
θ' ἀρμέγω καὶ τὰ πρόβατα, θὰ πῆγω τὸ τυρὶ μου.
Σὰν καλοφῆξῃ ὁ Θεὸς κ' ἐρθῆ τὸ μεσημέρι,
ποὺ λάμπει ὁ ἥλιος στὲς κορφὲς καὶ χαμηλὰ ζαλίζει,
θὰ κάθωμαι στὴ βρύσι μου στὸν ἦσοκιο ξαπλωμένος
μὲ τὴ φλογέρα στὸ πλευρό, μὲ τὸ ψητὸ στὸ πλάγι,
κι' ἀντίκρον τὸ κοπάδι μου στὰ δένδρα θὰ σταλίζει.
Καὶ σὰν γυρνοῦν οἱ λυγερὲς πεζὲς κι' ἀποσταμένες
μὲ τὰ μουλάρια τους μπροστὰ τὰ βαρνοφορτωμένα
θὰ σταματοῦν στὴ βρύσι μου, νὰ μοῦ γλυκομιλοῦνε,
νὰ μοῦ ζητοῦν λίγο νερὸ νὰ πιοῦν νὰ δροσιοτοῦνε.*

κ' ἐγὼ θὰ δίνω τες νερό νὰ τες κρουποτίζω
θὰ δίνω και χλωρό τυρί νὰ χλωραθῆ ἡ καρδιά τους.

Νά τες περνοῦν οἱ ὄμορφες, λιγνές και μαυρομμάτες,
πῶχουν στὰ μάτια τὸν καϊμό, πῶχουν στὸ στόμα μέλι
νά τες περνοῦν οἱ λυγρές, ξανθές, καγκελοφρούδες,
πῶχουν τὰ γέλια στὰ μαλλιά τῆ ζάχαρι στὰ χεῖλη·
στέκουν και μὲ καλημεροῦν και μοῦ γλυκομιλοῦνε
και μοῦ ζητοῦν λίγο νερό νὰ πιοῦν νὰ δροσιοθοῦνε.
«Πιέτε νεράκι λυγρές και δροσιοθῆτε ροῦσες,
κ' ἐσεῖς οἱ παραλυγρές σταθῆτε παραπίσω·
ἔχετε δρόμο σὰν πολλὸν κ' ἀνήφορο μεγάλο
κ' ἐσεῖς εἰστε πάρα μικρὸς και πάρα χαϊδεμένες·
ἐλάτ' ἐδῶ στὸν ἥσκιο μου γιὰ νὰ ξεκουραστῆτε,
νὰ φᾶτε και χλωρό τυρί και δροσερὴ παγούδα.»

Πίνουν νεράκι οἱ λυγρές, δροσολογοῦνται οἱ ροῦσες
κ' αὐτὲς οἱ παραδιαλεχτὲς στέκονται παραπίσω,
και τες κερνῶ χλωρό τυρί και δροσερὴ παγούδα.
Ὅλες μοῦ λὲν «σπολλάετη σου νὰ σχωρεθῆ ὁ γονιός σου»
και μιὰ γραμμένη πέρδικα, μιὰ πεταχτὴ νεράϊδα,
αὐτὴ μοῦ λέει «στὸ γάμο σου και τότε νὰ χαροῦμε».

Θαρρῶ πῶς τὴν ἐδιάλεξα τὴν κόρη ποῦ γυροῦω.

Τ' ΑΓΡΙΟΛΟΥΛΟΥΔΑ

Δὲν θέλω τᾶνθη τῶν γλαστρῶν τὰ συγχοποτισμένα,
ὁποῦ καθέννας εὐκόλα μπορεῖ νὰ μυρισθῆ
και δὲν μ' ἀρέσουν λούλουδα σὲ κήπους φυτεμένα,
ποῦ ὁ ἕνας ἐδῶ θιαμαίνεται κ' ἄλλος ἐκεῖ πατεῖ.

Γιὰ μένα αὐτῶν ἡ μυρωδιὰ κ' ἡ χάρις εἶναι ξένη.
μὲ τῶν πολλῶν τὸ μύρισμα κ' ἡ ἐδωδιὰ χαλνᾶ,
μὲ τῶν πολλῶν τὸν θαυμασμό κ' ἡ χάρις ξεθυμαίνει.
ζηλεύω τὰ γριολούλουδα ποῦ βγαίνουν ἔς τὰ κρημνά.

Θέλω τῶν λόγων τοὺς ἀνθοὺς και τῶν βουνῶν τὰ κρῖνα,
ποῦ εἶναι σεμνὰ κ' ἐντροπαλά, πῶχουν ἀθῶα χάρι.
τί κρῖμα! τᾶχει ἡ ἐρημιὰ μονάχη τῆς καμάρι!
ὡς ἤμουν ἐρημιὰ κ' ἐγὼ νὰ χαίρωμαι μ' ἐκεῖνα!

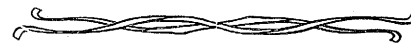

Η ΜΕΤΑΝΟΙΩΜΕΝΗ ΚΛΗΜΑΤΑΡΙΑ

Κληματαριά περήφανη, μιὰ μέρα κουρασμένος
ἠθέλησα ἔς τὸν ἥσκιο σου κ' ἐγὼ νὰ ξαποστάσω·
Κ' ἐὸν μοῦ τὸν ἀρηθήθηκες, φοβήθης μὴ σου φθάσω
τ' ἀγένωτα σταφύλια σου, κ' ἐγὼ ἠλιοκαμένος
παρακαλοῦσ' ἀνώφελα, τὸν ἥσκιο σου ζητῶ,
ὀλίγον ἥσκιο και δροσιὰ γιὰ νὰ ξεκουραστῶ.

Τώρα σὲ βλέπω, σᾶ πρην ἐκεῖνο τὸ καμάρι,
ἔγιν' ἀραιὸς ὁ ἥσκιος σου και παραγετωμένα
κρέμονται τὰ σταφύλια σου· τώρα πλιὸ λὲς ἔς ἐμένα
τὸν ἥσκιο, τὰ σταφύλια σου νὰ τ' ἀπολαύσω χάρι.
Σ' εὐχαριστῶ τῆ χάρι σου, κληματαριά χρυσῆ,
ἐγὼ τώρα ξαπόστασα κ' ἔχε τὴν πάντα ἐσύ.

(1890)

ΟΙ ΔΙΩΧΝΕΣ

Σάν απεράση τὸ Δεκαπενταύγουστο κι' ἔρθουν τὰ πρωτοβρό-
χια στρώνονται τὰ ἴσδια καὶ τὰ πλάγια, οἱ λόγγοι καὶ τὰ λιβάδια
τοῦ χωριοῦ μὲ Διῶχνες.

Κ' εἶναι οἱ Διῶχνες μανουσίμια ὄμορφα καὶ ταπεινά,
ἄλλες κάτασπρες, ἄλλες καταικίτρινες, ἄλλες τριανταφυλλιές. Κ' εἶναι
οἱ Διῶχνες τὰ πρῶτα καὶ τὰ ὑστερνά ἀπλᾶ καὶ ὠραῖα στολίδια,
ποῦ δωρίζει ὁ Χυνόπυρος στὴν ἡλιοκαρφαλισμένην ἔξοχὴ καὶ τὴν
καλοπιάνει. Κ' εἶναι οἱ Διῶχνες κρυφὸ καμάρι τῶν λόγγων καὶ
ἀξέτιμητο στρωσεῖδι τοῦ κάμπου. Κ' ἐνῶ ἡ ἔξοχὴ χαίρεται μ' αὐ-
τὲς ἡ ψυχὴ μὲς παραπονεῖται. Τὲς ἀγαπῶ τὲς Διῶχνες σάν ἀθῶα
καὶ σ' μὲν καὶ ζηλεμένα λουλούδια ποῦ εἶναι, ἀλλὰ μ' ἐγγίζον
κατάκαρδα, γιατί εἶναι σημεῖο θλιβερὸ γιὰ τοὺς νέους τοὺς τα-
ξειδιῶτες. Ἡ Διῶχνη ποῦ πρωτοφυτρώνει εἶναι ἡ πρώτη ξαφνικὴ
μαχαριὰ ποῦ ἡ ξεπλανήτρα ξενιτεῖα ἐμπήγει στὰ φυλλοκάρδια τῆς
φτωχῆς πατρίδος μας!

Μὲ τὴ θλιβερὸ χαμόγελο τὲς πιάνουν στὰ χέριμ τους καὶ στο-
λίζουν τὸ φόρεμά τους τὰ παλληκάρια τοῦ χωριοῦ. **Βῆκαν οἱ
Διῶχνες**, ἀκούς στὸ χωριό, κ' εἶναι ὁ λόγος αὐτὸς τὸ θλιβερὸ μή-
νυμα τῆς μητριᾶς μας ξενιτεῖα, ποῦ φωνάζει τοὺς ταξειδιῶτες
στὴν φαρμακερὴ ἀγκαλιά της. **Βῆκαν οἱ Διῶχνες**, ἀκούς στὸ χω-
ριό, κ' εἶναι πικρὸς, πολὺ πικρὸς ὁ λόγος αὐτὸς. Καὶ βλέπεις ὅλην
τὴν χώρα σιωπηλὴ καὶ μαραιμένη. Οἱ γυναῖκες μὲ τὰ μαντήλια
τους κατεβασμένα ὡς τὰ μισοδακρυσιμένα μάτια τους· τὰ παιδιὰ
συλλογισμένα δὲν παίζουν, δὲν χοροπηδοῦν καθὼς πρῶτα· κ' οἱ τα-
ξειδιῶτες μὲ ψεύτικο θάρρος καὶ ξηρὸ χαμόγελο ἐτοιμάζονται πάλι
γιὰ τὰ μακρινά· κυτᾶζουν τοὺς λογαριασμούς των, ἀγοράζουν τὰ
χρειαζόμενα τοῦ σπιτιοῦ των, κάνουν τὰ τελευταῖα συγγενικὰ
τραπέζια, καὶ συντάζονται ἀπὸ δευτέρα σὲ τετράδι κ' ἀπὸ τετράδι

σὲ παρασκευὴ γιὰ νὰ κινήσουν στὰ μακρινά, νὰ φύγουν στὰ ξένα.
Πόσο θλιβερές, πόσο πικρές εἶναι αὐτὲς οἱ μέρες ποῦ ἀφίνουν τὰ
παιδιὰ τὴν καρδιά τους στὴν πατρίδα καὶ στοὺς ἀγαπημένους τους
καὶ ξενιτεύονται στῆς Μοίρας των τὰ γραφτά. Εἶναι ἡμέρες θανά-
του καὶ κίτι περισσότερο. Γιατί, καθὼς λέγουν καὶ τὰ παραπονε-
μένα χεῖλη τῆς πατρίδος μας,

«*Παρηγορὰ ἔχει ὁ θάνατος καὶ λημοσύνη ὁ Χάρος
κι' ὁ ζωντανὸς ξεχωρισμὸς παρηγορὰ δὲν ἔχει.
χωρίζ' ἡ μάνα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάνα,
χωρίζονται τὰνδρόγυνα τὰ πολυαγαπημένα.
στὸν τόπο ποῦ χωρίζονται χοριάρι δὲν φυτρώνει,
κι' ἂν καὶ φυτρώση κίτρινο κι' αὐτὸ μαραγκιασμένο.
τὰ δέροφια ὄντα χωρίζονται τὰ δένδρα ξεροζιζώνον
καὶ πάλι ὄντ' ἀνταμώνονται τὰ δένδρα φύλλα βγάνουν».*

Καὶ ἀρχίζουν τώρα νὰ φεύγουν στὰ ξένα παιδιὰ πρωτοτάξειδα,
παλληκάρια καὶ νοικοκυραῖοι· ἄλλοι ἀντάμια κι' ἄλλοι ξεχωριστά, καὶ
λείπουν ἀπὸ ἕνα· ἕνας ὅλοι οἱ καλοὶ χωριανοὶ, κι' ἀπομένουν μο-
ναχὲς οἱ πικραμένες τους οἰκογένειες, ἔρημο τὸ καίμενο χωριό,
ἄδεια τὰ στασιῖδια τῆς ἐκκλησιᾶς, καὶ τὸ γελαστὸ καὶ γαρύμενο
μεσοχώρι φαίνεται βωβὸ καὶ κρύο, μὲ τὸν παντοτινὸ Πλάτανο
μοναχά, τὸν πελώριον αὐτὸν Πλάτανο, ποῦ τὸν ζηλεύουν τόσοι
γιατὶ ζῆ καὶ μεγαλώνει πάντα στὸν τόπο ποῦ γεννήθηκε, γιατί ἀ-
ναπνέει πάντα τὸν ἑλαφρὸ καὶ μυρωδάτον ἀέρι τοῦ χωριοῦ, καὶ
πίνει πάντα τὸ δροσερὸ νερὸ του. Ἄλλὰ κι' ὁ Πλάτανος αὐτὸς ποῦ
ξέρει τὲς γαρὲς καὶ τὲς λύπες μας, ποῦ ἐγνώρισε τοὺς πάππους καὶ
τοὺς προσπάππους μας, ποιὸς ξέρει τί ἔχει μέσα του; Ἄχ νὰ ἡμ-
ποροῦσε νὰ μᾶς ἀνοίξη τὴν καρδιά του καὶ νὰ μᾶς ὀμιλήσῃ!

Καὶ ἀπομένουν στὸ χωριό τὰ γυναικόπαιδα συλλογισμένα καὶ λί-
γοι θεοφοβούμενοι γερόντοι, σκεπτικοὶ, ποῦ ζοῦν μὲ τὲς παλαιὲς γλυ-
κόπικρες ἐνθυμήσεις καὶ μ' ἕναν ἀνυπόμονον κρυφὸν καίμὸ προσ-
μένουν σάν τὸν προφήτη Σαμουὴλ ν' ἀληθῆσῃ ἕνα παλαιὸ ἱερό

καὶ πατροπαράδοτον ὄνειρο καὶ κατόπι νὰ ποῦν σὰν ἐκεῖνος τὸ :
νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου Δέσποτα. . . .

Καὶ φεύγουν οἱ λεβέντες νὰ κερδήσουν στὰ μακρυνά, οἱ πλειότεροι ὅπου τοὺς ρίξη ἢ τυφλὴ Μοῦρὰ τους, γιὰ νὰ φέρουν στὸ φτωχὸ χωριὸ πού γεννήθηκαν καὶ νὰ ζήσουν μὲ τοὺς ἀγαπημένους των μὲ τιμὴ καὶ ὑπόληψι, καὶ κάθονται χρόνια πολλὰ στὰ ξένα καὶ τραποῦν χίλια δύο βάσανα καὶ πάθια. Τὶ νὰ κάμουν, εἶναι κακὴ ἢ ἀνάγκη. Στὰ στενοσόνορα χωριὰ εἶναι δύσκολη ἡ ζωὴ. Καλό-τυχοι ὅσοι στὸν τόπον πού γεννήθηκαν ἤμποροῦν νὰ καλοζήσουν τίμια, μὲ τὸ βιό τους, μὲ τὰμπελοχώραφα καὶ τὰ κλαδερά τους, μὲ τὰ ζωντανά τους, μὲ τὴν τέχνη τους, μὲ τὰ γράμματά τους. Μο-νάχα ἡ στιγμή τοῦ ζωντανοῦ ξεχωρισμοῦ τί κοστίζει στοὺς ταξει-διῶτες. Ἐλλὰ μόνον ᾿ς αὐτούς; τάχα ἐκεῖνοι πού μένουν στὸ χωριὸ καὶ τοὺς ξεχωρίζονται δὲν ἔχουν πλειότερο βάσανο;

Καὶ μ' ὅλ' αὐτὰ δὲν ἀφίνεται εὐκόλα ἡ πατρίδα γιὰ πάντα καὶ δὲ μπορεῖ νὰ ξεκάνη κανένας ἀπ' αὐτὴ μ' ὅσα καλὰ καὶ ἄν εὖρη στὰ ξένα. Εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸ εὐχὴ ἢ κατάρα—δὲν ἤξεύρω τί νὰ τὸ πῶ—νὰ μᾶςτσιμπάει ἡ καρδιὰ γι' αὐτὴν τὴν φωλεὰ πού γεννηθήκαμε, ὅσο μικρὴ καὶ φτωχὴ καὶ τιποτένια κι' ἄν εἶναι.

Βῆκαν οἱ Διῶχνες στὴ διώχων πατρίδα μας! Ὡρα καλὴ σας, πουλλὰ ταξειδιάρικα. Εἶναι κακὸς ὁ ἀγῶνας τῆς ζωῆς· ὅπως θέ-λομε δὲν ἤμποροῦμε νὰ ζήσωμε κι' ὅπως ἤμποροῦμε δὲν θέλομε. Ὡρα καλὴ σας, μὲ τὸ καλὸ νὰ πᾶτε στὰ ξένα καὶ γρήγορα νὰ γυ-ρίσητε μὲ τὸ καλὸστὸ χωριὸ σας καὶ στὸ σπιτάκι σας, ὅπου, ἀνάμεσα ᾿ς ὅλους τοὺς ἀγαπημένους σας, ᾿ς αὐτὴ τὴ μικρὴ γωνιά πού γεν-νηθήκατε καὶ μεγαλώσατε, θὰ βρῆτε τὴν εὐτυχία πού κυνηγάτε.

Βῆσα Ζαγορίου 24 Ἀπριλοῦ 1893

Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

διαταγὴν εἰς τὸν φρούραρχον τῶν Ἰωαννίνων νὰ μοὶ προμηθεύσῃ οἶκημα καὶ νὰ μὲ ἐφοδιάσῃ δωρεὰν ἀπὸ κάθε τι, τοῦ θὰ ἐχρεια-ζόμην· καὶ ἐνῶ μοὶ ἐπετρέπη νὰ δώσω δῶρα εἰς τοὺς ὑπηρέτας, δὲν μὲ ἀφήκαν νὰ πληρώσω κανὲν οἰκιακὴν ἔξοδον.

» Ἐκαβαλλίκευσι εἰς ἄλλογον τοῦ Πασιᾶ καὶ περιέφερα τὰ σεράγια του καὶ τὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν ἐγγονῶν του. Εἶναι ἐξαίσια σεράγια, ἀλλὰ παραφορτωμένα μὲ χρυσάφι καὶ μετάξι.

» Κατόπιν ἐπέρασα ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ζίτσας, χωρίου, ποῦ ἔχει ἐν ἑλληνικὸν μοναστήρι (ὅπου εἰς τὴν ἐπιστροφὴν μου ἐκόνεψα) ἐπάνω εἰς μίαν ὄρειοτάτην τοποθεσίαν, ἧς ὁμοίαν ποτέ μου δὲν εἶχα ἰδεῖ (ἐξαιρέσει τῆς ἐν Πορτογαλίᾳ Τσίντρας).

» Μετὰ ἐννέα ἡμέρας ἔφθασα εἰς Τεπελέντιον. Τὸ ταξίδι μου συχνάκις διεκόπτετο ἀπὸ τὰς ρεματιῆς. Ποτέ μου δὲν θὰ ξεγᾶσω τὸ μοναδικὸν θέαμα, τὸ ὁποῖον μοὶ παρουσιάσθη, ἅμα ἐμβῆκα εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὰς πέντε τὸ βράδυ, ἐνῶ ὁ ἥλιος ἐκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Πλὴν διαφορᾶς τινος τοῦ ἐνδύματος, τὸ θέαμα τοῦτο μοὶ ἔφερον εἰς τὸν νοῦν ὀλόκληρον τὸ φεουδαλικὸν σύστημα καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ Βάλτερ Σκότ, εἰς τὸ «³ Δομα τοῦ τελευταίου ἀοιδοῦ τοῦ Πύργου τοῦ Μπράντεσολμ.»

«Οἱ Ἄλβανοί, φοροῦντες τὴν πολυτελεστάτην ἐνδυμασίαν των, συνισταμένην ἐκ μακρᾶς λευκῆς φουστανέλλας, χρυσοκεντήτου, φλοκάττας,τσιπουνίου καὶ γελεκιοῦ ἀπὸ βυσινόχρουν βελούδον, στολισμένον μὲ χρυσᾶ τσιαπράζια, κεντημένα μὲ πολλὴν φιλοκαλλιαν καὶ σχηματίζοντα διάφορα ἀραβουργήματα καὶ ποικίλα σχέδια, καὶ φέροντες εἰς τὴν μέσην των τὰ ἐπαργυρωμένα πιστόλια των καὶ χαν-τζάρια των. Οἱ Τάταροι, φέροντες τὰ ὑψηλὰ καὶ προμήκη καβούκια των, οἱ Τοῦρκοι τὰς πλατείας γούνας των καὶ τὰ σαράκια των· οἱ στρατιῶται καὶ οἱ Αἰθίοπες, κρατοῦντες τοὺς ἵππους, οἱ μὲν πρῶτοι παρατεταγμένοι ὑπὸ ὑπερμεγέθη ἀνοικτῆν στοάν, σχηματίζουσαν τὸ πρόσωπον τοῦ σεραγίου, οἱ δὲ μαζωμένοι ἐντὸς ὑπογείου περι-φράγματος. Διακόσιοι ἵπποι σελλωμένοι, ἔτοιμοι πρὸς ἀναχώρησιν εἰς τὸ πρῶτον νεῦμα, ταχυδρόμοι εἰσερχόμενοι καὶ ἐξερχόμενοι

μετ' ἐγγράφων, ὁ ἥγος τῶν τυμπάνων, ἡ φωνὴ τῶν ἀναγγελλόντων τὴν ὥραν ἐκ τοῦ ὕψους τῶν μιναρῶν νεανιῶν, τοῦ σεραγίου αὐτοῦ ἢ παραδόξος ὄψις, πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν εἰς τὰ ὄμματα

Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ὁ Τεπελενλής

ξένων τὸ κάλλιστον καὶ γραφικώτατον τῶν συμπλεγμάτων. Ὅτε εἰσήχθη εἰς καταστόλιστα δωμάτια, ὁ γραμματεὺς τοῦ Πασιᾶ, ἐλθὼν, μετ' ἠρώτησε περὶ τῆς ὑγείας μου, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Τούρκων. Ὁ Ἀλῆς μ' ἐδέχθη τὴν ἐπιούσαν. Εἶχον πλήρη στολὴν ἀξιωματικοῦ τῶν ἐπιτελῶν καὶ λαμπρὸν ξίφος. Ἡ αἰθουσα ἦτο μαρμαρόστρωτος, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ἀνέβρουε κρήνη ὕδατος, ὃ δὲ θάλαμος περιεκοσμεῖτο δι' ἀ-

λουργοῦφῶν ἀνακλίντρων. Ὁ Πασιᾶς μετ' ὑπεδέχθη ὄρθιος, ὅπερ ἦτο μεγάλη τιμὴ ἐκ μέρους Μουσουλιάνου καὶ μετ' ἔβαλε νὰ καθίσω εἰς τὰ δεξιὰ του. Εἶχον Ἕλληνα διερμηνέα μου, ἀλλ' εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν χρὴ διερμηνέως ἐξετέλει ἰατρός τις τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ, Σακελλάριος ὀνομαζόμενος, γνώστης τῆς λατινικῆς. Ἡ πρώτη τοῦ Πασιᾶ ἐρώτησις ἦτο διατι νὰ ταξιδεύω τόσον νέος. Οἱ Τούρκοι οὐδεμίαν ἔννοιαν ἔχουν τῶν ἀποδημιῶν πρὸς ἀπλὴν τέρψιν γενομένων.

»Μοὶ εἶπεν ἔπειτα ὅτι ὁ Ἀγγλος πρόξενος συνταγματάρχης Λὴν τῷ εἶχεν εἰπεῖ ὅτι κατάγομαι ἐκ μεγάλης οικογενείας καὶ μ' ἐπεφόρτισε νὰ διαβιβάσω τὰ σεβάσματά του εἰς τὴν μητέρα μου, ἀτινα σὰς πέμπω ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ. Ἐξεδήλωσε τὴν πεποίθησίν του περὶ τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς μου, διότι ἔχω αὐτὰ

μικρὰ, μαλλιά σγουρὰ καὶ τὰς χεῖρας μικρὰς καὶ λευκὰς. Δὲν ἀπέκρυψεν ὅτι τὸ σχῆμα καὶ ἡ στολὴ μου τῷ ἤρσαν. Μετ' παρεκάλεσε νὰ τὸν θεωρῶ ὡς πατέρα ἐφ' ὅσον θὰ ἔμενον ἐν Τουρκίᾳ, διαβιβαιῶν ὅτι θὰ μ' ἐθεώρει ὡς ἴδιον τέκνον. Πράγματι δὲ προσηγήθη πρὸς ἐμὲ ὡς εἰς παιδίον, πέμπων μοι πολλὰκις τῆς ἡμέρας ἀμύγδαλα, καρπούς καὶ γλυκύσματα.

»Μετ' παρεκάλεσε νὰ τὸν ἐπισκέπτομαι συνεχῶς καὶ πρὸ πάντων τὴν ἐσπέραν, διότι εἶχε περισσοτέραν ἄνεσιν. Ἄνεχώρησα, ἀφοῦ μοὶ προσέφερον καφὲ καὶ τσιμπούκι. Τὸν ἐπανεῖδον ἄλλας τρεῖς φορὰς. Εἶναι παράδοξον ὅτι οἱ Τούρκοι, παρ' οἷς οὔτε ἀξιώματα κληρονομικὰ, οὔτε οἰκογένεια μεγάλα ὑπάρχουν, πλὴν τῶν σουλτανικῶν, ἐκτιμοῦν πολὺ τὴν καταγωγὴν, διότι παρετήρησα ὅτι ἡ γενεαλογία προηγεῖτο τοῦ τίτλου μου.

»Σήμερον εἶδα τὸ τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὴν πόλιν Ἄκτιον, πλῆσιον τῆς ὁποίας ὁ Ἀντώνιος ἔχασε τὸν κόσμον ὅλον, μέσα εἰς ἓνα ὄρμισκον, ὅπου μόλις ἠμποροῦν νὰ χωρέσουν δύο πλοῖα ὅτι ἀπένειμεν εἶνε ἐν τείχος κρημνισμένον καὶ τίποτε ἄλλο. Εἰς ἓν ἄλλο μέρος τοῦ κόλπου ὑψοῦνται τὰ εἰρηπία τῆς Νικοπόλεως, ἣν εἶχε κτίσει ὁ Αὐγουστος εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του.

»Μοὶ ἀρέσουν πολὺ οἱ Ἀλβανοὶ αὐτοί· δὲν εἶνε ὅλοι τοὺς Τούρκοι· μερικοὶ εἶνε χριστιανοὶ, ἀλλ' ἡ θρησκεία δὲν ἐπιδρα εἰς τὰ ἦθη των καὶ τὴν διαγωγὴν των. Αὐτοὶ θεωροῦνται οἱ καλεῖτεροι στρατιῶται τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

»Κατὰ τὴν ὁδοπορίαν μου ἔτυχε μίαν φορὰν νὰ καταλύσω ἐπὶ δύο ἡμέρας εἰς ἓνα στρατῶνα τῆς Σαλαῶρας καὶ μίαν ἄλλην φορὰν τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸν ἴδιον στρατῶνα καὶ ποτὲ μου δὲν εἶδον πλέον ἀρεστοὺς στρατιώτας, καὶ εἰς τὰς φρουρὰς τοῦ Γιβραλτᾶρ καὶ τῆς Μάλτας, ὅπου ἔτυχε νὰ ὑπηρετήσω, ἔτυχε δὲ νὰ ἰδῶ καὶ ἰσπανικὰ καὶ γαλλικὰ καὶ σικελικὰ στρατεύματα. Τίποτε δὲν μοὶ ἔκλειψαν, πάντες δὲ μετ' ἐπροσεκάλουν νὰ συμφάγω καὶ νὰ πῶ μαζὶ των τὸ γάλα.

»Πρὸ δύο-τριῶν ἡμερῶν εἰς ἀρχηγὸς τῶν Ἀλβανῶν, διότι

κάθε χωρίον ἔχει καὶ τὸν ἀρχηγόν του, ὀνομαζόμενον Ποιμᾶ-
τον, ἀφοῦ μᾶς ἐβροήθησε νὰ ἔβγουμε ἀπὸ κἄποιον ναυαγήσαν
τουρκικὸν πλοῖον καὶ ἀφοῦ ἔδωκε τροφὰς καὶ καλύμματα εἰς
τὴν ἀκολουθίαν μου, συγκειμένην ἀπὸ τὸν Φλέτσερ, τὸν ὑπη-
ρέτην μου, τὸν συνοδόν μου Χομποῦς, ἓνα Ἑλληνα, δύο Ἀ-
θηναίους, καὶ ἓνα Ἑλληνα ἱερέα, ἠρνήθη νὰ πληρωθῇ, ἀρκεσθεῖς
εἰς ἓνα ἔγγραφον, πιστοποιοῦν τὴν καλὴν ὑποδοχὴν, ἧς ἐτύχομεν
παρ' αὐτῶ, καὶ ὅταν τὸν ἔβιασα νὰ δεχθῇ ὀλίγα σεκίνια :

— «Ὅχι, μοὶ εἶπε, προτιμῶ νὰ μ' ἀγαπήσης καὶ ὄχι νὰ μὲ
πληρώσης».

»Εἶνε αὐτὰ τὰ λόγια του. Πόσον δύσκολα ἐδῶ τὸ χρῆμα ἐξο-
δεύεται !

»Ὅταν ἤμην εἰς τὰ Ἰωάννινα, διαταγῇ τοῦ Πασιᾶ τίποτε
δὲν ἔπρεπε νὰ πληρώσω καὶ ἐνῶ μοὶ ἔδωκαν δεκαεὶ ἄλογα καὶ 6, 7
ἀνθρώπους, τὰ ἔξοδά μου δὲν ἔφθασαν οὔτε τὰ μισὰ ἐκ τῶν ὄσων
ἐξώδευσα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν Μάλταν, ἂν καὶ ἐκεῖ εἶχον κατά-
λυμα εἰς τὸ διοικητήριον καὶ ἓνα μόνον ὑπηρετήν.

»Εἰπῆτε εἰς τὸν Χάνσων νὰ μοὶ στείλῃ τὰ γράμματά του εἰς
τὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας εἰς Πάτρας.

»Ἡ γονιμότης τῆς γῆς εἶναι θαυμασία, δι' αὐτὸ καὶ εἶναι
εὐθηνὰ τὰ προϊόντα της. Πηγαίνω εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ μάθω
τὴν νέαν ἐλληνικὴν, πολὺ διαφέρουσαν τῆς ἀρχαίας, ἂν κατὰ βά-
θος εἶναι ἡ αὐτὴ γλῶσσα.

»Διόλου δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιστρέψω εἰς Ἀγγλίαν, ἐκτὸς ἂν
ἐξαναγκασθῶ εἰς τοῦτο ἀπὸ ἀπόλυτον ἀνάγκην ἢ ἀπὸ τὴν ἀμέ-
λειαν τοῦ Χάνσων. Εἰς τὴν Ἀσίαν θὰ μεταβῶ μόλις μετὰ ἓν ἢ
δύο ἔτη, διότι ἔχω πολλὰ πράγματα νὰ ἴδω εἰς τὴν Ἑλλάδα.
Ἴσως ὑπάγω καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τοῦλάχιστον ἕως εἰς τὴν Αἴ-
γυπτον»(1).

Ὁ φιλόστοργός σου υἱός

(1) Σημ. Εἰς τὸ προσεχὲς θὰ δημοσιεύσωμεν πολλὰ τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν
ἱστορίαν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ἧτις τόσον στενῶς συνδέεται μετὰ τὴν ἱστορίαν
τῆς νεωτέρας Ἡπείρου.

Ἡ Βασιλική, σύζυγος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

ΠΕΡΙ ΙΑΤΡΩΝ ΚΑΙ ΑΣΘΕΝΩΝ

Δὲν ἤμπορῶ ἀκόμη νὰ λησμονήσω τὴν ἐπίμονον συμβουλήν τοῦ παλαιοῦ μου φίλου καὶ συμφοιτητοῦ, τώρα καθηγητοῦ εἰς μεγάλωνυμον σχολὴν τῆς πρωτεύουσας, τὴν ὁποίαν μοῦ ἔδιδεν ὁσάκις, φοιτητῆς ὄν ἀκόμη, ἤθελα νὰ γράψω τι ξένον πρὸς τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν ἐσπούδαζον, καὶ ἤθελα νὰ τὸ ὑπογράψω. — «Μή, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! μοῦ ἔλεγε, μὴ τ' ὄνομά σου κάτω ἀπὸ ἄρθρον εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Ὅταν θὰ ἐπιστρέψῃς ἀργότερα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κανεὶς δὲν θὰ σὲ πιστεύῃ ὅτι ἐσπούδασες ἰατρικὴν καὶ δὲν θ' ἀξιωθῆς νὰ ἔχῃς πελατεῖαν!»

Καὶ ἐν τούτοις ὁ μεγαλείτερος ἔπαινος, τὸν ὁποῖον ὁ βιογράφος τοῦ ἱατροῦ Κοῦσκο ἐνόμιζεν ὅτι ἐδικαιούτο ν' ἀπονεύμῃ εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν χειρουργόν, ἦτο ὅτι δὲν διεκρίθη μόνον ὡς μέγας θεράπων τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ὡς λαμπρὸς καλλιτέχνης— «πράγμα, προσέθετε, σπάνιον μεταξὺ τῶν ἱατρῶν, ἐκτὸς τῆς καταικίας ὁποῖων συνήθως δὲν βλέπει τις παρὰ μόνον χυδαῖα ἐντυπαζωγραφικῶν καὶ κοινότατα μηχανικὰ κατασκευάσματα ἀπὸ σίδηρον ἢ οὐρεῖαλκον.»

Καὶ πρέπει τώρα ἡμεῖς νὰ σημειώσωμεν ὅτι αὐτὴ ἡ παρατήρησις ἐγένετο διὰ τὸ Παρίσι. Ἐὰν δ' ἐπρόκειτο περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τί θὰ ἔλεγεν ὁ βιογράφος ἐκεῖνος; Εἰς τὴν χώραν μας, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ κοίτις τῶν ωραίων τεχνῶν, ἡ καλλιέργεια αὐτῶν εἶνε τὴν σήμερον terra incognita καὶ πιστεύω ὅτι πολὺ θ' ἀργήσωμεν ἀκόμη νὰ ἴδωμεν μεταξὺ μας ἕνα Κοῦσκο καὶ βιογράφον αὐτοῦ, ἕμοιον μὲ τὸν Bianchon.

Τὰ αἷτια τοῦ φαινομένου τούτου ἐγκαινται εἰς τὸ περιβάλλον,

ὅπου ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν ὅλοι οἱ ἱατροὶ μας καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἐπανέρχονται μετὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, περιβάλλον, τοῦ ὁποῖου τὴν γνώμην καὶ τὰς προλήψεις τόσο ἐσέβητο καὶ ἐφοβεῖτο ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος καὶ διορατικὸς φίλος μου. Τὸ κοινὸν ἀπικτεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ θεραπεύῃ ἀσθενεῖς νὰ μὴ εἶναι ἄλλο παρὰ μόνον ἱατρὸς καὶ ἡ ἀπαίτησις αὐτῆ, ἡ τόσο περιεργὸς καὶ ἀξία μελέτης, παρατηρεῖται πρὸ πάντων εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὅπου τὸ ἐπίπεδον τῆς μορφώσεως καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ κοινοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ κατώτερον σημεῖον.

Κάποιος πλούσιος γαιοκτῆμων ἔλεγε ποτε εἰς τὸν καθηγητὴν Οὐγκέτι, ὁμιλῶν περὶ ἀξιολόγου τινὸς ἱατροῦ τῆς ἐπαρχίας του, ὅτι «ἦτο μὲν πολὺ ἱκανὸς καὶ ἀξίος ἐπιστήμων, ἀλλὰ ἦτο κρίμα ποῦ ἔχανε τὸν καιρὸν του εἰς πράγματα ἀχρηστα καὶ ἀνωφελῆ.» — «Καὶ σὲ τί πράγματα; τὸν ἠρώτησεν ὁ Οὐγκέτι— «Νά, ξέρω κι' ἐγώ; Διαβάζει πάντα βιβλία, ποῦ, καθὼς λέγουσιν, δὲν ἔχουν τίποτε νὰ κάμουν μὲ τὴν ἱατρικὴν.»

Καὶ τὸ πρᾶγμα ἦτο δυστυχῶς ἀληθές, εἰς τὴν μίαν ἡμέραν ὁ Οὐγκέτι τὸν ἐπεσκέφθη εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ, εἶδεν ἐπάνω εἰς τὸ γραφεῖόν του τὸν «Δαρβήνον», τὸν «Σπένσερ» καὶ τὴν «Κυρίαν Χρυσάνθεμον» τοῦ Πιερ Λοτί.

Μόνον εἰς χώρας πνευματικῶς προηγμένας ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἱατροὺς νὰ εἶναι ὄχι μόνον ἱατροὶ ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι μορφωμένοι.

— «Ἐγὼ, ἔλεγεν ὑπερηφάνως εἰς μέγας χειρουργὸς— ὁ Ρισέ— δὲν ἐδιάβασα ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου κανὲν μυθιστόρημα καὶ δὲν ἔγραψα τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον χειρουργικὰ βιβλία». Καὶ ἔμοιws ποῖος νὰ τοῦ ἔλεγε τότε ὅτι ὁ υἱὸς του, ὁ Κάρλος Ρισέ, ὁ διάσημος φυσιολόγος, θὰ ἔγραφεν ὄχι μόνον ἱατρικὰ βιβλία, ἀλλὰ καὶ μυθιστορήματα;

Ὁ Τιμόθεος Χόλμς εἰς ἕνα λόγον του ἔλεγε πρὸς τοὺς νέους ἱατρούς: — «Ἐνας ἄνθρωπος, ποῦ δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον

ιατρός, δὲν θὰ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ διακριθῇ εἰς τὴν τέχνην του», καὶ τὸ ἀπέδειξεν ἐμπράκτως ὁ ἴδιος, διότι δὲν ὑπῆρξε μόνον διακεκριμένος ἰατρός, ἀλλὰ καὶ σπουδαῖος ἑλληνιστὴς καὶ συγγραφεύς.

Ἡ ἀπαιτήσις ὅμως τῆς δημοσίας γνώμης, ὅπως οἱ ἰατροὶ ἀπέχουν αὐστηρῶς ἀπὸ κάθε τι, ποῦ δὲν ἔχει ἄμεσον καὶ στενὴν συνάφειαν μὲ τὸ ἐπάγγελμά των, εἶναι τόσο ἀμειλικτος, ὥστε πολλοὶ ἰατροὶ ὑπετάσσονται εἰς αὐτὴν, χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀντίστασιν, ἄλλοι πάλιν συμμορφώνονται μὲ αὐτὴν, μὲ κάποιαν δυστροπίαν καὶ μόνον ἀπὸ φόβον μὴ χάσουν τὴν πελατεῖαν των, ἄλλοι ἐκλέγουσιν τὴν μέσσην ὁδὸν καὶ μετ' ἐπιμελείας ἀποκρύπτουν πᾶν ὅ,τι δὲν συνδέεται μὲ τὸ Νοσοκομεῖον ἢ μὲ τὴν Ἀνατομίαν καὶ ἐλάχιστα μόνον εἶναι ἐκεῖνοι, ποῦ ἔχουν τὸ θάρρος καὶ τὴν γενναίτητα ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν κρατοῦσαν γνώμην, ἢ ἐκεῖνοι, ποῦ δὲν ἔχουν πλέον τίποτε νὰ φοβηθοῦν, ἀφοῦ ἐφθασαν πλέον εἰς ἓν σταθερὸν καὶ ἀκλόνητον σημεῖον τῆς γενικῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἀφόβως ἠμποροῦν νὰ ρίψουν κάθε προσωπεῖον καὶ νὰ ἐπιδείξουν φανερά, ἔὰν ἔχουν μίαν ἰδιοφυίαν ἢ κάποιαν πλέον πρὸς μίαν τέχνην ἢ πρὸς τὰ γράμματα.

Καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἡ καλλιέργεια τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων εἶναι τόσο διαδεδομένη, ἐπικρατεῖ αὐτὴ ἢ πρόληψις ἀφοῦ, ὅχι πρὸ πολλῶν ἐτῶν, εἰς ἓν ἀγγλικὸν ἰατρικὸν περιοδικὸν—τὸ Medical Record—ἐδημοσιεύοντο τὰ ἀκόλουθα:—«Γνωρίζομεν ἓνα ἰατρὸν, ὁ ὁποῖος ὀλίγιστα μόνον βιβλία τῆς μεγάλης καὶ πλουσίας βιβλιοθήκης του ἐπιδεικνύει εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς κατοικίας του, ἔπου συνήθως δέχεται τοὺς ἀσθενεῖς του καὶ τοῦτο διότι φοβεῖται μὴ περάσῃ ἀπὸ τὸν νοῦν τῶν πελατῶν του, ὅτι καταγίνεται πολὺ μὲ τὰ βιβλία καὶ ἐπομένως δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐχθῇ ἀρκετὴν πρᾶξιν καὶ ἄσκησιν εἰς τὴν ἐπιστήμην του!

Αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι εἰς τοὺς μύστας τοῦ Ἀσκληπιεῦς ὅχι μόνο πογορεύεται ἡ ἀνάγνωσις ξένων βιβλίων, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μελετοῦν πολὺ τὰ ἴδικά των, διὰ νὰ μὴ μένουν ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν πρακτικὴν πείραν.

Διὰ τοὺς γράφοντας ἰατροὺς, τὰ πράγματα προσλαμβάνουν ὄψιν πολὺ χειροτέραν. Πλείστοι ἰατροὶ, καὶ μάλιστα μεταξὺ τῶν νεωτέρων, δὲν ἠμποροῦν ν' ἀνισταθοῦν εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ σύρουν μερικὰς γραμμὰς περὶ πραγμάτων ἀσχέτων μὲ τὴν ἐπιστήμην των, ἐλάχιστα εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τολμοῦν νὰ χαράξουν καὶ τ' ὄνομά των κάτω ἀπὸ τὰς γραμμὰς ταύτας. Οἱ περισσότεροι γράφουν πάντοτε ὑπὸ ψευδώνυμα, φρονοῦντες ὅτι μὲ αὐτὰ ἱκανοποιοῦν ἀφ' ἑνὸς τὴν ἔμφυτον ὁρμὴν των καὶ ἀφ' ἑτέρου σώζουν τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὑπόληψιν των.

Καὶ ἐν τούτοις αὐτὴ ἡ κοινωνία, ἢ ὁποῖα, χωρὶς βέβαια νὰ τὸ συναισθάνεται, ἔχει τοιαύτας ἀξιώσεις ἀπέναντι τῶν ἰατρῶν καὶ δὲν ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς οὔτε κἂν ἄνθρωπος ἐλεύθερος νὰ εἶναι παρὰ μόνον γυμνοὶ καὶ ξάστεροι ἰατροὶ, καμμίαν εὐκαιρίαν δὲν παραλείπει διὰ νὰ ἐπεμβῇ ἐνεργῶς καὶ μὲ πρωτοβουλίαν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἔργου του, διὰ νὰ κάμῃ δηλαδὴ ἀκριβῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύει εἰς τοὺς ἰατροὺς νὰ πράξουν,

Ἐπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἀσθενήσῃ, καταλαμβάνονται ἀπὸ τόσο φόβον, ὥστε ἀκολουθοῦν τὰς συμβουλὰς τοῦ ἰατροῦ, ποῦ μὲ τὴν ἀκριβείαν τοῦ διαθητικοῦ ἐκεῖνου, περὶ τοῦ ὁποῖου λέγουν ὅτι, ὅταν ἀπέθνησκεν, ἠρνήθη τὴν ἀγίαν μετάληψιν, λέγων εἰς τὸν ἱερέα ὅτι ὁ ἰατρός τοῦ εἶχεν ἀπαγορεύσει τὴν κατάλυσιν οἴνου καὶ ζυμαρικῶν. Ἄλλοι πάλιν ὑπάρχουν, οἱ ὁποῖοι, μόλις ἀδιετηήσουν, προσκαλοῦν τὸν ἰατρὸν, ἀλλὰ δὲν ἐκτελοῦν καμμίαν συνταγὴν του.

Ἐπάρχουν ἐπίσης ἄρρωστοι, προβάλλοντες εἰς τὸν ἰατρὸν τὰς πλέον παραλόγους ἀξιώσεις, καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι αἰσθάνονται ἐντροπήν, διότι ἠσθένησαν καὶ σχεδὸν ζητοῦν συγγνώμην ἀπὸ τὸν ἰατρὸν, διότι τοὺς εὕρισκε εἰς τὴν κλίνην. Ἐπάρχουν ἄρρωστοι, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἰατρευθοῦν ἀμέσως, διότι ὁ καιρὸς των εἶναι πολὺ τιμὸς, καὶ ἄλλοι πάλιν, ποῦ σκέπτονται σὰν τὸν Λεοπάρδη, ὅταν ἔλεγε:

Il vivere è sventura
gracia il morir.

καὶ δὲν θέλοιν νὰ βλέπουν μπροστά των οὔτε ἰατροὺς, οὔτε φάρμακα.

Ἐν συντόμῳ, ἡ πελατεία τοῦ ἰατροῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τόσον διάφορα στοιχεῖα, ὥστε ἡμπορεῖ τις νὰ τὴν παρομοιάσῃ μὲ μωσαϊκὸν ὄλων τῶν κράσεων καὶ τῶν διαθέσεων, ὄλων τῶν ἠθικῶν ιδιοτήτων καὶ ὄλων τῶν κοινωνικῶν καὶ μορφωμένων τάσεων, ἐντελῶς διαφόρων ἀπὸ τοὺς πελάτας παντὸς ἄλλου ὁποιοδήποτε ἐπαγγέλματος.

Ἐὰν π. χ. ἀναθέσωμεν μίαν ὑπόθεσιν μας εἰς ἓνα δικηγόρον, θὰ τὴν δώσωμεν εἰς αὐτὸν μὲ τυφλὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ποτὲ δὲν θὰ τολμήσωμεν νὰ τὸν παραπέσωμεν ἢ νὰ τὸν καθοδηγήσωμεν καὶ ἐὰν κάποτε θελήσωμεν νὰ κάμωμεν μίαν τριαύτην ἀπόπειραν, θὰ τὴν κάμωμεν δειλὰ δειλὰ, ἔτοιμοι πάντοτε νὰ ὑποχωρήσωμεν, εὐθὺς ὡς μᾶς ὑπαινιχθῇ κάποιος παράγραφος τοῦ ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς νόμου.

Ἄλλὰ ἐκεῖνοι, ποῦ συμβουλευόνται τὸν ἰατρόν, ἔχουν ἤδη κάμει διὰ τὸν ἑαυτὸν των κάποιαν ἰδικὴν των, διάγνωσιν καὶ τὴν ἀνάλογον θεραπείαν τοῦ νοσήματός των καὶ ἐὰν συμπέσῃ καὶ ὁ ἰατρὸς νὰ κάμῃ τὴν ἰδίαν διάγνωσιν, θὰ σκεφθῶν κατ' ἰδίαν ὅτι ματαιῶς τὸν συνεβουλεύθησαν, ἐὰν δὲ τύχῃ ἡ διάγνωσις τοῦ ἰατροῦ νὰ εἶναι διάφορος, ὁ ἀσθενὴς δὲν θὰ παραλείψῃ νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως παρακινήσῃ τὸν ἰατρόν καὶ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδόν, δηλαδὴ εἰς τὴν *ἰδικήν* του ὁδόν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιτυγχάνουν ἐνίοτε αἱ ὑστερικαὶ γυναῖκες.

Ἐὰν εἰς μίαν συναναστροφὴν, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρίσκειται καὶ ἰατρὸς, γίνῃ λόγος διὰ πράγματα σχετιζόμενα μὲ τὴν ἰατρικὴν, θὰ εὐρεθῇ πάντοτε κάποιος, ποῦ θὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του ἀποφθεγματικῶς, ὡς ἀναμφισβήτητον ἀλήθειαν καὶ εἰς τὸ τέλος, διὰ νὰ μὴ φανῇ ἀδιάκριτος, θὰ προσθέσῃ κάποτε: — «μὰ δι' αὐτὸ ἡμποροῦμε ν' ἀκούσωμε τί θὰ μᾶς πῇ καὶ ὁ γιατρός».

Ἄλλ' ἐὰν τύχῃ ὁ ἰατρὸς νὰ θεωρήσῃ τὰ λεγόμενά του ἀστήρικτα καὶ νὰ ἔχῃ διάφορον γνώμην ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, ὁ ἐρωτήσας θὰ διαμαρτυρηθῇ σφοδρῶς καὶ θὰ προσπαθήσῃ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἰδέαν του μὲ διάφορα ἐπιχειρήματα, δὲν θὰ παραλείψῃ νὰ προσθέσῃ ὅτι εἰς τὴν ἰατρικὴν ὁ καθεὶς εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἔχῃ τὴν γνώμην του καὶ ὅτι ὅσα λέγει τὰ ἡκουσεν ἄλλως τε ἀπὸ κάποιον περίφημον ἐπιστήμονα, εὐρωπαϊκῆς φήμης, ποῦ ἡμπορεῖ νὰ διδάξῃ ὄλους τοὺς σημερινοὺς ἰατροὺς κτλ.

Ὁ δυστυχὴς ἰατρὸς, τοῦ ὁποίου ἐζητήθη ἡ γνώμη ὄχι διὰ νὰ εἰπῇ ὅ,τι φρονεῖ, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν γνώμην ἐκεῖνου, ποῦ ὀμιλεῖ, πρέπει νὰ εἶναι εὐχαριστημένος, ἐὰν σωθῇ κατ' αὐτὴν τὴν συζήτησιν, χωρὶς νὰ πάθῃ καμμίαν δεινὴν προσβολὴν κατὰ πρόσωπον, διότι κατ' ἰδίαν κατεδικάσθη πλέον εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀγορευόντος, καθὼς καὶ κάθε πελάτου, δόκιμος ἢ διάγνωσις του δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν προσχηματισμένην ἤδη ὑπὲρ ἐκεῖνου διάγνωσιν τῆς ἀσθενείας του.

Ὁλος ὁ κόσμος θέλει νὰ μετέλθῃ καὶ μετέρχεται τὸν ἰατρόν καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν ἔχῃ εἰς ἑν τῶν θυλακίων του καὶ μίαν δρᾶκιν συνταγῶν διὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἀσθένειαν καὶ μὲ αὐτὰς φιλοδορεῖ πότε τὸν ἓνα καὶ πότε τὸν ἄλλον γνώριμον ἢ φίλον του, αὐτὸ δὲ τὸ φαινόμενον παρατηρεῖται πρὸ πάντων, δόκιμος πρόκειται ὁ ἰατρὸς νὰ νοσηλεύσῃ ἀσθένειαν μακρᾶς κάπως διαρκείας.

Ἐὰν θέλῃ ὁ ἰατρὸς νὰ μὴ ὑποστῇ σκληρὰς ἀπογοητεύσεις, ὀφείλει εἰς τοιαύτας περιστάσεις ν' ἀπαιτήσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς ὄρον ἀπκράδαιτον τῆς ὕγεινης τοῦ ἀσθενοῦς, τὴν ἀπομόνωσίν του, ὀφείλει νὰ τὸν διατάξῃ νὰ μὴ ὀμιλῇ καὶ νὰ μὴ δέχεται κανένα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν θ' ἀπομακρύνῃ βέβαια ὄλα τὰ κακόβουλα σχόλια τῶν συγγενῶν, θηλυκῶν τε καὶ ἀρσενικῶν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ ἐπιδρομὴ των δὲν θὰ εἶναι μεγάλη καὶ θὰ ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἡσυχίαν εἰς τὸ ἔργον του. Ἐὰν ἔμως ἐπιτραπῇ ἐλευθέρως ἢ εἴσοδος παρὰ τῷ ἀσθενεῖ, οἱ

περίεργοι, οι οποίοι θα τον επισκέπτονται, δια να δείξουν το θερμόν ενδιαφέρον υπέρ της υγείας του, το πρώτον, ποῦ θα κάμουν εἶναι ν' ἀρχίσουν να ἐπικρίνουν πᾶν ὅ,τι ἔχει γίνει ἕως τώρα καὶ να συμβουλεύουν πῶς ἡ θεραπεία του ἤμποροῦσε να γίνη καλύτερα.

Μόνον εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπικρατεῖ αὐτὴ ἡ γενικὴ ἔρασι τεχνία, ἐνῶ ἀκριδῶς ἡ ἰατρικὴ εἶναι ἡ μόνη ἐπιστήμη, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν χωρεῖ ἡ ἔρασι τεχνία. Ὁ καθείς ἤμπορεῖ πολὺ καλὰ να εἶναι ἔρασι τεχνίτης διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τοὺς ἄλλους εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ γράμματα, ἀλλὰ εἰς τὴν ἰατρικὴν ὄχι. **Ἡ ἰατρὸς ἡ τίποτε.**

Καὶ διὰ να μὴ ἐκταθῶ περισσώτερον, συμβουλεύω ἐκείνον, ποῦ νομίζει ὅτι κατὶ γνωρίζει ἀπὸ ἰατρικὴν, να κάμη τὸ ἐξῆς πείραμα διὰ ν' ἀποκτήσῃ μίαν ὀρθὴν ἰδίαν περὶ τῶν ἰατρικῶν γνώσεών του. Τὸν προσκαλῶ να στρέψῃ ὄλην του τὴν προσοχὴν εἰς ἓν ἀπὸ τ' ἀπλούστερα ὄργανα τοῦ σώματος, εἰς ἓν ἀπὸ τὰ πλέον μελετημένα καὶ καλύτερον γνωστά, π. χ. τοὺς νεφροὺς καὶ κατόπιν ἄς προσπαθήσῃ μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν καλύτερων βιβλίων να εἰσδύσῃ μέσα εἰς τὴν ὑφὴν των, να παρακολουθήσῃ τὰ πειράματα καὶ τοὺς ἔλιγμους τῶν μικρῶν σωληναρίων των καὶ να κατανοήσῃ τὴν λειτουργίαν των. Ἐξέλεξα τὸ πλέον εὐκόλον ἀντικείμενον καὶ ὅμως εἶμαι βέβαιος, ὅτι μετὰ τινὰς ἀποπειράς, θ' ἀπαυδήσῃ καὶ θὰ παραιτηθῇ ἀπογοητευμένος σὰν ἐκείνος, ποῦ εἰς τὰ 60 ἔτη τῆς ἡλικίας του θέλει να μάθῃ σασκριτικὰ, ἢ ἐπιχειρεῖ πρώτην φοράν ν' ἀναρριχηθῇ εἰς τὴν κορυφὴν τῶν Ἄλπεων.

Καὶ τί θὰ ἔκαμνεν, ἐὰν ἐδοκίμαζε να λάβῃ μίαν ὀρθὴν ἰδέαν περὶ τῆς φλεγμονῆς καὶ τοῦ πυρετοῦ, αὐτῶν τῶν δύο ἀδύσσωσων τῆς ἐπιστήμης, πρὸ τῶν ὁποίων ἰλιγγιῶμεν καὶ φρίττομεν καὶ ἡμεῖς, ὅσοι διήλθομεν ὄλην μας τὴν ζωὴν μετὰ αὐτὰ τὰ ζητήματα; Ἴσως τότε να ἔλεγεν ἐπὶ τέλους τὸ ἀρχαῖον σοφόν: **Ἐν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα.**

Ἐν Χαλκηδόνι—XII 911.

Θ. Χ. ΦΛΩΡΑΣ ἰατρὸς

Ὁ Νεομάρτυς Γεώργιος τῶν Ἰωαννίνων

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ο Άγιος Γεώργιος τῶν Ἰωαννίνων, ὁ τὴν 17 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1838 λαβὼν τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἠπείρου καὶ ἔνεκα τούτου Νεομάρτυς ἐπικληθεὶς, ἐγεννήθη κατ' ἀκριβῆ ὀπωσδήποτε συμπερασμὸν τῷ 1815 ἐν τῷ χωρίῳ Τσουόχλι τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν ἐκ γονέων ὀρθοδόξων χριστιανῶν, Κωνσταντίνου καὶ Βασίλως, ἀφανῶν καὶ ἀγνώστου ἐπωνύμου.

Νέος πολὺ ἀπορφανίσθη καὶ ἔζη ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν ἀδελφῶν του, μετ' ὃ, ὑπερβὰς τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐγκατέλειπε τὸ χωρίον του καὶ τὴν πατρικὴν του οἰκίαν καὶ κατήλθεν εἰς Ἰωάννινα πρὸς εὐρεσιν πόρου ζωῆς, ἔνθα, μετὰ π. ἄλλας ἀσήμους ὑπηρεσίας, προσελήφθη τέλος ὡς ἱπποκόμος ἰσχυροῦ τινος μωαμεθανοῦ μπέη, ὑπηρετοῦντος ἐν τῇ διοικήσει τῆς πρωτεύουσῃ τῆς Ἠπείρου, ὅστις, ἀγαπήσας αὐτόν, ὡς ἴδιον τέκνον, ἔνεκα τῆς φυσικῆς του προσηνείας καὶ τῆς εὐγενοῦς του συμπεριφορᾶς, τὸν ἐκάλεε διὰ τοῦ μωαμεθανικοῦ ὀνόματος Χασάν, ἵνα μὴ σκανδαλίξῃ τοὺς συναδέλφους του, ὡς διατηρῶν χριστιανὸν ὑπηρέτην, ὅστις, κατὰ τὰ τότε χραιστῶντα, ἐξετέλει καὶ ὑπηρεσίαν χωροφύλακος. ἱπποκόμος λοιπὸν τοῦ Μπέη τούτου διετέλει τῷ 1836, ὅτε κατηγορήθη διὰ πρώτην φοράν ὅτι, καίτοι δῆθεν ἐξομώσας, ἐσύχαζεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ διήγαγεν ὡς χριστιανός, ἀλλ' ὁ προϊστάμενός του κατόρθωσε νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῆς κατηγορίας.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1837 ὁ Γεώργιος, ὑπερβὰς ἤδη τὸ 20ον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ προσελκύσας τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγά-

„Η ΗΠΕΙΡΟΣ“

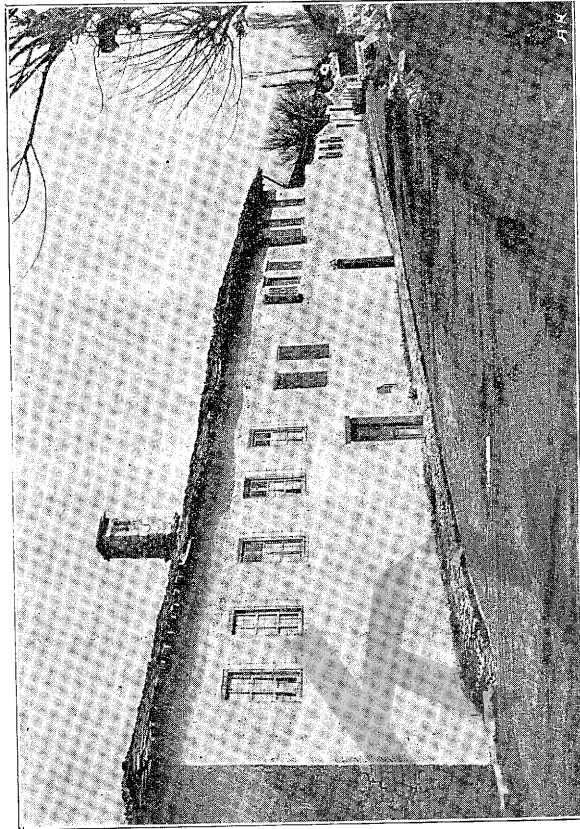
πὴν χριστιανοῦ τινος, γείτονος τοῦ προϊσταμένου του Μπέη, ἔλαβεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του Ἑλένην. Μετ' ὀλίγον, τοῦ προϊσταμένου του διορισθέντος μουσελίμη (διοικητοῦ) τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν, συναπῆλθε καὶ αὐτὸς μετ' αὐτοῦ εἰς Φιλιάτας, μίαν ἡμέραν καὶ πλέον μακρῶν τῶν Ἰωαννίνων, ἐγκαταλείψας τὴν νεαρὰν σύζυγόν του ἐν τῇ πατρικῇ τῆς οἰκίας καὶ εἰς τὴν προστασίαν τῶν γονέων τῆς.

Κατὰ τὰ Χριστούγεννα τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ μουσελίμης τῶν Φιλιατῶν μετέβη εἰς Ἰωάννινα διὰ λόγους ὑπηρεσίας, συνεπῶς ἠκολούθησεν αὐτὸν καὶ ὁ Γεώργιος. Τὴν 10ην Ἰανουαρίου ὁ Μουσελίμης, ἀποπερατώνσας τὰς παρὰ τῇ Διοικήσει ἐργασίας τῆς ὑπηρεσίας του, ἀνεχώρησε διὰ Φιλιάτας, ἐπιτρέψας εἰς αὐτὸν νὰ παραμείνῃ παρὰ τῇ λεγοί σύζυγῳ του, τεκούσῃ ἄρρεν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ παρ' αὐτῷ μετὰ τὴν βάπτισιν τοῦ ἀρτιγενοῦς υἱοῦ των.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἐκατηγορήθη καὶ πάλιν ἐπὶ ἐπιστροφῇ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὅτε καὶ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιαστυνόμου τῶν Ἰωαννίνων, παραπεμφθεὶς εἰς δίκην, τὴν δὲ μεσημβριάν τῆς 17ης Ἰανουαρίου 1838, ἡμέραν Δευτέραν τῆς ἐβδομάδος, μετὰ π. ἄλλας διατυπώσεις, συναφεῖς εἰς τοιοῦτον εἶδους κατηγορίας, καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὑπέστη, δυνάμει ἀποφάσεως τοῦ Ἱεροδικαστοῦ τῶν Ἰωαννίνων, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, ἐν τῇ ἀγορᾷ, παρὰ τὸν χίνδακα τοῦ μεγάλου φρουρίου τῆς πόλεως.

Τὸ πτώμα τοῦ μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς πίστεως τῶν πατέρων του Γεωργίου ἔμεινεν ἐπὶ τριήμερον κρεμασμένον ὑπὸ τὴν ἀγχόνην, τὴν δὲ τρίτην ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου ἡμέραν, Τετάρτην τῆς ἐβδομάδος, ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Μουσταφᾶ πασιᾶ εἰς τὸν τότε Μητροπολίτην Ἰωακείμ, μετακομισθὲν δὲ εἰς τὸν μητροπολικὸν Ναὸν τῆς πόλεως ἐτάφη, μετὰ πάνδημον καὶ μεγαλοπρεπῆ κηδείαν, ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, ἀριστερὰ τοῦ ἱεροῦ βήματος.

Ὁ χριστιανικὸς λαὸς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ἀνεκήρυξε

Ἡ οἰκία τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου

τὸν μαρτυρήσαντα Γεώργιον ἅγιον, ἡ δὲ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, προσεπικυροῦσα τὴν λαϊκὴν, οὕτως εἰπεῖν, θέλησιν, τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς τοιοῦτον καὶ τῷ ἀπέδωκε τὸν τίτλον τοῦ Νεομάρτυρος, καὶ κατ' ἐγκρισίν τῃς συντάγῃ ἢ σχετικῇ ἀκολουθίᾳ, ἀναγινωσκομένη καθ' ἐκάστην ἐπέτειον τοῦ μαρτυρίου του καθ' ἅπασαν τὴν Ἡπειρον καὶ ὅπου δήποτε ὑπάρχουσιν Ἡπειρωτὰι, τιμῶντες τὴν μνήμην του, πρὸ πάντων δὲ ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπου καὶ ἴδιος ἐκτίσθη ναὸς παρὰ τὴν οἰκίαν του.

Συναξάριον.

«Τῇ 13'. τοῦ Ἰανουαρίου μνήμην ἐπιτελοῦμεν τῆς ἀθλήσεως τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

« Γεώργιος, γῆν ἀροτριάσας ξένως,

« Ἐένον στάχυν ἤμησεν ἀφθιτον κλέους,

« ἐν δεκάτῃ ἑβδομάτῃ τε Γεώργιος ἔλιπε γαῖαν.»

Τροπάριον.

«Τὸν πανεύφημον μάρτυρ Χριστοῦ Γεώργιον, Ἰωαννίνων τὸ κλέος καὶ πολιοῦχον στεροδὸν ἤσμοισιν ἐγκωμίων ἀνευφημήσωμεν· ὅτι ἐνήθλησε λαμπρῶς τοὺς κομποὺς τῶν ἀσεβῶν τοῦ πνεύματος τῆ δυνάμει καὶ νῦν ἀπαύστως προσβέβει ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.»

Ἡ μνήμη τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου γεραίρεται καθ' ἅπασαν τὴν Ἡπειρον. Ὁ τάφος του εἶναι τὸ προσκύνημα πάντων τῶν χριστιανῶν Ἡπειρωτῶν, ὁ δὲ φερώνυμος ναὸς βριθίει εὐλαβῶν προσκυνητῶν, ἔξαιτουμένων θεραπείαν ψυχῆς τε καὶ σώματος. Ἡ πρὸς τὸ μαρτύριόν του καὶ τὴν καθαγιασίαν του εὐσέβεια τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ τῆς Ἡπείρου καὶ μάλιστα τοῦ τῶν Ἰωαννίνων ἐστέφθη καὶ ὑπὸ πολλῶν θαυμάτων σωματικῆς θεραπείας, ἦν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτελέσῃ τότε ἡ φιλόανθρωπος τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπιστήμη.

Ὁ Νεομάρτυς Γεώργιος ζωγραφίζεται φορῶν φουστανέλλαν,

κόκκινον φέσιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ κόκκινα πέδιλα (τσαρούχια) εἰς τοὺς πόδας, καὶ φέρων διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸν Σταυρόν, σύμβολον τοῦ μαρτυρίου του, δυνάμεθα δὲ νὰ εἰπωμεν ὅτι εἶναι ὁ μόνος Ἑλλην ἅγιος, ὅστις φορεῖ τὴν γησίαν ἑλληνικὴν στολήν, καὶ οὐχὶ τὴν συνήθη ἑλληνορωμαϊκὴν, δι' ἧς περιβάλλονται ὅλαι αἱ λεγεῶνες τῶν ἁγίων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Πιθανὸν νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἅγιοι, ἐγκαταλιπόντες συγγενεῖς, ἀλλ' ὁ Νεομάρτυς Γεώργιος τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ὁ μόνος ἅγιος, ὅστις ἐγκατέλειπε καὶ ἀπ' εὐθείας ἀπογόνους ἐκ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ Ἰωάννου, τοῦ κοινῶς ἐν Ἰωαννίνοις ἀποκληθέντος «**Ὁ Γιαννάκης τ' Ἀη-Γεώργη**», ἢ «**τὸ Παιδί τ' Ἀη-Γεώργη**», ὅστις ὑπῆρξε τὸ χάριμα τῆς πόλεως ταύτης, ἐκπαιδευθεὶς δαπάνῃ τῆς πρώτης Βασιλίσσης τῆς Ἑλλάδος, τῆς αἰοιδίμου Ἀμαλίας. Ἐπιζῶσι πολλοὶ ἔγγονοι καὶ δυσέγγονοι τοῦ Νεομάρτυρος ἐκ τε ἀρρενογονίας καὶ θυλεογονίας, ἐξ ὧν οἱ δύο ἐξ ἀρρενογονίας ἔγγονοι, ὁ πρωτότοκος Γεώργιος, ὁ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἀξιωματικῶς ἐγκαταλείψας τὸ ἱερατικὸν σχῆμα ἐν Ἀθήναις, καὶ ὁ δευτερότοκος, οὕτινος ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, νέμονται τὰς προσόδους τῆς ἐν Ἰωαννίνοις ἐκκλησίας τοῦ πάππου των.

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ

ΤΟ ΑΝΤΡΟΓΥΝΟ

Εἶταν μιὰ φορὰ ἕνας καλὸς νοικοκύρης κι' εἶχε πολλὰ πρόβατα. Αὐτὸς ἤξερε τὰς γλώσσας ὄλων τῶν ζώων καὶ τὸ εἶχε μυστικὸ καὶ δὲν ἔλεγε κανενὸς τίποτε· ἀλλ' εἶχε μιὰ γυναῖκα, ποὺ εἶταν πολὺ κακὴ. Μιὰ μέρα κίνησε νὰ πάη, μὲ τὴν γυναῖκά του στὰ πρόβατα. Καβαλίκεψε τὴ φοράδα του, ποὺ εἶχε κι' ἕνα φουραδόπουλο, ἔβαλε τὴ γυναῖκά του μπροστὴ καὶ κίνησε νὰ πάη. Στὸν δρόμο, ποὺ πάγαινε, χλημήτησε τὸ φουραδόπουλο κι' ἤλεγε τῆς μάνας του:— «**πείνασα, στίσου νὰ θυζᾶξω**». Κι' ἡ μάνα του τοῦ εἶπε:— «**Δὲν μὲ λυπῆσαι, παιδί μου; τὸν ἀφέντη σου ἔχω στὴ ράχη μου, ἄλλο στὴν κοιλιά, καὶ δὲ μ' ἀφίνεις καὶ σὺ ἤσυχη;**» Σὰν τ' ἄκουσε ὁ ἀφέντης, κατέβηκε κι' ἄφησε τὸ φουραδόπουλο καὶ βύζαξε. Αὐτὸ ἡ γυναῖκά του τῶβαλε στὸ νοῦ της. Κατόπι καβαλίκεψε πάλε καὶ κίνησε. Μὰ ἡ γυναῖκά του εἶταν ἀγγαστρωμένη καὶ κουράστηκε, καὶ τοῦ εἶπε νὰ τὴ δάλη κι' αὐτὴ καβάλλα· ἐκεῖνος κατέβηκε καὶ τὴν ἔβλε· ἡ γυναῖκά του δὲν τὸν ἄφινε· τοῦ ἤλεγε νὰ καβαλίκεψη κι' αὐτὸς κι' ἄρχισε νὰ θυμώνῃ. Ἐκεῖνος, γιὰ νὰ μὴ μαλώνη μὲ τὴ γυναῖκά του, καβαλίκεψε κι' αὐτόξ. Κίνησαν πάλε τὸ δρόμου τους, καὶ τὸ φουραδόπουλο πάλε πείνασε καὶ φώναξε τὴ μάνα του γιὰ νὰ θυζᾶξῃ· ἡ μάνα του τοῦ λέγει:— «**Δὲν μὲ λυπιέτ' ἀφέντης σου, καίμένο, ποὺ τὸν δουλεύω τόσα χρόνια, δὲν μὲ λυπιέσαι καὶ σὺ, ποὺ ἔχω τρεῖς ἐπάνω μου κι' ἕνα στὴν κοιλιά μου τέσσερες;**»

Σὰν τ' ἄκουσε αὐτὸ ὁ νοικοκύρης, λυπήθηκε τὴ φοράδα καὶ κατέβηκε. Τῶβαλε κι' αὐτὸ ἡ γυναῖκά του στὸ νοῦ της. Κι' εἶσι πηγαίνοντας ἔφθασαν κοντὰ στὰ πρόβατα, κι' ἀκοῦνε τὸ μανδρόσκυλλο, ποὺ φύλαγε τὰ πρόβατα νὰ λέγη σ' ἕνα λύκο:— «**Εἰκοσι χρόνια γέρασα στὸν ἀφέντη μου, καὶ τὸ δόντι μου δὲν**

ντροπιάστηκε· φύγε, καϊμένε, γιατί ένα δόντι έχω, στο πετσί σου θα τ'άφήνω.» Ο νεικοκύρης ποῦ ἤξερα τὲς γλώσσες τῶν ζώων, ἐνοιωσε, τί εἶπ' ὁ σκύλος, καὶ σὰν πάη στὰ πρόβατα, πρόσταξε τοὺς πιστικοὺς νὰ σφάζουν ἕνα κριάρι καὶ τὸ μισὸ νὰ τὸ ρίξουν στὸν σκύλλο νὰ τὸ φάη καὶ τὸ ἄλλο τὸ μισὸ νὰ τὸ κρατήσουν νὰ φᾶν ὅλοι μαζί. Σὰν εἶδε καὶ τοῦτο ἡ γυναῖκά του, τῶθαλε στὸ νοῦ της. Σὰν ἀπόφαγαν κι' εἶδαν καὶ τὰ πρόβατα, ποῦ εἶπν κλά, πήγαν στὸ σπίτι. Ἡ γυναῖκα ἄρχισε νὰ τὸν μιλῶνῃ καὶ νὰ τὸν ρωτᾷ, τί εἶταν αὐτά, ποῦ ἔκανε στὸ δρόμο καὶ στὰ πρόβατα. Καὶ τοῦ ἔλεγε: «Στὸν δρόμο χλημήτησε μιὰ φορὰ τὸ φουραδόπουλο, κατέδηκες καὶ βύζαξε, ἄλλη μιὰ φορὰ χλημήτησε, κατέδηκες καὶ δὲν καθαλίκεφες· στὰ πρόβατα πήγες, ἔκοφες ἕνα πρόβατο, ἔρριξες τὸ μισὸ τοῦ σκύλλου. Τώρα θέλω νὰ μοῦ πῆς, γιατί τὰ κάνεις αὐτά; Κάτι ξέρεις, θέλω νὰ μοῦ πῆς.» Ὁ ἄντρας της, ἀφοῦ τὸν στενοχώρησε πολὺ, τῆς εἶπε:— «Ἄν σοῦ τὸ πῶ, θὰ πεθάνω». Αὐτὴ τοῦ εἶπε:— «Πές μου το κι' ἄς πεθάνῃς». Αὐτὸς τῆς λέγει:— «Κάνε λοιπὸν τὰ κόλλυθά μου ἔτοιμα, φώναξε καὶ τοὺς παπᾶδες καὶ θὰ σοῦ τὸ πῶ». Ἡκεῖνη τὰ ἔτοιμασε ὅλα. Σὰν τῶμαθε ὁ σκύλλος τοῦ σπιτιοῦ, ἄρχισε νὰ οὐρλιάζῃ καὶ νὰ λέη:— «Ἄφέντη, ἐγὼ ἔχω τόσους δαχτυλοὺς καὶ κανέναν δὲν ἀφίνω νὰ πατήσῃ ποδάρι στὸ σπίτι, καὶ σὺ, μιὰ γυναῖκα δὲ μπορεῖς νὰ κάνῃς ζάφτι»; Σὰν τῶμαθε κι' ὁ πέτεινος, πάγαινε στὴν πόρτα κι' ἔλαλοῦσε κι' ἔλεγε:— «Ἄφέντη, ἐγὼ ἔχω τόσες κόττες, καὶ τινάζω μιὰ φορὰ τὴν φτεροῦδα, κι' ἔλες τρέμουν ἀπ' τὸ φόβο τους· καὶ σὺ μιὰ γυναῖκα δὲν μπορεῖς νὰ τὴν φέρῃς σὲ νόμο»; Σὰν ἄκουσε αὐτὰ ὁ ἀφέντης παίρει ἕνα κοντόξυλο, καὶ χύνει τὰ κόλλυθα στὲς κόττες, καὶ δίνει ἕνα κλιὸ σηλιάρη στοὺς παπᾶδες καὶ στρώνει καὶ τῇ γυναῖκά του στὴ ράχη της ἕνα καλὸ ξύλο, ποῦ ἀκόμα τὸ θυμᾶται, καὶ πλειὸ ἀπὸ τότε μιλιὰ δὲν βγάζει.

Τέλος τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ νύχτα σας.

Τὸ Ὁρολόγιον — Ἰωάννινα

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΟΙΝΟΥ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΜΕΤΑ ΚΑΚΑΟΥ

Ὡς φάρμακον στυπτικὸν, δυναμωτικὸν καὶ θρεπτικὸν εἶναι ὁ οἶνος τῆς Κίνας μετὰ κακάου, κατασκευαζόμενος διὰ τοῦ Ἰσπανικοῦ οἴνου τῆς Μαλάγας καὶ πωλουμένου 5—6 φράγκων ἢ φιάλη. Πρὸς κατασκευὴν αὐτοῦ ἐκθέτομεν τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Λαμβάνομεν 30 δράμια σπόρων τοῦ κακάου καὶ καβουρδίζομεν αὐτὰ ὡς τὸν καφέ, μετὰ κοπανίζομεν ταῦτα εἰς χονδρὴν κόνιν, προσθέτομεν 20 δράμια χονδρῆς κόνεως τοῦ φλοιοῦ τῆς βασιλικῆς κίνας, θέτομεν τοῦτο ἐντὸς υἰαλίνης φιάλης καὶ ἐπιχύνομεν οἶνον τῆς Μαλάγας ἢ καλὸν οἶνον τῆς Θήρας (Vino santo καλουμένου) δύο ὀκάδες, καὶ κατεργάζομεν δι' ἡπίου πυρὸς ἐπὶ 8—10 ἡμέρας. Μετὰ ταῦτα διυλίζομεν διὰ χάρτου καὶ μεταχειρίζομεθα ἕξ αὐτοῦ 2—3 φορές καθ' ἡμέραν ἐν μικρὸν ποτήριον τοῦ κονιάκ. Ὁ ἐκ Γαλλίας μεταφερόμενος τοιοῦτος οἶνος ἔχει τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν Vin de Bugeaud aux Quinquina et Cacao dit Tonin—Nutritif, ἦτοι οἶνος τῆς Κίνας μετὰ κακάου τονωτικὸς καὶ θρεπτικὸς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἰδού, θεία χάριτι, καὶ τὸ τρίτον βλέπει ἔτος τὸ Ἑπειρωτικὸν Δεύκωμά μου, πληρέστερον τῶν προηγουμένων κατὰ τε τὴν ὕλην καὶ τὰς εἰκόνας.

Ὀδδεμιᾶς ἐφείσθη δαπάνης καὶ οὐδενὸς κόπου ὅπως τὸ Δεύκωμά μου τοῦτο προαχθῆ, ἐλπίζω δὲ ὅτι οἱ ἀπανταχοῦ συμπατριῶταί μου Ἑπειῶται, δεόντως ἐκτιμῶντες τὸ τε ἔργον μου καὶ τὰς θυσίας μου, θὰ σπεύσουν νὰ μὲ συντρέξουν, ὅπως δυννηθῶ ἔτι μᾶλλον νὰ τὸ προαγάω, καὶ νὰ τὸ καταστήσω Ἑπειρωτικώτερον, χρησιμώτερον, ὠφελιμώτερον καὶ σκοπιμώτερον.

Μία τῶν ἐμυθυμιῶν μου εἶναι καὶ ἡ διάσωσης τῶν Ἑπειρωτικῶν μνημείων, μάλιστα δὲ τῆς μουσικῆς. Φέτος δὲν ἠδυνήθη νὰ προσαρτήσω μουσικά τινα τεμάχια τῆς δημοτικῆς ἡπειρωτικῆς μουσικῆς, διότι ἠμποδίσθη ν' ἀσχοληθῶ εἰς τοῦτο ἐγκαίρως, προτιθεμένη ὅμως νὰ κάμω μακρὰν περιοδεῖαν πρὸς συλλογὴν τῶν ἐθνικῶν καὶ πατριωτικῶν κειμηλίων, εὐελπιστῶ ὅτι θέλω τῆς ὕλικῆς ὑποστηρίξεως παρ' ὁμογενῶν πλουσίων Ἑπειρωτῶν, οἵτινες θέλουσιν εὐεργετήσῃ τὸν ἐθνικὸν καὶ πατριωτικὸν αὐτὸν πόθον.

Τὰ μέχρι τοῦδε τονισθέντα Ἑπειρωτικὰ ἕσματα δυστυχῶς ὄλα εἶναι παρεφθαρμένα. Οἱ Ἑπειῶται, οἵτινες θὰ θελήσουν νὰ τείνωσι χεῖρα βοήθειας διὰ τὸν εὐγενῆ αὐτὸν πόθον ἀπευθυνθήτωσαν εἰς τὴν διεύθυνσιν

Ἑλληνικὴν Μ. Μαυρογορδάτου

Poste Ottomanne Boîte 14 Péra

Παρακαλῶ πάντα λόγιον Ἕλληνα καὶ ἰδίως Ἑπειῶτην νὰ μοὶ πέμψῃ ἐγκαίρως εἴτε λαογραφικὴν, εἴτε ἰδίαν λογογραφικὴν ὕλην, εἰκόνας ἱστορικὰς, ἢ μνημείων, ἢ τοπειῶν τῆς Ἑπείρου, ὅπως

καθίσταται εὐχερесеτέρα ἢ καταχώρισις αὐτῶν ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει.

Οἱ μεγαλείτεροι ὑποστηρικταὶ τοῦ ἔργου μου δὲν εἶναι μόνον οἱ εὐγενῶς παρέχοντές μοι τὴν εἰς λογογραφικὴν ὕλην συνεργασίαν των, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῶν φιλοτίμων συνδρομητῶν μου σπεύδουσι νὰ κανονίζωσιν ἐγκαίρως τὸν λογαριασμὸν τῶν πεμπομένων εἰς αὐτοὺς τευχῶν, ἐνθαρρύνοντές με εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ ἐννοῶ νὰ τὸ καταστήσω ἐγκόλπιον παντὸς φιλοπάτριδος Ἑπειῶτου.

Οἱ βουλόμενοι νὰ κάμωσι παραγγελίας σωμάτων, ὀφείλουσι νὰ συνοδεύωσι τὴν παραγγελίαν των διὰ τοῦ ἀντιτίμου, βέβαιον ὄντες ὅτι συνδράμουσιν ἔργον, τὸ ὁποῖον προόριστα νὰ ἐξυπηρετήσῃ μεγάλως τοὺς πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα δεσμοὺς τῶν ἀπανταχοῦ Ἑπειωτῶν.

Ὑπὸ τὴν ἰδέαν ταύτην θαρρῶντως θὰ προβῶ εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ τετάρτου τευχῆος τοῦ ἀνὰ χεῖρας Δευκώματος.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

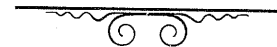
Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1912

Η ΕΚΔΟΤΙΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ Μ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΥ

τὸ γένος Α. Τάγη καθηγητοῦ.

Σημ. Ἡ εἰκὼν τοῦ Μετσόβου θὰ δημοσιευθῆ εἰς τὸ προσεχὲς Δεύκωμα, μὴ δημοσιευθεῖσα φέτος ἐνεκα τῆς μεγάλης αὐτῆς σκοπιμότητος. Παρακαλῶ ὅθεν θεομῶς τοὺς κ. Μετσοβίτας νὰ μοὶ ἀποστείλωσιν ἐγκαίρως ἐπιτυχημένην τινὰ εἰκόνα τοῦ Μετσόβου.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Βιογραφία και εικὼν Κωνσταντίνου Ζάππα	Σελ	4
Εικὼν. Τὸ Λάμποδον, γενέτειρα τοῦ Ζάππα	»	6
Ἑρωλεγεῖον εἰς Κωνσταντῖνον Ζάππαν ὑπὸ Ἀναστασίου Γ. Τάγῃ	»	7
Εικὼν, Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον Κων/πόλεως	»	9
Ἐλευθέρα παράφρασις τῆς ὑπὸ Ἀναστ. Τάγῃ ἐλεγείας εἰς Κωνστ. Ζάππαν ὑπὸ Χαριδήμου	»	10
Εικὼν, Ζάππειον Ἀθηνῶν	»	12
Παίτημα ἐκφωνηθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Χρήστου Χατζηχρήστου ἐπὶ τῇ ἐπιμνημοσύνῃ τελετῇ τοῦ 1892 ἐν τῷ Ἑπειρωτικῷ Συλλόγῳ	»	13
Εικὼν, Πύρρος ὁ Μέγας βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου	»	15
Εικὼν, ὁ νῦν Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. κ. Γερβάσιος Ἀρχαία χωρογραφία καὶ ἱστορία τῆς Ἡπείρου ὑπὸ Ἀλεξίου Πάλλη, ἱατροῦ 1859	»	17
Εικὼν, δυτικὴ ἀποφῆς τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων	»	51
Δημοτικὸν ἄσμα Ἑπειρωτικὸν	»	55
Τὸ μαρτύριον τῆς Ἀλεπούς ὑπὸ Χ. Χρηστοδασίλῃ	»	56
Ἡ κυρία μὲς εἶται ὡς ἐγγιστα ὑπὸ Χαριδήμου	»	65
Ἡ κλεισμένη καρδιά μου, ποίησις ὑπὸ Χαριδήμου	»	72
Χριστόφορος Φιλητᾶς ὑπὸ Σπυρ. Δὲ Βιάζῃ	»	73
Εικὼν, Τὸ στραταρχεῖον τῶν Ἰωαννίνων	»	75
Εικὼν, Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος	»	82
Βιογραφία αὐτοῦ ὑπὸ Νίκου Βαβάκη	»	83
Περὶ Φιλανθρωπίας ὑπὸ Χ.	»	95
Ὀλίγαι ἡμέραι ἀνὰ τὴν Ἑλβετίαν ὑπὸ Σ. Σαλαμάγκα ἱατροῦ ἐν Ἰωαννίσις	»	97
Εικὼν, Davos Platz Ἑλβετία	»	100
Εικὼν, Στοιὰ ἀκροθεραπείας τῶν ἀσθενῶν τοῦ Davos Platz εἰς Ἑλβετίαν	»	108
Τυχοδιώκται ὑπὸ τῆς Δδος Νοεμῆς Ζωηροῦ	»	113

Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἡπείρου ὑπὸ Γ. Ν. Χατζηδάκι	»	132
Εικὼν, Δέσποινα Ἰωαννίτις τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ 1812	»	137
Ἑλένη Γεωργίου Ζαρίφη ὑπὸ Μ. Μαλαχοπούλου	»	143
Ὁ Πένης καὶ ἡ Ἀθλιότης ὑπὸ Σωτηρίου Ι. Φώκου δ. ν.	»	144
Ἡ Πανήγυρις τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Δελθινάκιῳ πρὸ ἑκατονταετίας ὑπὸ Πουκεδίλλ	»	155
Εικὼν, Τὸ Δελθινάκιον	»	157
Εικὼν, Ὁ ἐθνικὸς χορὸς τοῦ Δελθινακίου	»	159
Εικὼν, Δ. Μ. Σάρρος καὶ βιογραφία	»	162
Πατήσεις Σάρρου	165—	170
Εικὼν, Ὁ λόρδος Βύρων	»	171
Ὁ λόρδος Βύρων ἐν Ἡπείρῳ	»	172
Εικὼν, Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὁ Τεπελενλῆς	»	174
Εικὼν, Ἡ Κυρὰ Βασιλική	»	177
Περὶ ἱατρῶν καὶ ἀσθενῶν ὑπὸ Φλωρᾶ ἱατροῦ	»	178
Εικὼν, Ὁ Νεομάρτυς Γεώργιος τῶν Ἰωαννίνων	»	185
Βιογραφία αὐτοῦ καὶ μαρτύριον	»	186
Εικὼν, Ἡ εἰκία αὐτοῦ	»	188
Ἑπειρωτικὸν Παραμῦθι	»	191
Τὸ Ὁρολόγιον Ἰωαννίνων.— Κατασκευὴ τοῦ οἴνου τῆς Κίνας μετὰ κακάου	»	193
Ἡ τέχνη διὰ νὰ εἰσθε ὠραῖαι	»	194
Ἐπίλογος	»	196

Γεωργάτης, Γεώργιος Κ. Τσοπολάκος, (χρυσ.) Κωνστ. Κ. Καπρής, Κωνστ. Ελ. Πανταζής, Ἰωάννης Σπ. Γκάνιος, (χρυσ.) Βρασιδάς Π. Ρώτας, Χρήστος Γ. Χριστοδουλίδης, Γεωργιος Καλυδόπουλος, Κωνστ. Δ. Γύρας, Χρήστος Δ. Ζωίδης, Δημήτριος Βλεσιδής, Ἀθανάσιος Π. Κώτσης.

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τοῦ κ. Δημοσθένους Πράσσου.— Οἰκονόμος Κ. Εὐθυμίου, Σταύρος Ν. Παπαδιωμαντής, Χρ. Β. Λεοντίδης, Περικλῆς Γιούνης, Γεώργιος Δ. Τρίμμης, Δημήτριος Β. Βάης, Νικόλαος Κ. Βάης, Βασίλειος Γεωργάτης, Κωνστ. Ν. Μαντᾶς, Ἀριστοτέλης Βοϊδίτης, Σωτήριος Παπαῖ (χρυσ.) Περικλῆς Χ. Νούλης, Δημήτριος Κ. Γισίνης, Ἀναστάσιος Χρ. Παπατᾶς, Ἰωάννης Νταβαλιάνος, (χρυσ.) Δημήτριος Ἀναγνωστόπουλος, Νικόλαος Μιχαλᾶς, Βασίλειος Σταμάνης, Παναγιώτης Βρύσης, Ἰωάννης Β. Χαλεγιάννης, Δημοσθένης Κ. Πράσος, (χρυσ.) Οἰκονόμος Παπᾶ Γρηγόριος, Χρήστος Ἀθανασίου, Ἀθανάσιος Γρ. Μίχος.

ΙΜΒΡΟΣ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τοῦ Πανερωσιᾶτου Μητροπολίτου Ἰμβρου κ. κ. Χρυσόστομου.— ὁ Ἅγιος Ἰμβρου Χρυσόστομος, (χρυσ.) Ἀργυρῷ Καβουρίδου, Μελομένη Καβουρίδου, Χαράλαμπος Τηγάνης, Νικόλαος Τηγάνης.

ΚΑΒΑΛΛΑ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τοῦ κ. Κωνστ. Παυλίδου, Ἀναστασία Δ. Προΐτου, Ἀγαθῆ Ἰ. Πουλίδου, (χρυσ.) Ἀθηνᾶ Μ. Ζαχαριάδου, Μαριγώ Θ. Ἀθανασιάδου, (χρυσ.) Χρυσούλα Χρ. Κοντοθεωδώρου (χρυσ.) Μαρία Θ. Φέσσα (χρυσ.) Παρασκευή Στ. Πουλίδου. (χρυσ.) Εὐαγγελία Κ. Πουλίδου (χρυσ.)

ΚΟΡΥΤΣΑ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τοῦ Πανερωσιᾶτου Μητροπολίτου Κορυτσα κ. κ. Γερμανοῦ.— ὁ Ἅγιος Κορυτσαῖς Γερμανός, Οἰκ. Παπᾶ Πέτρος, Ἰωάννης Βίμπλης, Πέτρος Θ. Χαρισιάδης, Π. Σωφρόνιος, Ε. Λέκκας Γουρίας Δημητρίου Κάλφα, Χρήστος Π. Σουλίδης, Παντελῆς Ντάνος, Μ. Πέτρου, Σ. Παπαχρήστου, Σ. Σουγάρης, Ι. Χατζηγιαννίδης.

ΚΙΟΣ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τοῦ Πανερωσιᾶτου Μητροπολίτου Νικαίας κ. κ. Βασίλειου.— † ὁ Ἅγιος Νικαίας Βασίλειος β, Ἠγούμενος Νέκτορας β, Νικόλαος Α. Λασκαρίδης, Δ. Α. Γαροφαλίδης, Χρ. Φυλακτός, Ν. Δρύστης, Π. Πινάτζης, Σ. Σκουλίσης, Εὐαγ. Μουταφίδης, Δημ. Κλίτσογλου, Πολ. Χερουβειμίδου, Ε. Κοτζάμπαση.

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τῆς κ. Σοφίας Πανᾶ.— Δανάη Β. Πινάτζη, Αἰκατερίνη Κουζοῦνη, Εὐτέρπη Μεζμπουριάν, Δ. Σ. Αἰγυοστίνας, (χρυσ.) Χ. Π. Πανᾶς, (χρυσ.) Ν. Π. Ἀγαπίου, (χρυσ.) Ἀν. Δανιήλ, Κ. Σαρή Βελάσης, (χρυσ.) Ι. Α. Καβουνίδης, Δ. Γ. Παπαδόπουλος, Α. Ι. Τσερβένης, Δ.

Κανακάρης, Κ. Κωνσταντινίδης, Σ. Πανᾶ, Μπάμπης Μαγουᾶς, Νικόλαος Κιουπαπλόγλου.

ΚΩ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τοῦ ἀρχidiaκόνου τῆς Μητροπόλεως Κῶν κ. κ. Ἀγαθαγγέλου.— Ἀγαθαγγέλος Π. Λαγίδης Ἀρχidiaκόνος 2 (χρυσ.) Κ. Θεοδωρίδης, (χρυσ.) Ἐμμ. Κ. Τσακνόγλου, (χρυσ.) Χ. Κάσδαγλης, (χρυσ.) Κ. Σ. Παντελίδης.

ΛΟΥΛΕ ΒΟΥΡΓΑΖ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τῆς κ. Εὐθαλίας Μουτεβελλῆ.— Γεώργιος Ι. Μουτεβελλῆς, Ἄννα Βιζιτζιόγλου, Σοφία Βιζιτζιόγλου, Ἀννέτα Ν. Κυμπαρίδου, Λεφενιώ Δ. Κυριαζίδου, Ἀναστασία Κ. Κυριαζίδου, Σοφία Εὐθυμανοῦ, Ἄννα Κοσμᾶ. Μορφινίτσα Α. Σαζανίδου, Ἀναστασία Α, Στεφανίδου, Ἀμαλία Ν. Κουμβακάλη, Α. Γ. Δεόντιος ἱατρὸς, Γεώργιος Ἰωαννίδης, Χρ. Π. Μπεζᾶς, Π. Βαλειδης, Στέργιος Παπαϊωάννου, Καλλιόπη Ἰγνατιάδου, Ἀναστασία Δ. Βεζιτζιόγλου.

ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΝ (ΖΑΓΟΡΙΟΝ)

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τῆς κ. Ἰωάννου Σεμιτέλου.— Ἰωάννης Α. Σεμιτέλος 2, Χρ. Κασουλίδης, Κ. Κόνιαρης, Α. Ρέστης ῥάπτης, Σπυρίδων Ι. Κοντογιάννης, Πανούλα Τσαντη, Ματθαῖος Ι. Πανταζής, Βασίλειος Κόνιαρης, Γ. Ἀστερινὸς, Γεώργιος Θεμελῆς, Παπᾶ Στέφανος, Ν. Πανταζής, Ἐπαμ. Τσαντῆς, Ἀν. Πανταζής, Φίλιππος Λαουδῆς, Παναγιώτης Θραβάσης.

ΜΕΤΣΩΒΟΝ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τοῦ κ. Μιλτ. Ἀθ. Γεωργίτση.— Μιλτιάδης Ἀθ. Γεωργίτση, (χρυσ.) Γεώργιος Κ. Σταύρου, Βασίλειος Δαλακιάρης, Δημ. Γ. Μέρανος, Κ. Γ. Πέροτσλης, Α. Βοΐλας, Π. Μολυβάδα Εὐγενία Μαργαρίτη, Δημήτριος Πούτου, Δημ. Ι. Τσιούρης (χρυσ.)

ΜΥΣΟΠΟΛΙΣ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τῆς κ. Τάσου Βιδούρη.— Τάσος Βιδούρης (χρυσ.) Π' Κλεόβουλος Τσακυρίδης ἐφημέριος, Δημήτριος Ἀλεξανδριδῆς διδάσκαλος, Παντῆς Καλογερίδης.

ΜΕΓΑ ΡΕΥΜΑ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τοῦ κ. Ἀθανασίου Πεταλούδη.— Μ. Μιχαηλίδης, Δ. Σαμαντζόπουλος, Χρυσῆ Κανάρη, Ζηνοβία Κουρή, Δημ. Ροδοκανάκης, Ἰωάννης Χ' Νικολάου.

ΞΑΝΘΗ

Τῆ εὐγενεὶ φροντίδι τοῦ κ. Κωνστ. Μπίγκα.— Ἀλέξιος Παπᾶ Βανέτιος

(-χρυσ.) Ἰωάννης Παπᾶ Ἀναστασιῦ, Παναγιώτης Μάνος, Γεώργιος Ἀντωνιάδης, Δημήτριος Κυρίτσης, Ἀλέξιος Παπᾶ Ἀλεξίου, Ἀχιλλεύς Χρόνης (χρυσ.) Νικόλαος Γ. Κουφειδης, (χρυσ.) Δημ. Σπαλιζόγλου, Δημητρίδης Παλαγεωργίου, Παναγ. Ἱ. Πεφθανάς, Δ. Παπα Πέτρου.

Τῇ εὐγενεὶ φρονιτίδι τοῦ κ. Ἰωάννου Μ. Κανάτα Ἠπειρώτου, Ἰωάννης Μ. Κανάτας, (χρυσ.) Βασίλειος Θ. Μέρετζιος, Κωνστ. Ἀνδρονίκου, Ἰωάννης Μαργαρίτου, Ν. Κόπανος, Εὐάγγελος Εὐαγγελίδης, Ἰωάννης Βατῶς 2, Ἰωάννης Δ. Παυλίδης, Ἰωάννης Χρ. Κατζιάνης, Ζήσης Π. Δάλα Ζήσου, Ξενοφῶν Σγοῦρος, Συμεὼν Θεοχάρους, Ξενοφῶν Μ. Σιάκας, Κωνστ. Τσιπατέρης, Σωτήριος Ἱ. Παπάζογλου, Ἀλέξιος Κεσίσης, Ξενοφῶν Παπάζογλου, Ἀθανάσιος Ἀντ. Γκόρδης, Ἀθ. Ἱ. Μπούσιος, Χριστοφόρος Ποάλας, Εὐάγγελος Κωνσταντῆς, (χρυσ.) Φώτιος Ἀντωνίου, Σ. Μπάσιπας, Δ. Εὐθυμίου, Γεώργιος Ἰωακεῖμ, Ἀθανάσιος Ζιουράς. Δημήτριος Σκουτέρης, Κωνσταντῆνος Μαλιδάτουλος, Ἰωάννης Α. Σκουτέρης, Ἀθ. Καστάνας, Γεώργιος Α. Τσίτος, Τσιτσιούλας Τσελεγκας, Ἀθανάσιος Μούκας, Θεοφάνης Ρέσσου, Κωνστ. Βικουφίδης, Ἰωάννης Χ. Παξιούρης, Κ. Κ. Χασιριτζόγλου, Ἀθανάσιος Πατρόπουλος, Χρῆστος Γεωργίου, Ἰωάννης Βοβλήτος, Κωνσταντῆνος II' Παπᾶ, Παναγιώτης Βαρτσόπουλος, Κωνστ. Η. Γούναρης, Εὐάγγελος Δ. Νικολαΐδης, Παπαδημήτριος Ζούτα, Μιχαὴλ Μιλῶσης, Μιχαὴλ Κ. Γκιτζας, Βασίλειος Ν. Μουσιάδης, Χρῆστος Χρυστοδουλίδης, Χαρίσης Γ. Μπεσίκα, Ἀριστείδης Τυτάδης, Δημήτριος Τσελιτσιόπουλος, Μαργαρίτης Εὐαγγελίδου, Δημήτριος Παπαστεργίου, Ἰωάννης Ἀθ. Ρουμπαζάνη.

ΟΥΖΟΥΝ ΚΙΟΠΡΟΥΝ

Τῇ εὐγενεὶ φρονιτίδι τοῦ κ. Κ. Δ. Βαφειάδου, Μιλτιάδης Θ. Θεοδορίδης, Ἰωάννης Φωτιάδης, Ἱεροδιάκονος Νικόλαος Βαφειδης, Κλεάνθης Παπᾶ, Νικόλαος Ζ. Νικολαΐδης, Δημήτριος Ἀνδρέας, Χαντζής Γ. Ἀνθεμίας, Θεμιστοκλῆς Ἀλεξιάδης, Παναγιώτης Μαργαριτίδης, Ἰωάννης Γιακουμιδάκης, Ἰωάννης Μουράβας, Ἀθ. Βούρας, Κ. Δ. Βαφειάδης.

ΠΡΟΥΣΑ

Τῇ εὐγενεὶ φρονιτίδι τοῦ κ. Παντ. Δαλλαμπίρα, φαρμακοποιοῦ, Μιλ. Ἀποστολίδης, ἰατρός, (χρυσ.) Β. Ἀδαμαντιάδης, (χρυσ.) Δ. Βαρσεμίδης, Θ. Θεοδωρίδης, Π. Δαλαμοίρας, (χρυσ.) Δ. Ἀποστολίδης, ἰατρός. Γ. Κ. Ζέρρος, Δημ. Τζόγιας, (χρυσ.) Κυτρ. Χρ. Εὐτυχίδης, (χρυσ.) Ἀλύσιος Χ', Ἰωάννου, ἰατρός, Πέτρος Ἱ. Ρούσος, Π. Ν. Δηλιγιάννης. Γ. Ἱ. Παπαγεωργίου, (χρυσ.) Παν. Ἀν. Δέρβος.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Τῇ εὐγενεὶ φρονιτίδι τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Παραμυθίας κ. κ. Νεοφύτου, ὁ Ἅγιος Παραμυθίας 3, Νικόλαος Γ. Γάγαλης, Π. Ρίγγας

Υἱοὶ Νικόλαος, Τέλης, Ἐπιμανουὴλ Μίσσος, Πέτρος Ρίγγας, ἰατρός, Θεόδωρος Μ. Θεοδωρίδης, Βασίλειος Ρίγγας.

ΠΡΕΒΕΖΑ

Οἷ εὐγενεὶ φρονιτίδι τῆς δεσποινίδος Βιργινίας Π. Λουροπούλου, (Σ.) Α. Τσορματζόγλου, (χρυσ.) Βιργινία Π. Λουροπούλου, (χρυσ.) Γεώργιος Σμπόνιας, (χρυσ.) Γεώργ. Κ. Τσακόννας, (χρυσ.) Ἐρμινία Α. Κοντογιάννη, (χρυσ.) Τάκης Τόλιας, (χρυσ.) Χαράλαμπος Π. Τόλιας, (χρυσ.) Ἀσπασία Γ. Κούνδρα, (χρυσ.) Ἀνδρέας Ἀντίππας, (χρυσ.) Κ. Κοημένος, (χρυσ.) Τζένη Μπαλάντου, (χρυσ.) Κ. Μ. Ζιάκα, (χρυσ.) Σαπφὼ Κιστέλη, (χρυσ.) Ἀγγελική Καρυτανού (χρυσ.) Μαρία Παναγιώτου, (χρυσ.) Εὐθαλία Κυριακοπούλου, (χρυσ.) Μερσίνη Ἐκάλη, (χρυσ.) Τηλέμαχος Ν. Βέλλιος.

ΠΕΡΣΙΑ ΡΕΣΧΤ

Τῇ εὐγενεὶ φρονιτίδι κ. Ἀλεξάνδρου Στρομπούλη. — Ἀγγελικὴ Παπαδοπούλου 2 (χρυσ.) Κ. Σ. Παπαδόπουλος, (χρυσ.) Ὀδυσσεὺς Καπάδης, (χρυσ.) Αἴμ. Μεταξόπουλος, (χρυσ.) Λυσαν. Βλασιάδης, (χρυσ.) Σαράντης Παπαδόπουλος (χρυσ.) Βασιλικὴ Νισανίδου, (χρυσ.) Γεώργιος Ν. Στρομπούλης (χρυσ.) Νικόλαος Τσατσόπουλος, (χρυσ.) Γ. Ἐπιμανουηλίδης, (χρυσ.) Ἐλευθέριος Α, Στρομπούλης (χρυσ.) Ἐλευθέριος Ν. Στρομπούλης, (χρυσ.) Σταῦρος Σταυριδης ἰατρός (χρυσ.) Ἐρμιόνη Σταυρίδου (χρυσ.) Γλυκερία Σταυρίδου, (χρυσ.) Θάλεια Τσάλλη, (χρυσ.) Δ. Τσόγιας, (χρυσ.) Ἱ. Ἰωαννίδης (χρυσ.) Ἄννα Κεσισογλου, (χρυσ.) Ἐπαμ. Καφανίκας, (χρυσ.) Νίκος Λασκαρίδης, (χρυσ.) Κωνστ. Λασκαρίδης, (χρυσ.) Μιχαὴλ Πισσαλίδης, (χρυσ.) Ἀλεξάνδρα Στρομπούλη 2.

MANsourah-EGYPTe

Βασίλειος Γουμάλδης (χρυσ.)

ΠΡΑΒΙΟΝ

Τῇ εὐγενεὶ φρονιτίδι τοῦ κ. Κωνστ. Λεβίδη. — Νικόλαος Πανταζής, Ξενοφῶν Ἀναγνωστάκης, Χατζῆ Ἀθανάσιος Ἀγγέλου Ἀδελφοὶ Ἀλεξάνδρου, Ἀδελφοὶ Σταμπολή, Ἀλκιβιάδης Παπουτσόπουλος, Γεώργιος Καραγιώργης, Κωνσταντῆνος Λεβίδης, Κωνστ. Βουλγαρίδης.

ΠΑΤΡΑΙ

Τῇ εὐγενεὶ φρονιτίδι κ. Ζήσου Κ. Παππᾶ. — Ζήσος Παππᾶς, Γεώργιος Καραβέλας, Χαρίλαος Θεοχάρης, Σταῦρος Μουλᾶς, Δημήτριος Σούτης, Φιλ. Φιλίππου, Ἀντώνιος Δαμπίρης, Ἰωάννης Σωτηρόπουλος, Σωτηρίου Λογνῆς, Χρῆστος Ἱετρόπουλος, Εὐστάθιος Ἀποστολόπουλος, Ὁρέστης Παπακυρίου, Κυριάκος Τσερώνης, Κυριάκος Χασσίσης, Κωνστ. Χαντζόπουλος, Δημ. Κομετρόπουλος, Ἰωάννης Νικελῆτης, Θεμιστοκλῆς Γ. Γεωργιάδης, Βασίλειος Κ. Ἀντωνόπουλος, Γεώργιος Στράσος, Παναγιώτης Σπα-

ΤΣΙΜΕΝΤΟΝ

„ΑΡΣΛΑΝ“

Τὸ κατ' ἔξοχὴν πρωτίστης ποιότητος τεχνητὸν τσιμέντον «Ἀρσλάν» (ciment artificiel) τὸ κατασκευαζόμενον ἐν τῷ μεγάλῳ ἐργοστασίῳ τῆς Ἀνωνύμου Ὀθωμανικῆς Ἐταιρίας Ἀρσλάν, κειμένῳ ἐν Ρυσίῳ (Saridja), εὐρίσκεται παρ' ὅλοις ἀνεξαιρέτως τοῖς ἐμπόροις ὑλικῶν πρὸς οἰκοδομὴν ὡς ἐπίσης καὶ ἐν τῇ κεντρικῇ τῆς Ἐταιρίας ἀποθήκῃ. Τσιμιλῆ Χὰν ἐπὶ τῶν προκυμαιῶν Γαλατᾶ καὶ πωλεῖται πρὸς γρ. 12 ὁ σάκκος τῶν 50 χιλιογράμμων (λίρ. Τουρκ. πρὸς γρ. 108) μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς ἀξίας τοῦ σάκκου.

Τὸ τσιμέντον τοῦτο ἐντελῶς ὁμογενές, κέκτηται ἠγγυημένην ἀπόλυτον σταθερότητα ὄγκου, ἡ δ' ἀντοχὴ αὐτοῦ εἶναι ὅλως ἐξαιρετικὴ καὶ κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῆς ἐπισήμως παραδεδεγμένης καὶ ἀπαιτουμένης ἐν Εὐρώπῃ προκειμένου περὶ δημοσίων ἔργων μεγάλης σπουδαιότητος.

Οἱ κ. κ. ἀρχιτέκτονες καὶ ἐργολάβοι θὰ εὐρῶσιν ἐν τῇ χρήσει τοῦ τσιμέντου τούτου μέγιστον συμφέρον, τόσον ἕνεκα τῆς λογικῆς αὐτοῦ τιμῆς ὅσον καὶ ἕνεκα τῆς μεγάλης στερεότητος, μηδεμίαν ἀπολύτως ἐπιδεχομένης παραβολὴν μὲ τὰ ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἔξωτρουκοῦ εἰσαγόμενα διάφορα τσιμέντα.

Ἐκαστος σάκκος φέρει ἐν τῷ μέσῳ μὲ μεγάλα γράμματα τὸ ὄνομα τῆς Ἐταιρίας μετὰ τοῦ σήματος τοῦ ἐργοστασίου (Λέων) καὶ εἰς τὸ στόμιον μεταλλίνην σφραγίδα.

